

Uniwersytet Łódzki
Wydział Nauk Geograficznych
Instytut Geografii Miast, Turyzmu i Geoinformacji

Joanna Bik

**ROZWÓJ BAZY NOCLEGOWEJ KOŚCIOŁA
RZYMSKOKATOLICKIEGO W POLSCE
– ANALIZA CZASOWO-STRUKTURALNA**

Development of the Roman Catholic Church's accommodation facilities in Poland
– a temporal and structural analysis

Rozprawa doktorska wykonana pod opieką
prof. dr hab. Andrzeja Matczaka

Łódź, 2024

Hospes hospiti sacer

Hbr 13, 2

Spis treści

1. WSTĘP	5
1.1. WPROWADZENIE	5
1.2. CELE I ZAKRES PRACY	8
1.3. MATERIAŁY ŹRÓDŁOWE I ICH OCENA	13
1.3.1. <i>Materiały pierwotne</i>	13
1.3.2. <i>Materiały wtórne</i>	19
1.4. PRZEGLĄD LITERATURY	20
1.4.1. <i>Literatura zagraniczna</i>	20
1.4.2. <i>Literatura polska</i>	25
1.4.3. <i>Problem badawczy w literaturze</i>	28
2. GENEZA I HISTORIA BAZY NOCLEGOWEJ KOŚCIOŁA RZYMSKOKATOLICKIEGO.....	33
2.1. DZIEJE KOŚCIELNEJ BAZY NOCLEGOWEJ	33
2.2. BAZA NOCLEGOWA KOŚCIOŁA RZYMSKOKATOLICKIEGO W POLSCE DO XX WIEKU 45	
2.3. DZIEJE FUNKCJONUJĄCYCH OBECNIE OBIEKTÓW NOCLEGOWYCH KOŚCIOŁA RZYMSKOKATOLICKIEGO W POLSCE	49
3. TYPY I RODZAJE OBIEKTÓW NOCLEGOWYCH KOŚCIOŁA RZYMSKOKATOLICKIEGO.....	57
3.1. KATEGORYZACJA OBIEKTÓW WEDŁUG KRYTERIUM WŁASNOŚCI	60
3.2. KATEGORYZACJA OBIEKTÓW WEDŁUG KRYTERIUM ICH NAZWY	68
3.3. KATEGORYZACJA OBIEKTÓW NOCLEGOWYCH KOŚCIOŁA RZYMSKOKATOLICKIEGO WEDŁUG KRYTERIUM POJEMNOŚCI.....	75
4. ROZWÓJ BAZY NOCLEGOWEJ KOŚCIOŁA RZYMSKOKATOLICKIEGO W POLSCE.....	85
4.1. WZROST KOŚCIELNEJ BAZY NOCLEGOWEJ	85
4.2. ZMIANY W STRUKTURZE BAZY NOCLEGOWEJ	100
4.3. ZMIANY PRZESTRZENNE W KOŚCIELNEJ BAZIE NOCLEGOWEJ	109
5. SYTUACJA BIEŻĄCA BAZY NOCLEGOWEJ KOŚCIOŁA RZYMSKOKATOLICKIEGO W POLSCE.....	130

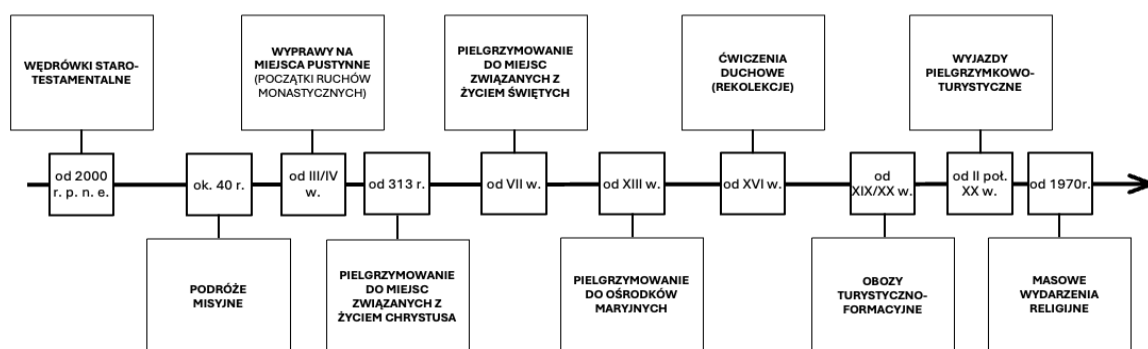
5.1.	WIELKOŚĆ	130
5.2.	ROZMIESZCZENIE PRZESTRZENNE	136
5.3.	PODSTAWY PRAWNE.....	143
5.4.	DOSTĘPNOŚĆ	147
5.5.	SEZONOWOŚĆ	153
5.6.	WYPOSAŻENIE	155
5.7.	OFERTA.....	159
6.	CZYNNIKI KSZTAŁTUJĄCE OBECNY STAN BAZY NOCLEGOWEJ KOŚCIOŁA RZYMSKOKATOLICKIEGO W POLSCE	165
6.1.	LOKALIZACJA OBIEKTÓW NOCLEGOWYCH W LITERATURZE	165
6.2.	CZYNNIKI WEWNĘTRZNE (KOŚCIELNE).....	172
6.2.1.	<i>Wskaźniki religijności.....</i>	<i>177</i>
6.2.2.	<i>Sanktuaria</i>	<i>180</i>
6.2.3.	<i>Inne czynniki wewnętrzne</i>	<i>189</i>
6.3.	CZYNNIKI ZEWNĘTRZNE (ŚWIECKIE – OGÓLNOCYWILIZACYJNE)	194
6.3.1.	<i>Atrakcyjność turystyczna obszaru</i>	<i>195</i>
6.3.2.	<i>Walory kulturowe obszaru</i>	<i>197</i>
6.3.3.	<i>Baza turystyczna</i>	<i>199</i>
6.3.4.	<i>Atrakcyjność środowiskowa.....</i>	<i>201</i>
6.3.5.	<i>Jednostka osadnicza</i>	<i>207</i>
6.3.6.	<i>Czynniki społeczno-gospodarcze</i>	<i>213</i>
7.	PODSUMOWANIE	217
	BIBLIOGRAFIA	231
	NETOGRAFIA	252
	SPIS RYSUNKÓW	254
	SPIS TABEL.....	260
	SPIS FOTOGRAFII	262
	ZAŁĄCZNIKI.....	263

1. Wstęp

1.1. Wprowadzenie

Od zarania dziejów człowiek przemieszczał się, wędrował i zmieniał miejsca swojego pobytu. Jego motywacją było zaspokajanie różnych potrzeb, w tym także związanych z kultem religijnym. Tak umotywowaną formę podróży definiuje się jako turystykę religijną (Jackowski, 1998). Można spotkać się również ze stwierdzeniem, że jest to najstarszy przejaw podróżowania, u którego podstaw nie leżą motywy ekonomiczne (Jackowski, 1992). Na obszarze Europy dominuje cywilizacja chrześcijańska wywodząca się z tradycji judaistycznych. Biorąc pod uwagę, że niniejsza praca dotyczy kraju europejskiego, to autorka skupia się na zaprezentowaniu turystyki religijnej w chrześcijaństwie. Źródłem informacji ukazującym jej początki jest między innymi Biblia zawierająca opis wyprawy Abrahama (Biblia Tysiąclecia, Rdz 11, 27–31; Rdz 12, 1–8), czy pielgrzymki Eliasza na górę Horeb (1 Krl 19, 1–8). W chrześcijaństwie nastąpił dalszy rozwój turystyki religijnej (Rys. 1). Na początku związana była z podróżami misyjnymi pierwszych uczniów Chrystusa, jak na przykład wyprawy misyjne św. Pawła do Cypru, Antiochii, Koryntu czy Macedonii (Dz 13–20). Wraz z powstaniem ruchów monastycznych na przełomie III/IV wieku pojawia się nowa forma turystyki religijnej – wyprawy w miejsca pustynne (Kanior, 1995). Od IV wieku, wraz z uregulowaniem sytuacji prawnej chrześcijan, a także nauczaniem o orędownictwie świętych (Mruk, 1996), na popularności zyskało pielgrzymowanie do Ziemi Świętej, do miejsc związanych z życiem Jezusa Chrystusa (Bremer, 2011). Po zajęciu Jerozolimy przez muzułmanów (VII w.) i tym samym utrudnieniem dostępu do świętych miejsc dla chrześcijan (Jędrzyśiak i Wyszowska, 2022), Europejczycy coraz chętniej pielgrzymowali do grobów pierwszych apostołów (grób św. Jakuba w Santiago de Compostela, grób św. Piotra w Rzymie). W XIII wieku zaczął się również szerzyć kult Matki Bożej. Wierni nawiedzali ośrodki kultu Maryjnego m.in. Mariaszell w Austrii, czy Montserrat w Hiszpanii. Z całkiem odrębną formą turystyki religijnej zaczynamy mieć styczność od XVI wieku, kiedy to św. Ignacy Loyola wydaje dzieło zatytułowane „Ćwiczenia duchowne”. Daje to początek wyjazdom na tak zwane ćwiczenia duchowe, które zamiennie określa się mianem rekolekcji (Siwek, 2011). Rozwój infrastruktury turystycznej, w XX i XXI wieku, doprowadził do powstania masowych form turystyki religijnej, która dzięki zbiorowemu transportowi przyjmuje formę grupowych wyjazdów o charakterze religijno-wypoczynkowym (Jędrzyśiak i Wyszowska, 2022). W drugiej

połowie XX wieku w chrześcijaństwie zaczęto również organizować wydarzenia masowe takie, jak pielgrzymki Papieża i związane z nimi wielomilionowe spotkania z wiernymi, Europejskie Spotkania Młodych Taizé, czy Światowe Dni Młodzieży, w których udział biorą młodzi ludzie z całego globu.

Rys. 1. Rozwój turystyki religijnej w chrześcijaństwie na świecie

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Jędrysiak i Wyszowska (2022); Siwek (2011); Jackowski (2003)

Wraz z rozkwitem turystyki religijnej konieczne było również tworzenie odpowiedniej bazy noclegowej dla przybyszów (Milewska i Włodarczyk, 2009; Błądek i Tulbicki, 2003). Kluczową datą dla rozwoju infrastruktury noclegowej Kościoła jest 325 r., kiedy to, podczas Soboru w Nicei, władza kościelna zaleciła, aby w każdym mieście było Xenodochium – gospoda dla podróżnych (Milewska i Włodarczyk, 2009). Dodatkowo w VII wieku Karol Wielki wydaje edykt, w którym nakłada obowiązek gościnności na klasztory. Wiąże się to z prowadzeniem przez zakony tak zwanych hospicjów, czyli miejsc, w których zapewniano podróżnym noclegi, wyżywienie, opiekę lekarską oraz kąpiele (Milewska i Włodarczyk, 2009). Obowiązek gościnności, tak trwale wpisał się w wiele reguł zakonnych, że do dziś część zgromadzeń prowadzi działalność noclegową, choć już pod inną nazwą niż hospicja, które współcześnie oznaczają inny rodzaj obiektów. Coraz większe zainteresowanie odprawianiem ćwiczeń duchowych, sprawiło, że zaczęto szukać specjalnej przestrzeni, w której można by je było przeżyć. Święty Ignacy Loyola sugerował w swoim dziele, że jeszcze większą korzyść uzyska się z ćwiczeń duchowych w formie rekolekcji, kiedy uczestnik zmieni swoje miejsce zamieszkania oddalając się tym samym od problemów codzienności i najbliższych. Pod koniec XVI wieku, arcybiskup Mediolanu - św. Karol Boromeusz, postanowił ufundować

specjalny dom - asceterium, który uznaje się za jeden z pierwszych domów rekolekcyjnych na świecie (Siwek, 2011).

Powyższe informacje wskazują, że powstanie i funkcjonowanie bazy noclegowej wpisuje się w rzeczywistość Kościoła, stając się istotnym elementem jego struktury. Autorka w poszukiwaniu informacji o bazie noclegowej Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce przeprowadziła przegląd literatury w tym zakresie, stwierdzając znikomą ilość publikacji opisujących to zagadnienie. Szczegółowe dane z przeprowadzonego przeglądu literatury zostały przedstawione w podrozdziale 1.4.

Należy odnotować, że w roku 2016 w Polsce miało miejsce bezprecedensowe wydarzenie - w Krakowie odbyły się Światowe Dni Młodzieży, w których uczestniczyło 2,5 mln osób z całego świata. Było to przedsięwzięcie o niespotykanej skali dla turystyki i Kościoła w Polsce. Wymagało ono ogromnej pracy organizacyjnej i logistycznej w tym zapewnienia noclegu dla rzeszy pielgrzymów przez często nawet dwutygodniowy okres pobytu w Polsce. Autorka rozprawy była zaangażowana w prace organizacyjne tego przedsięwzięcia, co pozwoliło jej zapoznać się z szeregiem uwarunkowań i uzyskać wiele informacji również z zakresu bazy noclegowej Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce. Zaowocowało to powstaniem różnych opracowań naukowych autorki, w których analizowana jest między innymi kwestia zakwaterowania podczas tego wydarzenia (Bik, 2016; Bik i Stasiak, 2017; Bik i Stasiak, 2020). Dodatkowym efektem był wniosek, że brakuje jednolitej informacji i systematyzacji w zakresie bazy noclegowej będącej w dyspozycji Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce. Autorka, uczestnicząc w międzynarodowych konferencjach naukowych przekonała się, że ta tematyka pozostaje niezbadanym obszarem wymagającym zebrania informacji i przeprowadzenia analiz. Podczas X Ogólnopolskiej Konferencji „Kultura i Turystyka – sacrum i profanum” miała sposobność wysłuchać wystąpienia reprezentanta Associação Empresarial Ourém-Fátima - Alexandre Marto Pereira, który mówił o turystyce religijnej w Fatimie z punktu widzenia hotelarza. Wówczas pierwszy raz spotkała się z badaniami, które w całości skupiały się na problemie zakwaterowania pielgrzymów, co tym bardziej zachęciło ją do rekonesansu sytuacji. Autorka, przeglądając wstępnie publikacje z zakresu tej tematyki, nie spotkała się z takimi analizami dla jakiegokolwiek miejscowości słynącej z turystyki religijnej w Polsce ani z pracami dotyczącymi obiektów noclegowych należących do Kościoła

rzymskokatolickiego. Dostrzeżenie istotnego braku tego rodzaju publikacji zaowocowało wyborem tematyki niniejszej pracy.

1.2. Cele i zakres pracy

Informacje przedstawione we wprowadzeniu wskazują, że turystyka religijna jest stałym elementem naszej rzeczywistości, rozwija się i przybiera nowe formy. Do jej obsługi konieczna jest infrastruktura noclegowa, która kiedyś zapewniana była przez klasztory, a obecnie będąca w dyspozycji różnych podmiotów, w tym Kościoła. Stąd pytanie, które równocześnie jest głównym problemem badawczym niniejszej pracy:

Czy Kościół rzymskokatolicki w Polsce posiada i rozwija bazę noclegową do obsługi turystyki religijnej? Jeśli tak, to w jakim stopniu i dlaczego oraz jakie czynniki wpływają na ten rozwój?

Uzasadnienie istoty postawionego powyżej pytania możemy wytłumaczyć biorąc pod uwagę różne konteksty. W pierwszej kolejności, zgodnie z tym co było wcześniej wspomniane, należy zaznaczyć, że w dotychczasowej literaturze brak jest badań, które w całości byłyby skoncentrowane na bazie noclegowej Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce. Poza hasłami: *klasztory, domy pielgrzyma, domy rekolekcyjne* autorka nigdzie nie natrafiła na sformułowanie, że Kościół rzymskokatolicki posiada w Polsce obiekty noclegowe. Wskazuje to na pewną innowacyjność niniejszych badań również w kontekście teoretycznym, ponieważ nazwanie pewnego istniejącego od lat zjawiska i uporządkowanie wiedzy o nim może przełożyć się na jego lepsze zrozumienie przez społeczeństwo oraz służyć dostarczeniu cennych informacji dla zarządców, decydentów i potencjalnych klientów. W kontekście historycznym analiza rozwoju kościelnej bazy noclegowej pozwoli zrozumieć, jakie czynniki historyczne, religijne i społeczno-ekonomiczne wpłynęły na jej powstanie i wzrost, co może być kluczowe dla jej dalszego planowania i rozwoju. Również analiza zmian przestrzennych pozwoli zidentyfikować wzorce geograficzne i czynniki regionalne wpływające na rozwój obiektów noclegowych, a także może uwidocznć pewne wzorce i trendy, które mogą mieć znaczenie dla zarządzania infrastrukturą noclegową zarówno kościelną, jak i świecką. Zrozumienie struktury bazy noclegowej należącej do Kościoła rzymskokatolickiego (ich rodzajów, wielkości, funkcji, typów, lokalizacji, dostępności, standardu, wyposażenia) umożliwi określenie strategii zarządzania tymi obiektami oraz identyfikację istotnych

trendów i wzorców. Zidentyfikowanie zmian zachodzących w strukturze i rozmieszczeniu kościelnej bazy noclegowej może być kluczowe w kontekście strategicznym, ponieważ służy pomocą w opracowaniu lokalizacji przyszłych inwestycji oraz strategii rozwoju, które będą zarówno odpowiadać na potrzeby współczesnych turystów religijnych, jak i lokalnej społeczności.

W pracy zostały zastosowane dwa podejścia metodologiczne – klasyczne i scjentystyczne. Oznacza to, że w pierwszej kolejności celem badania jest poznanie i opisanie danego zjawiska, zaś w dalszej, próba wyjaśnienia wyboru lokalizacji i możliwości rozwoju (Jerczyński i in., 1991). Celem głównym pracy jest przedstawienie współczesnej bazy noclegowej Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce oraz analiza zmian zachodzących w tej infrastrukturze w czasie i przestrzeni, a także identyfikacja czynników na nie wpływających. Pomocne w doprecyzowaniu tak postawionego problemu badawczego są poniższe cele szczegółowe:

- 1) **zidentyfikowanie badanego zjawiska i jego naukowe opisanie** – zdefiniowanie, co dokładnie uznajemy za obiekt noclegowy Kościoła rzymskokatolickiego, wyróżnienie głównych typów tego rodzaju obiektów, określenie aktualnej liczby, rozmieszczenia i struktury kościelnej bazy noclegowej w Polsce,
- 2) **wskazanie prawidłowości występujących w badanym zjawisku** – zaznaczenie etapów rozwoju kościelnej bazy noclegowej w Polsce; zbadanie, jak liczba i rozmieszczenie obiektów zmieniały się na przestrzeni lat oraz zidentyfikowanie przestrzennych wzorców rozmieszczenia obiektów noclegowych i wyróżnienie regionów Polski o największej koncentracji kościelnych obiektów noclegowych wraz z uzasadnieniem tego zjawiska,
- 3) **wskazanie czynników kształtujących badane zjawisko** – określenie głównych czynników geograficznych, religijnych i społeczno-ekonomicznych mających największy wpływ na zmiany w strukturze i rozwoju bazy noclegowej Kościoła.

Autorka stosuje indukcyjny schemat postępowania badawczego, czyli po określeniu celów i przedmiotu badań, przeprowadza, przy pomocy metod analitycznych, syntezę zgromadzonych przez siebie danych (Runge, 2007) i badając poszczególne obiekty, odkrywa pewne prawidłowości, które mają uporządkować wszystkie zgromadzone dane (Babbie, 2007).

Aby zrealizować powyższe cele badawcze, a także być w stanie odpowiedzieć na postawione pytania autorka zastosowała szereg metod badawczych takich, jak:

- przegląd literatury, dokumentów, raportów kościelnych, danych statystycznych i stron internetowych obiektów noclegowych Kościoła rzymskokatolickiego,
- inwentaryzacja obiektów noclegowych Kościoła rzymskokatolickiego,
- analiza danych statystycznych z zakresu bazy noclegowej i religijności,
- analiza przestrzenna i mapowanie przy użyciu geograficznych systemów informatycznych,
- studia przypadków wybranych obiektów noclegowych,
- analiza dynamiki wzrostu,
- analiza dyfuzji przestrzennej innowacji.

Istotę badań stanowi opisanie bazy noclegowej będącej w posiadaniu Kościoła rzymskokatolickiego. Dla celów niniejszej pracy, autorka opracowała definicję regulującą to znaczy dookreśla znaczenie danego pojęcia (Pawłowski, 1978). W tym przypadku powszechnie znana jest definicja obiektu noclegowego, ale zostaje ona dostosowana do określonej sytuacji badawczej, poprzez zawężenie jej do własności Kościoła rzymskokatolickiego. Autorka za obiekt noclegowy Kościoła rzymskokatolickiego (ONKK), uznaje każdy obiekt oferujący usługi noclegowe, którego właścicielem, zgodnie z ustawą o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polsce (Dz. U. 1989 nr 29 poz. 154), jest osoba prawna Kościoła lub organizacja kościelna (m.in. diecezje, parafie, Caritas, instytuty życia konsekrowanego, seminaria duchowne, fundacje i stowarzyszenia kościelne). Na wstępie warto zaznaczyć, że przy dalszym kwalifikowaniu obiektów do badań, kluczową kwestię stanowi pojęcie właściciela/gestora danego miejsca, a nie to, w jakiej przestrzeni obiekt się znajduje lub jak się nazywa. Oznacza to, że obiekt noclegowy, który mieści się w dawnych budynkach klasztornych, ale jego właścicielem nie jest osoba prawna Kościoła rzymskokatolickiego, nie będzie brany pod uwagę w niniejszej pracy, np. hotel Podklasztorze w dawnym opactwie Cystersów w Sulejowie. Kolejnymi obiektami, które również ze względu na kwestię właściciela nie zostały uwzględnione w pracy (choć ich nazwa sugeruje co innego - „dom pielgrzyma”, „pustelnia”, „dom rekolekcyjny”), są ośrodki, których dysponentem są inne osoby prawne niż Kościół rzymskokatolicki, np. Pustelnia w Odrynkach będąca skitem prawosławnym, „Księżówka” w Wiśle będąca w gestii Kościoła ewangelicko-

augsburskiego (Piekarski, 2021), czy też Dom Pielgrzyma w Supraślu (prawosławna diecezja białostocko-gdańska). W badaniach nie zostały również wzięte pod uwagę kwatery prywatne, które służą jako tymczasowe miejsca noclegowe podczas pieszych pielgrzymek (plebanie/ domy).

Pojęciami kluczowymi dla pracy są również hasła „rozwój” i „analiza czasowo-strukturalna”. Pierwsze z nich możemy zdefiniować jako proces stopniowych i długotrwałych zmian prowadzących do osiągnięcia bardziej wydajnego, złożonego lub zaawansowanego stanu. Drugie stanowi metodę badawczą polegającą na badaniu zmian strukturalnych danego zjawiska na przestrzeni czasu. W tym przypadku mowa jest o takich strukturach jak: liczba i rodzaj obiektów noclegowych, ich wielkość (liczba pokoi i miejsc noclegowych), a także lokalizacja czy funkcjonowanie.

Rys. 2. Podział Polski na diecezje Kościoła rzymskokatolickiego a państwowy podział administracyjny

Źródło: Opracowanie własne na podstawie episkopat.pl

Zakres przestrzenny badań obejmuje obszar całej Polski w obecnych granicach. Ze względu na tematykę pracy, związaną z zagadnieniami kościelnymi, w trakcie analizy obszar badawczy został pogrupowany nie tylko zgodnie z państwowym podziałem administracyjnym – na województwa i powiaty, ale także uwzględnia podział na diecezje rzymskokatolickie, których w Polsce jest 41. Dzięki temu uzyskane dane pierwotne można odnieść zarówno do danych wtórnych dotyczących województw i powiatów, np. wskaźnik atrakcyjności turystycznej, jak i wskaźników kościelnych (dominantes, communicantes), które odnoszą się do diecezji. Analizy uwzględniają również stopień urbanizacji obszaru (gmina miejska, miejsko-wiejska, wiejska oraz wieś/miasto i jego wielkość) czy też miejscowości pielgrzymkowe. Wprowadzenie w pracy również kościelnego podziału kraju wynika z faktu, że prawie wszystkie statystyki Kościoła rzymskokatolickiego przygotowane są w oparciu o diecezje (łac. diocesis), czyli jednostki terytorialne w Kościele zachodnim, które są zarządzane przez biskupa. Wchodzą one w skład metropolii, które bezpośrednio podlegają papieżowi (Instytut Statystyki Kościoła Katolickiego, 2022). Kiedy przyjrzymy się dokładnemu podziałowi kraju na takie jednostki (Rys. 2), to zauważymy, że granice administracji Kościoła rzymskokatolickiego w żaden sposób nie pokrywają się z podziałem krajowym (województwa, powiaty). Oznacza to, że nie da się odnieść statystyk państwowych do jednostek kościelnych i na odwrót.

Badania zostały zrealizowane w ciągu pięciu lat – od marca 2018 do marca 2023 roku, ale dotyczą okresu od początku XX wieku do współczesności. Uwzględniono w nich obiekty noclegowe Kościoła rzymskokatolickiego, które funkcjonowały w czasie pierwszej fazy badania – inwentaryzacji (2018-2023). Oznacza to, że mogły powstać dużo wcześniej, ale dla autorki było istotne, żeby w momencie inwentaryzacji dany obiekt noclegowy działał. To kryterium zostało zastosowane, żeby zawęzić zakres badań o ośrodki, które były otwarte, ale zostały zamknięte przed rozpoczęciem pracy badawczej. Zdecydowano się na tego rodzaju ograniczenie, ponieważ dotarcie do informacji o takich placówkach byłoby w dużej mierze utrudnione, albo wręcz niemożliwe i tym samym trudno by było uznać badania za pełne.

Główne tematy badawcze poruszane w pracy to:

- struktura i typologia – charakterystyka i klasyfikacja różnych typów obiektów noclegowych należących do Kościoła rzymskokatolickiego,

- rozwój kościelnej bazy noclegowej – analiza historyczna, wyróżnienie etapów rozwoju, identyfikacja kluczowych momentów i wydarzeń, które wpłynęły na jej ewolucję,
- dynamika wzrostu – analiza rozwoju bazy noclegowej pod względem liczby obiektów, jednostek mieszkalnych i miejsc noclegowych,
- analiza dyfuzji innowacji – charakterystyka rozprzestrzeniania się bazy noclegowej Kościoła rzymskokatolickiego w czasie i przestrzeni,
- analiza przestrzenna – rozmieszczenie kościelnych obiektów noclegowych w Polsce i identyfikacja wzorców i tendencji,
- czynniki wpływające – identyfikacja czynników religijnych, społecznych, ekonomicznych i politycznych wpływających na rozwój bazy noclegowej Kościoła rzymskokatolickiego,
- analiza porównawcza – porównanie rozwoju i struktury kościelnej bazy noclegowej według regionów Polski i wyznaczenie regionów o podobnych strukturach.

Badania powinny dostarczyć informacji o bazie noclegowej Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce, wskazać jej rolę i znaczenie dla turystyki religijnej, zidentyfikować główne trendy i wzorce w jej funkcjonowaniu, a także wskazać potencjalne kierunki przyszłego rozwoju wraz z możliwościami jej poprawy i optymalizacji.

1.3. Materiały źródłowe i ich ocena

Aby zrealizować cele niniejszej pracy skorzystano z licznych materiałów, które zostały dokładniej opisane w dalszej części podrozdziału z uwzględnieniem ich podziału na pierwotne i wtórne. Pierwsze z nich to te, które są zebrane bezpośrednio przez autorkę, a drugie są zgromadzone, omówione i opublikowane przez innych badaczy, ale ich wyniki umożliwiają dalsze analizowanie i interpretowanie danych pierwotnych.

1.3.1. Materiały pierwotne

Na wstępie należy zaznaczyć, że baza noclegowa Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce dotychczas nie została opisana i zinwentaryzowana, zarówno przez instytucje świeckie jak i kościelne. Brak jest spisu obiektów, opisu ich funkcjonowania

i kategoryzacji. Nieznana jest ich całkowita populacja. Niniejsza praca ma charakter pionierski w tym zakresie. Tworzy obraz rzeczywistości odwzorowanej jak najdokładniej. Dane zgromadzone przez autorkę należy w tym przypadku uznać za populację całkowitą do chwili, gdy nie będą wykonane kolejne spisy dowodzące istnienia większej liczby obiektów noclegowych Kościoła rzymskokatolickiego.

Autorka dołożyła wszelkich starań by zgromadzone przez nią dane były pełne i prezentowały całość kościelnej bazy noclegowej w Polsce. Informacje były pozyskiwane przez pięć lat (2018-2023), a szczegółowe etapy tego procesu zostały opisane w Załącznik 1. Do informacji o obiektach dotarto między innymi dzięki nawiązaniu bezpośredniego kontaktu z kuriami diecezjalnymi (41 podmiotów), zakonami męskimi (71) i żeńskimi (125). W ten sposób otrzymano informacje o 471 istniejących obiektach rozlokowanych z różnym natężeniem na terenie całego kraju (Rys. 3).

Rys. 3. Obiekty noclegowe Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych pierwotnych

W trakcie tworzenia bazy obiektów noclegowych Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce próbowano dla każdego miejsca otrzymać ten sam zbiór informacji poprzez wypełnienie karty inwentaryzacyjnej (*Załącznik 2*) zawierającej osiemnaście zmiennych dotyczących między innymi lokalizacji, roku powstania, liczby miejsc noclegowych czy pokoi. Dane uzyskiwano na kilka sposobów, na przykład poprzez przegląd stron internetowych lub oficjalnych profili na Facebook’ u danego obiektu, czy też informacji znajdujących się na portalu booking.com lub meteor-turystyka.pl. Dodatkowo kurie diecezjalne, weryfikując tabele z ich obiektami noclegowymi, czy też zakony, przesyłając zestawienie ich ośrodków, były również proszone o podanie powyższych rekordów. Oprócz tego próbowano zebrać pełną specyfikację miejsc przy pomocy bezpośredniego kontaktu telefonicznego (skontaktowano się z blisko 200 placówkami). Mimo wszystko nie udało się uzyskać niniejszych danych dla całej kościelnej bazy noclegowej, a jedynie odnośnie do roku powstania obiektów dla jej 76%, liczby pokoi – 57% i miejsc noclegowych dla niespełna 69% bazy (Tab. 1).

Tab. 1. Specyfikacja zebranych danych dotyczących obiektów noclegowych Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce

	liczba obiektów	% z całej bazy
dane lokalizacyjne	471	100%
rok powstania	359	76%
liczba pokoi	267	57%
liczba miejsc noclegowych	323	69%
liczba pokoi i miejsc noclegowych	256	54%
rok powstania + liczba pokoi	234	50%
rok powstania + liczba miejsc noclegowych	269	57%
rok powstania + liczba pokoi + liczba miejsc noclegowych	226	48%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych pierwotnych

Próbowano przeanalizować, skąd wynika problem z pozyskaniem podstawowych danych o ośrodkach. Oczywiście może dziwić fakt, że nie na wszystkich stronach obiektów noclegowych znajduje się informacja dotycząca liczby jednostek mieszkalnych czy łóżek oraz osób, którym można udzielić noclegu. Otóż dzwoniąc do ośrodków niejednokrotnie zdarzało się, że ich pracownik nie wiedział, ile osób mogą przyjąć na nocleg i jaka jest struktura obiektu, nie wspominając o roku jego powstania. W przypadku ostatnich danych może to nie być aż tak zaskakujące, kiedy poznamy specyfikę tego rodzaju bazy. Obiekty noclegowe Kościoła rzymskokatolickiego przechodziły bardzo

burzliwe losy i w momencie, kiedy mamy odpowiedzieć na pytanie: od kiedy funkcjonuje dany obiekt, zaczynamy się zastanawiać nad tym, co uznajemy za datę rozpoczęcia działalności – czy moment, od którego ośrodek w ogóle przyjmuje ludzi na nocleg, od kiedy oficjalnie działa, datę wydania dekretu erygującego powstanie danego obiektu, czy może zgłoszenia działalności do Krajowego Rejestru Sądowego? Dodatkowo może być też tak, jak w przypadku Archidiecezjalnego Domu Rekolekcyjnego w miejscowości Rościnno, który pierwotnie powstał w 1926 roku, a następnie po zaanektowaniu przez Niemców podczas II wojny światowej i upaństwowieniu, ponownie wrócił do swojej działalności w 1986 roku. W związku z tym nie powinno nas dziwić, że pracownicy niejednokrotnie nie potrafili udzielić odpowiedzi na takie pytanie. Należy jednak wyciągnąć z tego wniosek i zastanowić się w przypadku przyszłych badań, która data powinna być dla badacza kluczowa.

Zwróćmy jednak uwagę, że problem sprawiała również odpowiedź na pytanie dotyczące liczby pokoi i miejsc noclegowych. Trudność ta mogła wynikać z faktu, że najprawdopodobniej większość pracowników kościelnej bazy noclegowej nie ma wykształcenia turystycznego i niekoniecznie wie, w jaki sposób liczyć niektóre pokoje, (jak na przykład studio) albo co zrobić w sytuacji, kiedy ośrodek składa się z domków wakacyjnych. Autorka spotykała się ponadto z odpowiedzią, że budynki są w remoncie i pracownicy nie są w stanie jednoznacznie stwierdzić, ile jest jednostek mieszkalnych, bądź też, jeśli będzie taka potrzeba (będzie brakowało pokoi) to pomieszczenia, które na ogół pełnią inne funkcje (np. świetlica, biblioteka), mogą zostać przystosowane do przyjmowania gości.

Niemożliwe było również stwierdzenie, jaka jest liczba miejsc noclegowych w niektórych obiektach. Część gestorów nie wiedziała, w jaki sposób powinny być policzone łóżka małżeńskie, rozkładane kanapy, czy też dostawki. Autorka nie była również zaskoczona, kiedy sugerowano możliwość rozlokowania ludzi na materacach czy karimatach na podłodze, jednocześnie słysząc pytanie od pracownika danej jednostki, czy takie miejsca również uwzględniać. Należy jednak podkreślić, że większość kościelnej bazy noclegowej nie jest rejestrowana, czyli nie podlega ogólnym przepisom dotyczącym warunków noclegowych. Gestorzy koncentrują się przede wszystkim na aspekcie funkcjonalnym, a nie formalnym kierując się jednym z uczynków miłosiernych względem ciała – „podróżnych w dom przyjąć”.

Ostatecznie, zgodnie z informacjami, które zostały przekazane przez autorkę do obiektów, w zestawieniu została uwzględniona maksymalna liczba jednostek mieszkalnych, które na co dzień są dostosowane do przyjmowania gości oraz miejsca noclegowe bez uwzględnienia dostawek czy opcji spania na podłodze. Autorka pragnie jednak zaznaczyć, że z powodów wymienionych wcześniej, nie można zagwarantować, że wszystkie dane, które spłynęły z ośrodków uwzględniły wytyczne wskazane przez badającą, ale zachodzi wysokie prawdopodobieństwo, że są najbliższe stanowi faktycznemu.

Biorąc pod uwagę powyższe informacje można by się było zastanowić, czy w takiej sytuacji analizy czasowo-strukturalne, które nie są przeprowadzane na wszystkich danych, będą reprezentatywne. To znaczy, czy obliczenia cech dla danej próby będą odzwierciedlały sytuację dla całej populacji (Babbie, 2007). Aby się upewnić, że na podstawie zebranych danych można wyciągać ogólne wnioski, autorka postanowiła obliczyć (1), jaka jest konieczna liczba obiektów (wielkość próby) dla 471 obiektów, aby spełnić warunek reprezentatywności dla 471 obiektów, które uznaje za aktualną populację całkowitą kościelnej bazy noclegowej.

(1)

$$n_b = \frac{N}{1 + \frac{4d^2(N-1)}{Za^2}}$$

N – wielkość populacji, d – błąd maksymalny, Za – wartość Z-score dla określonego poziomu ufności

Przy błędzie maksymalnym 4% i poziomie ufności 90% próba reprezentatywna wynosi 222 obiekty. Oznacza to, że mimo, iż dalsze analizy nie zawsze będą się odnosić do wszystkich spisanych obiektów to w każdym przypadku (nawet gdy dotyczą zbioru różnych cech) są one przeprowadzane na próbie reprezentatywnej (Steczkowski, 1995).

Źródłem informacji o kościelnej bazie noclegowej były również strony internetowe z ofertą wyjazdów rekolekcyjnych, takie jak: www.domyrekolekcyjne.pl, www.roscinno.pl, www.rekolekcje.info, czy też ich zagraniczne odpowiedniki www.monasterystays.com, www.monasteries.com. Zarówno w przypadku materiałów pierwotnych, jak i wtórnych ważnym źródłem wiedzy niezbędnym do opracowania niniejszej pracy były liczne strony internetowe prowadzone przez podmioty kościelne,

począwszy od portalu Episkopatu Polski (www.episkopat.pl), Konferencji Wyższych Przełożonych Żeńskich Zgromadzeń Zakonnych (<https://zakony-zenskie.pl>), Konferencji Wyższych Przełożonych Zakonów Męskich w Polsce (www.zyciezakonne.pl), poprzez strony poszczególnych diecezji, zakonów męskich i żeńskich, a także Caritas, skończywszy na stronach konkretnych obiektów noclegowych. Spis stron internetowych diecezji, Caritas oraz zakonów znajduje się w *Załącznik 3*. Treści zawarte w wyżej wymienionych witrynach były zróżnicowane. Znalezienie istotnych dla pracy informacji często wymagało poświęcenia dużej ilości czasu, ponieważ wykorzystane nazewnictwo niekoniecznie sugerowało, jaka jest zawartość podstrony albo czy nazwa danego ośrodka świadczy o jego funkcji noclegowej. Dodatkowo zdarzało się również, że strony nie miały aktualizowanych treści od kilku lat lub w ogóle były już zarchiwizowane. Jednak mimo braku odpowiedzi od wszystkich podmiotów, inwentaryzacja tego rodzaju stron wniosła wiele cennych informacji.

Dane zgromadzone przez autorkę wskazują, że skala nieopisanego dotąd zjawiska jest zaskakująco duża. Obiekty noclegowe Kościoła rzymskokatolickiego nie są objęte przez Centralny Wykaz Obiektów Hotelarskich w Polsce. Gdyby do Wykazu dodać kategorię „obiekty noclegowe Kościoła rzymskokatolickiego” to plasowałyby się one na siódmej pozycji i stanowiły 5% całej bazy.

Dodatkowo autorka zdaje sobie sprawę, że faktyczna liczba kościelnych obiektów noclegowych w Polsce może być jeszcze większa, ponieważ zgodnie z treściami zawartymi w *Załącznik 1*, nie wszystkie zakony udzieliły odpowiedzi o swoich ośrodkach i jeśli nie było o takich miejscach wzmianki na ich stronach internetowych, to nie sposób było uzyskać o ich istnieniu informacji. Również nieznana jest pełna liczba placówek noclegowych należących do stowarzyszeń kościelnych, co spowodowane jest przede wszystkim brakiem spisów tego rodzaju podmiotów. Z tego powodu badaczka nie była w stanie zweryfikować, czy posiadają jakieś ośrodki noclegowe.

Reasumując, choć zebrane przez autorkę dane z pewnością nie stanowią zbioru wszystkich ośrodków noclegowych należących do osób prawnych Kościoła rzymskokatolickiego na terenie kraju to są aktualnie jedynym i tym samym największym spisem tego rodzaju obiektów w Polsce. Tak, jak wcześniej wspomniano baza ta tymczasowo stanowi populację całkowitą danego zjawiska i jest podstawą do dalszych badań z tego zakresu.

1.3.2. Materiały wtórne

Ze względu na tematykę rozprawy, która dotyczy turystyki religijnej, w pracy wykorzystano zarówno wtórne materiały źródłowe z zakresu turystyki, jak i również dane statystyczne udostępniane przez Kościół rzymskokatolicki w Polsce. Przy przeprowadzaniu analizy skorzystano między innymi z informacji udostępnionych na stronie Głównego Urzędu Statystycznego (<https://stat.gov.pl>) – kategoryzacja obiektów turystycznej bazy noclegowej, stopień wykorzystania miejsc noclegowych, wskaźniki: produkt krajowy brutto, nakłady inwestycyjne, środki trwałe brutto, a także atrakcyjności: turystycznej, środowiskowej, biznesowej, kulturowej oraz podział administracyjny Polski.

Kościelnym odpowiednikiem GUS jest Instytut Statystyki Kościoła Katolickiego (www.iskk.pl), który jest niezależnym ośrodkiem naukowym prowadzącym badania w zakresie katolicyzmu i religijności, a także ich społecznych kontekstów. Jednym z ważniejszych badań ISKK jest coroczne publikowanie „Annuario Statisticum Ecclesiae in Polonia”, czyli rocznika statystycznego dotyczącego funkcjonowania Kościoła katolickiego w Polsce. W pracy wykorzystano między innymi takie wskaźniki, jak *dominantes* oraz *communicantes*, które udostępniane są właśnie w ramach corocznych kościelnych statystyk. *Dominantes* jest wskaźnikiem informującym, jaki procent osób zobowiązanych do niedzielного uczestnictwa we mszy świętej bierze w niej faktycznie udział, zaś *communicantes* - ile procent ze zobowiązanych przystępuje do komunii świętej. Oba wskaźniki obliczane są na podstawie danych, które są zebrane w jedną wyznaczoną niedzielę w ciągu roku, kiedy to we wszystkich parafiach odbywa się liczenie wiernych i przystępujących do komunii świętej (Instytut Statystyki Kościoła Katolickiego, 2022).

W pracy wykorzystano również różne dokumenty prawne, takie jak na przykład międzynarodową umowę między Stolicą Apostolską a Rzeczpospolitą Polską (Konkordat) oraz ustawę o stosunku państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. 1989 nr 29 poz. 154), czy też Kodeks Prawa Kanonicznego.

Biorąc pod uwagę, że do dziś nikt nie przeprowadzał badań nad całą kościelną bazą noclegową w Polsce, to autorka nie jest w stanie odnieść się do dotychczasowych

osiągnąć w tym zakresie. Chcąc jednak znaleźć wytłumaczenie dla specyfiki badanego zjawiska, pisze swoją pracę w oparciu o publikacje zarówno z zakresu hotelarstwa (m.in. Kowalczyk, 2002; Błądek i Tulbicki, 2003; Milewska i Włodarczyk, 2009; Wojdacki, 2014a; Matczak, 2017; Szkup, 2020) oraz o te związane z szeroko pojętą turystyką religijną (np. Shackley, 2004; Ferfet, 2009; Różycki, 2009; Siwek, 2011; Sołjan, 2012; Mróz, 2014).

Podsumowując, w pracy skorzystano z szeregu różnych materiałów wtórnych, na które przede wszystkim składały się dane statystyczne dotyczące zagadnień związanych z turystyką i hotelarstwem, które opublikowane są na stronach Głównego Urzędu Statystycznego. Również wykorzystano informacje znajdujące się w witrynie Instytutu Statystyki Kościoła Katolickiego. Odpowiedzi na niektóre pytania próbowano także odnajdywać w innych publikacjach oraz na stronach internetowych, tak, by jak najlepiej opisać i wytłumaczyć badane zjawisko.

1.4. Przegląd literatury

W celu zweryfikowania, jak wygląda problem badawczy w literaturze, autorka w pierwszej kolejności postanowiła sprawdzić, co dotychczas zostało opisane w zakresie turystyki religijnej zarówno w Polsce, jak i na świecie.

1.4.1. Literatura zagraniczna

Do zapoznania się z poruszaną tematyką w publikacjach zagranicznych posłużył artykuł przeglądowy napisany przez Kim B., Kim S. i King B. w 2020 roku, który jest przeglądem systematycznym 12 wiodących czasopism z zakresu turystyki, umieszczonych w Social Science Citation Index (Tab. 2)

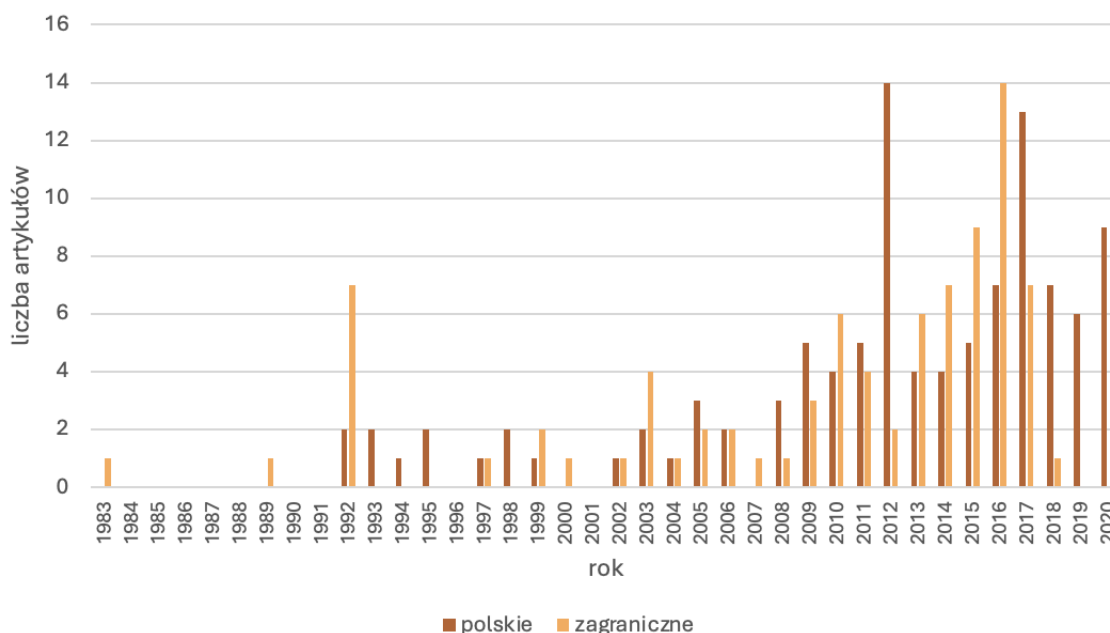
Łącznie w analizowanych publikacjach znajdują się 84 artykuły dotyczące turystyki religijnej, które według twórców przeglądu można podzielić na trzy okresy badań (Rys. 4):

- wczesnej eksploracji (1980-1995),
- wstępny (1996-2009),
- wegetacyjny (2010-2018).

Tab. 2. Artykuły z zakresu turystyki religijnej w poszczególnych zagranicznych czasopismach

Wydawnictwo	Liczba artykułów
Annals of Tourism Research	23
International Journal of Tourism Research	15
Tourism Management	10
Current Issues in Tourism	9
Asia Pacific Journal of Tourism Research	5
International Journal of Contemporary Hospitality Management	5
Journal of Travel & Tourism Marketing	4
Tourism Economics	4
Journal of Travel Research	3
Tourism Geographies	3
International Journal of Hospitality Management	2
<u>Journal of Hospitality & Tourism Research</u>	1
Suma	84

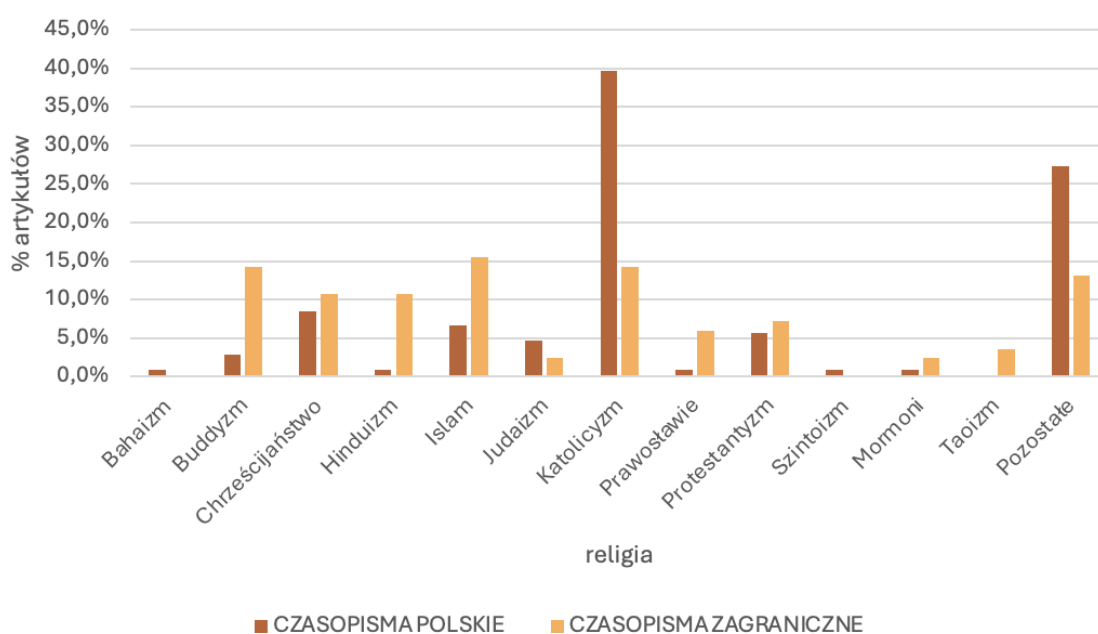
Źródło: Opracowanie własne na podstawie artykułu Kim, Bona & Kim, Seongseop & King, Brian. (2019)

Rys. 4. Liczba opublikowanych artykułów dotyczących turystyki religijnej w czasopismach polskich i zagranicznych w zależności od roku

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonego przeglądu literatury oraz artykułu Kim, Bona & Kim, Seongseop & King, Brian. (2019)

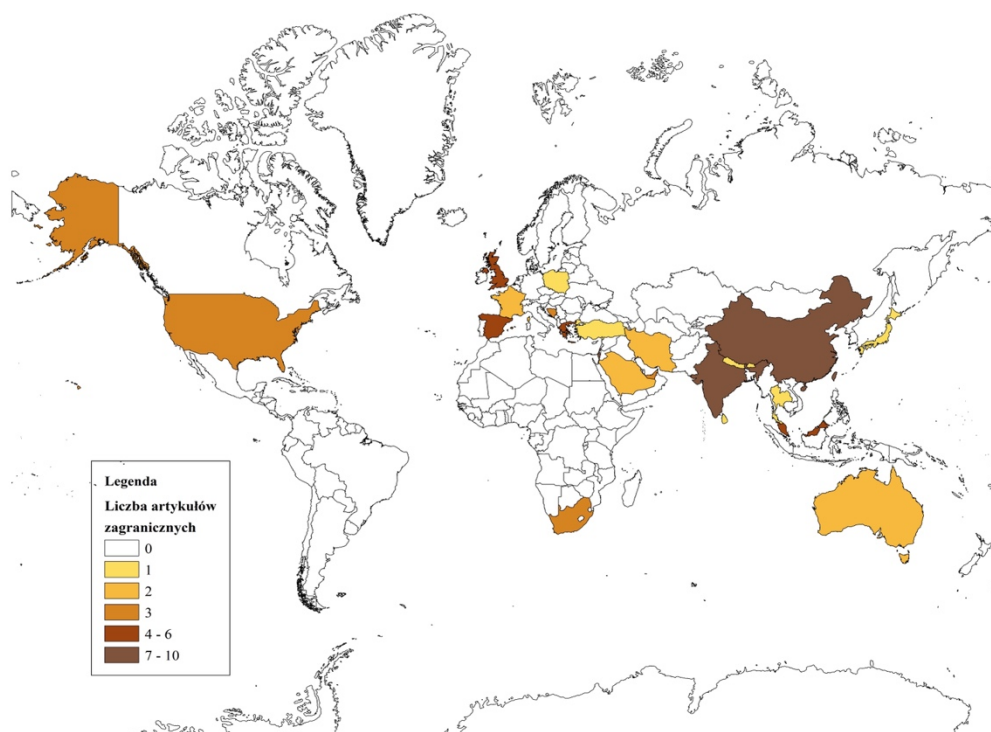
W pierwszym z nich opublikowano jedynie 9 artykułów, z czego 7 tylko w 1992 roku. Dotyczyły głównie miejsc pielgrzymkowych: Lourdes (Eade, 1992), Częstochowa (Jackowski i Smith, 1992), Tiruketisvaram (Pfaffenberger, 1983), czy też Medjugorje (Vukonić, 1992), a także stanowiły rozważania dotyczące tego, czym jest turystyka religijna (Rinschede, 1992; Bywater, 1994). We wstępnym okresie badań liczba publikacji wzrosła do 19. W tym czasie podjęto próby dyskusji nad tym, jakie problemy może stwarzać turystyka w ośrodku pielgrzymkowym (Shinde, 2007; Singh, 2004), czy też jakie są motywacje uczestników tego rodzaju wyjazdów (Lankford, Dieser i Walker, 2005; Shuo, Ryan i Liu, 2009). Badanie kwestii przyczyny brania udziału w tej formie turystyki było też kontynuowane w ostatnim wymienionym przez autorów okresie i stanowiło jeden z głównych tematów (Wong, Ryan i McIntosh, 2013; Kruger i Saayman, 2016; Rodrigues i McIntosh, 2014; Della Dora, 2012). Z racji, że od 2010 roku zaczęło pojawiać się coraz więcej artykułów to można się spotkać również z ich nową tematyką, przykładowo festiwali religijnych (Cheng i Chen, 2014; Suntikul i Dorji, 2016), a także wpływu mediów na obraz przestrzeni turystyki religijnej (Terzidou, Styliadis i Terzidis, 2017).

Rys. 5. Badane wyznania w artykułach dotyczących turystyki religijnej

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonego przeglądu literatury oraz artykułu Kim, Bona & Kim, Seongseop & King, Brian. (2019)

Autorzy przeglądu zwrócili również uwagę, że kwestią badań nad turystyką religijną zajmują się przedstawiciele różnych dziedzin naukowych, takich jak socjologia, antropologia, psychologia, ekonomia, marketing, zarządzanie, geografia, teologia oraz historia. Podkreślono również, że naukowcy starają się zająć zjawiskiem w praktycznie wszystkich istniejących wyznaniach (Rys. 5), nie wspominając o największych, czyli chrześcijaństwie (Uriely i in., 2003; Sizer, 1999; katolicyzm – Eade, 1992; Abbate i Di Nuovo, 2013; Barajas i in., 2014; prawosławie – Andriotis, 2011; Della Dora, 2012; protestantyzm – Gutic i in., 2010; Bond i in., 2015), islamie (Shafaei, 2017; Taheri, 2016; Eid, 2015; Jafari i Scott, 2014), judaizmie (Poria i in., 2010; Belhassen i Santos, 2015) czy buddyzmie (Cohen, 1992; Wong i in., 2013) i hinduizmie (Singh, 2006; Buzinde i in., 2014). Obszar badań (Rys. 6) dotyczy głównie takich regionów, jak Azja Południowo-Wschodnia (Pfaffenberger, 1983; Din, 1989; Singh, 2004), Europa (Murray i Graham, 1997; Jackowski, Smith, 1992; Kresić i in., 2013), Bliski Wschód (Zamani-Farahani, Henderson, 2010; Eid i El-Gohary, 2015; Belhassen i in., 2008), Australia (Digance, 2003; Ryan i McKenzie, 2003) oraz Stany Zjednoczone (Hudman i Jackson, 1992; Lankford i in., 2005), co związane jest z miejscami funkcjonowania głównych ośrodków religijnych, a także pochodzeniem autorów poszczególnych publikacji.

Rys. 6. Obszar badań w artykułach dotyczących turystyki religijnej w czasopiśmie zagranicznych

Źródło: Opracowanie własne na podstawie artykułu Kim, Bona & Kim, Seongseop & King, Brian. (2019)

Autorzy cytowanego przeglądu czasopism zagranicznych wskazali na cztery główne tematy, wokół których skupiały się publikacje:

- ewolucja turystyki religijnej z pielgrzymek (Rinschede, 1992; Vukonić, 1992; Jackowski, Smith, 1992; Singh, 2004; Olsen, 2010; Della Dora, 2012; Collins-Kreiner, 2016),
- postrzeganie turystów religijnych (Kruger i Saayman, 2016; Amaro i in., 2018; Fleisher, 2000; Zamani-Farahani i Musa, 2012; Hughes i in., 2013; Terzidou, Scarles i Saunders, 2017; Gilmore, Pine, 2007),
- główne ośrodki turystyki religijnej (Suntikul i Dorji, 2016; Henderson, 2011; Ballantyne i in., 2016; Belhassen i Ebel, 2009; Sizer, 1999),
- infrastruktura wykorzystywana w turystyce religijnej (Hung, 2015; Linderman, 2013; Kresić i in., 2013; Triantafyllidou i in., 2010).

Zgodnie z przytoczoną publikacją w dotychczasowych badaniach możemy wskazać pewne luki. Po pierwsze, wciąż nie została przyjęta powszechna definicja turystyki religijnej. Jedni wiążą ją z miejscami, do których odbywają się podróże, inni zaś uzależniają ją od motywu przybywających, a jeszcze inni uznają, że kluczowe jest to, czy turysta jest wyznawcą danej religii, czy nie. Kolejna luka badawcza dotyczy gościnności, ponieważ dotychczas bardziej skupiano się na turystyce niż hotelarstwie i często temat ten był całkowicie pomijany, choć był i jest nieodłącznym elementem turystyki religijnej. Brakuje również publikacji odnoszących się do metodologii badań nad tą formą turystyki. Można odnieść wrażenie, że część regionów świata jest całkowicie pomijana przez badaczy tego tematu ze względu na niewielką popularność danej przestrzeni jako miejsca kultu. W przyszłych badaniach zasugerowano, żeby skupić się również na zastosowaniu nowych technologii w turystyce religijnej. Należy baczenie przyjrzeć się kwestii doświadczeń pielgrzymów oraz odwiedzających miejsca święte, a zarazem zweryfikować, jak wygląda zarządzanie tego rodzaju przestrzenią. Nie należy pomijać również kwestii turystyki zrównoważonej, która uwzględniałaby równoczesne korzystanie z przestrzeni sacrum przez turystów kulturowych, religijnych oraz po prostu wiernych.

1.4.2. Literatura polska

Okazuje się, że w przypadku tej formy turystyki duże znaczenie ma również region, w którym wydawana jest publikacja. W związku z tym, autorka postanowiła osobno przyrzeć się zagadnieniom poruszonym w publikacjach polskich oraz zagranicznych. W obu przypadkach brano jednak pod uwagę wydawnictwa od chwili ich powstania do momentu zakończenia przeglądu, czyli końca 2020 roku w przypadku polskich i 2017 - zagranicznych (Rys. 4).

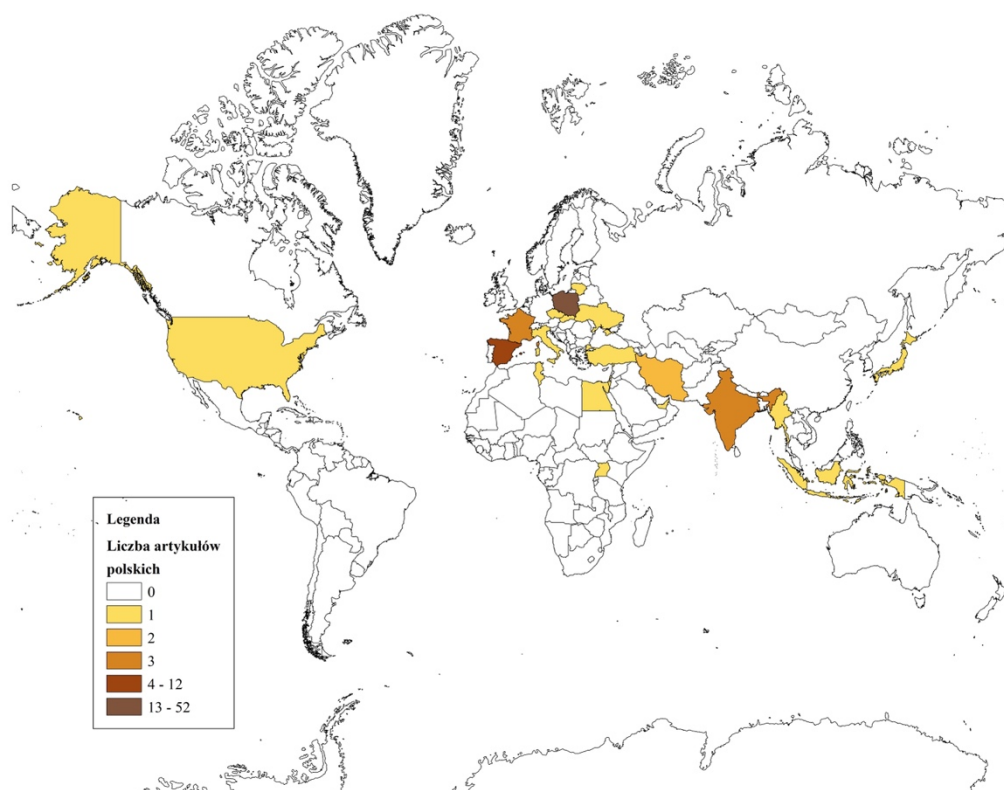
Polski przegląd literatury z zakresu turystyki religijnej został przeprowadzony na podstawie publikacji znajdujących się w „Wykazie czasopism naukowych i recenzowanych materiałów z konferencji międzynarodowych”, który został opublikowanym dziewiątego lutego 2021 roku przez Ministerstwo Edukacji i Nauki. Wybrano z niego sześć czasopism dotyczących turystyki: *Turyzm/Tourism*, *Turystyka i Rozwój Regionalny*, *Turystyka Kulturowa*, *Studia Periegetica*, *Polish Journal of Sport & Tourism* oraz *Sport i Turystyka* (dawna *Kultura Fizyczna*). Dodatkowo w przeglądzie uwzględniono niepunktowane, ale wciąż wydawane czasopismo *Folia Turistica*. Łącznie w siedmiu czasopismach odnotowano 106 artykułów dotyczących zagadnień związanych z turystyką religijną (Tab. 3). W dwóch wydawnictwach: *Turystyka i Rozwój Regionalny* oraz *Polish Journal of Sport & Tourism* nie zidentyfikowano żadnego artykułu dotyczącego powyższego zagadnienia. Autorka pragnie nadmienić, że w poniższym przeglądzie nie uwzględniono czasopisma *Peregrinus Cracoviensis*, ze względu na fakt, że w chwili przeprowadzania badań nie było już wydawane.

Tab. 3. Artykuły z zakresu turystyki religijnej w poszczególnych czasopismach polskich

Wydawnictwo	Liczba artykułów
Turystyka Kulturowa	56
Turyzm/ <u>Tourism</u>	28
Folia <u>Turistica</u>	20
Studia <u>Periegetica</u>	1
Sport i Turystyka (Kultura Fizyczna)	1
Suma	106

Źródło: Opracowanie własne

Obszar badań przeanalizowanych publikacji krajowych (Rys. 7) dotyczył głównie Polski (49%) lub zjawisk występujących na całym świecie (15%) (Kazimierczak, 2012; Soljan i Bilaska-Wodecka, 2005; Jędrzyak i Kamel, 2014). Trzecim najchętniej opisywanym obszarem badań była Hiszpania (11%) (Chołuj, Gawrecki, 2019; Kłos i Malchrowicz-Moško, 2013; Bremer, 2012). W przypadku pozostałych państw, takich jak Francja, Indie czy też Iran są to pojedyncze artykuły. Część publikacji obejmuje kilka państw, np. kraje arabskie (Dłużewska, 2012), czy też niemieckojęzyczne (Mikos von Rohrscheidt, 2016). Warto jednak zauważyć, że tylko jedna publikacja dotyczyła Ziemi Świętej (Szczepanowicz, 2011). Może to być o tyle zaskakujące, że w przypadku wcześniej opisywanego przeglądu czasopism zagranicznych, Izrael był tematem badań blisko 10% publikacji. Kiedy porównamy badany obszar w artykułach polskich (Rys. 7) i zagranicznych (Rys. 6), to w przypadku pierwszych widzimy znacznie większe skoncentrowanie na Europie i przede wszystkim Polsce, a w drugich na regionie Azji Południowo-Wschodniej.

Rys. 7. Obszar badań w artykułach dotyczących turystyki religijnej w czasopismach polskich
Źródło: Opracowanie własne

Poza kryterium terytorialnym badania możemy klasyfikować również według poruszonego zagadnienia. Autorka wyróżniła ich 10 rodzajów – kraj, metody, miejscowości, obiekty, publikacje, regiony, społeczeństwo, szlak, wydarzenie oraz zjawisko. Najczęściej (Tab. 4) opisywane są konkretne obiekty, na przykład kościoły (Łukaszewski, 2014; Mwebaza i in., 2018), miejscowości (Pihet i Violier, 1993), regiony (Buryan, 2012; Szkup, 1994) oraz szlaki turystyczne – funkcjonujące od lat (Plichta, 2017a, 2017b) oraz nowe (Kuchta, 2012).

Tab. 4. Badane zagadnienia w publikacjach polskich

Zagadnienie	Liczba publikacji
obiekt	30
miejscowość	16
region	16
szlak	15
zjawisko	11
kraj	7
publikacja	7
społeczeństwo	2
metody	1
wydarzenia	1

Źródło: Opracowanie własne

W przypadku publikacji z zakresu turystyki religijnej możemy również przeanalizować jakich dotyczą religii (Rys. 5). Nie powinno raczej dziwić, że w kraju europejskim blisko 55% artykułów dotyczy chrześcijaństwa, z czego 72% stanowią tematy związane z katolicyzmem (Krakowiak, 2006; Dziubiński i Jasny, 2012). Mamy możliwość zapoznać się również z artykułami dotyczącymi islamu (Dłużewska, 2012; Trykowski i Podhorodecka, 2019) oraz judaizmu (Małkowska-Bieniek, 2009; Duda-Seifert, 2016). Co ciekawe, są też opisane takie religie/wierzenia, jak wolnomularstwo (Prinke, 2018), bahaizm (Jędrzyński, 2010), czy też szintoizm (Gałązka i Gałązka, 2018).

Tematyka poruszana w publikacjach obejmuje 24 dziedziny. Artykuł mógł równocześnie poruszać kilka z nich. Najczęściej pisano o potencjale turystycznym (Jarnecki, 2010; Tanaś, 2004), funkcjonowaniu konkretnych sanktuariów (Wyrzykowska, 2020; Góral, 2012) oraz architekturze i sztuce (Steckiwiecz i Wyszowska, 2009). Część publikacji stanowiła opis konkretnych miejsc (Ziarkowska i Ziarkowski, 2016) albo przebiegu szlaku pielgrzymkowego (Walczak, 2020; Jackowski, 1992) lub turystycznego

(Dąbrowski, 2009; Orzechowska-Kowalska, 2009). Autorzy próbowali stworzyć profil turysty (Mikos von Rohrscheidt, 2016; Sobczuk, 2013), czy też zająć się badaniem ruchu turystycznego (Mróz, 2003; Maćkowiak, 2015). Weryfikowano także, jak wygląda oferta w turystyce religijnej (Szczepanowicz, 2011). Przedstawiano zagadnienia pod względem ich waloru turystycznego (Szkup, 1994), zarządzania (Orzechowska-Kowalska, 2009), czy atrakcyjności turystycznej (Kowalczyk-Anioł, Afshar, 2018). Część publikacji dotyczyła tanoturystyki (Tanaś, 2004; Sobotka i Długozima, 2015). Podejmowano dyskusję nad motywem podróży (Dłużewska, 2012). Możemy się też spotkać z artykułami dotyczącymi jednego z najsłynniejszych szlaków pielgrzymkowych, czyli Camino de Santiago (Malchrowicz, 2009). W publikacjach prezentowano różne formy turystyki (Buryan, 2012; Mikos von Rohrscheidt, 2013), a także produkt turystyczny w turystyce religijnej (Gonia, Kozłowska-Adamczak i Michniewicz-Ankiersztajn, 2012). Podejmowano również próby dyskusji nad konkretnymi definicjami (Kaziemierczak, 2012; Ostrowski, 2005). Wśród przejranych przez autorkę prac, występowały także recenzje publikacji z zakresu turystyki religijnej (Jackowski, 2014; Mateczak, 2014). Najbardziej zajmowano się badaniem wpływu turystyki na środowisko (Góral, 2012; Kłos i Malchrowicz-Mośko, 2013), judaiką (Duda-Seifert, 2016; Szkup, 1994), domami rekolekcyjnymi (Durydiwka, 2020; Żołądek, 1992), czy wydarzeniami religijnymi (Pokojska, Pudelko, 2017).

Podsumowując przegląd polskiej literatury, zagadnienia poruszane w ramach turystyki religijnej są różnorodne i dotyczą wielu wyznań, choć głównie skupiają się na chrześcijaństwie, z dużym naciskiem na katolicyzm. Publikacje skoncentrowane są na Polsce jako obszarze badań. Rzadko można spotkać publikacje, które opisują zjawiska spoza naszego kraju. Pozostaje jednak pytaniem bez odpowiedzi, czy wynika to z tego, że łatwiej autorom badać to, co jest bezpośrednio wokół nich, czy też polskie wydawnictwa nastawione są bardziej na badania dotyczące ojczyzny i z tego powodu jest ona głównym tematem badań.

1.4.3. Problem badawczy w literaturze

Po przeanalizowaniu obu przeglądów literatury – zarówno polskiego, jak i zagranicznego, autorka zauważyła, że w czasopiśmie z zakresu turystyki prawie w ogóle nie jest spotykane badanie kwestii związanych z zakwaterowaniem uczestników turystyki religijnej. Najbardziej zbliżona tematyka poruszona jest w publikacji Durydiwki

(2020). Skupia się ona jednak bardziej na tym, co oferują obiekty klasztorne niż na ich funkcjonowaniu jako bazy noclegowej. Zagadnienie wyjazdów do klasztorów i w ogólnie pojęte „miejsca ciszy” zostało za to poruszone w pracach Franciszka Mroza (2014, 2019), jako ewentualny przyszłościowy kierunek badań turystyki religijnej. Wspomina on, że pobyty wakacyjne i urlopowe z wykorzystaniem tego rodzaju bazy noclegowej stanowią nowy trend w turystyce, a coraz więcej zgromadzeń zakonnych w swojej całorocznej ofercie ma rekolekcje i dni skupienia. Na kwestię zakwaterowania jako przyszłościowego tematu badań w zakresie turystyki religijnej zwrócili uwagę również autorzy wspomnianego przeglądu czasopism zagranicznych (Kim B., Kim S. i King, 2019), którzy napisali wprost, że kwestia gościnności z perspektywy produktu hotelarskiego jest ewidentną luką w literaturze.

Autorka, biorąc pod uwagę powyższe wnioski, postanowiła zweryfikować, czy nie znajdzie prac poruszających kwestię kościelnej bazy noclegowej w publikacjach, które nie były brane pod uwagę w przeglądach. W pierwszej kolejności przyjrzała się najśłynniejszemu polskiemu czasopismu dotyczącemu geografii religii, czyli wydawanemu przez Uniwersytet Jagielloński „*Peregrinus Cracoviensis*”. Choć nie natrafiono tam na artykuł poświęcony tylko tego rodzaju miejscom zakwaterowania, to w niektórych pracach były podrozdziały dotyczące ogólnie infrastruktury turystycznej (Jackowski i Kaszowski, 1996; Mruk, 2001). Przykładowo Jackowski i Kaszowski (1996) zaznaczają, że brak rozwiniętej bazy noclegowej jest jednym z głównych czynników powodujących, że większość pielgrzymów pozostaje na Jasnej Górze tylko przez kilka godzin. W części artykułów znajdują się wzmianki na temat konkretnych kościelnych obiektów noclegowych (Ormanty, 1995; Jackowski, 1995; Rzeszowski, 1996; Mruk, 2001; Lipiński, 2000; Quirini-Popławska, 1998; Ptaszycka-Jackowska i Jackowski 1998; Czerner, 1998). Przykładowo Quirini-Popławska (1998) wspomina w swojej pracy, że joannici od XIII wieku prowadzili w Trevisio hospicjum dla pielgrzymów. Ptaszycka-Jackowska i Jackowski (1998) zaznaczają, że pątnicy wybierający się na Jasną Górę korzystają z noclegów w domach zakonnych zlokalizowanych w pobliżu sanktuarium. Szarek-Rzeszowska (1996) informuje, że w Wambierzycach funkcjonuje dom pielgrzyma, a Trębacz (1999) nadmienia, że w Leżajsku takowy ma powstać.

Autorka postanowiła również sprawdzić, czy prace o funkcjonowaniu konkretnych obiektów noclegowych Kościoła rzymskokatolickiego będą opisane

w czasopismach związanych z innymi dyscyplinami naukowymi, takimi jak religioznawstwo czy teologia. W ten sposób natrafiła na pięć prac dotyczących konkretnych obiektów. Pierwsze dwie zostały opublikowane w czasopiśmie *Studia Teologiczno-Historyczne Śląska Opolskiego* i dotyczą tego samego ośrodka – Domu Rekolekcyjnego Konferencji Episkopatu Polski „Księżówka” w Zakopanem, tylko opisanego w dwóch różnych okresach historycznych (Szczepaniak, 2016, 2017). Pierwszy to lata 1910-1945, a drugi 1945-1990. W obu tekstach opisano funkcjonowanie powyższego ośrodka w poszczególnych przedziałach czasu w oparciu o analizę takich źródeł jak archiwum owego domu rekolekcyjnego oraz *Archiwum Akt Nowych, Urząd do Spraw Wyznań*. Rok później (2018) w *Studia Salvatoriana Polonica* można było zapoznać się z artykułem dotyczącym salwatoriańskiego Centrum Formacji Duchowej (Ziajka i Ślęczka, 2018). Możemy w nim znaleźć informacje, jaka idea przyświecała powstaniu tych miejsc – w Krakowie i Trzebini, jak wyglądały początki i rozwój działalności oraz jaka jest aktualna oferta Centrum. Możemy także zapoznać się z ogólnymi statystykami związanymi z uczestnikami spotkań w tych przestrzeniach.

Najstarsza praca, na którą natrafiła autorka, pochodziła z 2003 roku i znajdowała się w czasopiśmie „*Studia Śląskie*”. Odnosiła się do domu formacyjnego diecezji elbląskiej w Mikoszewie (Rysztowski, 2003). Możemy w niej znaleźć informacje, w jaki sposób doszło do jego powstania, jak wygląda wyposażenie ośrodka i jego działalność.

Nie zabrakło również publikacji dotyczącej działalności najstarszego domu rekolekcyjnego w Polsce, czyli ośrodka Ojców Jezuitów w Czechowicach-Dziedzicach (Cieślak, 2011). Mamy w niej szczegółowo opisane dane z lat międzywojennych funkcjonowania domu rekolekcyjnego – ile odbyło się sesji rekolekcyjnych w danym roku oraz ile osób wzięło w nich udział, a także kto w tym czasie odpowiadał za funkcjonowanie placówki.

Warto również wspomnieć, że szukając artykułów dotyczących obiektów noclegowych Kościoła rzymskokatolickiego, autorka natrafiła na cały szereg prac inżynierskich i magisterskich z zakresu architektury, których promotorem jest dr inż. arch. Piotr Trębacz z Politechniki Warszawskiej. Stanowiły one projekty kościelnych ośrodków noclegowych, przykładowo: „*Dom Odnowy Duchowej w Bieszczadach*”, „*Kaplica ze schroniskiem noclegowym w Bieszczadach*”, „*Ośrodek rekolekcyjny*

w *Lisowicach koło Koluszek*”, czy też „*Centrum Kontemplacyjno-rekolekcyjne w Niepokalanowie*”.

W trakcie poszukiwania publikacji dotyczących obiektów noclegowych Kościoła rzymskokatolickiego, autorka postanowiła przejrzeć również, jak wygląda problem badawczy w literaturze zagranicznej. Okazuje się, że zagadnienie to poza Polską było znacznie częściej omawiane i zaczęto stopniowo rozróżniać nową formę turystyki religijnej, jaką jest turystyka rekolekcyjna. Między innymi tego dotyczy publikacja Heintzmana i Reisingera (2013), czyli turystyki rekolekcyjnej jako formy turystyki transformacyjnej. Autor prezentuje w niej turystyczną rolę poszukiwacza, czyli osoby, która próbuje zrozumieć siebie i sens życia dzięki wiedzy duchowej. Bezpośrednio temat domów rekolekcyjnych został również poruszony w publikacjach wydawanych w Wielkiej Brytanii. Po pierwsze Fry (1946) podkreśla, że jest coraz większe zapotrzebowanie na zakonne i świeckie domy rekolekcyjne w Anglii, a blisko sześćdziesiąt lat później Shackley (2004) sporządza cały artykuł dotyczący zakwaterowania w turystyce duchowej, analizując w nim funkcjonowanie domów rekolekcyjnych w Wielkiej Brytanii. Pięć lat później powstaje artykuł Tyers (2009) o jezuitcie Charlesie Platerze i ruchu rekolekcyjnym w Kościele w Anglii. Autorka znalazła również amerykański projekt duszpasterski dotyczący funkcjonowania domów rekolekcyjnych w trzecim tysiącleciu (Kniola, 1997).

Oprócz publikacji związanych z turystyką religijną i kościelnymi obiektami noclegowymi, autorka zapoznała się z artykułami poruszającymi kwestię analizy czasowo-strukturalnej w hotelarstwie. W ten sposób natrafiła w pierwszej kolejności na książkę opisującą historię polskiego hotelarstwa (Błądek i Tulbicki, 2003). Także w monografii Szkupa (2020) cały podrozdział 2.1. poświęcony jest zmianom zachodzącym w turystycznej bazie noclegowej na terenie województwa łódzkiego. Innymi publikacjami prezentującymi analizę czasowo-strukturalną w hotelarstwie są artykuły Wojdackiego (2014a, 2014b) oraz Matczaka (2017). Z racji, że autorce nie udało się dotrzeć do prac związanych z tego rodzaju analizami w zakresie kościelnej bazy noclegowej to powyższe publikacje były dla niej inspiracją do opracowania niniejszej rozprawy.

Podsumowując, autorka stwierdza, że choć można znaleźć prace dotyczące kościelnych obiektów noclegowych, to są one nieliczne. Autorzy przeglądów literatury,

zarówno tych pisanych w Polsce, jak i za granicą, podkreślają, że kwestia zakwaterowania i gościnności powinna stanowić przyszłość badań nad turystyką religijną. W związku z powyższym niniejsza praca dotycząca kompleksowego spojrzenia na rozwój obiektów noclegowych Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce, powinna stanowić uzupełnienie luki w badaniach z zakresu turystyki religijnej w naszym kraju, a przy okazji być podstawą do przyszłych badań i analiz w tym temacie.

2. Geneza i historia bazy noclegowej Kościoła rzymskokatolickiego

2.1. Dzieje kościelnej bazy noclegowej

We wprowadzeniu do rozprawy, autorka opisała pokrótce historię chrześcijańskiej turystyki religijnej na świecie i wraz z nią wspomniała o rozwoju kościelnej bazy noclegowej. W poniższym podrozdziale, zanim przejdziemy do dziejów kościelnych obiektów noclegowych w Polsce, autorka chciałaby przyjrzeć się bardziej szczegółowo ogólnej historii tego zagadnienia.

PUSTELNIE

Opisując ten rodzaj obiektów noclegowych, musimy przenieść się do początku nowej ery, kiedy to już w II wieku w pierwszych wczesnochrześcijańskich wspólnotach były spotykane osoby, które praktykowały odosobnienie, intensywniejszą modlitwę oraz czyny pokutne. Mogły żyć zupełnie samotnie lub w grupie w tak zwanych pustelniach, w oderwaniu od reszty społeczeństwa (Siwek, 2011). Tego rodzaju funkcjonowanie było uznawane wówczas za życie zgodne z Ewangelią, czyli inspirowane Jezusem Chrystusem, który swój czas wolny poświęcał na modlitwę w samotnym miejscu (Kanior, 1995). Powszechnie uznaje się ten okres za początki monastycyzmu, który stanowi podwaliny do współczesnych pustelni. Monastycyzm to najstarsza forma życia poświęconego Bogu, uznawana często za pierwszą formę życia zakonnego, a powstała w wyniku kontynuowania funkcjonowania pierwszych wspólnot chrześcijańskich (Kanior, 1995). Ideałami życia monastycznego są samotność, kontemplacja, asceza i zaspokajanie najgłębszych potrzeb natury ludzkiej (Kanior, 1995). Zjawisko to zostało zapoczątkowane w Egipcie, gdzie ludzie, pragnąc być w samotności i jednocześnie uciekając przed prześladowaniami, udawali się w miejsca pustynne. Tam zamieszkiwali w grotach lub lepiankach (Fot. 1). Życie niektórych pustelników w tak dużym stopniu przyciągało uwagę ludności, że z czasem wokół nich zamieszkiwali inni ludzie, którzy chcieli czerpać z ich życia przykład. W ten sposób zaczęły tworzyć się pierwsze wspólnoty monastyczne, w których wspólnym elementem dnia było gromadzenie się na nabożeństwach, modlitwie oraz naukach (Maliński, 1976). Obiekty, w których zamieszkiwano w ten sposób, będące w oddaleniu od innych skupisk ludzkich, nazywane były pustelniami, eremami lub samotniami (Boznański i in., 2000).

Fot. 1. Średniowieczna pustelnia w Egipcie

Źródło: <https://naukawpolsce.pl/aktualnosci/news%2C409640%2Cpolacy-odkryli-sredniowieczna-pustelnie-w-egipcie.html>

Do Europy, a dokładnie do Kościoła Zachodniego zjawisko to zostało sprowadzone przez św. Jana Kasjana, który korzystając z własnego doświadczenia przebywania z pustelnikami w Egipcie oraz znając mentalność ludzi Zachodu, sporządził dwa dzieła: *O organizacji klasztorów* i *Rozmowy z Ojcami pustyni*. Warto jednak zaznaczyć, że pustelnicтво w dzisiejszym kształcie zawdzięczamy św. Benedyktowi, który spisał tak zwaną „Regułę Benedyktyńską”, stanowiącą kodeks życia monastycznego w średniowiecznej Europie, propagowaną zarówno przez zakon, jak ówczesną władzę, np. Karola Wielkiego, czy Ludwika Pobożnego na obszarze państwa karolińskiego (Kanior, 1995). Już w V wieku św. Piotr Chryzolog zachęcał wszystkich wiernych do znalezienia w ciągu roku chociaż kilku dni, żeby oddalić się od przestrzeni swojej codzienności i w ciszy poświęcić się tylko sprawom duchowym (Siwek, 2011). Dopiero kilka wieków później powstaną zakony (m.in. cystersi, kanonicy regularni), w których będą funkcjonować nowe praktyki inspirowane życiem wczesnochrześcijańskich mnichów i pustelników, takie jak milczenie i całkowite odosobnienie. Współcześnie wciąż funkcjonują zakony kontemplacyjno-klauzurowe, czyli takie, w których członkowie wspólnoty zakonnej nie opuszczają murów klasztoru, znajdują się w całkowitym odosobnieniu, a swoje życie poświęcają modlitwie i pracy. Przykładami takich zakonów są kameduli, karmelitanki bose, czy też klaryski. Oprócz

tego można jednak spotkać się z osobami, które kultywują tradycję życia pustelniczego, czyli życia w samotności, po to, aby całkowicie poświęcić się Bogu, nie będąc rozdartym troską o codzienność świata, a nie przynależą do zakonów klauzurowych. Tacy pustelnicy, po uzyskaniu zgody miejscowego biskupa, zamieszkują w wyznaczonych w tym celu samotniach. Dodatkowo Kościół oferuje również świeckim możliwość odizolowania się od świata choć na kilka dni poprzez zamieszkanie w specjalnie przygotowanych do tego jednoosobowych domkach – eremach, pustelniach.

DOMY PIELGRZYMA

Kolejnym rodzajem kościelnych obiektów noclegowych są domy pielgrzyma, których historia sięga IV wieku. Warto jednak na wstępie zaznaczyć, dlaczego w ogóle Kościół uznał, że powinien zajmować się pielgrzymami. Inspiracją do tego najprawdopodobniej była biblijna przypowieść o miłosiernym Samarytaninie, który zaopiekował się wędrowcem zaatakowanym przez zbójców podczas schodzenia z Jeruzalem do Jerycha. Samarytanin opatrzył mu rany, a następnie zabrał do gospody, gdzie dalej go pielęgnował (Łk 10, 30-37). Prawdopodobnie to właśnie dlatego, po wyrażeniu przez cesarza Konstantyna zgody na swobodne wyznawanie religii chrześcijańskiej oraz po soborze nicejskim w 325 roku, Kościół zaczyna w sposób bardziej zorganizowany wspomagać biednych i potrzebujących, w tym także pielgrzymów (Szot, 2009; Longosz, 1996). W związku z powyższym tworzone są nowe placówki, tak zwane ksenodochia/ xenodochium (gr. ksenos) (Fot. 2) – gospody lub schroniska dla ubogich pielgrzymów, czy też pandochieia, które swoją działalnością przypominały bardziej współczesne hotele (Longosz, 1996). Zarządcą takiego obiektu był świecki lub duchowny, który był wyznaczony przez biskupa. Do jego obowiązków należało przede wszystkim przygotowanie łóżek wraz z pościelą, a także pozostałych rzeczy niezbędnych do funkcjonowania ludziom biednym i chorym. Zarządca do pomocy miał pracowników, którzy zgłaszali się sami do obiektu w ramach pokuty, lub też innych duchownych skierowanych przez biskupa, dla których z reguły było to oznaką popadnięcia w niełaskę (Longosz, 1996). Należy podkreślić, że ksenodochium miało być zlokalizowane w pobliżu kościoła, choć równocześnie miało nie wpływać nadmiernie na funkcjonowanie wspólnoty. Tego rodzaju działalność była kosztowna, dlatego częściowo opłacało ją państwo, a reszta albo była pokrywana z datków wiernych, albo z dziesięciny zakonów (Longosz, 1996). Jedne z najbardziej znanych ksenodochiów znajdowały się przy klasztorach zakładanych przez świętego Bazylego (IV w.), który od początku

uwzględniał w zabudowie również przestrzeń na domy gościnne dla pielgrzymów i schroniska dla chorych i opuszczonych (Leśniewski, 2017; Szot, 2009).

Fot. 2. Ruiny xenodochium w Meridzie, Hiszpania
Źródło: turismomerida.org

We wczesnym średniowieczu zniszczono wiele starożytnych zabudowań, dlatego w tym czasie podróżni poszukiwali schronienia w klasztorach i opactwach (Błądek i Tulbicki, 2003). Kwestia zajmowania się cierpiącymi była na tyle istotna dla Kościoła, że w 817 roku podczas synodu w Akwizgranie zobowiązano każdego biskupa i przełożonych zakonnych do erygowania i uposażania szpitali (Szot, 2009), które były wówczas czymś pośrednim między współczesnymi szpitalami, hospicjami i domami pielgrzyma.

Wraz z wyprawami krzyżowymi znacznie rozwinęła się sieć kolejnych placówek, które możemy uznać za pierwowzory domów pielgrzyma, czyli hospicja (*hospitium/ hospitale/ infirmarium*) (Fot. 3). Były to przytulki i szpitale powstałe przy klasztorach, gdzie chorzy i pielgrzymi otrzymywali opiekę cielesną (nocleg, wyżywienie, pomoc lekarską, kąpiel) oraz duchową (Szot, 2009; Milewska i Włodarczyk, 2009). Wówczas jednym z głównych zadań zakonów było troszczenie się o rycerzy i pielgrzymów, którzy byli w drodze do Ziemi Świętej (Szot, 2009).

Fot. 3. Średniowieczne hospicjum w Beaune
Źródło: <https://www.beaune-tourism.com/>

Dużo tego rodzaju placówek powstawało wzdłuż dróg do Jerozolimy i w niej samej. Wiadomo, że w XIV wieku na terenie miasta funkcjonowały przynajmniej dwa hospicja, nad którymi opiekę papież Urban V powierzył zgromadzeniu męskiemu franciszkanów z góry Syjon. Ten sam Ojciec Święty był za utworzeniem przynajmniej czterech nowych hospicjów na trasie z Europy do Ziemi Świętej, między innymi na Krecie i Cyprze (Mruk, 2001), co wynikało ze szlaków pielgrzymkowych wiodących drogą morską. Co ciekawe, niektóre z nich do dziś działają i dalej pełnią funkcję domu pielgrzyma (Milewska i Włodarczyk, 2009). Warto wspomnieć, że w tego rodzaju obiektach były bardzo różne warunki. Część pątników była goszczona w całkiem pustych pokojach, kiedy inni dostawali znacznie wyższy standard usług (Fot. 4). Istotny jest również fakt, że ze względu na brak stałych źródeł dochodów, hospicja na terenie Ziemi Świętej pobierały od pątników opłaty za nocleg i wyżywienie (Mruk, 2001).

Z czasem cała sieć kościelnej bazy noclegowej pojawiła się na trasach prowadzących do Santiago de Compostela i przy pozostałych średniowiecznych szlakach pielgrzymkowych (Bremer, 2011). Budowano nie tylko hospicja, ale również tak zwane kościoły pielgrzymkowe, które mogły pomieścić nawet do tysiąca poruszających się z motywów religijnych wędrowców (Jackowski, 2003). Do połowy XI wieku pielgrzymi

znajdowali miejsca noclegowe oraz pożywienie głównie w klasztorach należących do benedyktynów, gdzie spali między innymi w przedsionkach kościołów (Bremer, 2011). Miejsca w obiektach sakralnych, które w trakcie jednodniowej pielgrzymki służyły jako przestrzeń do spowiedzi, w czasie trzydniowej pielgrzymki stawały się pomieszczeniami dającymi schronienie dla czuwających pielgrzymów (Gierek, 2000).

Fot. 4. Wnętrze hospicjum w Beaune
Źródło: <https://www.beaune-tourism.com/>

Średniowieczni pielgrzymi byli uznawani za „obcych”, dlatego potrzebowali specjalnej ochrony prawnej (Bremer, 2011). W związku z powyższym, podczas soboru laterańskiego I i II (1123, 1239) wydano stosowne dokumenty dotyczące ochrony zarówno pielgrzymów, jak i ich rzeczy, a także serię przywilejów. Pątnicy między innymi mieli zagwarantowaną nienaruszalność dóbr, a także nocleg i poczęstunek (Szymborski, 2001). Z reguły ich pobyt w hospicjum w danej miejscowości powinien trwać jeden dzień, a najdłużej trzy. Kontrolowano to między innymi dokonując nacięć na lasce pielgrzyma (Bremer, 2011). Mimo to dochodziło do licznych nadużyć. Niektórzy zatrzymywali się w danym schronisku do 3 dni i jeśli w danej miejscowości znajdowało się kilka, a czasem nawet kilkanaście takich placówek, krążyli między nimi, żyjąc w ten sposób praktycznie za darmo, a często nie będąc w ogóle pielgrzymami, tylko na przykład kupcami (Szymborski, 2001). W związku z tym w Astrodze w XVI wieku zaczęto

odgórnie przydzielać pielgrzymom konkretne miejsca ich pobytu (Bremer, 2011). Dodatkowo obowiązkowe stało się posiadanie przez pielgrzymów specjalnego paszportu (*litterae passus*), który był wydawany przez biskupa diecezji, z której pochodzili (Koniusz, Sawicki, 2009).

Warto wspomnieć, że średniowieczne pielgrzymki odbywały się nie tylko z motywów religijnych, mogły być również formą kary lub pokuty. Przykładowo na przestrzeni niespełna 100 lat (1415-1513) sąd miejski w Antwerpii ukarał w ten sposób blisko 2500 osób (Bremer, 2011). Pielgrzymowanie przestępców doprowadziło do tego, że ludzie coraz bardziej obawiali się przyjmowania pątników w swoich lokalach, co z czasem przyczyniło się do schyłku średniowiecznych pielgrzymek i wraz z tym zamykania tak dużej sieci hospicjów. Dopiero przełom XX i XXI wieku sprawił, że na nowo piesze pielgrzymowanie stało się modne, a wraz z tym wzrosło ponowne zapotrzebowanie na domy pielgrzyma. Tym razem związane jest to jednak z reguły z ponoszeniem przez pielgrzymów pewnych symbolicznych opłat.

DOMY REKOLEKCYJNE

Współcześnie najczęściej występującym typem kościelnych obiektów noclegowych są domy rekolekcyjne. W *Encyklice Mens Nostra* (Pius XI, 1929) możemy się spotkać ze stwierdzeniem, że zasadniczo jednym z pierwszych takich obiektów był jerozolimski wieczernik, w którym Uczniowie Chrystusa przez dziesięć dni trwali na modlitwie, oczekując zesłania Ducha Świętego. W celu lepszego zrozumienia, czym są domy rekolekcyjne, musimy się przenieść do Europy z XVI wieku, kiedy to zaczyna się rozpowszechniać termin „*recollectio*”. Oznacza on praktyki skupienia, polegające na oddawaniu się intensywnej medytacji i modlitwie. Sformułowanie to znane jest w Polsce jako „rekolekcje”, które stanowią praktyki religijne mające na celu osiągnięcie skupienia wewnętrznego i odnowienia moralnego (Siwek, 2011). Zamiennie zamiast terminu rekolekcje używa się haseł „ćwiczenia duchowe” lub „ćwiczenia duchowne” (Siwek, 2011). Określenie „ćwiczenia” prawdopodobnie użyła po raz pierwszy w XIII wieku święta Gertruda Wielka, określając w ten sposób zbiór pobożnych praktyk, które odbywają się w odosobnieniu i skupieniu, w celu pogłębienia swojego życia duchowego (Siwek, 2011). Również św. Bonawentura w XIII wieku zaczyna używać tego hasła do określenia zbioru praktyk cielesno-duchowych, które mają zbliżyć człowieka do Boga (Siwek, 2011). Prawdziwy rozkwit sformułowania „ćwiczenia duchowe” następuje

jednak w XVI wieku, kiedy to św. Ignacy Loyola wydaje dzieło zatytułowane „Ćwiczenia duchowne” (Fot. 5) (z powodu tytułu tej publikacji taka forma uznawana jest również za poprawną). Według niego sformułowanie to oznacza zbiór logicznie usystematyzowanych pobożnych praktyk, które są ujęte w konkretne ramy czasowe i służą uporządkowaniu życia rekolektanta zgodnie z Bożą wolą, a czas odosobnienia przeznacza się na skupienie modlitwne i spotkanie ze Stwórcą, by w ten sposób poznać i przyjąć Jego wolę (Loyola, 2013; Siwek, 2011). Papież Pius XI (1929) w swojej encyklice *Mens Nostra* stwierdza, że rekolekcje to kilkudniowe oderwanie się człowieka od otaczającej go codzienności i towarzystwa, by dać możliwość zastanowienia się nad najważniejszymi zagadnieniami ludzkiego istnienia, czyli skąd pochodzimy i dokąd dążymy.

Fot. 5. Ćwiczenia duchowne św. Ignacego Loyoli
Źródło: www.jesuits.org

Po soborze watykańskim II, który odbył się w latach 1962-1965, uznano, że ćwiczenia duchowe, które trwają minimum trzy dni i odbywają się z reguły w odosobnieniu, należy nazwać rekolekcjami (Siwek, 2011). Adamczyk (2017) zaznacza, że taka forma ćwiczeń powinna odbywać się w większym lub mniejszym odosobnieniu, w pojedynkę lub w grupie i polegać na medytacji Słowa Bożego, modlitwie oraz rachunku sumienia, dzięki czemu staje się możliwe odnowienie swojego życia duchowego. Celem rekolekcji jest wzmocnienie wiary, głębsze poznanie samego siebie,

uczenie się pracy nad sobą, wewnętrzne uspokojenie i pozbycie się wszelkich stresów, zaś owocem nawrócenie, wewnętrzne skupienie oraz odnowa duchowa (Adamczyk 2017). Już w pierwszych wiekach chrześcijaństwa uznawano, że dzięki takim praktykom zapewnia się również lepsze warunki do przemyślenia różnych ważnych życiowych decyzji, co było traktowane jako jeden z celów szczegółowych takich ćwiczeń - odkrywanie, czy myśli rekolektanta są zgodne z wolą Bożą (Siwek, 2011). Kluczowym aspektem rekolekcji jest to, by ich uczestnik powrócił po nich do swojej codzienności i towarzystwa, jednak już w sposób odnowiony (Maliński, 1976). Warto także wspomnieć, że Pius XI we wspomnianej wcześniej Encyklice wymienia również trzy najważniejsze zasady odprawiania ćwiczeń duchowych. Są to:

- czas trwania – dostosowany do obowiązków rekolektanta, jednak dobrze by poświęcić na nie przynajmniej kilka dni, żeby odniosły oczekiwany skutek,
- samotność i wolność od trosk zewnętrznych – powinny odbywać się w odosobnieniu i w oderwaniu od kwestii codziennego życia,
- zastosowanie najtrafniejszej metody – najlepiej zgodnie z zaleceniami św. Ignacego Loyoli.

Rekolekcje mogą być otwarte – dla wszystkich lub zamknięte – dla określonej grupy, na przykład kapłanów, sióstr zakonnych, mężczyzn lub kobiet. W przypadku drugiego typu uczestnicy, w tym celu zamieszkują konkretne miejsce – dom rekolekcyjny, gdzie mają możliwość bycia w odosobnieniu. Taka przestrzeń jest ważna przede wszystkim ze względu na to, że podczas rekolekcji z reguły panuje atmosfera ciszy, modlitwy, skupienia, medytacji oraz autorefleksji, co przyczynia się do poszukiwania bliższego kontaktu z Bogiem i doświadczania Jego obecności (Adamczyk, 2017). Tym samym takie ćwiczenia mają służyć dążeniu do chrześcijańskiej doskonałości oraz odkrywaniu i rozpoznawaniu charyzmatów, czyli – zgodnie ze słownikiem języka polskiego, szczególnych darów, którymi człowiek jest obdarowany przez Ducha Świętego (pwn.pl).

Choć o konieczności udzielania przestrzeni i duchowej pomocy przy odprawianiu dni skupienia wspominał już w IV wieku święty Bazyli Wielki (Siwek, 2011), a także święty Hieronim zachęcał na przełomie IV i V wieku, by wybierać się w odosobnione i ciche miejsca w celu pobożnego czytania Słowa Bożego i modlitwy (Pius XI, 1929), to

do XVI wieku zasadniczo nie zaobserwowano, by w celu odbywania takich praktyk powstawały specjalne obiekty. Dopiero po 1548 roku, czyli po ukazaniu się *Ćwiczeń duchownych* św. Ignacego Loyoli, zaczęto zauważać potrzebę otwierania takich przestrzeni. Kiedy św. Karol Boromeusz, włoski kardynał i arcybiskup Mediolanu, zainspirowany dziełem Loyoli postanowił rozpowszechnić te praktyki wśród kleru i świeckich (między innymi zobowiązując seminarzystów do corocznych, minimum tygodniowych ćwiczeń), to jednocześnie założył w tym celu specjalny ośrodek – *Asceterium*, który uchodzi za pierwszy dom rekolekcyjny na świecie (Pius XI, 1929; Siwek, 2011). Innymi wielkimi, szesnastowiecznymi świętymi, którzy zalecali takie praktyki byli św. Teresa z Avilii i św. Jan od Krzyża, czyli kluczowe postacie dla Karmelu (męskie i żeńskie zgromadzenia zakonne Maryi Panny z Góry Karmel), co będzie miało później przełożenie na organizowane przez te zgromadzenia rekolekcje. To wszystko przyczyniło się do rozkwitu ćwiczeń duchowych nie tylko wśród zakonów i kleru, ale również świeckich.

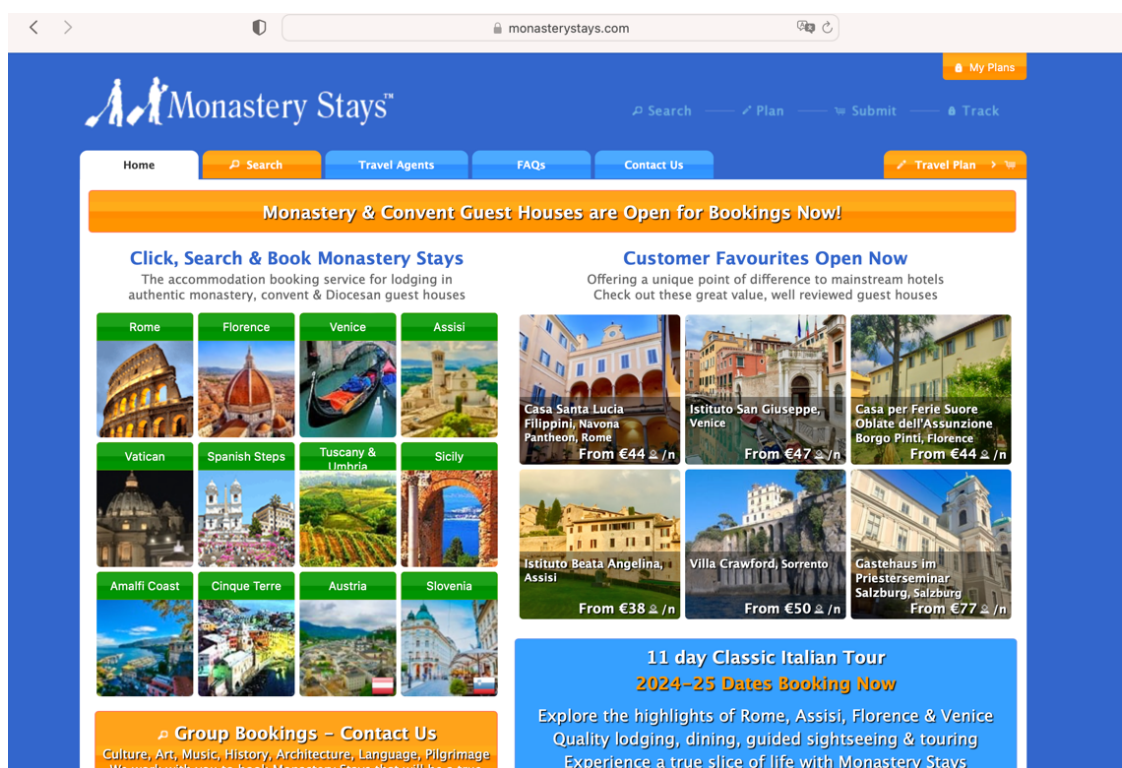
Fot. 6. Dom rekolekcyjny – Domus Laetitia w Asyżu
Źródło: www.domuslaetitiaecassisi.it

Im większe było zainteresowanie odbywaniem ćwiczeń duchowych, tym bardziej było widać potrzebę stworzenia specjalnych warunków, w których mogłyby się odbywać te pobożne praktyki. W XVII wieku powstaje w Europie coraz więcej domów rekolekcyjnych (Siwek, 2011). Początkowo świeccy odprawiają swoje rekolekcje

w klasztorach lub pomieszczeniach przyklasztornych, a z czasem w jezuickich centrach rekolekcyjnych, zaś siostry zakonne w rozmownicach klasztornych (Siwek, 2011). Wraz ze wzrostem zainteresowania udziałem w rekolekcjach, podczas synodów prowincjonalnych w Malines (1645 i 1652 rok) zobowiązano kler diecezjalny do corocznego udziału w takich praktykach w przystosowanych do tego celu domach zakonnych. W XVII wieku wybudowano również pierwszy dom rekolekcyjny dla kobiet świeckich w Vannes, który został ufundowany przez błogosławioną Katarzynę de Francheville. Cieszył się on taką popularnością, że obiekt ten rychło stał się inspiracją do dalszego powstawania tego rodzaju placówek, także poza granicami Francji (Siwek, 2011). Oprócz jezuitów swoje domy rekolekcyjne w XIX wieku otwierają między innymi benedyktyni, pasjoniści, cystersi, franciszkanie oraz redemptoryści. Ci ostatni w dużej mierze nastawieni byli na przyjmowanie indywidualnych rekolektantów, dla których organizowali specjalne ośmiodniowe rekolekcje zamknięte z rygorystycznie przestrzeganiem milczenia. Domy rekolekcyjne stały się tak popularne w Kościele rzymskokatolickim, że są powszechnie kojarzone wyłącznie z nim, choć zdarzają się również w innych Kościołach chrześcijańskich, między innymi w Kościele anglikańskim w Wielkiej Brytanii (Shackley, 2004). Wydawałoby się, że zainteresowanie odbywaniem ćwiczeń duchowych będzie maleć. W XX wieku zaobserwowano jednak odwrotne zjawisko, do czego oczywiście mogło się również przyczynić napisanie przez Piusa XI Encykliki *Mens Nostra* w 1929 roku i zobowiązanie duchowieństwa, osób zakonnych i alumnów do tych pobożnych praktyk. W tejże Encyklice zwyczaj odprawiania ćwiczeń duchowych został również zalecony świeckim katolikom. Także Pius XII zachęcał wiernych do poświęcenia chociaż jednego dnia w miesiącu na czytanie Słowa Bożego i dłuższą medytację. Podczas przemówień Jana Pawła II można było wielokrotnie usłyszeć, jak duże jest znaczenie ciszy, skupienia i odosobnienia, a Benedykt XVI, podczas spotkania z Włoską Federacją Rekolekcji Zamkniętych, podkreślił znaczenie ćwiczeń duchowych w osobistym spotkaniu z Bogiem, oraz zaznaczył, że należy wspierać materialnie i zapewniać odpowiedni personel w domach rekolekcyjnych, aby nie zabrakło takich miejsc doświadczenia duchowego (https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/przemowienia/rekolekcje_09022008; Siwek, 2011).

DOMY WYPOCZYNKOWE

O ile w przypadku poprzednich obiektów noclegowych jesteśmy w stanie wskazać praktycznie początek funkcjonowania tego rodzaju placówek, to w kwestii domów wypoczynkowych mamy pewną niewiadomą. Autorka nie dotarła do żadnej publikacji, która nawet w niewielkim stopniu wspominałaby o nich, nie mówiąc o przyczynie powstania. Jedynie Shackley (2004) zaznacza, że na przełomie lat siedemdziesiątych i osiemdziesiątych XX wieku w Wielkiej Brytanii powstało wiele chrześcijańskich ośrodków konferencyjnych, a Durydiwka (2020) informuje, że w Hiszpanii turyści mogą znaleźć nocleg w ponad 150 klasztorach, co stało się popularne również w innych krajach na przykład we Francji czy Włoszech (<https://www.monasterystays.com/>) (Fot. 7). W ostatnim z nich na stronie <http://www.monasteriesofitaly.com/> możemy przeczytać, że nocleg ten oferowany jest dla wszystkich niezależnie od poglądów religijnych.

Fot. 7. Portal z ofertą noclegów w kościelnej bazie noclegowej

Źródło: www.monasterystays.com

Tego rodzaju obiekty prawdopodobnie zaczęły funkcjonować wraz z rozwojem turystyki masowej, a przy okazji zbiegły się w czasie z sekularyzacją społeczeństwa. Przypuszczalnie wraz ze zmniejszoną liczbą powołań i tym samym coraz większą liczbą opustoszałych klasztorów, Kościół musiał przeorganizować ich działalność, a funkcja

noclegowa wydawała się wówczas najsensowniejsza. Warto jednak w przyszłości zagłębić się w historię tego typu obiektów noclegowych i być może znaleźć dokładne uzasadnienie oraz moment, w którym zaczęły one powstawać.

2.2. Baza noclegowa Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce do XX wieku

Po zapoznaniu się z historią poszczególnych typów kościelnych obiektów noclegowych, przyjrzyjmy się, jak wyglądała ich przeszłość w Polsce. Na wstępie warto zaznaczyć, że w polskiej literaturze jest niewiele informacji na ten temat. W publikacji dotyczącej hotelarstwa (Milewska i Włodarczyk, 2009) możemy przeczytać, że jednym z pierwszych obiektów noclegowych w Polsce był ośrodek prowadzony przez zakon joannitów, czyli założone przez Mieszka Starego w 1187 roku hospicjum przy komorze celnej w Poznaniu (Rys. 8), które było przytułkiem dla ubogich i miejscem noclegu dla podróżnych. Jego lokalizacja nie powinna nikogo dziwić, ponieważ z jednej strony hospicjum leżało przy szlaku handlowym, a z drugiej przy szlaku pielgrzymkowym do Gniezna, gdzie znajduje się grób pierwszego polskiego męczennika – świętego Wojciecha. Wraz ze śmiercią patrona Polski na terenie kraju rozpoczęło się pielgrzymowanie do jego grobu (Jackowski, 2003). Jedną z osób, która oddała męczennikowi hołd, był cesarz Otton III, który swoim czynem tym bardziej podniósł rangę tego miejsca.

Rys. 8. Kościół św. Jana Jerozolimskiego za Murami w Poznaniu -
miejsce dawnego hospicjum zakonu joannitów
Źródło: <https://polska-org.pl/>

Od początku XI wieku w Polsce pojawiało się coraz więcej zakonów, a wraz z nimi klasztorów, w których byli przyjmowani pielgrzymi. Zgodnie z informacjami zawartymi w publikacji *1050 lat chrześcijaństwa w Polsce* (red. Ciecieląg, 2016), pierwszymi misjonarzami przybyłymi do kraju byli benedyktyni, którzy osiedlili się w 1045 roku w Tyńcu. Następnie do Polski przybyli cystersi, którzy w XII wieku wybudowali szereg klasztorów między innymi w Jędrzejowie. Innym zgromadzeniem działającym na terenie dzisiejszej Rzeczypospolitej byli bożogrobowcy, którzy w całej Europie prowadzili szereg hospicjów, przede wszystkim dla pielgrzymów podążających do Ziemi Świętej. Zakonnicy w Polsce osiedlili się między innymi w Miechowie, który znajdował się przy trakcie handlowym. Wszystko wskazuje na to, że również w tej miejscowości prowadzili hospicjum dla osób chorych i pielgrzymów (Mróz, 2000).

Robiąc przegląd literatury, autorka napotkała jeszcze informacje o takich kościelnych obiektach udzielających miejsca na noclegi, jak jezuicki klasztor w Braniewie, w którym od drugiej połowy XVI wieku Jezuici organizowali ćwiczenia duchowe zgodnie z metodą św. Ignacego z Loyoli dla duchowieństwa i świeckich, co przy okazji uznaje się za początki ruchu rekolekcyjnego w Polsce (Siwek, 2011). Błądek i Tulbicki (2003) wspominają, że w Gostyniu od połowy XVIII wieku znajdował się zajazd klasztorny zwany „Nadolnikiem”, a Milewska z Włodarczykiem (2009) podkreślają, że w XV wieku w Polsce istniały na wsiach dwa typy karczm – dworskie i plebańskie, a w miastach należały one do pana, starosty miasta lub duchowieństwa (karczmy plebańskie, mieszczańskie i klasztorne). Choć nie spotkano się z innymi obiektami noclegowymi wypisanymi wprost, to możemy być niemal pewni, że Kościół dysponował znacznie większą liczbą obiektów noclegowych. Wynika to z faktu, że od XII wieku do połowy XVII wieku głównym ośrodkiem pielgrzymkowym w Polsce był Święty Krzyż (Jackowski i Sołjan, 2000). Od XV wieku mamy do czynienia z intensywniejszym kultem maryjnym w Polsce i tym samym wzrostem liczby ośrodków z cudownymi wizerunkiem Matki Bożej (Jackowki, 2003). Na XV wiek przypadł także okres szczytowy pątnictwa w Krakowie (Jackowski i Sołjan, 2000). Jastrzębski (2009) wspomina w swojej pracy, że po kasacie opactwa na Świętym Krzyżu w XIX wieku, wciąż można było skorzystać tam z gościny benedyktynów, co sugeruje, że wcześniej także istniała taka możliwość. Brak informacji odnośnie do innych kościelnych obiektów noclegowych wynika prawdopodobnie z burzliwego okresu zaborów w Polsce.

Obszar Polski został trzykrotnie (1772, 1793 i 1795) podzielony przez zaborców – Rosję, Prusy i Austrię – aż do całkowitego zabrania niepodległości i zniknięcia kraju z mapy świata. Soljan (2000) w jednej ze swoich prac szczegółowo opisała, restrykcje cesarskie w skierowane przeciwko Kościołowi w zaborze austriackim. Od początku władze zaczęły ingerować w sprawy kościelne poprzez podzielenie prowincji zakonnych i zakazania utrzymania kontaktu z innymi klasztorami. Przygotowano również projekt reformy klasztorów w cesarstwie austriackim, który zakładał takie punkty jak:

- przeprowadzenie reformy przez władze państwowe,
- likwidację małych klasztorów i gromadzenie zakonników w większych ośrodkach,
- nakłonienie duchownych do bardziej użytecznego działania,
- utworzenie funduszu religijnego, w którym zgromadzone zostaną pieniądze m. in. ze sprzedaży majątków klasztorów.

Zgodnie z powyższymi postanowieniami w 1782 roku cesarz Józef II wydał dekret, na mocy którego zarządził kasatę klasztorów kontemplacyjnych (kamedułów, kartuzów, karmelitanek i franciszekanek), które w mniemaniu władz były mało użyteczne. Likwidacja placówek wystąpiła w trzech okresach:

- lata 1783 – 1786 – zniesiono 67 klasztorów,
- lata 1787 – 1795 – próba sprowadzenia klasztorów tylko do funkcji parafialnej, kasata 26 klasztorów (z 67 planowanych),
- 1815 – 1848 – nieliczne likwidacje.

Restrykcje cesarskie były wymierzone przede wszystkim przeciwko zakonowi, dlatego doprowadzano do tyłu kasat lub popadania w ruinę funkcjonujących klasztorów. Dodatkowo zaborcy zależało na zniwelowaniu ruchu pielgrzymkowego na Jasną Górę. W związku z tym ogólnie ustanowiono, że jedynym centrum pątniczym będzie kościół w Kobylance.

Zakony utraciły swój status społeczny i ucierpiały nie tylko w zaborze austriackim, ale również na terenach pozostałych zaborów, co było przede wszystkim spowodowane tym, że klasztory były miejscem kultywowania Pamięci Narodowej (red. Ciecieląg, 2016). Zgodnie z informacjami zawartymi w publikacji pod redakcją Pawlika

(1988) w latach 1773 – 1900 na terenie zaboru austriackiego zlikwidowano 64% domów zakonnych, na Śląsku Pruskim 97,1%, w Królestwie Polskim 98%, w zaborze rosyjskim 98,8%, a na terenie zaboru pruskiego aż 100% klasztorów męskich. Niewiele lepiej wyglądała kwestia klasztorów żeńskich, których zlikwidowano w Królestwie Polskim 23,6%, w zaborze austriackim 50%, w zaborze pruskim 74,1%, na Śląsku 76,5%, a w zaborze rosyjskim aż 93,8%. Zwiększona kasata wśród zakonów męskich niż żeńskich była karą za działalność patriotyczną duchownych i ich udział w powstaniach. Warto również wspomnieć, że niektóre zakony były siłą zmuszane do likwidacji poprzez nanoszenie wysokich podatków, konfiskatę złota i srebra kościelnego oraz zmuszanie przeora do opuszczenia placówki, jak to miało miejsce na przykład w Borku Starym (Sołjan, 2000).

Zaborcy po zorientowaniu się, jak ważną rolę odgrywa duchowieństwo w podtrzymaniu polskiego ducha narodowościowego próbowali za wszelką cenę unicestwić wszystko, co było związane z Polską i polskością, a tym samym zapobiec wszelkim zrywom patriotycznym. Przykładowo, zgodnie z informacjami zawartymi w publikacji *1050 lat chrześcijaństwa w Polsce* (red. Ciecieląg, 2016), walki z polskością były prowadzone do tego stopnia, że w całym Księstwie Poznańskim pozostały jedynie 4 klasztory męskie, a Jackowki i Sołjan (2000) wspominają także o zakazie organizowania pielgrzymek. Doprowadziło to do regresu w ruchu pielgrzymkowym pod koniec XVIII wieku. Należy jednak zauważyć, że mimo licznych odgórnych ograniczeń we wszystkich zakonach odprawiane były wciąż ćwiczenia duchowe dla osób duchownych i zakonnych, ponieważ nie wzbudzały one niepokoju u ówczesnych władz (Siwek, 2011). Ostatecznie w okresie międzywojennym większość dawnych zakonów odrodziła się (red. Pawlik, 1988).

Podsumowując, o ile w polskiej literaturze dotyczącej hotelarstwa mamy wzmianki o powstaniu obiektu noclegowego należącego do Kościoła, czyli hospicjum zakonu joannitów w Poznaniu przy Jeziorze Maltańskim, to zasadniczo zapoznając się z historią hotelarstwa w Polsce nie ma później praktycznie ani słowa o innych obiektach należących do Kościoła takich jak na przykład domy pielgrzyma. Oczywiście możemy to tłumaczyć tym, że mówimy o hotelarstwie kompleksowo, ale być może warto dyskusji i dalszych badań jest zagłębienie się w temat i zweryfikowanie, co tak naprawdę działo się z obiektami noclegowymi Kościoła od XII wieku do współczesności. Autorka

w swojej pracy w szczególności bierze pod uwagę czas od początku XX wieku do dziś, ponieważ okres poprzedzający wiąże się z badaniami archiwalnymi na szeroką skalę i miałyby one charakter interdyscyplinarny. Dodatkowo można przypuszczać, że zabory doprowadziły nie tylko do likwidacji klasztorów, ale również dokumentacji, która się w nich znajdowała, a która mogła dotyczyć goszczonych pielgrzymów.

2.3. Dzieje funkcjonujących obecnie obiektów noclegowych Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce

Podczas opracowywania bazy danych do pracy, autorka postanowiła zebrać informacje zarówno o roku powstania poszczególnych obiektów noclegowych (szczegółową analizę przeprowadzono w rozdziale 4), jak i zapoznać się z historią budynków, w których się mieszczą. Uznała jednak, że dane dotyczące przeszłości obiektów nie są kluczowe, a jedynie będą ukazywać pełniejszy obraz zjawiska. W związku z tym, nie dążyła do zebrania tych informacji dla wszystkich zinwentaryzowanych obiektów, a jedynie pozyskania ich z danych ogólnodostępnych – wiadomości ze stron internetowych, czy też z publikacji. W ten sposób odkryto historię 124 obiektów, czyli ponad ¼ bazy.

Najwięcej obiektów, nim zaczęło pełnić funkcję noclegową to działało na rzecz zgromadzeń zakonnych – 26 jako klasztory (np. Dom Rekolekcyjny w Kaliszu, Dom Pielgrzyma w Kiwitach, Diecezjalne Centrum Kultury, Edukacji i Formacji Chrześcijańskiej „Quo Vadis” w Sandomierzu) lub jako domy zakonne (Ośrodek Rekolekcyjny w Szczytnej, Dom Rekolekcyjno-Formacyjny „Promień” w Nałęczowie, Centrum Apostolstwa i Duchowości Redemptorystów, Dom Rekolekcyjny im. Bł. Kaspra Stanggassingera w Siedliskach). Kościelna baza noclegowa powstaje bardzo często również w budynkach, które dawniej pełniły funkcje związane z pracą duszpasterską. Przykładowo budynki dawnych seminariów duchownych (Centrum Edukacyjno-Formacyjne Archidiecezji Gnieźnieńskiej pw. Św. Wojciecha w Gnieźnie, Ośrodek Rekolekcyjny w Kazimierzu Biskupim, Dom Rekolekcyjny im. Jana Pawła II w Łomży), plebanie/-zabudowania parafialne (Diecezjalny Dom Formacyjny Ruchu Światło-Życie w Łagowie, Dom Rekolekcyjny w Rykach, Ośrodek Rekolekcyjny w Wiśniowej), dom wspólnoty (Erem Miłosierdzia w Swolszewicach Małych). Wśród zinwentaryzowanych obiektów znajdują się również takie, które służyły wcześniej świeckim, choćby jako ośrodki wczasowe (Archidiecezjalny Ośrodek Charytatywny Caritas w Rybakach,

Archidiecezjalny Dom Rekolekcyjny w Zaborówcu, Ośrodek Charytatywno-Wypoczynkowy „Bojanowe Gniazdo” im. Bł. Edmunda Bojanowskiego w Zaniemyślu, Nadbużański Ośrodek Edukacji w Broku), szpitale (Archidiecezjalny Dom Rekolekcyjny „Domus Mariae” w Gietrzwałdzie, Domus Mater w Krakowie, Archidiecezjalny Dom Rekolekcyjny „Dom na Podwalu” w Lublinie), hospicja (Dom Rekolekcyjno-Wypoczynkowy w Międzyzdrojach, Archidiecezjalny Dom Rekolekcyjny „Domus Mariae” w Gietrzwałdzie), sanatorium (Ośrodek Formacyjno-Rehabilitacyjno-Wypoczynkowy „Skowronek” w Głuchołazach), domy dziecka/sierocińce (Dom Rekolekcyjny Sióstr Jadwizek w Polanicy-Zdrój, Ośrodek Rekolekcyjny Domowego Kościoła Archidiecezji Poznańskiej w Otorowie, „Ostrzyk” w Goręczynie) czy też bursy szkolne (Collegium Marianum Centrum Formacji Archidiecezjalne Centrum Ruchu Światło-Życie w Przemyślu). Co ciekawe, nie brakuje też takich, które wcześniej były placówkami wojskowymi (Dom Rekolekcyjno-Wypoczynkowy Diecezji Pelplińskiej w Wierzchucinie, Ośrodek Wczasowo-Rekolekcyjny Caritas im. Jana Pawła II w Zakrzowie) lub carskimi koszarami (Centrum Formacji Katolickich Liderów Życia Publicznego „Ostoja” w Spale). We współczesnej kościelnej bazie noclegowej często znajdowały się wcześniej placówki edukacyjne: przedszkola (Archidiecezjalny Dom Rekolekcyjny "Domus Mariae" w Gietrzwałdzie), szkoły (Dom Rekolekcyjny „Ognisko Światła i Miłości” w Kaliszanach, Dom Rekolekcyjny Ojców Sercanów w Polanicy-Zdroju, Dom Rekolekcyjny Sióstr Sacre Coeur w Tarnowie), Szkoła Gospodarstwa Domowego (Dom Rekolekcyjny Diecezji Świdnickiej im. Św. Anieli) oraz Szkoła Ziemiska Gospodarstwa Wiejskiego (Archidiecezjalny Dom Rekolekcyjny "Dom na Jabłuszku" w Nałęczowie) oraz Uniwersytet Ludowy (Ośrodek Edukacyjno-Charytatywny Diecezji Radomskiej „Emaus” w Białobrzegach). Nie powinniśmy być zaskoczeni, kiedy jadąc do obiektu noclegowego Kościoła rzymskokatolickiego, znajdziemy się na terenie dawnego dworku szlacheckiego (Dom Rekolekcyjny Kapucynów w Skomielnej Czarnej, Dom Rekolekcyjny w Bukowsku, Ośrodek Młodzieżowy Katolickiego Stowarzyszenia Młodzieży „Nadzieja” w Dubiecku, Diecezjalny Dom Rekolekcyjny w Lubraniecu), pałacu (Zespół Rehabilitacyjno-Wypoczynkowy Sebastianum Silesiacum w Kamieniu Śląskim, Ośrodek Edukacyjno-Formacyjny Diecezji Gliwickiej w Rudach, Ośrodek Edukacyjno-Formacyjny Diecezji Gliwickiej w Pławniowicach), a nawet zamku (Diecezjalny Dom Rekolekcyjny w Łubiance, Dom Misyjno-Rekolekcyjny Misjonarzy Świętej Rodziny „NAZARET” w Kiszewie). Nie bądźmy jednak zdziwieni nocując również w dawnych zabudowaniach

gospodarczych (Dom Rekolekcyjny im. Jana Pawła II w Groniu, Dom Misyjny św. Józefa w Swarzewie, Dom Rekolekcyjny w Rykach, Centrum Formacji Duchowej w Trzebinii) albo byłych prywatnych domach (Dom Rekolekcyjny Służby Liturgicznej i Ruchu Światło-Życie Archidiecezji Krakowskiej w Bystrej Podhalańskiej, Centrum Duchowości Świętorodzinnej w Ciechocinku) lub na terenach ziemskich, które zostały przekazane Kościołowi przez osoby świeckie (Dom Rekolekcyjno-Wypoczynkowy „Stajenka” w Jurgowie, Ośrodek Konferencyjno-Rekolekcyjny Archidiecezji Łódzkiej w Porszewicach). Niektóre budynki od początku powstawały, jako obiekty noclegowe, jednak burzliwe losy Polski sprawiły, że zostały zaanektowane przez okupanta lub państwo i z czasem zwrócone (Centrum Duchowości Archidiecezji Częstochowskiej „Święta Puszcza” w Olsztynie). Zdarza się także, że ośrodki należały wcześniej do zgromadzenia zakonnego, a następnie zostały przekazane diecezji (Dom Rekolekcyjny Diecezji Świdnickiej im. Św. Anieli w Bardzie) lub na odwrót (Domy Pielgrzyma w Wambierzycach: „Nazaret”, „Dom Sióstr”, „Wiadukt”, „Nad sklepikiem”). Ciekawa jest również historia Archidiecezjalnego Duszpasterskiego Ośrodka Dzieci i Młodzieży „Orlinki” w Gdańsku, który wybudowano od podstaw jako wotum za Światowe Dni Młodzieży w Częstochowie.

Warto zaznaczyć, że historia ośrodków noclegowych Kościoła rzymskokatolickiego jest tak burzliwa, jak dzieje Polski. Często dochodziło do regularnych zmian pełnionych przez nie funkcji, co autorka również starała się odnotować przedstawiając poniżej szczegółowe informacje dotyczące kilku wybranych obiektów.

Archidiecezjalny Dom Rekolekcyjny „Domus Mariae” w Gietrzwałdzie

W latach 1910-1930 obiekt był kolejno szpitalem, hospicjum, przedszkolem, domem rekolekcyjnym i wypoczynkowym. Następnie w okresie 1932-1945 pełnił rolę domu rekolekcyjnego, przedszkola i domu wypoczynkowego, zaś od zakończenia II wojny światowej do 1954 roku został zajęty na potrzeby wojska. W latach 1954-1957 podczas pobytu Księży Marianów dom został wyremontowany, a następnie na blisko ponad 40 lat stał się siedzibą Instytutu Katolickiego, który kształcił katechetów dla diecezji warmińskiej. Od 1999 roku „Domus Mariae” (Fot. 8) funkcjonuje jako archidiecezjalny dom rekolekcyjny.

Fot. 8. Archidiecezjalny Dom Rekolekcyjny „Domus Mariae” w Gietrzwałdzie
Źródło: <https://domusmariae.eu/>

Domus Mater w Krakowie

Początkowo, od 1931 roku funkcjonował jako klasztor sercanów. Wszystko zmieniło się wraz z wybuchem II wojny światowej. Jesienią 1939 roku w jego murach schronienie znaleźli wysiedleńcy, a od 1940 roku obiekt został zajęty przez Wehrmacht i granatową policję. Po zakończeniu wojny ponownie zamieszkali w nim sercanie. Jednak w 1952 roku klasztor został zabrany przez komunistów, którzy najpierw utworzyli w tym miejscu szpital dla psychicznie chorych kobiet, a następnie psychiatryczny szpital dziecięcy. Obiekt powrócił do księży sercanów w 1993 roku, jednak był w katastrofalnym stanie. W latach 2009-2012 przeprowadzono modernizację całego budynku, by w 2013 otworzyć hotel Domus Mater (Fot. 9).

Fot. 9. Hotel „Domus Mater” w Krakowie
Źródło: <https://domusmater.pl/>

Dom Misyjno-Rekolekcyjny Misjonarzy Świętej Rodziny „Nazaret” w Bąblinie (Kiszewo)

W 1934 roku Misjonarze św. Rodziny zakupują zamek w Bąblinie wraz z przyległym parkiem, lasem i rolą. Początkowo, w latach 1935-1939 tworzą tam dom zakonny i Wyższe Seminarium Duchowne. W trakcie II wojny światowej Niemcy przeznaczili zabudowania na obóz dla polskiej ludności, a później szkołę dla młodzieży niemieckiej. W 1945, zakonnicy odzyskują posiadłość i wznowiają działalność Wyższego Seminarium Duchownego. W Bąblinie, w latach 1948-1978 swoją siedzibę ma Zarząd Polskiej Prowincji Misjonarzy Świętej Rodziny. Na początku lat pięćdziesiątych zakonnicy otwierają również Liceum Misyjne, jednak w 1952 roku władze komunistyczne zamykają liceum i zajmują połowę zamku i oficyny i przekształcają je w Wydział Zdrowia i Azylatorium dla cierpiących na choroby płuc. Dopiero w 1958 roku następuje wznowienie działalności Wyższego Seminarium Duchownego. W latach siedemdziesiątych XX wieku obiekt przechodzi kapitalny remont (Fot. 10). Od 1971 roku w zamku znajduje się dom dla nowicjatu i dom dla misjonarzy-rekolekcjonistów. Dopiero od 1994 roku rozpoczyna się działalność rekolekcyjna obiektu.

Fot. 10. Dom Misyjno-Rekolekcyjny Misjonarzy Świętej Rodziny „Nazaret” w Bąblinie
Źródło: <https://bablinmsf.pl/baza-rekolekcyjna>

Dom Rekolekcyjny pw. Św. Józefa Robotnika w Czechowicach-Dziedzicach

Zgodnie z informacjami z artykułu sporządzonego przez jezuitę o. Stanisława Cieślaka (2011) obiekt w Czechowicach-Dziedzicach od początku był zakładany przez Ojców Jezuitów z myślą o działalności rekolekcyjnej i pełnił taką funkcję do 1914 roku. Wraz z wybuchem I wojny światowej na jego terenie zamieszkali robotnicy z Górnego Śląska, a później był wykorzystywany przez wojsko austriackie. Niestety, doprowadziło to do zniszczenia wyposażenia domu. Z tego powodu do 1923 roku rekolekcje zamknięte mogły być prowadzone jedynie dla kapłanów, a nie tak jak pierwotnie zakładano, dla pracujących w okolicznych fabrykach i kopalniach. Od 1924 roku uczestnikami rekolekcji zamkniętych mogli być również studenci i nauczyciele, co przyczyniło się również do popularności obiektu w całej Polsce. Wraz z 1936 rokiem, kiedy to otwarto dom rekolekcyjny w Częstochowie, ze względu na raptownie obniżającą się frekwencję, rozpoczął się upadek ośrodka w Czechowicach-Dziedzicach. Sytuacja była na tyle krytyczna, że Jezuita brali pod uwagę zamianę domu na gimnazjum, co nigdy nie zostało zrealizowane ze względu na wybuch II wojny światowej. W 1940 roku zakonnicy zostali aresztowani i przetransportowani do więzienia w Bielsku. Okupanci w 1942 roku postanowili na terenie jezuickiego domu rekolekcyjnego utworzyć obóz pracy przymusowej dla Polaków, który był filią obozu koncentracyjnego w Auschwitz. Wraz z zakończeniem wojny, Jezuita powrócili do swojej placówki (Fot. 11), którą zastali całkowicie zdewastowaną i po remoncie wznowili działalność rekolekcyjną.

Fot. 11. Dom Rekolekcyjny pw. Św. Józefa Robotnika w Czechowicach-Dziedzicach
Źródło: <https://czechowice.jezuici.pl>

Centrum Formacyjno-Szkoleniowe „Księżówka” w Zakopanem

Historia Centrum Formacyjno-Szkoleniowego „Księżówka” (Fot. 12) została szczegółowo opisana w dwóch artykułach napisanych przez Andrzeja Szczepaniaka (2016, 2017). Pod koniec XIX wieku w miejscu obecnego Centrum mieściła się leśniczówka, a także poczta zakopiańska. W 1877 roku budynek został zakupiony przez hrabinę Różę z Potockich Krasieńską, która prowadziła w nim dom otwarty „Adasiówka” dla ówczesnej elity kulturalnej. Gościła w nim między innymi takie osobistości jak: Henryka Sienkiewicza, Tytusa Chałubińskiego, Ignacego Jana Paderewskiego, Tadeusza Ajdukiewicza, czy też Stanisława Ignacego Witkiewicza. W ośrodku mieściła się również Szkoła Domowej Pracy Kobiet, a na początku XX wieku zakład wodoleczniczy dla nerwowo chorych, a następnie pensjonat.

Fot. 12. Centrum Formacyjno-Szkoleniowe „Księżówka” w Zakopanem

Źródło: https://www.facebook.com/ksiezowka/photos_by

W 1910 roku „Adasiówka” została sprzedana Towarzystwu Domu Zdrowia dla Kapłanów Katolickich w Zakopanem i od tego momentu nieruchomość zaczęto nazywać „Księżówką”. Po zakupie domu przeprowadzono jego gruntowny remont, by od 1 lipca 1920 roku przyjąć pierwszych kapłanów na wypoczynek. Przybywali oni z różnych stron dawnej Rzeczypospolitej – z Prus, Wielkopolski, Królestwa Polskiego, Galicji. Tym samym obiekt stał się miejscem polskiej kultury, w którym panowała atmosfera wspólnoty narodowej, tak ważnej w czasach, kiedy Polska wciąż nie odzyskała niepodległości. „Księżówkę” odwiedzało rocznie około 200 osób, dlatego zaczęto zastanawiać się nad rozbudową ośrodka, ale została ona wstrzymana z powodu wybuchu I wojny światowej. Po jej zakończeniu postanowiono powrócić do tych planów, ale z racji dużego zniszczenia budynku, willę całkowicie rozebrano i w jej miejscu wybudowano

nowy drewniany dom wraz z kaplicą. W czasie okupacji hitlerowskiej budynek został zajęty przez niemieckie oddziały wojskowe. Mieszkający w nim Niemcy okradli go i doprowadzili do jego dewastacji. Po zakończeniu II wojny światowej należało przystosować dom do stanu używalności sprzed konfliktu zbrojnego. Od 1948 roku Centrum zaczęło funkcjonować, przez cały rok stając się domem wypoczynkowym dla księży z całej Polski. Odbływały się w nim obrady komisji kościelnych, konferencje oraz rekolekcje kapłańskie. Od 1959 roku bezpośrednim właścicielem obiektu staje się Konferencja Episkopatu Polski. Dom był przeznaczony wyłącznie dla księży diecezjalnych i zakonów męskich. Aby móc w nim nocować, należało uzyskać specjalne skierowanie z kurii diecezjalnej, a za pobyt złożyć opłatę w wysokości składki pobieranej przez Fundusz Wczasów Pracowniczych od członków związków zawodowych. „Księżówka” nie miała na nocujących zarabiać, a jedynie zapewnić im możliwość taniego wypoczynku z możliwością odprawienia mszy świętej w domowej kaplicy.

Aktualnie ośrodek jest ogólnodostępny. Warto zaznaczyć, że „Księżówka” wielokrotnie zmieniała swoją nazwę. Początkowo funkcjonowała jako „Dom Zdrowia dla Kapłanów Katolickich w Zakopanem”, następnie „Dom Wypoczynkowy „Księżówka” w Zakopanem”, „Dom Leczniczo-Wczasowy dla Księży w Zakopanem”, „Dom Rekolekcyjny Konferencji Episkopatu Polski „Księżówka””, by ostatecznie stać się „Centrum Formacyjno-Szkoleniowym „Księżówka””. W 1987 roku Sekretariat Episkopatu Polski zaznaczył, że obiekt ten nie jest ani domem wczasowym, ani hotelem czy też schroniskiem turystycznym.

3. Typy i rodzaje obiektów noclegowych Kościoła rzymskokatolickiego

Typologia jest procedurą oraz efektem grupowania zbioru obiektów do wcześniej ustalonych typów, czyli określonych własności lub zespołów własności, którymi powinny charakteryzować się dane obiekty, by uznawano je za inne od pozostałych (Runge, 2007). Tego rodzaju procedura stosowana jest często w nauce w celu uporządkowania zbiorów danych. Również korzysta się z niej w hotelarstwie, w celu usystematyzowania turystycznej bazy noclegowej. Między innymi możemy się spotkać ze sformułowaniem „typ hotelu”, które oznacza grupę hoteli wyróżniających się podobną, dominującą funkcją, lokalizacją, wielkością, przeznaczeniem, kategorią czy też zakresem usług (Milewska i Włodarczyk, 2009). W monografii pod redakcją Szkupa (2020) możemy się spotkać z klasyfikacją bazy noclegowej ze względu na kryterium ekonomiczne – obiekty z obsługą i bez obsługi (Middleton 1996, Davidson 1996), z powodu standardu wyposażenia obiektu – liczba gwiazdek (Warszyńska i Jackowski 1979), czy też charakteru pomieszczeń noclegowych oraz ich przystosowania do różnych form ruchu turystycznego – turystyczne pomieszczenia noclegowe, tereny przystosowane do ustawiania przenośnego sprzętu noclegowego oraz pomieszczenia czasowo użytkowane turystycznie w celach noclegowych (Rogalewski 1974). Możemy się także spotkać z podziałem na obiekty noclegowe ogólnodostępne i środowiskowe, czy też sezonowe i całoroczne (Milewska i Włodarczyk 2009).

Z typologią turystycznej bazy noclegowej mamy również do czynienia w sposób formalny w Ustawie o usługach hotelarskich oraz usługach pilotów wycieczek i przewodników turystycznych (Dz.U. 1997 nr 133 poz. 884). Według tego dokumentu obiekty hotelarskie dzielimy na hotele, motele, pensjonaty, kempingi, domy wycieczkowe, schroniska młodzieżowe, schroniska i pola biwakowe. Warto jednak zauważyć, że nie wszystkie obiekty noclegowe są uwzględnione w powyższej kategoryzacji. Pod tym względem znacznie lepiej został opracowany podział obiektów noclegowych według UNWTO (Rys. 9).

W propozycji UNWTO uwzględniono praktycznie wszystkie możliwe opcje turystycznej bazy noclegowej, również te, które nie prowadzą działalności zarobkowej. Ze względu na tematykę pracy autorka chciałaby w tym podziale zwrócić przede

wszystkim uwagę na „inne obiekty zakwaterowania zbiorowego”, „prywatne turystyczne miejsca zakwaterowania” oraz „obiekty specjalnego przeznaczenia”.

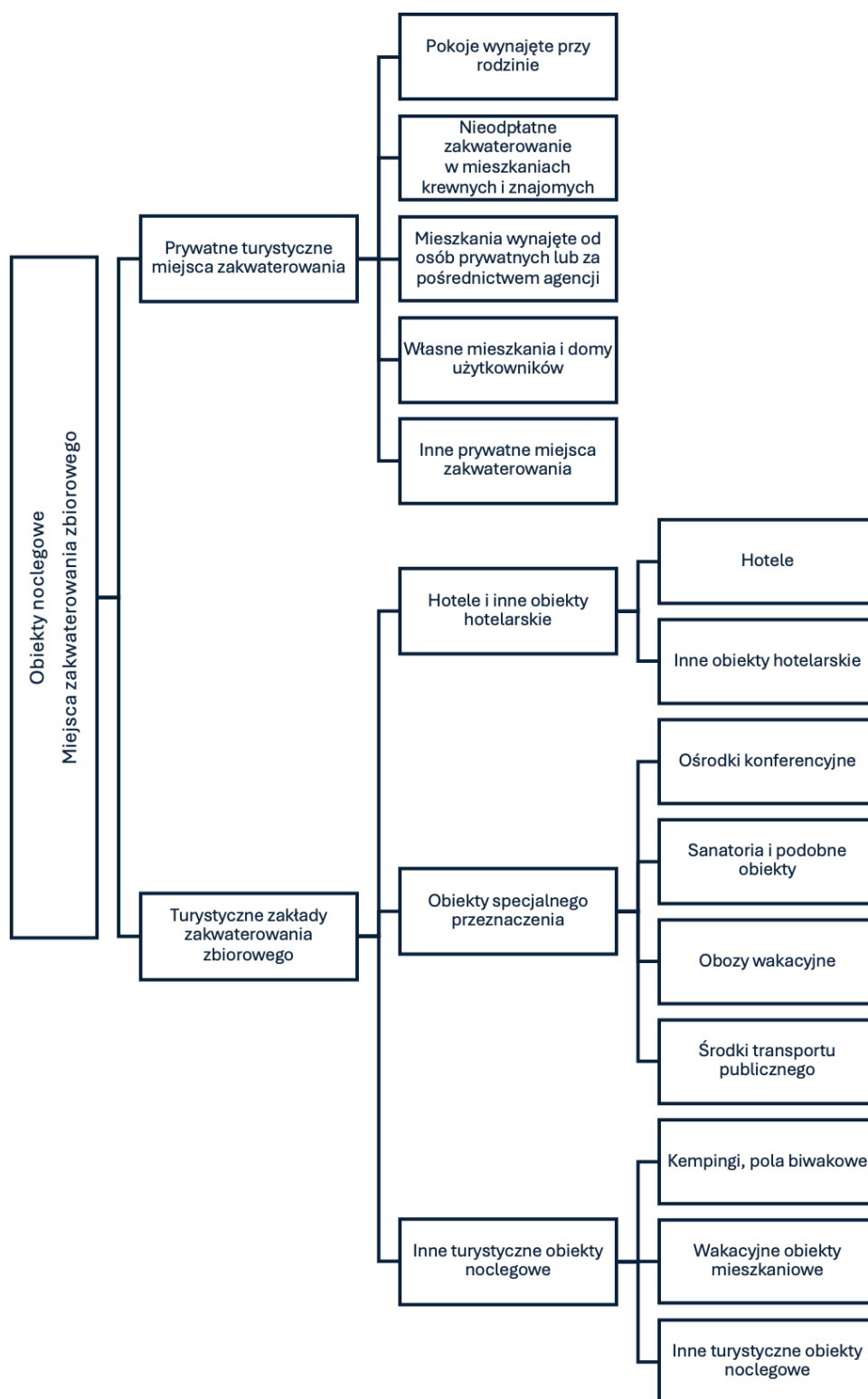
Pierwszą grupę stanowią obiekty, które znajdują się pod jednym zarządem, oferują usługi hotelarskie, ale bez takich usług jak codzienne ścienie łóżek, czy sprzątanie, oraz mogą być wspierane dotacjami, zaś drugie to obiekty, które ze względu na swój specyficzny charakter nie pełnią funkcji zakładu, ale oferują miejsca noclegowe (Milewska i Włodarczyk 2009). Trzecią grupę stanowią te obiekty, które podlegają jednemu zarządowi i zapewniają minimalny poziom usług. Oprócz noclegów oferują również inne rodzaje usług, np. socjalną, organizacji konferencji, opiekę lekarską. Co ważne, w tym typie zawarte zostały również miejsca, które nie są nastawione na zysk – działają non-profit (Szkup 2020).

W Polsce jedną z najbardziej powszechnie używanych klasyfikacji obiektów turystycznej bazy noclegowej jest ta zaproponowana przez Główny Urząd Statystyczny (GUS), która zainspirowana jest również propozycją podziału według UNWTO.

GUS wydziela następujące rodzaje turystycznych obiektów noclegowych: hotel, motel, pensjonat, inny obiekt hotelowy, dom wycieczkowy, schronisko, schronisko młodzieżowe, szkolne schronisko młodzieżowe, ośrodek wczasowy, ośrodek kolonijny, ośrodek szkoleniowo-wypoczynkowy, dom pracy twórczej, zespoły domków turystycznych, kemping, pole biwakowe, hostel, zakład uzdrowiskowy, pokoje gościnne (kwatery prywatne), kwatera agroturystyczna i pozostałe obiekty niesklasyfikowane (stat.gov.pl). Poprzez ostatni typ rozumiemy obiekty, które w chwili niewykorzystywania ich zgodnie z głównym przeznaczeniem pełnią funkcję obiektu noclegowego dla turystów, np. szkoła.

Analizując zebrane dane, autorka zauważyła, że trudno jednoznacznie przyporządkować obiekty noclegowe Kościoła rzymskokatolickiego do podziału obiektów noclegowych według UNWTO, czy też klasyfikacji obiektów noclegowych Głównego Urzędu Statystycznego w Polsce. Wynika to między innymi z bardzo dużego zróżnicowania obiektów noclegowych KK, a także działalności, która niekoniecznie w ogóle będzie podlegać jakimkolwiek oficjalnym statystykom. W związku z powyższym autorka chciałaby przedstawić własną propozycję typologii obiektów

noclegowych Kościoła rzymskokatolickiego, które będą uwzględniać kryterium nazewnictwa, właściciela obiektu, a także pojemność obiektu.

Rys. 9. Podział obiektów noclegowych według UNWTO

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Milewska i Włodarczyk (2009)

3.1. Kategoryzacja obiektów według kryterium własności

Obiekty noclegowe Kościoła rzymskokatolickiego autorka postanowiła skategoryzować według kryterium ich przynależności własnościowej. Według słownika języka polskiego przynależność oznacza należenie do jakiejś organizacji, grupy lub społeczności, a za własność uznaje się prawo do zarządzania rzeczą z wyłączeniem innych osób (sjp.pwn.pl). Tym samym autorka za przynależność własnościową uznaje należenie do konkretnej grupy, która zarządza danym obiektem.

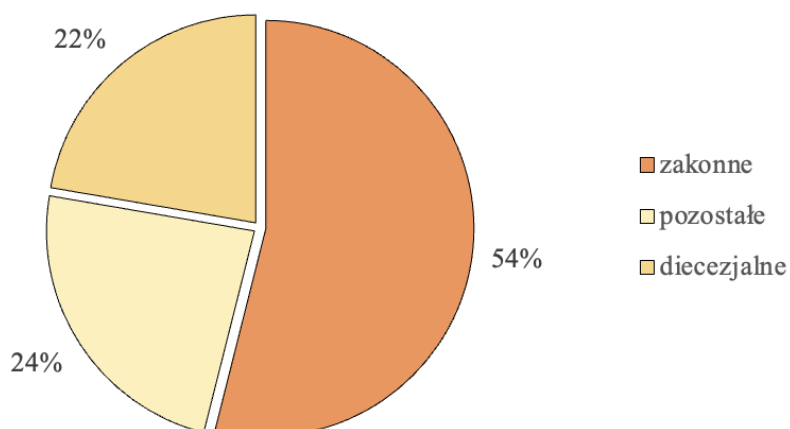

Rys. 10. Kategoryzacje według przynależności własnościowej obiektów

Źródło: Opracowanie własne

Analizując zebrane dane z 471 obiektów, możemy wyróżnić wśród nich 257 jednostek zarządzających, które autorka pogrupowała w trzy podstawowe kategorie: diecezjalne, zakonne oraz pozostałe (Rys. 10). W pierwszej kategorii są umieszczeni wszyscy ci właściciele, którzy zasadniczo podlegają bezpośrednio władzy diecezjalnej, tzn. ich stanowisko ustanowione jest dekretem biskupim. Drugą grupę stanowią zgromadzenia zakonne męskie oraz żeńskie. Warto zaznaczyć, że gestorem obiektu niekoniecznie musi być całe zgromadzenie zakonne, a na przykład tylko jedna z jego prowincji, albo wybrany klasztor. Ostatnią kategorię stanowią wszyscy ci gestorzy, którzy nie zostali przyporządkowani do poprzednich typów, np. ze względu na ogólnopolski charakter stowarzyszenia albo działalność niezależną od diecezji czy zakonu. Należy nadmienić, że zbiór ten jest najbardziej kontrowersyjny, ponieważ można uznać, że jego

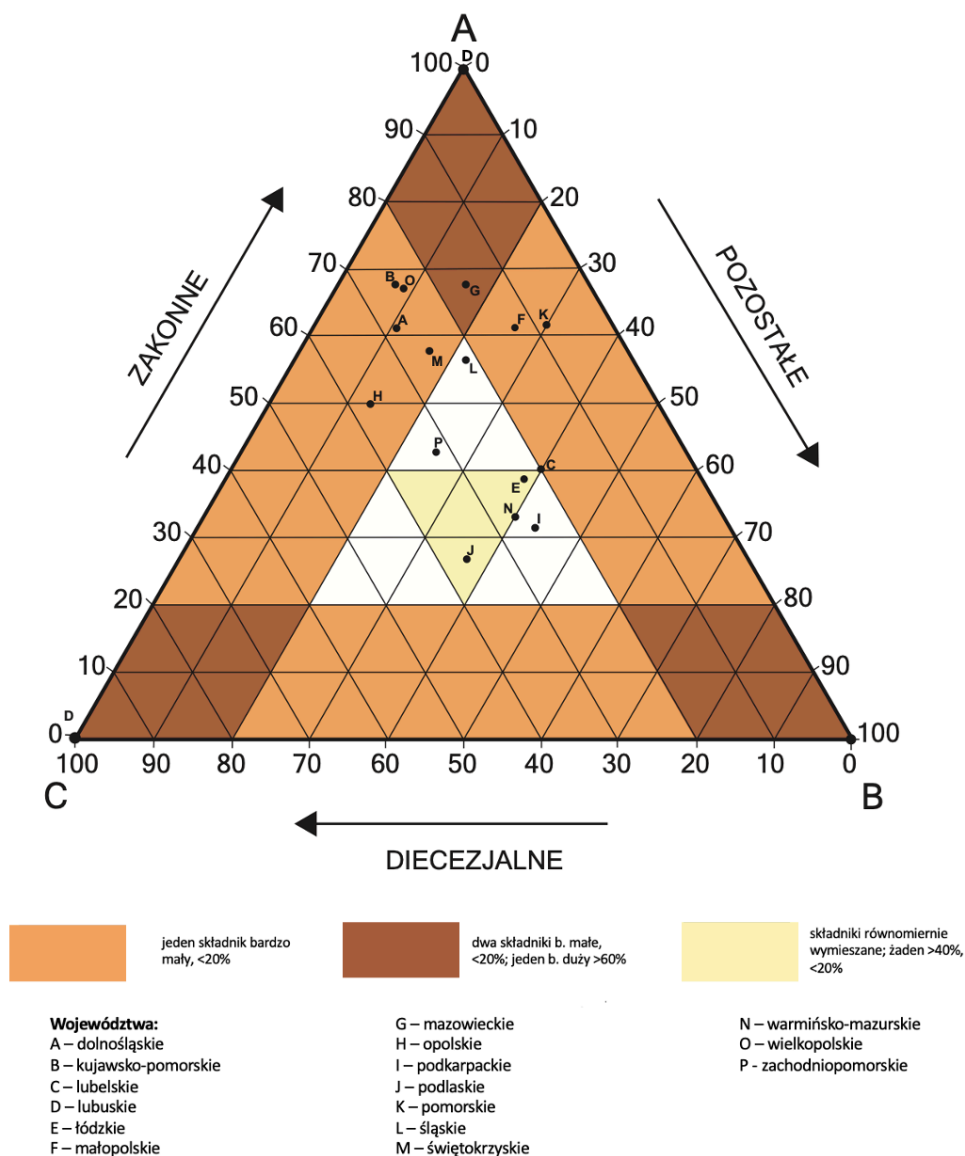
elementy mogłyby przynależeć do kategorii diecezjalnej (np. Caritas, stowarzyszenia), czy też zakonnej (niektóre wspólnoty). Autorka postanowiła wydzielić tę grupę, ze względu na to, że niejednokrotnie podczas weryfikowania danych ani zakony, ani diecezje nie uznawały za swoje obiektów należących do tych gestorów. Tym samym umieszczenie ich w powyższych zbiorach stanowiłoby w jej opinii pewne nadużycie.

Rys. 11. Udział poszczególnych kategorii właścicieli obiektów noclegowych Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce
Źródło: Opracowanie własne

Kiedy przyjrzymy się rozkładowi według kategorii związanej z przynależnością własnościową obiektów noclegowych Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce (Rys. 11) to, okazuje się, że ponad połowa ośrodków należy do zakonów – 254 z 471, w tym 150 do zgromadzeń męskich, a 104 do żeńskich. Prawdopodobnie wynika to z faktu, że to właśnie na klasztorach od średniowiecza spoczywał obowiązek gościnności i pomimo upływu lat, część zgromadzeń do dziś przywiązuje do tego dużą wagę. Przykładowo na stronie lubińskich benedyktynów można wprost przeczytać, że zgodnie z wytycznymi ich założyciela, każdy klasztor posiada wydzieloną przestrzeń dla gości (<http://www.benedyktyni.net/dzialalnosc-15506/dom-gosci-15507#1>). Kolejne dwa typy, czyli pozostałe i diecezjalne, występują w zbliżonej liczbie, kolejno 112 i 105 obiektów. Delikatna przewaga „pozostałych” może wynikać z faktu, że w tej grupie mieści się zarówno Caritas, którego jednym z głównych zadań statutowych jest organizowanie wypoczynku dzieciom i młodzieży z rodzin ubogich, zagrożonych biedą i patologią oraz z rodzin polonijnych (caritas.pl), jak i Ruch Światło-Życie, który słynie z wyjazdów

wakacyjnych na tak zwane „oazy”. W związku z powyższym oczywistym wydaje się fakt posiadania przez nich własnej bazy noclegowej.

Rys. 12. Wyznaczenie grup województw o podobnej strukturze bazy noclegowej Kościoła rzymskokatolickiego

Źródło: Opracowanie własne na podstawie znaczenia punktów w poszczególnych częściach trójkąta Osanna (Korycka-Skorupa, 2007; Ratajski, 1989)

Warto przyrzeć się również, jak wygląda kwestia przynależności własnościowej obiektów noclegowych Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce w zależności od ich lokalizacji. W tym celu, autorka posłuży się formą prezentacji danych statystycznych, jaką jest trójkąt Osanna, czyli wykres zależności trzech zmiennych, które są umieszczone w trójkątnym układzie współrzędnych (Korycka-Skorupa, 2007). Narzędzie to można

zastosować jedynie wtedy, kiedy opisywane zjawisko możemy pogrupować w trzy klasy, a udział ich wszystkich stanowi populację generalną 100% (Runge, 2007). Istotą tej formy prezentacji danych jest to, że położenie każdego punktu w obrębie trójkąta równobocznego jest opisane przez trzy współrzędne, które odczytywane są z odpowiednio skalowanych osi umieszczonych na bokach trójkąta. Każdy z boków oznaczony jest wartościami od 0% do 100% i kierunek ich wzrostu powinien być zgodny z ruchem wskazówek zegara (Korycka-Skorupa, 2007).

W pierwszej kolejności autorka oznaczyła na wykresie trójkątnym dane dotyczące struktury bazy noclegowej KK dla każdego polskiego województwa (Rys. 12). W ten sposób na diagramie wyznaczono 16 punktów. Zasadniczo prawie wszystkie

Tab. 5. Grupy województw o zbliżonej strukturze bazy noclegowej Kościoła rzymskokatolickiego

GRUPA	CHARAKTERYSTYKA STRUKTURY PRZYNALEŻNOŚCI WŁASNOŚCIOWEJ OBIEKTÓW	WOJEWÓDZTWO
I	100% diecezjalnych	lubuskie
II	>50% zakonnych, >20% diecezjalnych, <20% pozostałych	dolnośląskie, kujawsko-pomorskie, opolskie, świętokrzyskie, wielkopolskie
III	>40% zakonnych, >20% diecezjalnych, >20 pozostałych	śląskie, zachodniopomorskie
IV	<40% zakonnych, ≥ 20% diecezjalnych, >20% pozostałych	lubelskie, łódzkie, podlaskie, warmińsko-mazurskie
V	<40% zakonnych, >20% diecezjalnych, >40% pozostałych	podkarpackie
VI	>60% zakonnych, <20% diecezjalnych, <20% pozostałych	mazowieckie
VII	<70% zakonnych, <20% diecezjalnych, >20% pozostałych	małopolskie, pomorskie

Źródło: Opracowanie własne

umiejscowione są wewnątrz figury, jednak zdecydowanie wyróżnia się ulokowanie województwa lubuskiego, które znajduje się w jednym z wierzchołków trójkąta. Oznacza to, że w tej jednostce występuje tylko jedna kategoria obiektów – diecezjalne.

Aby odczytać właściwie punkty o podobnych wartościach elementów struktury, autorka zgodnie z opisem zastosowanym przez Korycką-Skorupę (2007) oznaczyła na diagramie obszary, które mają zbliżone struktury (Rys. 12). Dzięki takiej metodzie możemy województwa przyporządkować do siedmiu grup (Tab. 5).

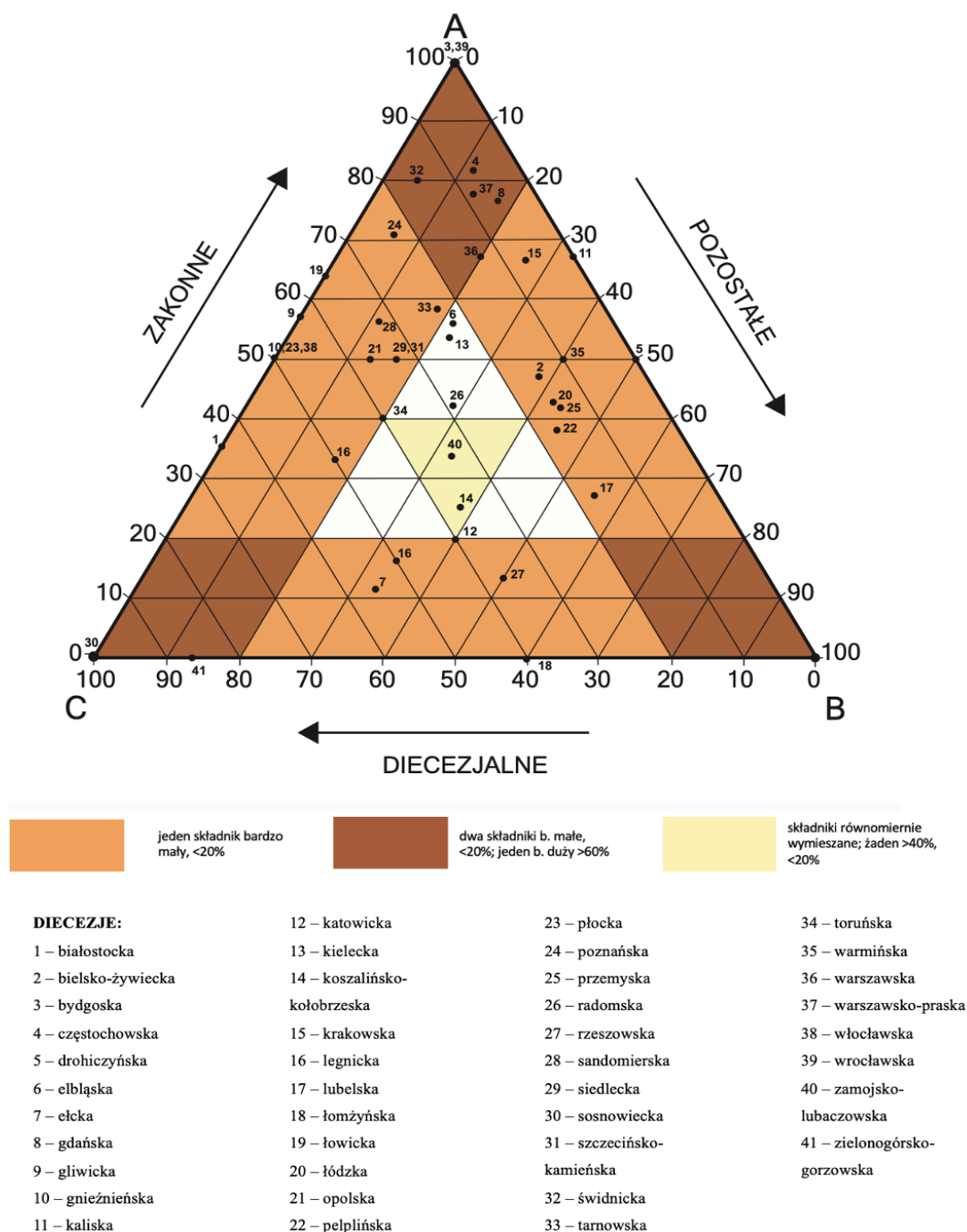
W powyższej tabeli nie są ujęte kategorie puste, czyli takie, do których nie przynależy żadne województwo. Ze względu na lubelskie, które znajduje się na styku trzech typów, w powyższym zestawieniu wykorzystano symbol „większe lub równe”, by jednoznacznie przyporządkować jednostkę do danej grupy. Zwróćmy szczególnie uwagę na grupę V i VI, w której znajdują się pojedyncze województwa o wyróżniającą się na tle pozostałych strukturze. W podkarpackim najwięcej jest obiektów należących do podmiotów pozostałych. Przy okazji należy zaznaczyć, że jest to województwo o największym udziale tej grupy w strukturze bazy noclegowej. W mazowieckim zaś zdecydowanie dominują obiekty zakonne. W reszcie województw rozkład między obiektami diecezjalnymi a pozostałymi jest proporcjonalny.

Po przeanalizowaniu struktur bazy noclegowej Kościoła rzymskokatolickiego według województw, warto się również przyjrzeć, jak prezentuje się ona w ramach administracji kościelnej, czyli podziale Polski na diecezje rzymskokatolickie. W tym celu podobnie wykorzystano do prezentacji danych trójkąt Osanna.

Zgodnie z poniższym wykresem, możemy zaobserwować znacznie większe zróżnicowanie usytuowania punktów niż według administracji państwowej. Trzy jednostki ulokowane są na wierzchołkach trójkąta, czyli na ich terenie występuje tylko jeden rodzaj obiektów. Są to: bydgoska (zakonne), sosnowiecka (diecezjalne) oraz wrocławska (zakonne).

Warto podkreślić, że w dziewięciu diecezjach w ogóle nie występują obiekty w takich typach jak:

- diecezjalne – drohiczyńska, kaliska,
- zakonne – łomżyńska, zielonogórsko-gorzowska,
- pozostałe – białostocka, gliwicka, gnieźnieńska, łowicka, płocka, włocławska

Rys. 13. Wyznaczenie grup diecezji o podobnej strukturze bazy noclegowej Kościoła rzymskokatolickiego

Źródło: Opracowanie własne na podstawie znaczenia punktów w poszczególnych częściach trójkąta Osanna (Korycka-Skorupa, 2007; Ratajski, 1989)

Dla ułatwienia szczegółowych analiz związanych z typologią diecezji, powierzchnię wykresu wypełniono barwami (Rys. 13). Dzięki temu możemy zauważyć jednostki, które mają zbliżone struktury bazy noclegowej pod względem przynależności własnościowej.

Autorka wyróżnia 11 typów struktur, do których można przyporządkować diecezje (Tab. 6).

Niektóre jednostki mają identyczne struktury, przykładowo: siedlecka i szczecińsko-kamieńska (33% diecezjalne, 17% pozostałe, 50% zakonne), gnieźnieńska, płocka i wrocławska (po połowie zakonnych i diecezjalnych), bydgoska oraz wrocławska (same zakonne). Warto również zauważyć, że w żadnym przypadku nie zdarzyła się sytuacja, by obiektów przynależnych do pozostałych grup właścicieli było powyżej 60%. Obszarem, w którym znalazło się najwięcej takich ośrodków, jest diecezja łomżyńska z dokładnie 60%.

Choć autorka do opracowania typologii obiektów według przynależności własnościowej posłużyła się narzędziem, jakim jest trójkąt Osanna, to zauważa również jego pewne wady. Należy do nich między innymi trudność z przyporządkowaniem punktów, które leżą na granicy grup. Oczywiście zgodnie z powyższym można zastosować znak „większe/mniejsze lub równe”, to jednak istnieje pewne prawdopodobieństwo błędnego skategoryzowania obiektu. Dodatkowo, aby poprawnie odczytać diagram trójkątny, należy zapoznać się z obowiązującą zasadą jego interpretacji, która nie jest powszechnie znana i może na początku stanowić pewną trudność. Biorąc jednak pod uwagę, że jest to jedna z nielicznych form prezentacji danych statystycznych z trzema zmiennymi to warto zastosować tego rodzaju metodę, nawet jeśli wymaga dodatkowego opisu.

Tab. 6. Grupy diecezji o zbliżonej strukturze bazy noclegowej Kościoła rzymskokatolickiego

GRUPA	CHARAKTERYSTYKA STRUKTURY PRZYNALEŻNOŚCI WŁASNOŚCIOWEJ OBIEKTÓW	DIECEZJE
I	100% diecezjalnych	sosnowiecka
II	100% zakonnych	bydgoska, wrocławska
III	<100% zakonnych, <100% diecezjalnych, 0% pozostałych	białostocka, gliwicka, gnieźnieńska, łowicka, płocka, włocławska
IV	0% zakonnych, <100% diecezjalnych, <100% pozostałych	łomżyńska, zielonogórsko-gorzowska
V	<100% zakonnych, 0% diecezjalnych, <100% pozostałych	drohiczyńska, kaliska
VI	>20% zakonnych, >20% diecezjalnych, 1-20% pozostałych	opolska, poznańska, sandomierska, siedlecka, szczecińsko-kamieńska, tarnowska,
VII	40-60% zakonnych, >20% diecezjalnych, >20% pozostałych	elbląska, kielecka, radomska
VIII	<20% zakonnych, >20% diecezjalnych, >20% pozostałych	ełcka, legnicka, rzeszowska
IX	>60% zakonnych, <20% diecezjalnych, ≤20% pozostałych	Częstochowska, gdańska, świdnicka, warszawska, warszawsko-praska
X	>20% zakonnych, <20% diecezjalnych, >20% pozostałych	bielsko-żywiecka, krakowska, lubelska, łódzka, pelplińska, przemyska
XI	≤ 40% zakonnych, >20% diecezjalnych, ≥ 20% pozostałych	katowicka, koszalińsko-kołobrzewska, toruńska, zamojsko-lubaczowska,

Źródło: Opracowanie własne

3.2. Kategoryzacja obiektów według kryterium ich nazwy

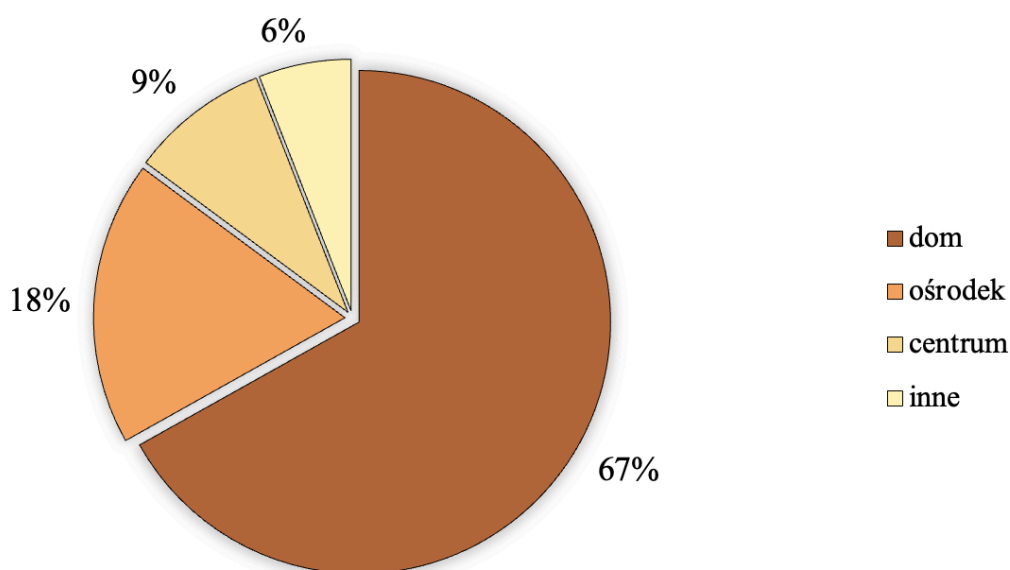
Podczas przeprowadzanych przez autorkę badań, pierwsze co zwróciło jej uwagę, to bardzo duże zróżnicowanie nazw obiektów noclegowych należących do Kościoła rzymskokatolickiego (Tab. 7).

Tab. 7. Nazwy obiektów noclegowych Kościoła rzymskokatolickiego [n = 471]

CENTRUM...	DOM...	OŚRODEK...	INNE
...Animacji Misyjnej [1] ...Apostolstwa i Duchowości [1] ...Caritas [1] ...Dialogu i Modlitwy [1] ...Duchowości [8] ...Edukacyjno-... ...-Formacyjne [2] ...-Wychowawcze [1] ...Ewangelizacji i Modlitwy [1] ...Formacji [7] ...Formacyjno-... ...-Rekolekcyjne [1] ...-Szkoleniowe [1] ...Komunikacji i Kultury [1] ...Kształcenia i Dialogu [1] ...Kulturalne [1] ...Kultury, Edukacji i Formacji [1] ...Misji [1] ...Młodzieży [1] ...Myśli [1] ...Pielgrzymowania [1] ...Pojednania [1] ...Pracy [1] ...Rekolekcyjno-... ...-Formacyjne [1] ...-Konferencyjne [1] ...-Szkoleniowe [1] ...Spotkań [1] ...Spotkań i Dialogu [2] ...Wolontariatu [1]	- [30] ...Caritas [1] ...Ciszy i Słowa [1] ...Diecezjalny [1] ...dla Niepełnosprawnych [1] ...Duszpasterski [1] ...Duszpasterstwa [1] ...Duszpasterzy [1] ...Duszpastersko-Rekolekcyjny [1] ...Formacji [3] ...Formacji Misyjnej [1] ...Formacyjno-... ...-Edukacyjny [1] ...-Rekolekcyjny [2] ...-Szkoleniowy [1] ...Formacyjny [6] ...Gości [3] ...Gościnny [6] ...Miłosierdzia [1] ...Misyjno-Rekolekcyjny [1] ...Misyjny [4] ...Młodych [1] ...Modlitwy [2] ...Oazowy [1] ...Parafialny [1] ...Pielgrzymia [36] ...Pielgrzymkowo-Rekolekcyjny [1] ...Pojednania i Spotkań [1] ...Rekolekcyjno-... ...-Edukacyjny [1] ...-Formacyjno-Dydaktyczny [1] ...-Formacyjny [11] ...-Młodzieżowy [1] ...-Modlitewny [2] ...-Powołaniowy [2] ...-Wczasowy [1] ...-Wypoczynkowy [30] ...Rekolekcyjny [137] ...Rekolekcyjny i Pomocy Charytatywnej [1] ...Wczasowo-Rehabilitacyjny [2] ...Wycieczkowy [1] ...Wypoczynkowy [8] ...Zakonny [7]	- [6] ...Charytatywno-... ...-Rekolekcyjny [1] ...-Szkoleniowy [1] ...-Wypoczynkowy [3] ...Charytatywny [3] ...Dzieci i Młodzieży [1] ...Edukacji [1] ...Edukacyjno-... ...-Charytatywny [1] ...-Formacyjny [2] ...Ewangelizacji [1] ...Ewangelizacyjno-Charytatywny [1] ...Formacji [1] ...Formacyjno-... ...-Edukacyjny [1] ...-Rehabilitacyjno-Wypoczynkowy [1] ...-Wypoczynkowy [1] ...Formacyjny [1] ...Formacyjny i Wypoczynkowy [1] ...Kolonijno-Formacyjny [1] ...Kolonijny [2] ...Konferencyjno-Rekolekcyjny [1] ...Kultury i Formacji [1] ...Młodzieżowy [3] ...Profilaktyczno-Szkoleniowy [1] ...Profilaktyki i Wychowania [1] ...Rehabilitacyjno-... ...-Adaptacyjny [1] ...-Edukacyjny [1] ...-Wypoczynkowy [2] ...Rekolekcyjno-... ...-Kolonijny [1] ...-Misyjny [1] ...-Rekreacyjny [1] ...-Terapeutyczno-Wypoczynkowy [1] ...-Wczasowy [1] ...-Wypoczynkowy [9] ...Rekolekcyjny [11] ...Rekreacyjno-Wypoczynkowy [1] ...Rekreacyjny [1] ...Spotkań i Formacji [1] ...Szkoleniowo-Wypoczynkowy [4] ...Szkoleniowy [1] ...Turystyczny [1] ...Turystyki i Formacji [1] ...Wczasowo-Rekolekcyjny [1] ...Wczasowy [1] ...Wypoczynkowo-... ...-Formacyjny [1] ...-Rehabilitacyjny i Rekolekcyjny [1] ...-Rekolekcyjny [3] ...Wypoczynkowy [3]	Dworek [2] Erem [1] Gościnne Progi [1] Hale Noclegowe [1] Hotel [2] Opactwo [1] Pensjonat [1] Pokoje Gościnne [8] Przysłań [3] Pustelnia [5] Sanktuarium [1] Schronisko Młodzieżowe [1] Zespół Rehabilitacyjno-Wypoczynkowy [1]

Źródło: Opracowanie własne

Na 471 zebranych rekordów napotkano 128 rodzajów nazw, z czego 90 dotyczyło pojedynczych obiektów. W praktyce oznacza to, że szukając w Polsce miejsc noclegowych należących do KK, wpisując jedno z najbardziej popularnych haseł kojarzących się z tego rodzaju obiektami, czyli „dom rekolekcyjny”, docieramy jedynie do niespełna 29% całej bazy. Innymi najczęściej występującymi nazwami są: dom pielgrzyma (7,6%), dom rekolekcyjno-wypoczynkowy (6,4%), dom (6,4%), ośrodek rekolekcyjny, czy też dom rekolekcyjno-formacyjny (po 2,3%). Warto jednak zaznaczyć, że wykorzystując w przeglądarkach internetowych powyższe terminy i tak nie uzyskujemy dostępu do ponad 45% kościelnej bazy noclegowej. Dodatkowo hasło „dom” jest tak ogólnym stwierdzeniem, że dopiero po dopisaniu przykładowo nazwy zakonu, do którego należy, jesteśmy w stanie zauważyć, że chodzi o miejsca noclegowe, a nie czyjś dom rodzinny.

Rys. 14. Główne nazwy obiektów noclegowych Kościoła rzymskokatolickiego
Źródło: Opracowanie własne

Pozostałe nazwy stanowią kombinację słów, które są dopełnieniami haseł „centrum”, „dom” lub „ośrodek” (Rys. 14). Ponad 2/3 obiektów zawiera w sobie nazwę „dom”, choć z 40 różnymi określeniami, które mają sugerować ich funkcję, np. pielgrzymkowo-rekolekcyjny, formacyjno-szkoleniowy, rekolekcyjno-formacyjno-dydaktyczny. Tak częste wykorzystanie słowa może być związane z tym, jakie ma ono znaczenie w katolickiej teologii rodziny. Według Krześcińskiej-Żach (2015) „dom” to nie tylko określenie pomieszczenia mieszkalnego, czy budynku, ale przede wszystkim

sformułowanie, które jest synonimem bliskości i więzi między ludźmi, a także stanowi przestrzeń, do której zawsze można wrócić. Dom spełnia również określone funkcje (Krzesińska-Żach, 2015; Wilk, 2002):

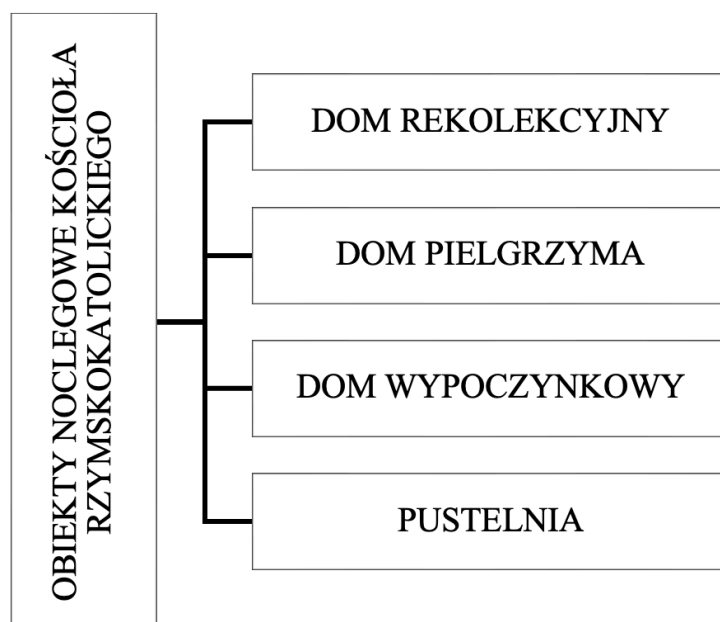
- ochrony – zapewnia poczucie bezpieczeństwa i opieki,
- odprężenia – jest przestrzenią, gdzie można wypocząć i zregenerować siły,
- emocjonalną – w nim do głosu dochodzi życie uczuciowe człowieka,
- komunikowania – jest miejscem wymiany myśli i wzajemnego wpływania na siebie,
- rozdzielania – daje poczucie prywatnej przestrzeni, tzw. „własnego kąta”.

W związku z powyższym wykorzystywanie sformułowania „dom” w nazewnictwie bazy noclegowej Kościoła rzymskokatolickiego wydaje się równie zasadne, co terminu „ośrodek”, który występuje także w terminologii Głównego Urzędu Statystycznego dotyczącego rodzajów turystycznych obiektów noclegowych. Większe wątpliwości może wzbudzać nazwa „centrum”, aczkolwiek kiedy przyjrzymy się licznym instytucjom należącym do Kościoła to takie hasło jest powszechnie wykorzystywane, np. Centrum Służby Rodzinie.

Autorka zwraca uwagę na kwestię nazewnictwa nie tylko ze względu na jego duże różnicowanie, które utrudnia wyszukiwanie obiektów, ale również z tego powodu, że nazwy bardzo często w żaden sposób nie sugerują funkcji noclegowej tych miejsc. O ile takie ośrodki jak dom rekolekcyjny czy wypoczynkowy, nie wzbudzają wątpliwości co do funkcji noclegowej, to mamy cały szereg punktów, gdzie informację o możliwości zakwaterowania znajdziemy dopiero na ich stronie internetowej (takich wątpliwości nie wzbudza również dwadzieścia obiektów, które podlegają sklasyfikowaniu według GUS – hotel [2], pensjonat [1], dom wycieczkowy [1], schronisko młodzieżowe [1], ośrodek wczasowy [1], ośrodek kolonijny [2], ośrodek szkoleniowo-wypoczynkowy [4], pokoje gościnne [8]). Dobrym przykładem może być Centrum Kulturalne Ojców Barnabitów w Warszawie posiadające blisko 120 miejsc noclegowych albo Oblackie Centrum Młodzieży w Kokotku mogące pomieścić 170 osób, czy też Nadburzański Ośrodek Edukacji z taką samą liczbą miejsc.

Autorka, po przeprowadzeniu analizy zebranych obiektów, sugeruje wprowadzenie ograniczonej liczby nazw, które byłyby wykorzystywane w ramach

kościelnej bazy noclegowej (Rys. 15). Dzięki temu łatwiej byłoby zidentyfikować takie miejsca i nie byłoby wątpliwości, jakie pełnią funkcje.

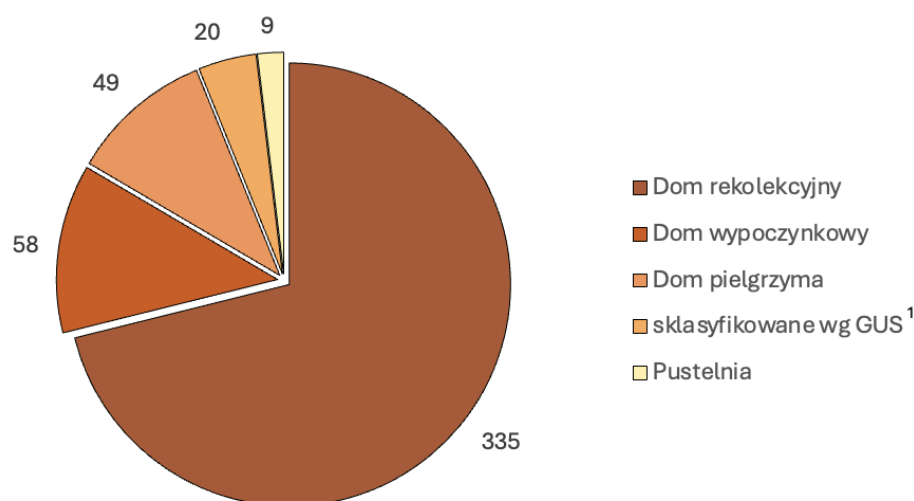
Rys. 15. Kategoryzacja obiektów noclegowych Kościoła rzymskokatolickiego według nazwy
Źródło: Opracowanie własne

Autorka wyróżnia cztery rodzaje obiektów noclegowych należących do Kościoła rzymskokatolickiego, które różnią się między sobą pod względem funkcji, wielkości lub lokalizacji. Tym samym, wyodrębniła:

- **dom rekolekcyjny** – obiekt przeznaczony i przystosowany do prowadzenia sesji rekolekcyjnych, obozów formacyjnych i innych ćwiczeń duchowych. Świadczy minimalny zakres usług związanych z pobytem klientów, w tym usługi gastronomiczne. Może być także wykorzystywany do świadczenia usług konferencyjnych. Przystosowany jest do przyjmowania grup. Na jego terenie znajduje się kaplica.
- **dom pielgrzyma** – obiekt zlokalizowany w niedalekiej odległości od sanktuarium lub innego miejsca pielgrzymkowego. Przystosowany do przyjmowania grup. Może być wykorzystywany również do organizowania rekolekcji.
- **dom wypoczynkowy** – obiekt noclegowy przeznaczony i przystosowany do świadczenia usług związanych z wypoczynkiem. Położony w miejscu atrakcyjnym turystycznie.

- o **pustelnię** – obiekt lub zespół obiektów zlokalizowanych w ustronnym miejscu, z dala od obszaru zabudowanego, umożliwiające wyciszenie i oderwanie się od otaczającego świata, posiadający taką samą liczbę jednostek mieszkalnych, co miejsc noclegowych. Może być przeznaczony do pojedynczego wykorzystania, dostosowany do samoobsługi.

Autorka postanowiła przyporządkować zaproponowane przez nią typy obiektów noclegowych Kościoła rzymskokatolickiego do wszystkich 471 zinwentaryzowanych placówek (Rys. 16). Pominięto jednak kategoryzację dwudziestu obiektów, które podlegają klasyfikacji według Głównego Urzędu Statystycznego¹. Należy zaznaczyć, że poniższy podział jest subiektywny, a w trakcie przypisywania nazw zdarzało się, że autorka miała trudność ze wskazaniem konkretnego rodzaju dla niektórych placówek, ponieważ aktualna nazwa niewiele mówi o ich charakterze, a przedstawiana oferta jest zbyt ogólna lub w ogóle nieznana, co tym bardziej świadczy o potrzebie ujednolicenia nazw kościelnych obiektów noclegowych.

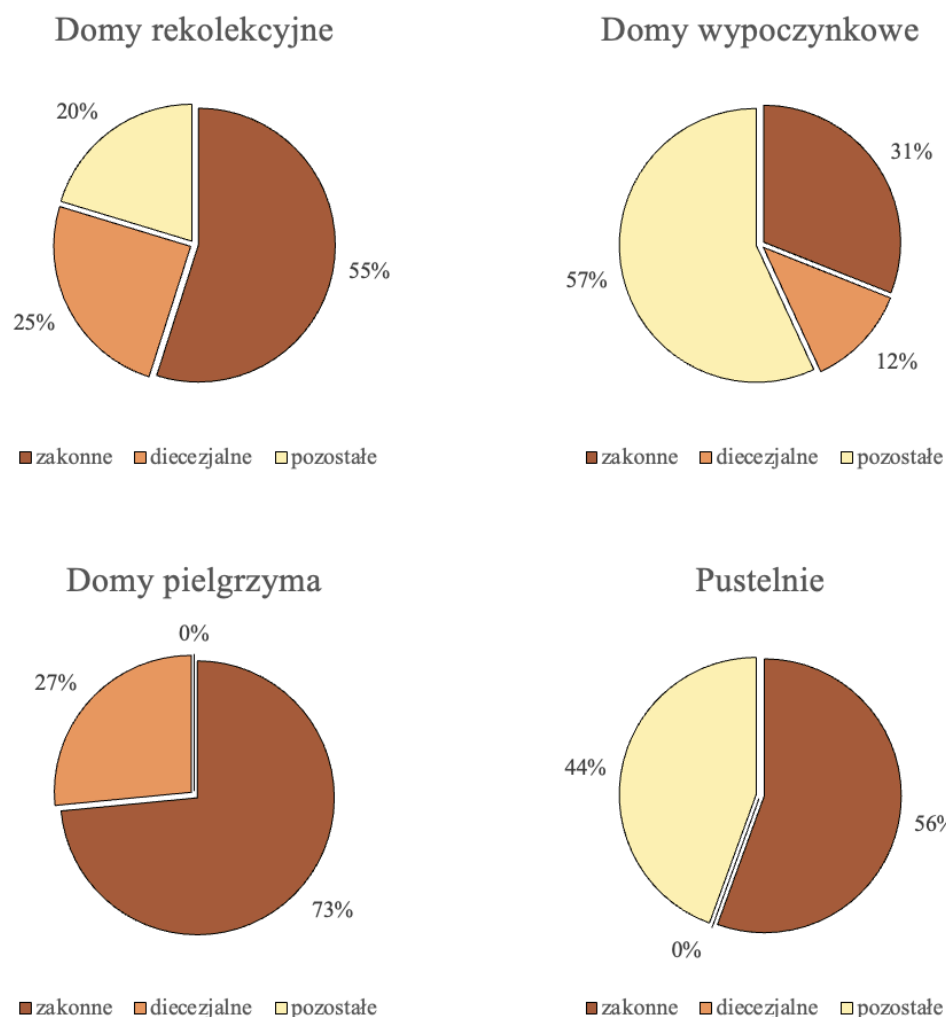
Rys. 16. Udział poszczególnych kategorii nazw obiektów w bazie noclegowej Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce

Źródło: Opracowanie własne

¹ Obiekty sklasyfikowane według Głównego Urzędu Statystycznego: 1x dom wycieczkowy, 2x hotel, 2x ośrodek kolonijny, 4x ośrodek szkoleniowo-wypoczynkowy, 1x ośrodek wczasowy, 1x pensjonat, 8x pokoje gościnne, 1x schronisko młodzieżowe

Zdecydowanie najwięcej (71%) placówek stanowią domy rekolekcyjne, których nazwa wcześniej była użyta dla niespełna 30% bazy. Okazuje się jednak, że praktycznie wszystkie obiekty, które w swojej nazwie miały trzon „rekolekcyjne” lub „formacyjne”, czy też były domami zakonnymi, można przypisać do jednej grupy. Nie trzeba także rozbudowywać ich nazwy, nawet jeśli ich oferta jest wzbogacona o dodatkowe usługi, takie jak na przykład wynajem sal konferencyjnych. Na drugim miejscu (12%) plasują się domy wypoczynkowe, które w większym stopniu skupiają się na stworzeniu przestrzeni do odpoczynku niż na organizowaniu rekolekcji, choć prawie zawsze są otwarte również na przyjmowanie tego rodzaju grup. Co ciekawe, zaledwie 10% kościelnej bazy noclegowej stanowią domy pielgrzyma, czyli ośrodki stricte kojarzące się z praktykami religijnymi. Okazuje się jednak, że mimo iż polska turystyka religijna słynie z pielgrzymek pieszych to w zdecydowanej większości z racji na jej masowy charakter, jako miejsca zakwaterowania są w niej wykorzystywane prywatne domy, remizy, sale gimnastyczne czy pola namiotowe, zaś same domy pielgrzyma znajdują się z reguły w bezpośrednim sąsiedztwie sanktuariów, do których zmierzają pielgrzymi. Niespełna 2% wszystkich obiektów stanowią pustelnie, które jednak są związane na tyle z restrykcyjną formą ćwiczeń duchowych, że ich niewielka liczba jest w pełni zrozumiała.

W poprzednim podrozdziale opisano kategoryzację obiektów według przynależności własnościowej. Autorka przeprowadziła także analizę zależności między przynależnością własnościową a nazwą obiektu (Rys. 17). Otrzymane wyniki wskazują, że wśród bazy diecezjalnej w ogóle nie występują pustelnie. Prowadzenie domów pielgrzyma pozostaje w kwestii podmiotów zakonnych i diecezjalnych. Nie zajmują się tymi wyodrębnieni jako „pozostali” gestorzy. Wynika to zapewne z faktu, że sanktuaria, przy których zlokalizowana jest infrastruktura noclegowa dla pielgrzymów, należą albo do zakonów, albo do diecezji. Wszystkie podmioty posiadają jednak domy rekolekcyjne i wypoczynkowe. Pierwsze z nich w nieznaczonej większości należą do zakonów, które to wprowadzały praktykę odbywania ćwiczeń duchowych, z czasem ucząc tej formy modlitwy inne podmioty. Warto również zauważyć, że dla odmiany domy wypoczynkowe w blisko 60% prowadzone są przede wszystkim przez pozostałych gestorów. Przypuszczalnie wynika to z faktu, że do tej grupy należą między innymi diecezjalne Caritas, które są organizatorami wielu kolonii wakacyjnych dla dzieci czy obozów rehabilitacyjnych dla dorosłych. Dodatkowo również inne stowarzyszenia kościelne często zajmują się organizacją wypoczynku letniego dla dzieci i młodzieży.

Rys. 17. Kategoryzacja obiektów noclegowych Kościoła rzymskokatolickiego według nazwy w zależności od ich przynależności własnościowej

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych pierwotnych

Powyższa kategoryzacja jest tylko propozycją podziału bazy noclegowej Kościoła rzymskokatolickiego. Należy jednak wziąć pod uwagę, że wprowadzenie tego rodzaju podziału może być praktycznie niemożliwe, ponieważ wymagałoby to odgórnej regulacji nie tylko ze strony Episkopatu Polski, ale również wszystkich przełożonych zakonów męskich i żeńskich, które znajdują się w naszym kraju. W tym przypadku może być to także niewykonalne ze względu na fakt, że część władz zakonnych znajduje się poza obszarem Polski, a ich decyzje dotyczą całej prowincji, która może obejmować więcej niż jedno państwo. Nie można również pominąć faktu, że wprowadzenie takich zmian wymagałoby również szeregu zmian w oficjalnych dokumentach i tym samym licznych urzędach i instytucjach nie tylko kościelnych, ale też państwowych.

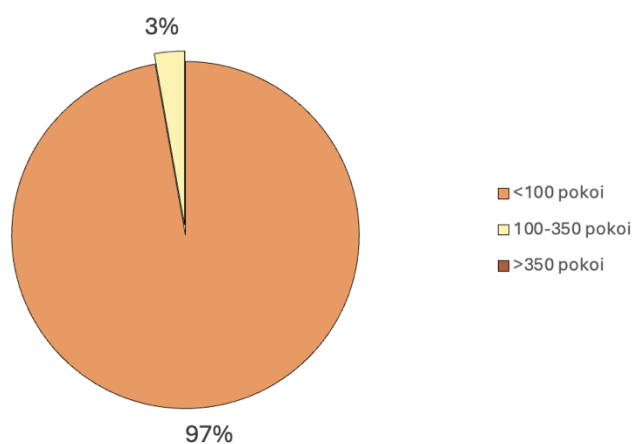
3.3. Kategoryzacja obiektów noclegowych Kościoła rzymskokatolickiego według kryterium pojemności

Zgodnie ze sformułowaniem, które pojawiło się na początku niniejszego rozdziału bazę noclegową możemy rozróżnić ze względu na jej funkcję, lokalizację, wielkość, przeznaczenie, kategorię czy też zakres usług (Milewska i Włodarczyk, 2009). W tym podrozdziale autorka chciałaby się skupić na typologii obiektów ze względu na ich pojemność, czyli ogólną liczbę jednostek mieszkalnych lub miejsc noclegowych (Milewska i Włodarczyk, 2009).

W przytoczonej przed chwilą publikacji możemy spotkać się z podziałem, w którym wyróżniono trzy typy hoteli:

- małe – do 100 pokoi,
- średnie – od 100 do 350 pokoi,
- duże – powyżej 350 pokoi.

Warto jednak zaznaczyć, że obiekty hotelowe muszą mieć minimum 10 pokoi, by zgodnie z ustawą spełniać swoją funkcję. W przypadku obiektów noclegowych Kościoła rzymskokatolickiego nie ma takiego wymogu. W związku z tym, autorka na wstępie zweryfikowała, czy powyższa typologia będzie adekwatna do kościelnej bazy noclegowej (Rys. 18). Okazuje się, że praktycznie wszystkie ośrodki należące do Kościoła (97%) mieszczą się w I kategorii – małe, i nie ma żadnego powyżej 350 pokoi. Tym samym, oficjalny podział nie wykazuje faktycznego zróżnicowania bazy.

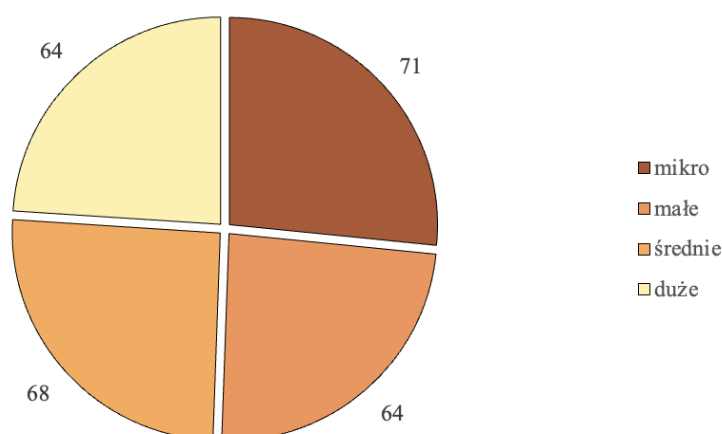

Rys. 18. Baza noclegowa Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce według pojemności obiektów, na podstawie typologii Milewska i Włodarczyk (2009) [n = 267]
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych pierwotnych

Autorka postanowiła zaproponować inne kategorie pojemności obiektów. W pierwszej kolejności sprawdziła podział na kwartyle, czyli cztery równe części. W tym celu policzyła, ile wynosi mediana dla liczby pokoi, czyli wartość środkowa dla danego zbioru. Okazuje się, że przy 267 obiektach (dla tylu mamy informację o liczbie jednostek mieszkalnych), wynosi jedynie 20 pokoi. I kwartył wynosi 14, II równy jest medianie, czyli 20 i III - 36. Oznacza to, że możemy w ten sposób wydzielić poniższe grupy obiektów:

- mikro – do 14 pokoi,
- małe – od 15 do 20 pokoi,
- średnie – od 21 do 36 pokoi,
- duże – powyżej 37 pokoi.

Wśród wymienionych powyżej kategorii (Rys. 19) w niewielkim stopniu (ok. 27%) widać dominację obiektów mikro, ale tuż za nimi plasują się obiekty średniej wielkości (25,5%). Pozostałe dwie grupy stanowią po 24% całej bazy. Powyższy podział nie wzbudza specjalnych wątpliwości w kwestii proponowanych wielkości obiektów, w przypadku pierwszych trzech grup. Kiedy jednak przeanalizujemy, jaka rozpiętość pojemności ośrodków występuje w czwartej kategorii (od 37 do blisko 300 pokoi) to trudno przyjąć tego rodzaju podział za poprawny.

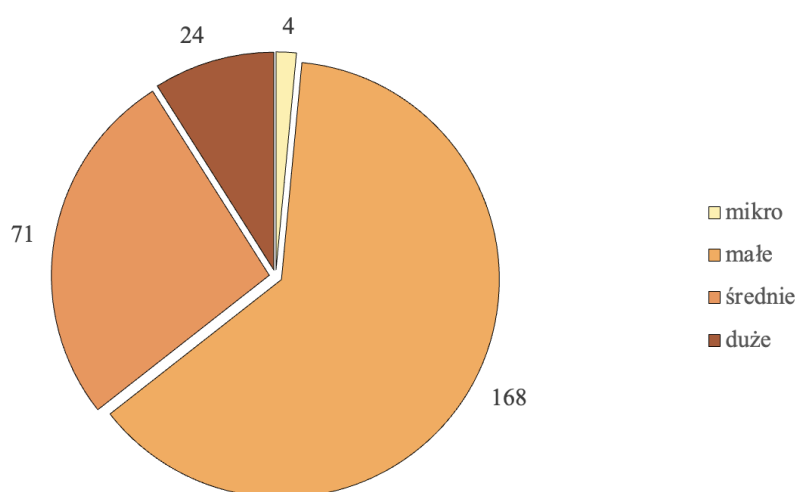
Rys. 19. Podział kościelnych obiektów noclegowych według pojemności wyznaczonej przez kwartyle [n = 267]

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych pierwotnych

Jeszcze innym sposobem podziału obiektów ze względu na posiadaną przez nie liczbę pokoi, może być wyznaczenie grup, wzięwszy pod uwagę średnią arytmetyczną ($\bar{X}$), która wynosi 28,93 i odchylenie standardowe (OS) 27,77.

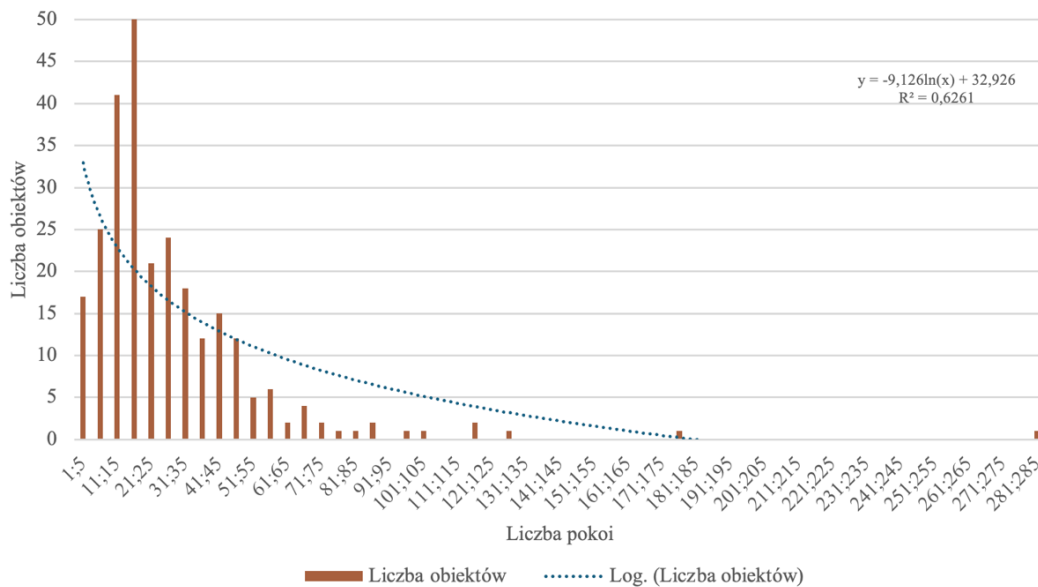
W ten sposób uzyskano cztery kategorie obiektów:

- mikro (mniejsze niż $\bar{X}$ -OS) – 1 pokój,
- małe (od $\bar{X}$ -OS do $\bar{X}$) – od 2 do 28 pokoi,
- średnie (od $\bar{X}$ do $\bar{X}$ +OS) – od 29 do 56 pokoi,
- duże (powyżej $\bar{X}$ +OS) – powyżej 57 pokoi.

Rys. 20. Podział kościelnych obiektów noclegowych według pojemności wyznaczonej przez średnią arytmetyczną i odchylenie standardowe [n = 267]
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych pierwotnych

Przy takim podziale (Rys. 20) zdecydowanie przeważają obiekty małe - 63% bazy. Co ciekawe, wśród mikrośrodków znajdują się tylko te, które posiadają 1 pokój (4). W tym przypadku wątpliwości może wzbudzać przede wszystkim grupa dużych ośrodków. Stanowi ona zaledwie 9% bazy noclegowej, jednak różnica w wielkości poszczególnych obiektów w ramach tej grupy jest znaczna (od 57 do blisko 300 pokoi). Dodatkowo jednoelementowa grupa mikro przy małej rozpiętości od 2 do 28 jednostek mieszkalnych, także może wzbudzać wątpliwości. Z powyższych powodów rozkład ten nie jest satysfakcjonujący.

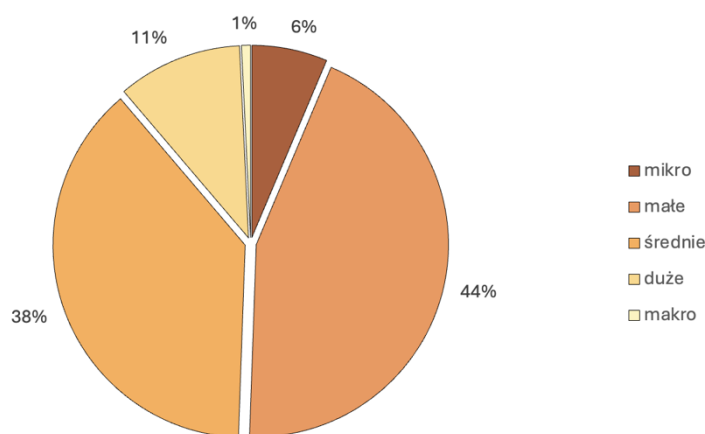
Rys. 21. Rozkład pojemności obiektów noclegowych Kościoła rzymskokatolickiego [n = 267]
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych pierwotnych

W odpowiednim podziale wielkości obiektów może nam pomóc przyjrzenie się dokładnemu rozkładowi ich pojemności (Rys. 21). Możemy na nim zauważyć, że zdecydowana większość ośrodków mieści się w przedziałach od 1 do 50 pokoi. Biorąc jednak pod uwagę, że najmniejsze kompleksy składają się z jednej jednostki mieszkalnej, a największe z 284 oraz uwzględniając znaczną skalę wielkości dużych obiektów w poprzednich podziałach, różnica według kwartyli wynosiła 247 pokoi, a uwzględniając średnią arytmetyczną i odchylenie standardowe 227, autorka chciałaby zaproponować własny podział kościelnej bazy noclegowej według pojemności. Zasugerowane poniżej rodzaje obiektów są oparte nie tyle na matematycznych analizach, co w większym stopniu na celowości funkcjonalnej, czyli to, dla jakich grup i do jakiej formy turystyki religijnej przystosowane są wielkości danych ośrodków.

Wyróżnione grupy to obiekty:

- mikro – do 5 pokoi,
- małe – od 6 do 20 pokoi,
- średnie – od 21 do 50 pokoi,
- duże – od 51 do 150 pokoi,
- makro – od 151 pokoi.

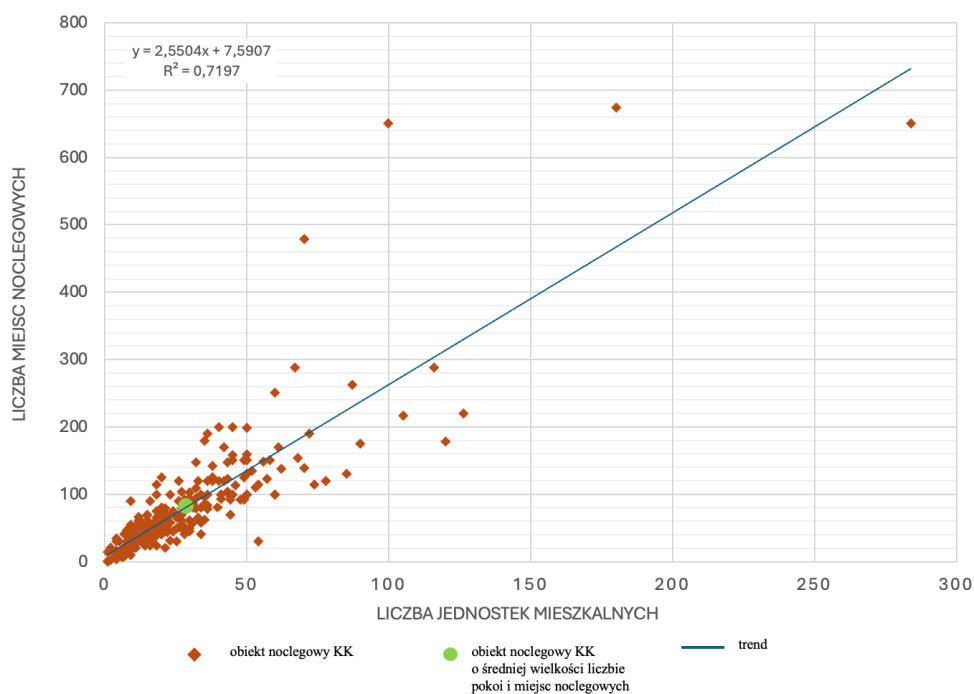
W ten sposób uzyskujemy większe zróżnicowanie obiektów (Rys. 22). Przede wszystkim powyższa kategoryzacja sugeruje przez jakie grupy może być wykorzystywane dane miejsce. Mianowicie, mikroobiekty skierowane są do gości indywidualnych, małe służą zarówno gościom indywidualnym, jak i ludziom, którzy chcą przyjechać i spędzić czas w gronie znajomych, średnie oraz duże mogą przyjmować od jednej do nawet kilku grup zorganizowanych jednocześnie, a makro ukierunkowane są na kilkautokarowe wycieczki i duży ruch pielgrzymkowy.

Rys. 22. Podział obiektów ze względu na liczbę jednostek mieszkalnych (n = 267)
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych pierwotnych

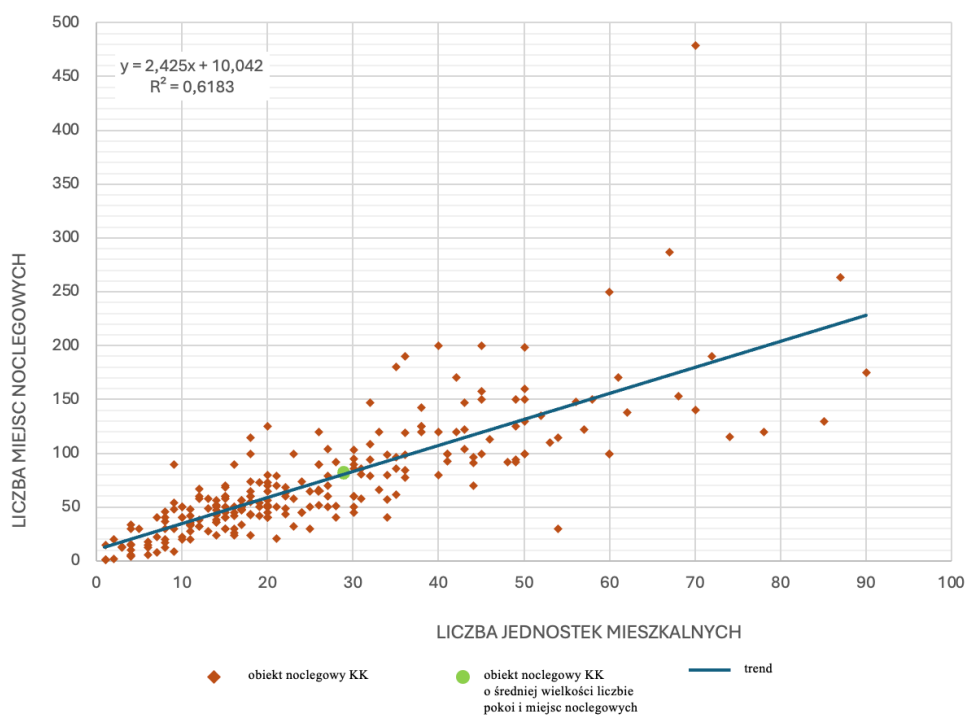
Pojemność może być weryfikowana nie tylko ze względu na liczbę jednostek mieszkalnych, ale również liczbę miejsc noclegowych. Jest to jednak rzadziej spotykana forma, dlatego autorka zamiast przeprowadzić tego rodzaju kategoryzację, przedstawi typologię uwzględniającą obie cechy. W tym celu na początku, dla zobrazowania zjawiska posłuży się wykresem współrzędnych prostokątnych, na którym są zaznaczone punkty będące odzwierciedleniem natężania obu cech (Rys. 23).

Analizując dane z diagramu, w pierwszej chwili wyraźnie widzimy dwie kwestie – duże nagromadzenie obiektów u początków osi, a także zdecydowaną odmienną usytuowania czterech znaczników, które dysponują ponad 400 miejscami noclegowymi. Najwięcej obiektów posiada do 100 pokoi i 200 miejsc noclegowych, jednak w celu zauważenia ich dokładnej struktury posłużymy się przybliżeniem tej części wykresu (Rys. 24).

Rys. 23. Liczba jednostek mieszkalnych a liczba miejsc noclegowych (w wartościach bezwzględnych) [n = 256]

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych pierwotnych

Rys. 24. Liczba jednostek mieszkalnych a liczba miejsc noclegowych (dane dla obiektów poniżej 100 pokoi) [n = 249]

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych pierwotnych

Ponad jedna trzecia kościelnej bazy noclegowej, odnośnie do której mamy informacje dotyczące łóżek i pokoi, to obiekty składające się od 11 do 20 jednostek mieszkalnych, o łącznej liczbie miejsc noclegowych nieprzekraczającej 100. Na drugim miejscu (16%) uplasowały się ośrodki posiadające do 10 pokoi i 100 łóżek. Na dalszej pozycji mamy budynki między 21, a 30 pomieszczeniami, także nie przekraczające 100 miejsc noclegowych. Warto zaznaczyć, że ponad 75% kościelnej bazy noclegowej stanowią obiekty nieprzekraczające możliwości jednoczesnego ugoszczenia do 100 osób, a tylko niespełna 5% ośrodków zaprojektowano do przyjmowania grup powyżej 200 osób.

Przejdźmy jednak do wyróżnienia konkretnych typów obiektów uwzględniających zarówno liczbę pokoi, jak i łóżek. Posłużymy się do tego tabelą znaków, która stosowana jest w celu najprostszego podziału zbioru na klasy (Runge, 2007). Opracowany na podstawie przytoczonej publikacji algorytm działania polega na tym, że w pierwszej kolejności definiujemy macierz danych, następnie obliczamy średnią arytmetyczną lub medianę dla każdej z cech macierzy (w tym przypadku skorzystamy ze średniej), a następnie porównujemy ją z wielkościami liczbowymi w poszczególnych kolumnach. Kolejnym ruchem jest skonstruowanie tabeli wzorcowej dla zaobserwowanej liczby cech i przypisanie każdego obiektu do odpowiedniej klasy z tabeli. W przypadku naszych badań macierz składa się z danych dotyczących 256 obiektów (Załącznik 4).

Tab. 8. Tabela wzorcowa wraz z klasyfikacją obiektów noclegowych Kościoła rzymskokatolickiego [n = 256]

Klasy	Znaki dla cechy		% bazy	Przynależność obiektów
	1	2		
I	+	+	30%	165, 167, 170, 171, 174-177, 179, 183, 185-187, 189-192, 194-198, 200-209, 211-256
II	+	-	6%	164, 166, 168, 169, 172, 173, 178, 180-182, 184, 188, 193, 199, 210
III	-	+	4%	36, 83, 105, 109, 119, 144, 152, 154, 155, 158, 163
IV	-	-	60%	1-35, 37-82, 84-104, 106-108, 110-118, 120-143, 145-151, 153, 156, 157, 159-162

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych pierwotnych

Po obliczeniu średniej liczby pokoi (cecha 1.) przypadającej na obiekt – 29 oraz średniej liczby miejsc noclegowych (cecha 2.) – 82, do każdej danej w kolumnie obu cech został dopisany znak „+”, o ile jej wartość była powyżej średniej i znak „-”, jeśli poniżej. Na podstawie macierzy wyróżniono cztery klasy obiektów (Tab. 8).

Pierwsza dotyczy obiektów, w których obie cechy są powyżej średniej arytmetycznej dla całej bazy noclegowej. W tej klasie zawartych jest 30% bazy noclegowej Kościoła rzymskokatolickiego. Druga stanowi niespełna 6% i dominują w niej pierwsze cechy, zaś w III – 4%, powyżej średniej są cechy drugie. Największa jest klasa IV, w której jest 60% bazy. W tej grupie wartości obu cech (liczba pokoi i liczba łóżek) są mniejsze niż średnia dla całej kościelnej bazy noclegowej.

Wszystkie powyższe propozycje podziałów, można połączyć i analizować wspólnie. Na przykład liczbę jednostek mieszkalnych, w zależności od przynależności własnościowej oraz typu obiektu. Autorka nie posiada danych dotyczących pojemności dla wszystkich badanych obiektów. Poniżej przedstawi jednak tego rodzaju analizę wieloelementową na podstawie 243 obiektów, które zgodnie z informacjami z podrozdziału 1.3.1 są reprezentatywne dla całej populacji.

Analizując rozkład obiektów w zależności od trzech zmiennych – nazwy, pojemności i przynależności własnościowej (Tab. 9), należy zwrócić uwagę na kilka kwestii. W przypadku domów rekolekcyjnych dominują obiekty małe i średnie (88%) należące głównie do zakonów (49%), co nie powinno dziwić, gdyż, jak wspomniano wcześniej, odbywanie ćwiczeń duchowych (rekolekcji) zostało zainicjowane przez jezuitę – św. Ignacego z Loyoli, a następnie rozpropagowane przez jego współbraci i inne zakony. Święty wspominał również o konieczności oderwania od codzienności i odosobnieniu, dlatego obiekty te w ponad 50% są małe, a czasem nawet mikro (7%).

Domy pielgrzyma najczęściej prowadzone są przez zakony (73%), ale co ciekawe, ich pojemność plasuje się od skali mikro do makro, choć w obu skrajnych przypadkach dotyczy to pojedynczych obiektów. Największe z nich znajdują się przy najświętszych polskich sanktuariach – Jasna Góra i Licheń, i nastawione są na przyjmowanie rzeszy pielgrzymów, w tym uczestników corocznych pieszych pielgrzymek do Częstochowy.

Tak, jak w przypadku domów rekolekcyjnych, większość bazy stanowią małe i średnie ośrodki (76%). I takie też ich rodzaje posiadają diecezje.

Tab. 9. Rozkład obiektów w zależności od nazwy, pojemności i przynależności własnościowej [n = 259]

Rodzaj obiektu		mikro (do 5 pokoi)	małe (6-20 pokoi)	średnie (21-50 pokoi)	duże (51-150 pokoi)	makro (powyżej 150 pokoi)	RAZEM
dom rekolekcyjny [184]	zakonne	6	48	31	6	0	91
	diecezjalne	0	20	25	5	0	50
	pozostałe	3	24	14	2	0	43
RAZEM		9	92	70	13	0	184
dom pielgrzyma [33]	zakonne	2	8	8	4	2	24
	diecezjalne	0	5	4	0	0	9
	pozostałe	0	0	0	0	0	0
RAZEM		2	13	12	4	2	33
dom wycieczkowy [33]	zakonne	1	1	5	2	0	9
	diecezjalne	0	1	3	2	0	6
	pozostałe	0	3	9	6	0	18
RAZEM		1	5	17	10	0	33
pustelnia [9]	zakonne	4	1	0	0	0	5
	diecezjalne	0	0	0	0	0	0
	pozostałe	1	3	0	0	0	4
RAZEM		5	4	0	0	0	9

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych pierwotnych

Dla odmiany, domy wycieczkowe prowadzone są głównie przez pozostałych gestorów i są to przede wszystkim obiekty średnie i duże, czyli z góry nastawione na grupy. Jednak analizując wykres, możemy uznać za zaskakujący fakt prowadzenia przez zakonników domu wycieczkowego mikro. Należy jednak wziąć pod uwagę, że placówki, które nie posiadają oferty formacyjnej, a są wynajmowane w celach wycieczkowych, również znajdują się w tej grupie, ponieważ wszystkie pozostałe są ściśle związane z różnymi formami praktyk religijnych.

W przypadku pustelni należy zaznaczyć, że choć z reguły są one mikroobiettami to może się zdarzyć, że będą to również małe obiecty, które tak naprawdę stanowią swoistego rodzaju kompleksy składające się z odosobnionych eremów, ale funkcjonujące pod jedną nazwą.

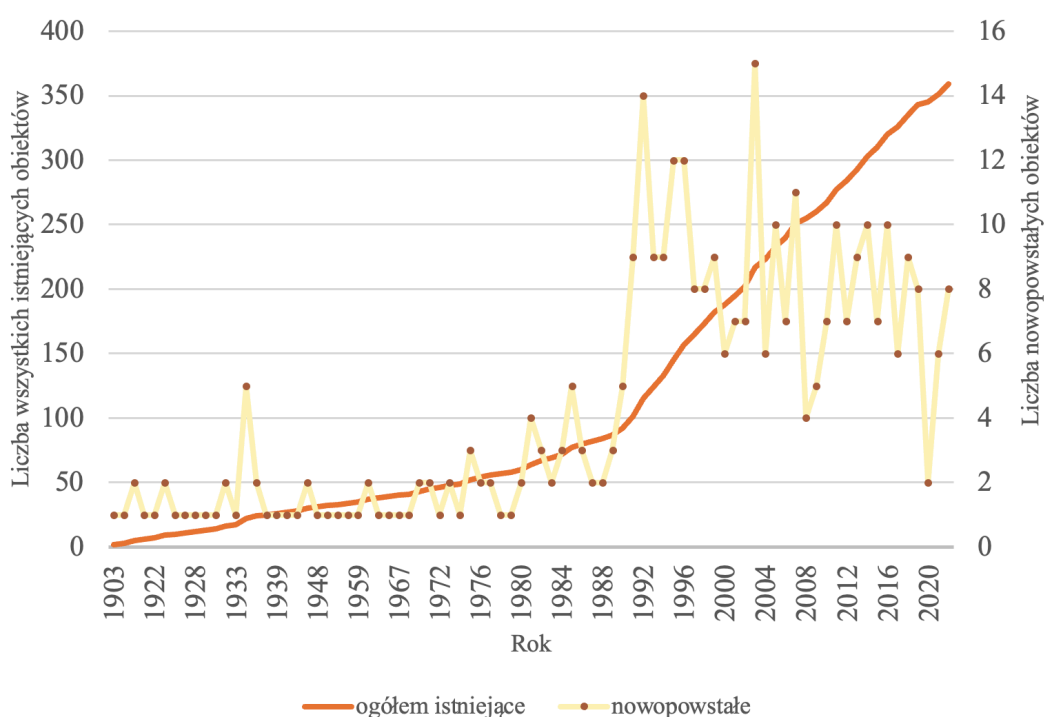
Podsumowując, zastosowane w tym rozdziale typologie są jedynie próbą uporządkowania zjawiska, jakim jest prowadzenie obiektów noclegowych przez Kościół rzymskokatolicki. Pierwsze dwa podrozdziały mają charakter bardziej aplikacyjny. Autorka poprzez proponowane kategoryzacje, próbuje uporządkować w nich kwestie związane z nazewnictwem oraz przynależnością własnościową, w celu łatwiejszego poszukiwania obiektów przez potencjalnych klientów. Ostatni podrozdział w większym stopniu skupia się na możliwościach ujęcia statystycznego omawianego zagadnienia, jednak w tym celu również wprowadzony został podział obiektów ze względu na ich pojemność.

4. Rozwój bazy noclegowej Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce

Analiza czasowo-strukturalna kościelnej bazy noclegowej, która znajduje się w niniejszym rozdziale jest przeprowadzana z zastosowaniem dynamiki wzrostu oraz dyfuzji przestrzennej. Podobne mierniki dynamiki wzrostu stosowano dotychczas między innymi w analizach wzrostu turystycznej bazy noclegowej (Wojdacki, 2014a; Matczak, 2017; Szkup, 2020; Błądek i Tulbicki, 2003), zaś o geograficznej dyfuzji przestrzennej pisał między innymi Łoboda (1983).

4.1. Wzrost kościelnej bazy noclegowej

Jedną z kluczowych danych dotyczących obiektów noclegowych należących do Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce było uzyskanie informacji odnośnie ich roku powstania, czy też rozpoczęcia działalności noclegowej, jeżeli obiekt pełnił wcześniej inną funkcję. Udało się je uzyskać dla 359 miejsc, co stanowi ponad 76% wszystkich obiektów. Należy podkreślić, że trzy ośrodki z nieznanых przyczyn odmówiły udzielania informacji na ten temat, choć można przypuszczać, że wynikało to z niewiedzy, a nie tajemnicy.

Rys. 25. Obiekty noclegowe Kościoła rzymskokatolickiego istniejące w danym roku a nowopowstałe (n = 359)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych pierwotnych

Analizując rozwój kościelnej bazy noclegowej (Rys. 25), warto na wstępie przypomnieć, że zebrane przez autorkę dane dotyczą obiektów, które funkcjonowały w 2023 roku. Tym samym, zarówno na tym, jak i następnych wykresach i tabelach nie odnotujemy spadków, ponieważ autorka nie posiada informacji, ile obiektów przestało funkcjonować w danym okresie, a jedynie wie, ile z obecnie działających ośrodków powstało danego roku. Oznacza to, że będziemy widzieć jedynie stały wzrost bazy noclegowej i nie jesteśmy w stanie stwierdzić, na ile negatywny wpływ na kościelną bazę noclegową miały działania wojenne, czy okres PRL, choć możemy to częściowo wnioskować po przestojach lub spowolnieniu w powstawaniu nowych obiektów. Niewątpliwie, jest to pewna wada niniejszych badań, aczkolwiek należy zaznaczyć, że autorka nie spotkała się z jakimikolwiek statystykami dotyczącymi kościelnej bazy noclegowej i nie posiada danych historycznych, do których mogłaby się odnieść.

Najprawdopodobniej najstarszym wciąż działającym kościelnym obiektem noclegowym w Polsce (nie został zaprezentowany na powyższym wykresie ze względu na zaburzenie jego interpretacji) jest opactwo benedyktynów w Lubiniu, które przyjmuje gości na nocleg od 1070 roku. Co ciekawe wszystkie pozostałe funkcjonujące obecnie ośrodki, do których udało się dotrzeć autorce, powstały w ciągu ostatnich 120 lat, czyli między 1903 a 2023 rokiem. Przypuszczalnie powstawanie nielicznych obiektów na początku XX wieku wynikało z przybywania do Polski wielu zgromadzeń zakonnych z Europy Zachodniej m. in. saletynów, kamilianów, czy pallotynów (*red. Ciecieląg, 2016*). Swoje placówki zakładali głównie na terenie zaboru austriackiego, ponieważ jedynie tam mogli wówczas jawnie i względnie nieskrępowanie funkcjonować (Kiełbasa, 1970). W tym czasie (początek XX wieku) w krajowym hotelarstwie niewiele się dzieje – obiekty zmieniają swoje nazwy, podlegają modernizacji i przebudowie (Błądek i Tulbicki, 2003).

Warto zauważyć, że okres międzywojenny nie sprzyjał rozwojowi turystyki, ponieważ najważniejsze było odrodzenie państwowości i konsolidacji społeczeństwa. Mimo to, w latach trzydziestych stworzono nowoczesną infrastrukturę i bazę hotelarską, która zaspokajała potrzeby ówczesnych turystów (Błądek i Tulbicki, 2003). Po odzyskaniu przez Polskę niepodległości w 1918 roku, wzrasta zainteresowanie udziałem w rekolekcjach zamkniętych wśród prawie wszystkich środowisk i grup społecznych, co przyczynia się do powstawania kolejnych domów rekolekcyjnych. W placówkach tych

można było odczuć ducha patriotyzmu i jedności narodowej. Według Siwka (2011) w 1935 roku funkcjonowało w Polsce 7 domów rekolekcyjnych, które rocznie przyjmowały około 5000 osób.

Tab. 10. Obiekty noclegowe Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce według oferowanej liczby miejsc noclegowych i pokoi w latach 1905-2020 [n = 219]

Rok	Liczba		
	obiektów	miejsc noclegowych	pokoji
1905	1	9	9
1910	2	225	114
1915	2	225	114
1920	3	263	126
1925	5	421	182
1930	8	728	281
1935	13	1998	493
1940	15	2202	580
1945	15	2202	580
1950	17	2389	659
1955	18	2498	691
1960	20	2641	750
1965	20	2641	750
1970	21	2697	764
1975	27	2944	848
1980	31	3755	1191
1985	37	4187	1324
1990	46	4768	1525
1995	80	8069	2547
2000	108	9780	3253
2005	139	12267	4282
2010	162	14256	5026
2015	195	16449	5748
2020	219	18021	6438

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych pierwotnych

Wybuch II wojny światowej i cały okres wojenny nie sprzyjał rozwojowi hotelarstwa, a wręcz doprowadził do jego wyhamowania i degradacji. W tym czasie baza noclegowa w Polsce zmniejszyła się o blisko 2500 miejsc noclegowych, a wiele obiektów było przejmowanych przez okupanta i wykorzystywanych między innymi jako budynki administracji wojskowej, co często doprowadzało do ich całkowitego zniszczenia (Błądek i Tulbicki, 2003). Również czas ten nie był sprzyjający dla kościelnej bazy noclegowej – nie powstał wówczas żaden nowy obiekt (Tab. 10). Choć do polskich sanktuariów, a tym samym również miejsc noclegowych przybywali w małych grupach lub indywidualnie pielgrzymi, to jednak okupacja hitlerowska i sowiecka ruch ten znacznie ograniczyła (Jackowski i Sołjan, 2000). Nie dość, że nie było zapotrzebowania na większą liczbę obiektów noclegowych, to te już istniejące były anektowane przez okupanta, jak na przykład Centrum Duchowości Archidiecezji Częstochowskiej „Święta Puszcza” w Olsztynie koło Częstochowy, Dom Misyjno-Rekolekcyjny w Obornikach, Archidiecezjalny Dom Rekolekcyjny w Rościnnie czy też Dworek Królowej Jadwigi w Ciechocinku. Zgodnie z informacjami zawartymi w publikacji *1050 lat chrześcijaństwa w Polsce* (red. Ciecieląg, 2016), w trakcie II wojny światowej na ziemiach, które były zaanektowane przez Rzeszę – Śląsk, Pomorze, Wielkopolska, klasztory były całkowicie zamykane, a przebywający w nich zakonnicy i zakonnice wysyłani do obozów koncentracyjnych. Również na Kresach Wschodnich zakony żeńskie straciły około 400 domów. Siwek (2011) dodaje, że w latach 1939-1945 cały ruch rekolekcyjny mocno wyhamował, a wielu rekolekjonistów zostało zamordowanych.

Sytuacja hotelarstwa w Polsce nieznacznie poprawiła się po II wojnie światowej. Początkowo, w latach 1946-1949, w ramach tak zwanego planu trzyletniego, skoncentrowano się na zabezpieczeniu i remontowaniu ocalałej bazy noclegowej (Warszyńska i Jackowski, 1979). Część obiektów została przekazana do dyspozycji jednostek zarządzających. W 1949 roku w Polsce powołano Fundusz Wczasów Pracowniczych, dzięki któremu zaczęły funkcjonować ośrodki wczasowe należące do związków zawodowych (Błądek i Tulbicki, 2003), co jest o tyle istotne, że część z tych placówek, po zmianie ustroju, została przekazana Kościołowi. Pierwsza połowa lat pięćdziesiątych mijała pod hasłem nacjonalizacji (upaństwowienia) obiektów noclegowych i zastoju w turystyce (Maczak, 2017; Warszyńska i Jackowski, 1979). Zmieniła się również sytuacja kościelnej bazy noclegowej. Choć między 1945, a 1960 rokiem powstało 5 obiektów noclegowych należących do Kościoła rzymskokatolickiego

(Tab. 10), to diametralnie pogorszyły się warunki polityczne i relacja między państwem a Kościołem. Władze komunistyczne prowadziły tak zwaną „wrogą separację”, czyli formę walki rządzących z Kościołem rzymskokatolickim, która trwała ponad czterdzieści lat. W tym czasie likwidowano stowarzyszenia kościelne, upaństwowiano ich majątek, a na instytucje kościelne w dowolny sposób nakładano nadmierne podatki od nieruchomości, działalności czy lokalu, tak by doprowadzić do nieuiszczania opłat przez podmioty i tym samym przejęcia ich nieruchomości przez państwo (Szczepaniak, 2017). Władze komunistyczne w 1954 roku wysiedlały także siostry zakonne do obozów pracy, najwięcej z województwa opolskiego. Mimo to liczba zakonników w Polsce po wojnie stale wzrastała (red. Ciecieląg, 2016). W czasie, kiedy państwo narzucało ograniczenia na Kościół w Polsce, to ks. Franciszek Blachnicki wypracował metodę oazowych rekolekcji wakacyjnych, które stały się cyklem corocznych kościelnych wyjazdów dla dzieci, młodzieży szkół średnich, studentów, dorosłych, rodzin i osób duchownych, co ostatecznie doprowadziło do powstania licznych obiektów noclegowych (Siwek, 2011).

Tab. 11. Liczba wybudowanych obiektów noclegowych KK a kościołów katolickich w danych dziesięcioleciach [n = 358]

Lata	Wybudowane kościoły katolickie	Wybudowane obiekty noclegowe KK
1900-1910	581	4
1911-1920	352	1
1921-1930	434	7
1931-1940	538	13
1941-1950	244	5
1951-1960	260	6
1961-1970	109	6
1971-1980	298	17
1981-1990*	667	32
1991-2000	bd	96
2001-2010	bd	79
2011-2020	bd	78
2021-2023	<u>bd</u>	14

*do 1986

bd – brak danych

Źródło: Opracowanie własne na podstawie pierwotnych oraz Gumbrycht (1991)

Choć 1957 rok był przełomowy dla turystyki w Polsce, to sytuacja kościelnej bazy noclegowej zaczęła ulegać poprawie dopiero dwie dekady później, kiedy to liczba miejsc noclegowych na przestrzeni 10 lat (1970-1980) wzrosła o ponad tysiąc łóżek (Tab. 10). Najprawdopodobniej miało na to wpływ przejście władzy przez Edwarda Gierka w 1970 roku, który doprowadził do pewnego złagodzenia relacji między państwem a Kościołem w celu ustabilizowania sytuacji społeczno-gospodarczej w kraju. Od tego czasu władze zaczęły wydawać znacznie więcej zezwoleń na budowę obiektów sakralnych, co szybko przełożyło się na ponad 170% przyrost liczby wybudowanych kościołów katolickich oraz obiektów noclegowych KK w latach siedemdziesiątych w stosunku do lat sześćdziesiątych (Tab. 11). Co ciekawe, kiedy przyjrzymy się dynamice wzrostu wybudowanych kościołów rzymskokatolickich i kościelnych obiektów noclegowych w latach 1900-1990, to zauważalny jest zbieżny trend z okresami wzrostów i spadków. Niestety, od lat dziewięćdziesiątych nie jest już udostępniana informacja na stronach Instytutu Statystyki Kościoła Katolickiego (iskk.pl) o liczbie wybudowanych kościołów, dlatego nie sposób zweryfikować czy te trendy są dalej zbieżne.

Zwróćmy jednak uwagę na nagły wzrost liczby powstających obiektów noclegowych Kościoła rzymskokatolickiego w latach dziewięćdziesiątych, kiedy to między rokiem 1990 a 2000 ich liczba się podwoiła (Tab. 10), a przyrost wybudowanych ośrodków w latach dziewięćdziesiątych w stosunku do osiemdziesiątych wyniósł 200% (Tab. 11). Niewątpliwie przyczyny nagłego wzrostu kościelnych miejsc noclegowych z 4768 do 9780 należy doszukiwać się w transformacji ustrojowej z 1989 roku, która to rozpoczęła nowy etap funkcjonowania ośrodków religijnych w Polsce (Mróz, 2014). W wielu sanktuariach rozpoczęto stopniową renowację infrastruktury pielgrzymkowej, której przeprowadzenie wcześniej, ze względu na politykę państwa, było praktycznie niemożliwe. W tych latach prywatyzowane przedsiębiorstwa również próbowały pozbyć się swojego majątku, w tym zakładowych ośrodków wypoczynkowych, które były wykupywane między innymi przez Kościół, czego przykładem jest chociażby Ośrodek Rehabilitacyjno-Wypoczynkowy Caritas Archidiecezji Łódzkiej w Drzewocinach, funkcjonujący wcześniej jako pracowniczy ośrodek kolonijny. Tego rodzaju transakcje były możliwe, dzięki prawnemu uregulowaniu współpracy między władzami świeckimi a kościelnymi. Kościół katolicki po kilkudziesięciu latach ograniczonej pracy i wrogiej polityki komunistycznej w stosunku do niego, w końcu mógł zacząć bezpiecznie funkcjonować na podstawie dwóch dokumentów – ustawy o stosunku państwa do

Kościół Katolicki w Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. 1989 nr 29 poz. 154) oraz Konkordatu, czyli umowy międzynarodowej między Stolicą Apostolską a Rzeczpospolitą Polską. Pierwszy z tych dokumentów został podpisany w 1989 roku, a drugi cztery lata później, w 1993. Z punktu widzenia niniejszej pracy i biorąc pod uwagę fakt, że dużo kościelnych dóbr zostało zaanektowanych przez państwo od początku II wojny światowej do zmiany ustroju, szczególnie ważna jest wyżej wymieniona ustawa, której cały czwarty rozdział poświęcony jest regulacji spraw majątkowych Kościoła. Artykuł 55. tego dokumentu prawnego wyraźnie zaznacza, że nieruchomości mogą być przekazywane Kościołowi na zasadzie darowizny i co więcej, są one wyłączone z podstawy do opodatkowania beneficjentów podatkiem dochodowym i podatkiem wyrównawczym, o ile kościelna osoba prawna przekaże darczyńcy pokwitowanie odbioru i sprawozdanie o charytatywno-opiekuńczej działalności danego ośrodka. Również zmiana własności nieruchomości lub ich części jest zwolniona od podatków i opłat związanych z wpisem do ksiąg wieczystych (Dz. U. 1989 nr 29 poz. 154 – art. 60). Co istotne, w tym samym artykule znajduje się zapis, że nieruchomości lub ich części, które w dniu wejścia w życie ustawy były we władaniu kościelnych osób prawnych, stają się na mocy prawa ich własnością, jeśli:

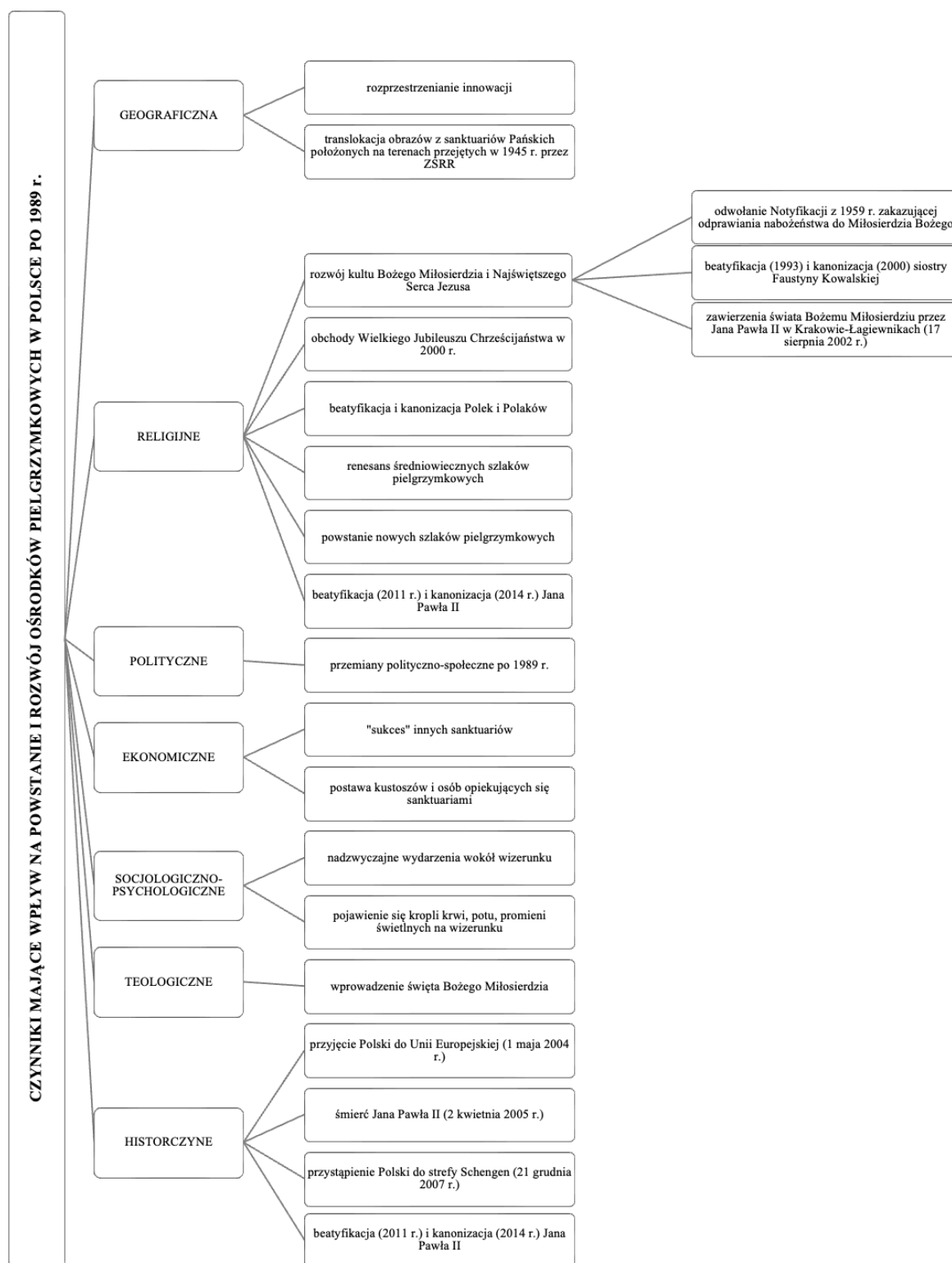
- stanowiły własność parafii, klasztorów, diecezji lub innych instytucji greckokatolickich,
- zostały przejęte przez państwo na mocy ustawy z dnia 20 marca 1950 roku o zaanektowaniu przez władze dóbr martwej ręki, a były przekazane, pozostawione lub wydzierżawione kościelnym osobom prawnym,
- były przejęte na rzecz funduszy religijnych, naukowych, kół lub gmin parafialnych w byłym zaborze austriackim,
- zostały wydzierżawione, wynajęte, pozostawione lub przekazane kościelnym osobom prawnym, a podlegały przepisom dekretu o zniesieniu fundacji,
- znajdowały się na nich cmentarze lub obiekty sakralne wraz z budynkami towarzyszącymi.

Należy nadmienić, że przez budynki towarzyszące obiektom sakralnym rozumie się nieruchomości znajdujące się w sąsiedztwie powyższych obiektów, czyli między innymi plebanie, kancelarię parafialną, mieszkania wikariuszy lub innych osób

pracujących na terenie parafii, w tym również świeckich (np. organistówka), domy zakonne czy duszpasterskie (Dz. U. 1989 nr 29 poz. 154 – art. 60). W ustawie próbowano również przewidzieć, co należy zrobić w momencie, gdy przywrócenie dóbr kościelnych jest niemożliwe. Artykuł 63. stanowi, że w takiej sytuacji należy albo przyznać nieruchomości zamienną albo odszkodowanie ustalone według przepisów o wywłaszczaniu nieruchomości. Biorąc pod uwagę, powyższe przepisy, wedle których mienie kościelne powinno być zwrócone w ciągu 5 lat od dnia wejścia w życie ustawy, powinniśmy zauważyć wzrost liczby obiektów noclegowych Kościoła rzymskokatolickiego w pierwszej połowie lat dziewięćdziesiątych, co faktycznie miało miejsce, ponieważ w 1990 roku było 46 ośrodków, a w 1995 już 80, dla porównania w 1985 – 37 (Tab. 10). Warto zaznaczyć, że w kościelnej bazie noclegowej, tak, jak i w przypadku świeckiej, częściej mamy do czynienia z modernizacją i rozbudową istniejących nieruchomości lub zmianą ich funkcji niż z budową całkiem nowych obiektów (Gruszka, Ilnicki i Jakubowicz, 2014). Zgodnie z Konkordatem, Kościół ma prawo do wznoszenia, rozbudowy i konserwacji obiektów sakralnych, co powinno być wykonywane z ich inicjatywy, ale z koniecznością uzyskania zgody administracyjnej ze strony władz świeckich (art. 24, Konkordat).

Franciszek Mróz (2014) w swoich publikacjach zwraca uwagę, że na rozwój turystyki religijnej w Polsce, po transformacji ustrojowej, miało wpływ wiele czynników zarówno religijnych, teologicznych, geograficznych, historycznych, jak i polityczno-społecznych czy ekonomicznych. Od 1989 roku widać przyspieszony wzrost liczby nowych obiektów noclegowych Kościoła rzymskokatolickiego, autorka próbowała więc zweryfikować, czy te same czynniki, które wpływały na rozwój ośrodków pielgrzymkowych w Polsce po zmianie ustroju (Rys. 26) mogły oddziaływać na rozbudowę kościelnej bazy noclegowej. Na wstępie autorka wykluczyła wpływ takich czynników jak: translokacja obrazów z sanktuariów pańskich położonych na terenach zajętych w 1945 roku przez ZSRR, przystąpienie Polski do strefy Schengen, czy odwołanie notyfikacji z 1959 roku zakazującej odprawiania nabożeństwa do Bożego Miłosierdzia, choć pośrednio ta decyzja w przyszłości również miała swoje znaczenie. Wątpliwe jest także oddziaływanie nadzwyczajnych wydarzeń czy pojawienie się kropli krwi, potu, promieni świetlnych na wizerunku, aczkolwiek w tym przypadku musimy mieć świadomość, że tego rodzaju zjawiska doprowadzają do zwiększonego zainteresowania danym miejscem i tym samym zwiększenia ruchu pielgrzymkowego,

który, jeśli będzie się utrzymywać przez dłuższy czas, doprowadzi ostatecznie do konieczności utworzenia miejsc noclegowych, za które z reguły odpowiada Kościół.

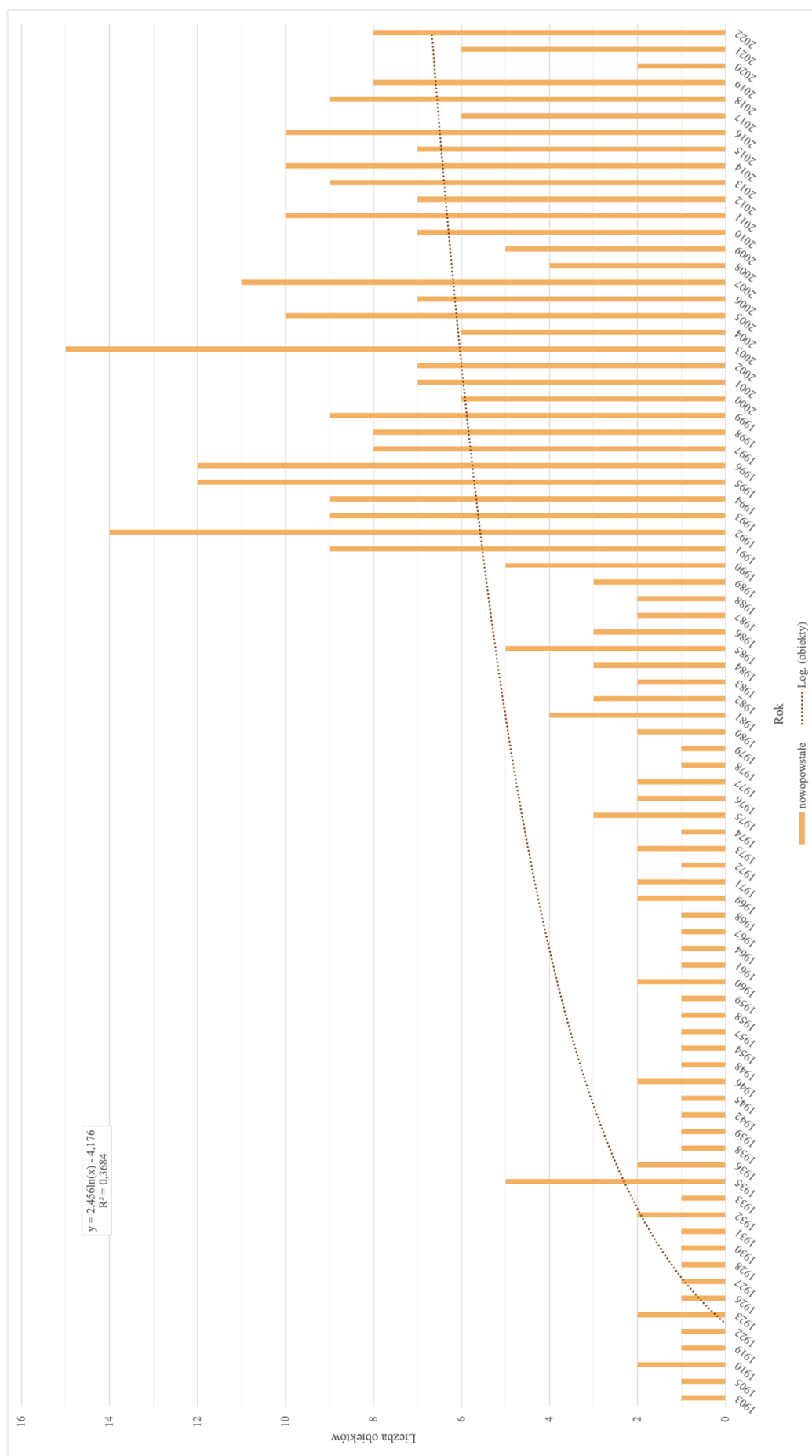

Rys. 26. Czynniki mające wpływ na rozwój i powstanie ośrodków pielgrzymkowych w Polsce po 1989 roku

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Mróz (2014)

Porównując przyczyny wymienione przez Mroza (2014) (Rys. 26) z liczbą obiektów powstałą w danym roku (Rys. 27), możemy wymienić kilka bodźców, które doprowadziły do powstawania nowych ośrodków. W pierwszej kolejności skupimy się na czynnikach religijnych takich, jak zawierzenie świata Bożemu Miłosierdziu przez Jana Pawła II w 2002 roku i tym samym rozwój kultu Bożego Miłosierdzia, a także beatyfikacja (1993) i kanonizacja (2000) jego orędowniczki – św. Faustyny Kowalskiej. Każde z tych wydarzeń miało ogromne znaczenie dla turystyki religijnej w Polsce, chociażby z tego powodu, że główne sanktuarium Bożego Miłosierdzia na świecie znajduje się w krakowskich Łagiewnikach i rocznie odwiedza je około 1,5 miliona pielgrzymów, z czego 20% stanowią przyjezdni spoza granic naszego kraju (red. Ciecieląg, 2016), a tylko w latach 1992-2014 na terenie Polski powstało 21 sanktuariów pod tym wezwaniem (Mróz, 2014).

Osobą mającą wpływ na erygowanie ośrodków noclegowych jest Jan Paweł II. Najpierw jego wybór na Ojca Świętego doprowadził do zmian w relacjach między państwem a Kościołem w Polsce, co ułatwiło między innymi wydawanie zezwoleń na budowę i modernizację nieruchomości kościelnych, następnie zauważalny jest znaczny wzrost nowopowstałych obiektów noclegowych w 2003 roku, co można by było łączyć z dwudziestopięcioleciem pontyfikatu papieża Polaka. Mróz (2014) wspomina również, że ogłoszenie świętym Jana Pawła II zapoczątkowało nowy etap w historii turystyki religijnej i pielgrzymek w Polsce, a czas jego choroby, śmierci i pogrzebu (2005) był okresem niespotykanego wcześniej aż w takiej skali ożywienia religijnego całego społeczeństwa polskiego, co wpłynęło wraz z beatyfikacją (2011) i kanonizacją (2014) na zwiększoną liczbę budowanych obiektów noclegowych (po 10 ośrodków w 2005, 2011 i 2014 roku). Wydawałoby się, że na powstawanie nowych kościelnych obiektów noclegowych powinny mieć wpływ także takie wydarzenia jak obchody Wielkiego Jubileuszu Chrześcijaństwa w 2000 roku, ale zamiast skoku odnotowujemy w tamtym czasie spadek w stosunku do sąsiadujących lat (Rys. 27) i najmniejszy wzrost między 1991, a 2003. Również inne czynniki religijne, takie jak beatyfikacja i kanonizacja Polek i Polaków, powstawanie szlaków pielgrzymkowych czy też nowe sanktuaria albo rozkwit już istniejących mogą doprowadzić do budowy nowych obiektów noclegowych Kościoła rzymskokatolickiego, ale bardziej będą one wpływać na lokalizację bazy noclegowej niż na konkretny rok powstania, gdyż w tym przypadku kluczowy będzie w pierwszej kolejności popyt a następnie idąca za tym podaż.

Rys. 27. Liczba obiektów noclegowych Kościoła rzymskokatolickiego powstałych w danym roku [n = 359]
 Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych pierwotnych

Warto także zwrócić uwagę na znaczenie czynników historyczno-politycznych mających wpływ na zwiększoną liczbę powstających obiektów noclegowych Kościoła rzymskokatolickiego. Na wstępie oczywiście, należałoby umieścić zmianę ustroju, która miała miejsce w 1989 roku. O tym, jaki szereg zdarzeń wiązał się z tym wydarzeniem, autorka wspomniała już wcześniej. Kolejnym kluczowym momentem wpływającym na rozwój kościelnej bazy noclegowej było przyjęcie Polski do Unii Europejskiej 1 maja 2004 roku, co zapoczątkowało kolejną serię zmian społeczno-gospodarczych w kraju, między innymi poprzez napływ inwestycji zagranicznych, a także współfinansowanie wielu inicjatyw z funduszy unijnych. Matczak (2017) wspomina, że przystąpienie Polski do Unii Europejskiej a także cały szereg zmian społeczno-ekonomicznych po 1989 roku wpłynęły na powstawanie nowych obiektów noclegowych. Autorka zaznacza, że zjawisko to ma także przełożenie na kościelną bazę noclegową, w której widać przyspieszony rozwój wraz z początkiem lat dziewięćdziesiątych (Rys. 27). Stało się tak zapewne również dzięki dotacjom unijnym, które zostały przekazane także na renowację i rozbudowę wielu zabytkowych obiektów sakralnych, w celu efektywnego wykorzystania dziedzictwa religijnego i kulturalnego (Mróz, 2014).

Analizując dane dotyczące liczby kościelnych obiektów noclegowych powstałych w danym roku (Rys. 27), możemy również zauważyć, że w 2008, czy w 2009 roku otwarto praktycznie dwa razy mniej ośrodków niż w 2007. Prawdopodobnie może być to spowodowane ogólnoswiatowym kryzysem gospodarczym, który miał miejsce w latach 2007-2009. Choć Mróz (2014) w swoim artykule twierdzi, że sytuacja ta nie wpłynęła zasadniczo na spadek ruchu pielgrzymkowego, to jednak inaczej może to wyglądać w kontekście erygowania nowych miejsc noclegowych. Przede wszystkim ze względu na fakt, iż kryzys ten doprowadził do znacznych wzrostów cen materiałów budowlanych (<https://inzynierbudownictwa.pl/ceny-materialow-budowlanych-w-latach-2007-2009>), które są niezbędne do rozwoju bazy noclegowej.

Od 2010 roku mamy do czynienia z pewną stabilizacją w liczbie powstających obiektów noclegowych należących do Kościoła rzymskokatolickiego. Co roku powstaje między 6 a 10 ośrodków. Co ciekawe, zauważalny jest swoistego rodzaju cykl, w którym co dwa lata następuje zwiększona lub zmniejszona liczba erygowanych miejsc (7, 10, 7, 9, 10, 7, 10, 6, 9, 8, 2, 6, 7). Prawdopodobnie wynika to z długości cyklu inwestycyjnego, czyli czasu, jaki upływa między podjęciem decyzji o inwestycji, a jej całkowitym

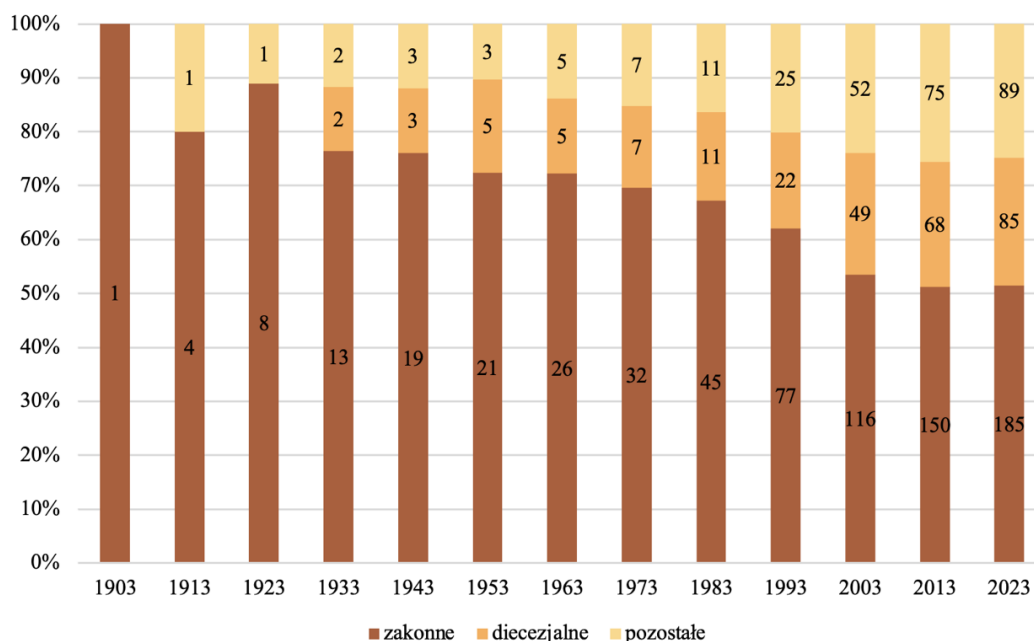
zakończeniem. W przypadku kościelnych obiektów noclegowych, okres ten może trwać orientacyjnie od 2 do 6 lat w zależności od tego, czy ośrodek powstaje w zupełnie niezagospodarowanym, a czasem nawet nienależącym do Kościoła miejscu, czy też realizacja projektu wiąże się jedynie z przystosowaniem danej placówki do pełnienia nowej funkcji. Nie sposób nie odnotować również faktu powstania tylko dwóch kościelnych obiektów noclegowych w 2020 roku. Na tak nagły spadek najpewniej miała wpływ pandemia SARS-CoV-2, która wybuchła w marcu 2020 roku i przyniosła szereg obostrzeń, takich jak między innymi zawieszanie lub mocne ograniczanie funkcjonowania obiektów noclegowych w Polsce. Pandemia doprowadziła również do przestojów na liniach produkcyjnych na całym świecie i tym samym braku wielu produktów w magazynach, co często spowalniało, a czasem wręcz uniemożliwiało kończenie planowych remontów i otwieranie obiektów. Sytuacja nieznacznie poprawiła się w 2021 i 2022 roku, choć nie wróciła jeszcze do liczb sprzed wybuchu pandemii.

Przyjrzyjmy się również, jak w ciągu 120 lat zmieniała się kościelna baza noclegowa, biorąc pod uwagę gestorów obiektów (Rys. 28). Wśród ośrodków noclegowych Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce zdecydowanie dominują te, które przynależą do zakonów męskich lub żeńskich. Warto jednak zaznaczyć, że między 1903, a 2023 rokiem struktura ta uległa jednak znacznej zmianie i ze 100% dominacji zmalała na przestrzeni lat do 51%. W dodatku, przyglądając się wzrostowi udziału liczby miejsc należących do diecezji, czy też innych gestorów w ogólnych strukturach, możemy zauważyć, że co 30 lat wzrasta ich łączny udział o około 10%. Możemy się zatem spodziewać, że za 40-50 lat udział obiektów zakonnych, diecezjalnych i pozostałych powinien się zrównoważyć i wynosić po mniej więcej 33%.

Zastanówmy się jednak, co miało wpływ na dotychczasowe zmiany w strukturach kościelnej bazy noclegowej pod względem podmiotów zarządzających nimi. W pierwszej kolejności autorka chciałaby przypomnieć, że to właśnie na klasztorach spoczywał obowiązek gościnności. Również dużo zakonów kieruje się *Regulą św. Benedykta* 53, 1-2 (św. Benedykt z Nursji, 2020), która mówi wprost:

„Wszystkich przychodzących do klasztoru Gości należy przyjmować jak Chrystusa, gdyż On sam powie: Byłem gościem i przejęliście mnie. Wszystkim trzeba też okazywać należyty szacunek, a zwłaszcza braciom w wierze oraz pielgrzymom”.

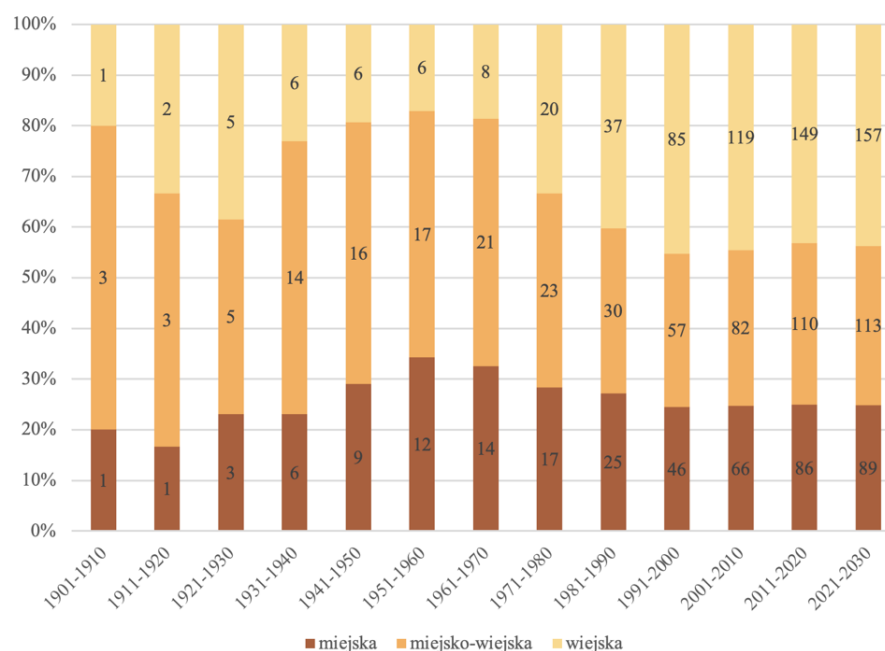
Dodatkowo należy również zaznaczyć, że to głównie zakony zajmowały się prowadzeniem ćwiczeń duchowych według świętego Ignacego Loyoli, których odprawianie wymaga z reguły specjalnej przestrzeni, ciszy i spokoju.

Rys. 28. Obiekty noclegowe Kościoła rzymskokatolickiego funkcjonujące w danym dziesięcioleciu według gestorów [n = 359]
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych pierwotnych

Przyglądając się powyższemu wykresowi (Rys. 28) zastanawiające może być to, dlaczego dopiero po latach siedemdziesiątych XX wieku obiekty zakonne zaczynają stanowić mniej niż 70% bazy noclegowej, a także co doprowadziło do tego, że pierwsze miejsca należące do diecezji pojawiły się najprawdopodobniej dopiero w latach trzydziestych. Szukając odpowiedzi na te pytania warto przyjrzeć się historii struktury administracyjnej Kościoła w Polsce. W publikacji pod redakcją Adamczuka i Zdaniewicza (1991) możemy przeczytać, że w latach 1918-1939 podział Polski na diecezje był niedopracowany – jednostki były zbyt rozległe terytorialnie, czasami zbyt zaludnione, a ich stolice źle usytuowane. Po II wojnie światowej doszło również do sytuacji, w której część terytoriów polskich diecezji znajdowała się poza granicami kraju, a sieć parafialna wymagała pilnej odbudowy, za względu na fakt, że okres okupacji niemieckiej doprowadził do tego, że ponad połowa parafii nie istniała albo nie funkcjonowała prawidłowo. To wszystko sprawiło, że Kościół diecezjalny w pierwszej kolejności skupiony był na odbudowie, a momentami wręcz tworzeniu na nowo swoich struktur i praktycznie przez pierwszą połowę XX wieku nie było dla niego istotne

funkcjonowanie bazy noclegowej. Dostosowanie diecezji do aktualnych granic Polski i zatwierdzenie nowego podziału zarówno przez władze kościelne, jak i państwowe nastąpiło dopiero w latach siedemdziesiątych, a współczesny podział na 41 diecezji Kościoła katolickiego obrządku łacińskiego został ustanowiony w 2004 roku (stat.gov.pl).

Rys. 29. Rodzaj gmin z obiektem noclegowym Kościoła rzymskokatolickiego w danym dziesięcioleciu XX i XXI wieku [n = 359]

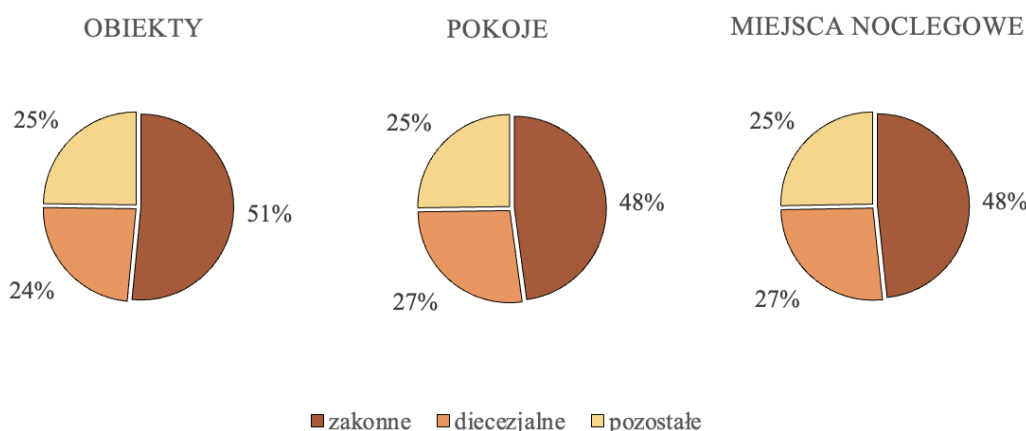
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych pierwotnych

W minionych 120 latach zmieniała się także kościelna infrastruktura noclegowa w kwestii rozlokowania ośrodków w zależności od rodzaju gminy (Rys. 29). Na początku XX wieku kościelna baza noclegowa była lokowana głównie w gminach miejsko-wiejskich (60% w latach 1901-1910), jednak z biegiem czasu udział tych obszarów w lokalizacji całej bazy noclegowej stopniowo malał i utrzymuje się aktualnie na poziomie około 30%. W pierwszej połowie ubiegłego wieku (1901-1950), odsetek obiektów w obszarach miejskich oscylował między 16% a 30%. W latach pięćdziesiątych nastąpił jednak nagły wzrost do 34%, a następnie od 1991 roku możemy mówić o utrzymującym się stale poziomie około 25%. Związane jest to między innymi ze znajdującymi się w miastach sanktuariami i domami pielgrzymia, które przyjmują rzesze wiernych przybywających do nich. Od lat siedemdziesiątych coraz częściej wybierane do lokalizacji obiektów, przede wszystkim domów rekolekcyjnych, były gminy wiejskie. Warto jednak zauważyć, że od lat dziewięćdziesiątych mamy do czynienia z pewną

stabilizacją w kwestii udziału kościelnej infrastruktury noclegowej w poszczególnych rodzajach gmin – około 25% znajduje się na terenie gmin miejskich, 30% miejsko-wiejskich i około 45% wiejskich. Tego rodzaju utrzymujący się rozkład świadczy o zrównoważonym rozwoju i ukierunkowaniu usytuowania bazy w obszarach spokojniejszych, gdzie istnieją większe szanse na wyciszenie się, co jest niezbędne w celu odpowiedniego przeżycia ćwiczeń duchowych.

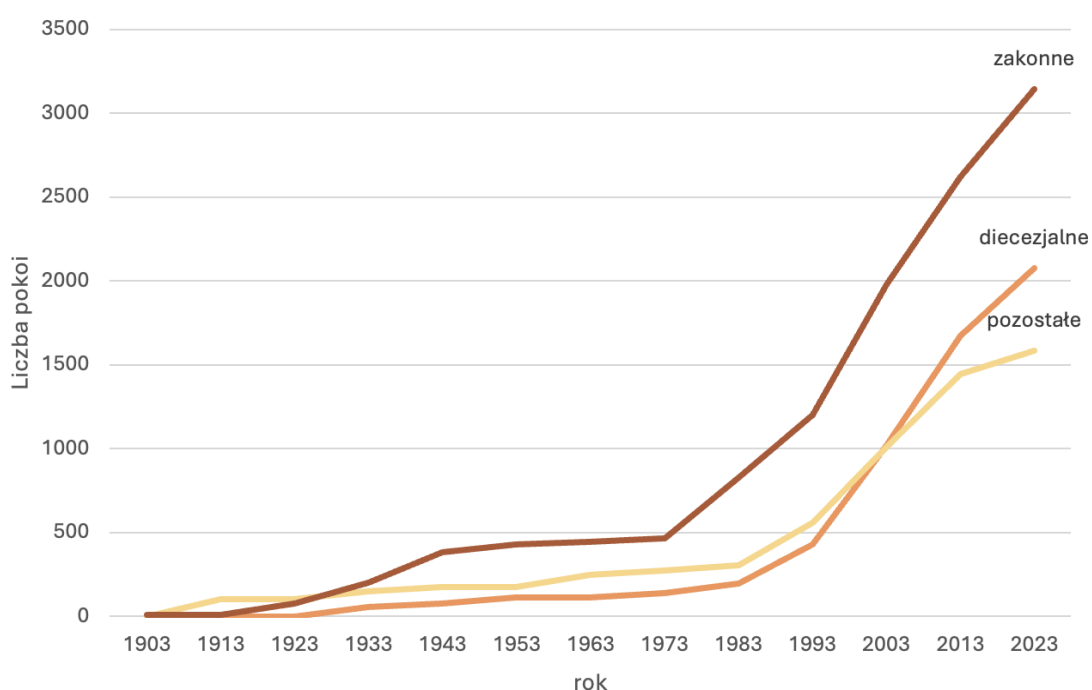
4.2. Zmiany w strukturze bazy noclegowej

Dotychczas autorka przedstawiła, jak rozwijała się liczba obiektów noclegowych Kościoła rzymskokatolickiego na przestrzeni 120 lat. Warto jednak również przeanalizować, jak z czasem zmieniała się także pojemność kościelnej bazy noclegowej, czyli liczba pokoi czy miejsc noclegowych w obiektach. Zaznaczmy jednak, że powyższe dane nie dotyczą 100% ośrodków, a jedynie ich części, ale tak, jak wspomniano wcześniej ich liczba jest reprezentatywna dla ogólnej populacji kościelnej bazy noclegowej. Dla przypomnienia (Tab. 1) informację odnośnie do roku powstania danego miejsca mamy dla 359 jednostek, liczbę pokoi funkcjonujących w danym czasie – 234 rekordy, a miejsc noclegowych – 269. Wydawałoby się, że w związku z tym nie należy ich dokładnie porównywać ze wszystkimi wcześniejszymi informacjami, jednak, kiedy przyjrzymy się rozkładowi danych według gestorów (Rys. 30), okaże się, że różnica pomiędzy nimi jest minimalna i wynosi maksymalnie 3 punkty procentowe. Mimo wszystko autorka jest ostrożna w analizach porównawczych dynamiki zjawisk, bo tu – na przestrzeni lat, występuje większa rozbieżność.

Rys. 30. Dane dotyczące liczby obiektów, pokoi i miejsc noclegowych z uwzględnieniem roku rozpoczęcia działalności według gestorów
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych pierwotnych

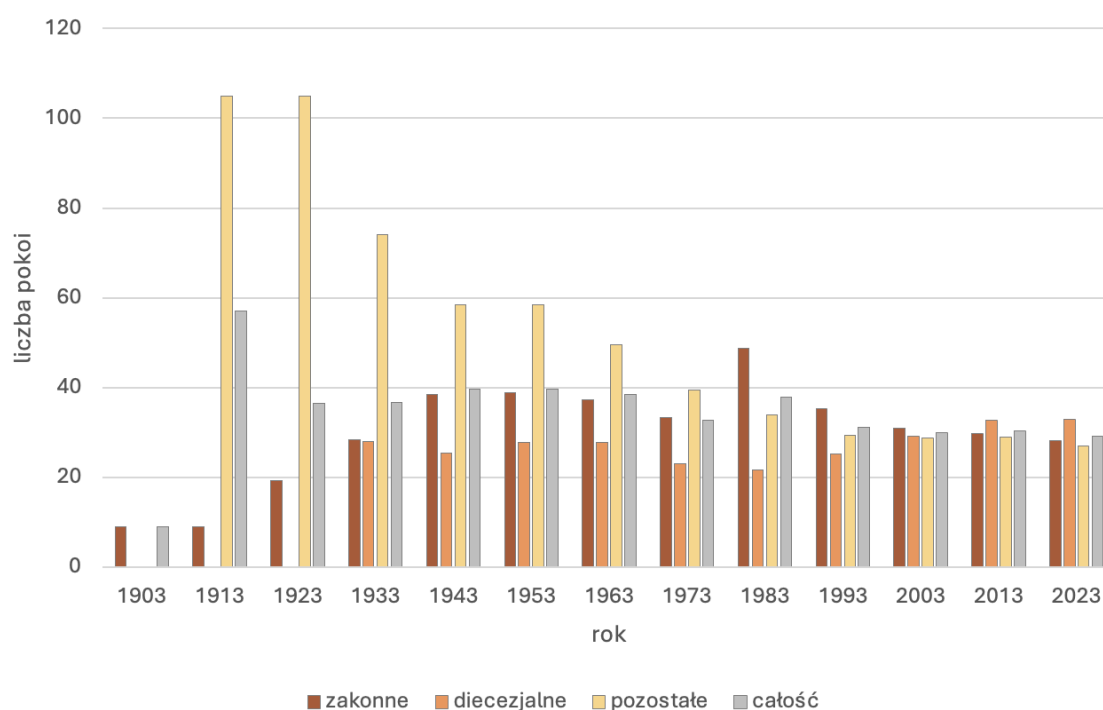
Na wstępie przyjrzyjmy się temu, jak w przedziale 120 lat wzrastała liczba jednostek mieszkalnych w kościelnej bazie noclegowej (Rys. 31). Dane te, jak wcześniej wspomniano, dotyczą 234 obiektów. Zauważalne jest, że najwięcej pokoi znajduje się w obiektach, których gestorem są zakony męskie i żeńskie. Tendencja ta utrzymuje się prawie od początku funkcjonowania kościelnych miejsc noclegowych i wraz z upływem lat przepaść tylko się pogłębia – w latach osiemdziesiątych różnica między pojemnością obiektów zakonnych i diecezjalnych wynosiła ponad pół tysiąca, by w 2023 przekroczyć tysiąc. Zbliżona za to jest pojemność bazy należącej do gestorów diecezjalnych i pozostałych, choć przez większość czasu nieznacznie większa była pojemność drugiej grupy. Interesujące jest, że baza diecezjalna stała się większa od grupy obiektów „pozostałe” dopiero w latach dwutysięcznych. Najprawdopodobniej związane jest to ze zmianami w strukturze administracji kościelnej, ponieważ najpierw w 1991 roku, Jan Paweł II potwierdził utworzenie dwóch nowych diecezji, a następnie w 1992 powołano do życia kolejnych trzynaście (stat.gov.pl). Dodatkowo zbiegło się to w czasie ze zmianami ustrojowymi w Polsce, a także związanymi z nimi ustawami dotyczącymi przywrócenia dóbr kościelnych między innymi diecezjom. Należy uwzględnić jeszcze długość cyklu inwestycyjnego i wtedy wzrost ten jest w pełni zrozumiały.

Rys. 31. Wzrost liczby pokoi w obiektach noclegowych Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce według gestora w latach 1903-2023 [n = 234]

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych pierwotnych

Choć teoretycznie wydawałoby się, odczytawszy powyższy wykres, że początkowo, do 1933 roku, więcej jednostek znajduje się w infrastrukturze należącej do pozostałych gestorów, to należy w tym przypadku wziąć pod uwagę fakt, że część właścicieli nie udostępniła informacji o pojemności swoich lokali. Warto zatem wrócić do wykresu dotyczącego liczby obiektów noclegowych w poszczególnych dziesięcioleciach według gestorów (Rys. 28). Wynika z niego niezaprzeczalnie, że na przykład na 9 obiektów działających w 1923 roku, 8 z nich to były ośrodki należące do zakonów. Informację o liczbie pokoi w nich się znajdujących mamy jedynie dla czterech, czyli nawet nie 50%. W związku z tym wystarczyło tylko jedno miejsce o znacznej pojemności (105 pokoi) należące do pozostałych gestorów, by wpłynąć na interpretację wszystkich danych. Oczywiście może się tak zdarzyć, że faktycznie początkowo zakony udostępniały niewielką liczbę pomieszczeń na nocleg dla wiernych, aczkolwiek nie sposób to aktualnie zweryfikować.

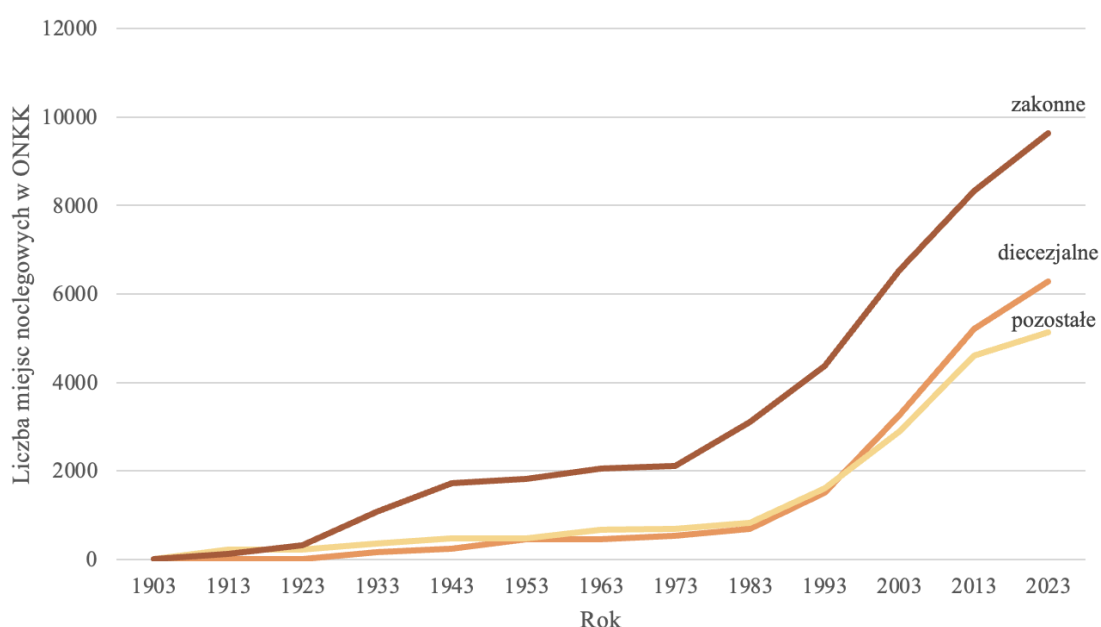
Rys. 32. Średnia pojemność obiektów noclegowych Kościoła rzymskokatolickiego (pokoje) w zależności od gestora w latach 1903-2023 [n = 234]

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych pierwotnych

Biorąc pod uwagę możliwość złej interpretacji danych ze względu na brak znajomości kontekstu całej historii kościelnej bazy noclegowej, autorka postanowiła przedstawić zmiany zachodzące w wielkości obiektów noclegowych przy pomocy jeszcze jednego miernika, czyli średniej liczby pokoi przypadających na jeden

funkcjonujący kościelny ośrodek noclegowy. Dane dotyczące lat 1903-2023 zostały zaprezentowane w odstępach dziesięcioletnich i uwzględniają podział na gestorów, a także pokazują średnią pojemność obiektów dla całej bazy w danym okresie (Rys. 32).

Analizując powyższe dane (Rys. 32), zauważalne jest, że do lat osiemdziesiątych XX wieku największą przeciętną pojemność miały obiekty należące do grupy pozostałych gestorów. Możemy to tłumaczyć tym, że większość należących do nich miejsc stanowią swoistego rodzaju ośrodki wypoczynkowe, które mogą przyjąć całe grupy na wyjazdy wakacyjne. W tym typie gestorów znajduje się między innymi takie grono jak Ruch Światło-Życie, czy Katolickie Stowarzyszenia Młodzieży, czyli jedne z większych kościelnych organizacji, które regularnie organizują wyjazdy dla dzieci i młodzieży nie tylko w okresie wakacyjnym, ale przez cały rok. Warto zwrócić także uwagę na pik pojemności obiektów zakonnych w latach osiemdziesiątych. Prawdopodobnej przyczyny możemy upatrywać w zmianie polityki państwa wobec Kościoła i umożliwieniu kościelnym osobom prawnym erygowania nowych obiektów, a także przeprowadzania remontów.

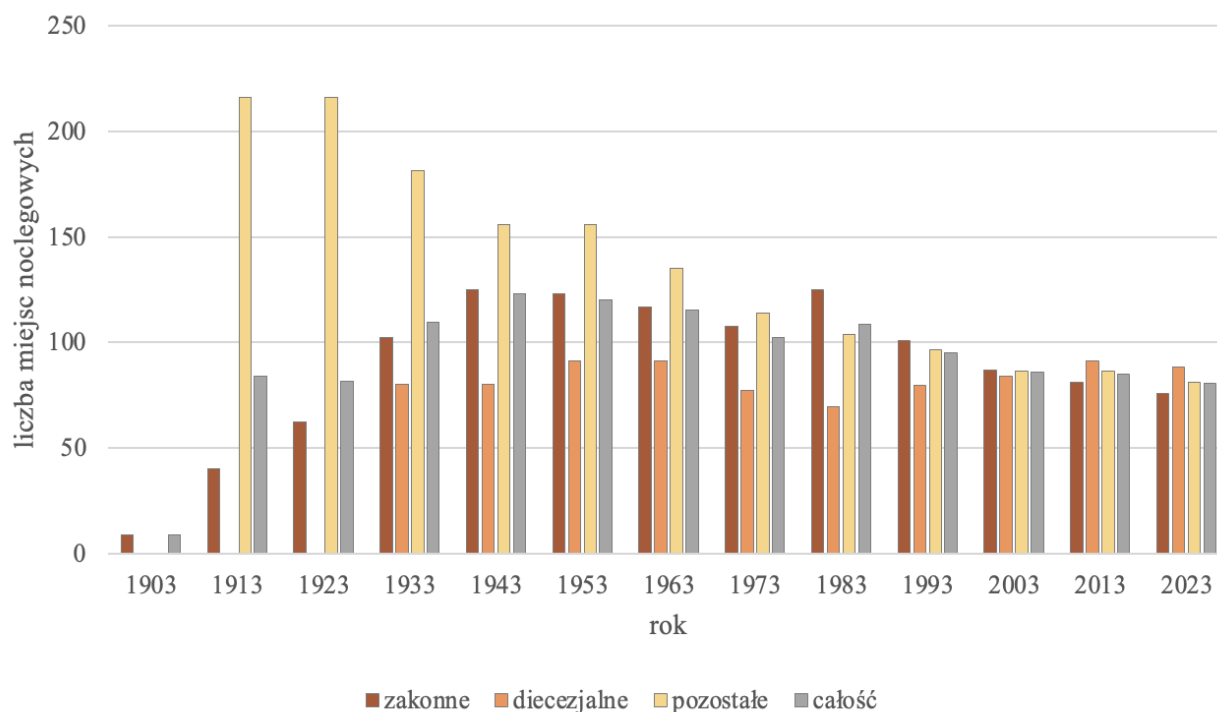
Rys. 33. Wzrost liczby miejsc noclegowych w obiektach noclegowych Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce według gestora w latach 1903-2023 [n = 269]
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych pierwotnych

Autorka chciałaby również zaznaczyć, że wraz z początkiem XXI wieku widać pewną stabilizację w średniej pojemności obiektów noclegowych Kościoła rzymskokatolickiego. Niezależnie od tego, kto jest właścicielem danego miejsca składa

się ono z reguły z 30 jednostek mieszkalnych. Utrzymująca się od ponad 20 lat średnia wielkość obiektów może nam sugerować, że jest to optymalna pojemność zarówno przy przyjmowaniu gości indywidualnych, jak i wspólnot.

Warto przyjrzeć się także, jak na przestrzeni lat zmieniała się pojemność kościelnej bazy noclegowej pod względem łącznej liczby przypadających miejsc noclegowych (Rys. 33). W tym przypadku nie mamy aż tak widocznego błędu przy odczytywaniu danych z początków XX wieku, jak przy liczbie pokoi w zależności od zarządcy miejsca. Należy za to podkreślić prawie identyczny przebieg wzrostu liczby miejsc noclegowych dla obiektów diecezjalnych i pozostałych. Dodatkowo linia wyznaczająca tendencję powiększania się pojemności obiektów zakonnych od 1943 jest tożsama kształtem z pozostałymi dwoma liniami, natomiast jej przebieg następuje na wyższym poziomie o około półtora tysiąca łóżek.

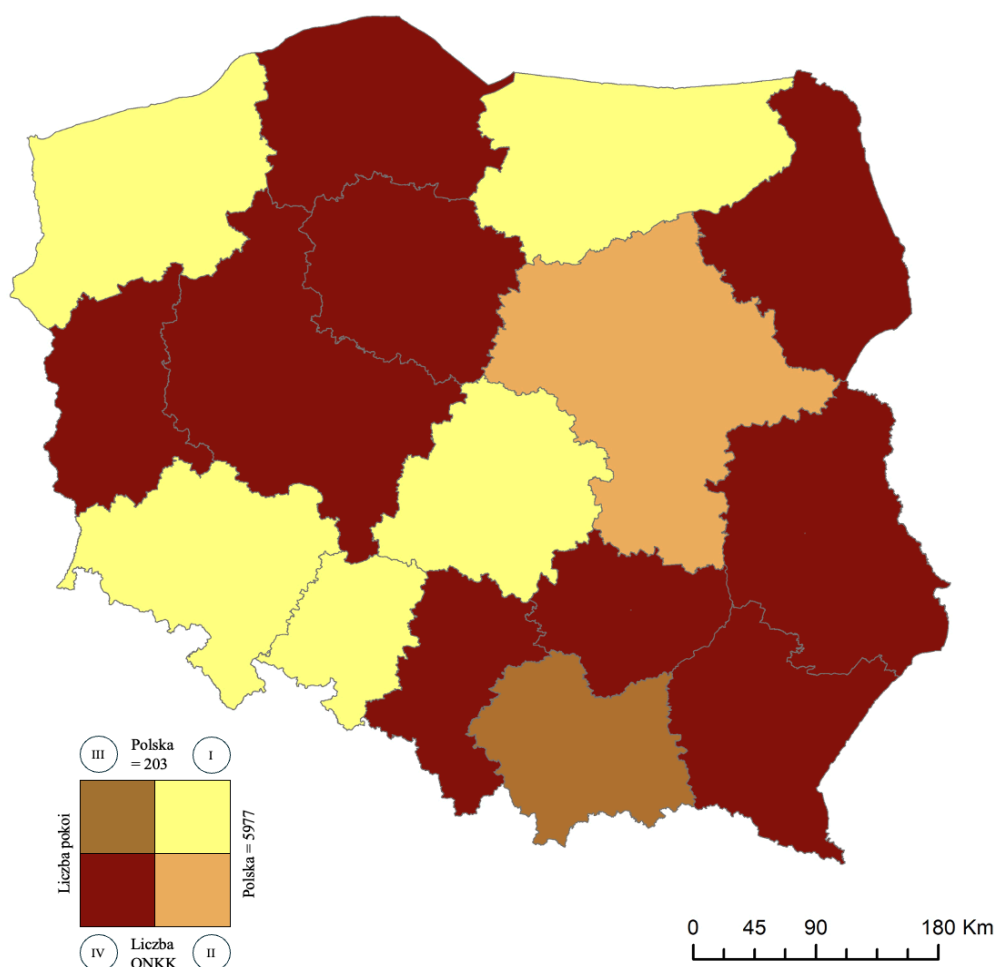
Tak, jak w przypadku pokoi, autorka postanowiła zweryfikować również średnią pojemność kościelnych obiektów noclegowych mając na względzie miejsca zakwaterowania (Rys. 34).

Rys. 34. Średnia pojemność obiektów noclegowych Kościoła rzymskokatolickiego (miejsca noclegowe) w zależności od gestora w latach 1903-2023 [n = 269]

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych pierwotnych

Od początku XX wieku w ośrodkach zakonnych stale wzrastała możliwość przyjęcia coraz większej liczby osób na nocleg. Między 1913, a 1943 rokiem wartość ta się podwoiła i następnie do 1983 roku utrzymywała na poziomie ponad 100 łóżek przypadających na jeden obiekt. Lata dziewięćdziesiąte i następnie dwutysięczne doprowadziły jednak do zmniejszenia pojemności ośrodków zakonnych i ustabilizowania ich na poziomie około 87 łóżek na obiekt. Co ciekawe, od XXI wieku w miejscach należących do pozostałych gestorów można także ugościć średnio po około 87 osób, zaś w diecezjalnych 84. Podsumowując średnia pojemność statystycznego obiektu noclegowego Kościoła rzymskokatolickiego od końca XX wieku plasuje się na poziomie 30 pokoi i 86 łóżek. Oznacza to, że w tego rodzaju infrastrukturze istnieje możliwość równoczesnego przyjęcia na nocleg dwóch grup po około 40 osób, co jest równe mniej

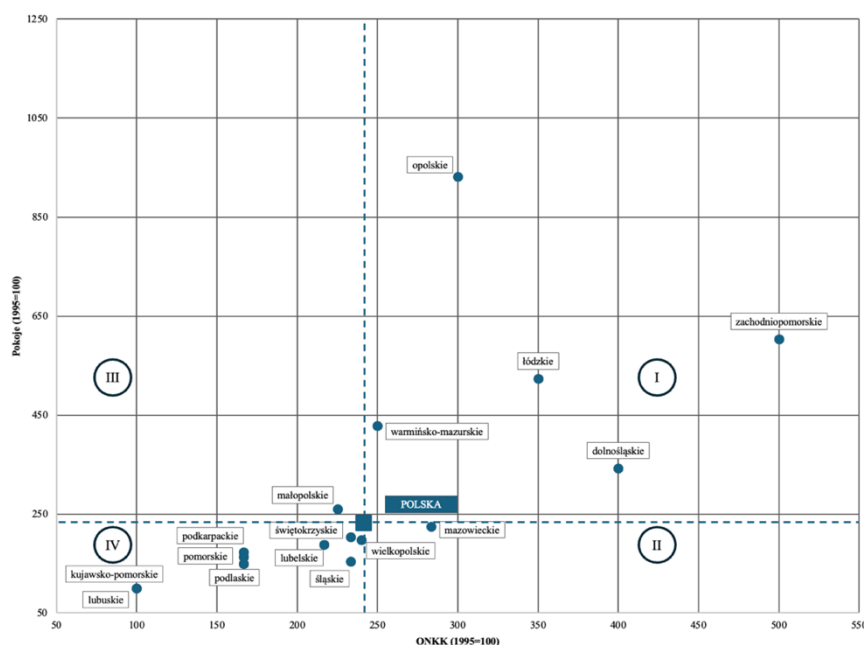
Rys. 35. Liczba pokoi w obiektach noclegowych Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce w latach 1995 i 2015

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych pierwotnych

więcej standardowemu autokarowi wycieczkowemu. Możemy również wywnioskować, że struktura obiektu składa się w większości z pokoi dwu- i trzyosobowych.

Analizując zmiany na przestrzeni lat w liczbie obiektów noclegowych Kościoła rzymskokatolickiego, a także znajdujących się w nich jednostek mieszkalnych, czy miejsc noclegowych, warto przyrzeć się także powyższym cechom nie tylko ze względu na ich gestorów, ale również regiony, w których się znajdują. Posłuży do tego Rys. 35 ilustrujący szybkość zmiany zjawiska, czyli zgodnie z definicją Słownika Języka Polskiego dynamikę wzrostu (sjp.pl) dla liczby obiektów i pokoi przypadających na poszczególne województwa w latach 1995-2015. Zasadność użycia tego przedziału czasowego zostanie wyjaśniona w dalszej części pracy. Regiony zostały podzielone na cztery grupy na podstawie danych z poniższego wykresu (Rys. 36), który prezentuje zestawienie dynamiki wzrostu liczby ONKK z jednostkami mieszkalnymi w tych ośrodkach w latach 1995-2015. W celu wyznaczenia zbiorów, w pierwszej kolejności policzono średnią krajową wzrostu wymienionych cech. Następnie określono cztery sekcje województw o:

- I - wzrost obiektów i pokoi większym niż średnia krajowa,
- II – wzrost obiektów większym niż średnia krajowa, ale mniejszym dla pokoi,
- III – wzrost pokoi powyżej średniej krajowej, ale poniżej dla liczby obiektów,
- IV – wzrost ośrodków i pokoi mniejszym niż średnia dla kraju.

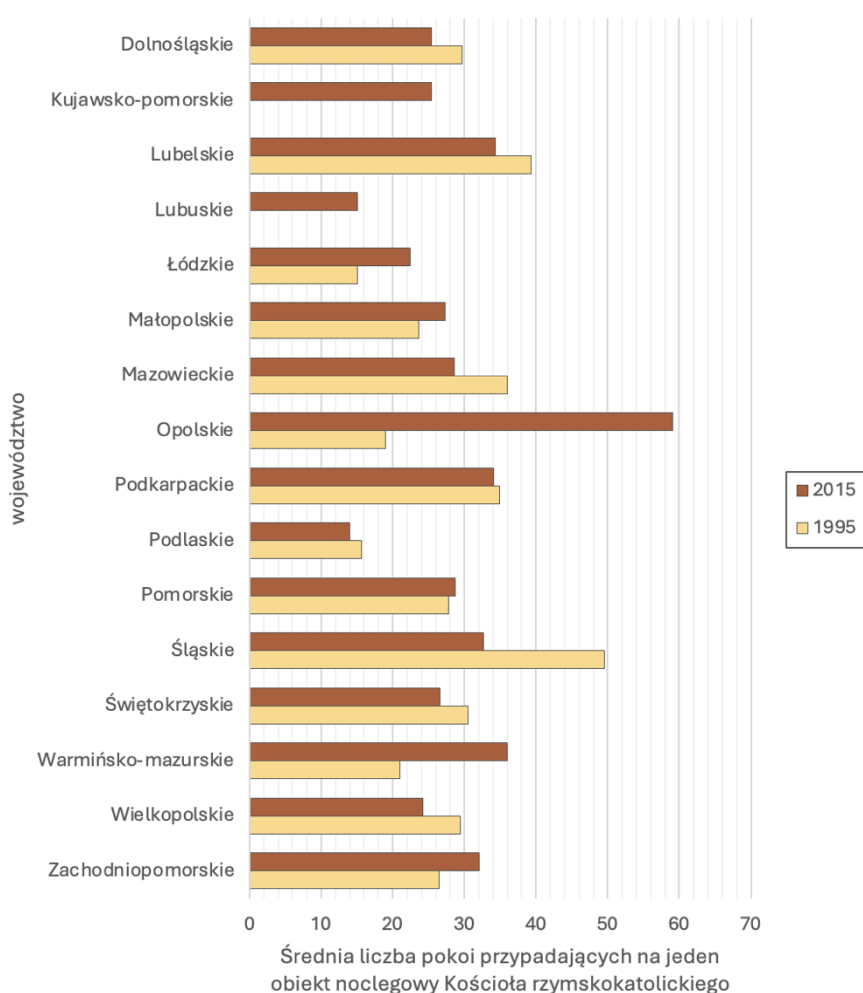
Rys. 36. Dynamika wzrostu liczby obiektów noclegowych Kościoła rzymskokatolickiego i pokoi w nich w Polsce w latach 1995-2015 (1995 = 100,0)
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych pierwotnych

Ciekawe jest, że województwa występują praktycznie tylko w dwóch przeciwległych grupach – I i IV. Oznacza to, że albo w regionach jest więcej obiektów i pokoi niż średnia dla kraju (5 województw), albo jednych i drugich jest mniej (9 województw). Dwoma regionami, które nie wpisują się w ten układ są: małopolska, w której w latach 1995-2015 wzrost liczby jednostek mieszkalnych w obiektach był większy niż średnia dla Polski, ale mniejszy, jeśli chodzi o samą liczbę ośrodków, oraz mazowieckie, gdzie wzrost liczby obiektów był większy, ale liczba pokoi mniejsza niż średnia dla Polski. W przypadku Małopolski, najprawdopodobniej przyczyną tego była już duża liczba funkcjonującej na tym obszarze infrastruktury noclegowej, w której zachodziła jednocześnie konieczność przeprowadzania remontów, co prawdopodobnie, nierzadko kończyło się rozbudową budynków o kolejne pokoje bez konieczności otwierania nowych ośrodków. W mazowieckim zaś można przypuszczać, że niższa średnia pokoi wynika z wyodrębniania części działających obiektów pełniących inną funkcję (np. domy zakonne) na miejsca noclegowe, nie budując przy tym większych budynków docelowych.

Tak, jak wcześniej wspomniano, wybór lat dynamiki wzrostu dla obiektów noclegowych Kościoła rzymskokatolickiego nie był przypadkowy. Autorka, po zweryfikowaniu, że istnieje silna korelacja między liczbą kościelnych obiektów noclegowych a hoteli według województw ($r = 0,9$), postanowiła porównać dane dotyczące kościelnej bazy noclegowej ze zmianami dla hoteli (Maczaka, 2017). Aby było to przeprowadzone we właściwy sposób, należało zastosować ten sam przedział czasowy. Okazało się, że o ile występuje silna korelacja w rozmieszczeniu przestrzennym obu rodzajów infrastruktury noclegowej, to nie przekłada się to na korelację ich dynamik wzrostu. Mimo, że okres między 1995 a 2015 był bardzo owocny dla rozwoju bazy kościelnej, to średnia dynamika wzrostu dla Polski jest większa dla hoteli. W ciągu dwudziestu lat wzrost ten wyniósł dla nich 300% i 350%, zaś w przypadku gestorów kościelnych dla obu cech wynosił około 235%.

Autorka, bazując na wspomnianym artykule Maczaka (2017) postanowiła jeszcze raz się do niego odnieść, analizując zmiany w liczbie jednostek mieszkalnych w latach 1995 i 2015 w odniesieniu do jednego obiektu noclegowego Kościoła rzymskokatolickiego (Rys. 37). Wiedząc jednak, że niewielkie jest podobieństwo w dynamice wzrostu tego rodzaju ośrodków z hotelami, postanowiła ich wzajemnie nie

porównywać. Analizując niniejsze wykresy, warto na wstępie zwrócić uwagę na ogólną pojemność obiektów. W 1995 roku średnia liczba pokoi przypadających na jeden obiekt noclegowy Kościoła rzymskokatolickiego wynosiła średnio 30 jednostek mieszkalnych zaś w 2015 - 29. Najmniejsze ośrodki w 1995 roku (poza lubuskim i kujawsko-pomorskim, gdzie nie odnotowano obiektów) z wynikiem 15 jednostek przypadły w łódzkim, zaś w 2015 w podlaskim – 14. Największe ośrodki w 1995 znajdowały się w śląskim - średnio 50 pomieszczeń, a w 2015 w opolskim 59.

Rys. 37. Zmiana przeciętnej liczby pokoi przypadających na jeden obiekt noclegowy Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce w okresie 1995 i 2015
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych pierwotnych

Reasumując, na przestrzeni ostatnich 120 lat (1903-2023) nastąpił prężny rozwój obiektów noclegowych Kościoła rzymskokatolickiego, o których możemy powiedzieć, że są pewnego rodzaju innowacją. Na liczbę nowopowstających obiektów w danym roku duży wpływ miały czynniki historyczne i polityczne, w tym stosunek państwa do Kościoła.

4.3. Zmiany przestrzenne w kościelnej bazie noclegowej

Opisując rozwój bazy noclegowej Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce w kontekście analizy czasowo-strukturalnej, należy poruszyć w niniejszej pracy zagadnienie dyfuzji przestrzennej innowacji, czyli procesu polegającego na rozprzestrzenianiu się na danym obszarze, w określonym czasie nowych zdarzeń i zjawisk (Łoboda, 1983). Zanim jednak przejdziemy do dokładnego opisu tego zagadnienia, wyjaśnijmy pokrótce, czym w ogóle jest innowacja. Według Januszewskiej (2008) są to wszelkie twórcze zmiany w strukturze gospodarczej, technice, przyrodzie czy też systemie społecznym, zaś Zdun (2016) tłumaczy to jeszcze bardziej ogólnie, jako nowość, nowatorstwo, czy po prostu rzecz nowowprowadzoną. Dla Wilkening'a (1954) to działalność, która doprowadza do jakościowych zmian, zaś dla Rogers'a (1962) wszelka idea, która będzie przez odbiorców postrzegana jako nowa. Gałęski (1971) podkreśla, że innowacja nie jest z reguły odkryciem czy wynalazkiem, lecz jego skorygowaną postacią, która znajduje pionierskie zastosowanie w praktyce. To właśnie ta ostatnia definicja ma największe zastosowanie w niniejszej pracy, w której za innowację uznaje się obiekty noclegowe Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce. Nie sposób uznać, że kościelna baza noclegowa, która funkcjonuje od blisko dwóch tysięcy lat na świecie, jest czymś nowym. Jednak biorąc pod uwagę definicję Gałęskiego (1971), autorka stwierdza, że kościelna infrastruktura noclegowa, która przez okres zaborów praktycznie przestała funkcjonować w Polsce, może być uznawana za innowację ze względu na jej skorygowaną postać.

Drugim pojęciem związanym z tym zagadnieniem jest „dyfuzja”, która kojarzy się z reguły z fizyką, a dokładnie z dążeniem do wyrównania koncentracji cieczy, gazów czy cząsteczek w danym układzie odniesienia, na przykład cieple stałym, czy cieczy (Łoboda, 1983). Choć nazwa „dyfuzja innowacji” zainspirowana jest tamtym, chemiczno-fizycznym zjawiskiem, oznacza jednak proces rozprzestrzeniania się, czy też upowszechniania, który następuje po pierwszym udanym zastosowaniu nowego rozwiązania organizacyjnego lub technicznego (Adamczuk, 2014). Dla Januszewskiej (2008) jest to proces, w którym pewnymi kanałami pomiędzy członkami społeczeństwa, w określonym czasie przekazywane jest novum. Innymi słowy zjawisko to polega na przyjmowaniu, adaptowaniu lub imitowaniu innowacji przez poszczególne jednostki wchodzące w skład danego systemu gospodarczego czy społecznego w określonym

czasie. Warto podkreślić za Adamczukiem (2014), że dyfuzja innowacji nie jest tym samym, co transfer innowacji, który bardziej skupiony jest na procedurze przemieszczenia się innowacji i jej ekonomiczno-finansowym zakresie.

Zjawisko dyfuzji analizowane jest pod różnymi względami w zależności od dziedziny nauki (fizyka, chemia, ekonomia, socjologia czy geografia). W przypadku nauk geograficznych opisywana jest przede wszystkim teoria dyfuzji przestrzennej, czyli jak w czasoprzestrzeni zmienia się dane zjawisko. Łoboda (1983), mówiąc o dyfuzji przestrzennej zwraca uwagę na charakter jej struktury, czyli to, jakie relacje zachodzą między poszczególnymi elementami badanego zjawiska i jaki jest sposób jego rozprzestrzeniania się. W jej ramach wyróżnia dwa podstawowe typy: falową i hierarchiczną. Pierwsza odbywa się na zasadzie stopniowego przenikania z jednego obszaru na inne, przypominając w ten sposób rozchodzenie się fal na wodzie po wrzuceniu kamienia. W tym typie łatwo wskazać jeden lub kilka punktów początkowych, od których na zewnątrz rozprzestrzenia się zjawisko będące coraz słabszym wraz z odległością od centrum. Należy jednak zaznaczyć, że jego siła oddziaływania nie jest jednorodna we wszystkich kierunkach, ale stopniowo się przenika, a jej siła może być spowolniona lub przyspieszona w zależności od czynników geograficznych czy społecznych. Przykładem dyfuzji falowej jest między innymi rozprzestrzenianie się poszczególnych religii na świecie.

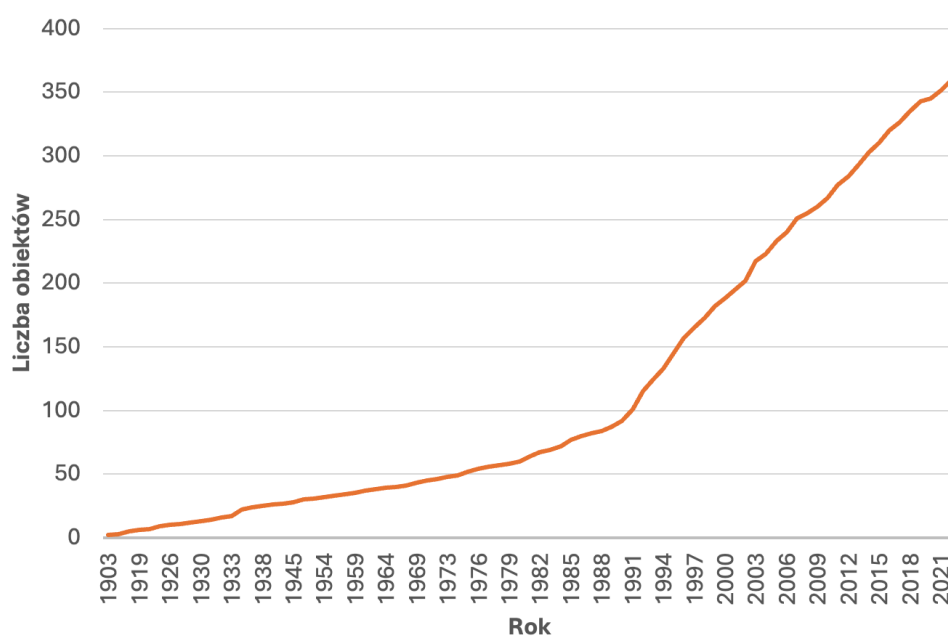
Drugi typ, czyli dyfuzja hierarchiczna jest takim sposobem rozprzestrzeniania, gdzie w pierwszej kolejności zjawisko zachodzi w grupach lub miejscach o wyższym statusie, by następnie dotrzeć do podmiotów o niższym znaczeniu. Charakterystyczne dla niej jest rozwijanie się zgodnie z pewną hierarchią. Jej punktem początkowym jest z reguły duże miasto, z którego później dociera do kolejnych mniej istotnych jednostek (np. miasta wojewódzkie – powiatowe - gminne). Z tego powodu zjawisko nie przenika stopniowo do sąsiadujących obszarów, tylko skokowo przedostaje się do innych kluczowych, o porównywalnej randze jednostek w różny sposób od siebie zależnych. Tego rodzaju forma typowa jest dla rozprzestrzeniania się nowych technologii, czy też mody.

Coraz częściej wyróżnia się jeszcze jeden rodzaj dyfuzji – hierarchiczno-falowy, który łączy oba wyżej wspomniane typy. Oznacza to, że zjawisko w pierwszej kolejności rozprzestrzenia się w zależności od statusu danego miejsca, a następnie poprzez

sąsiedztwo. Dobrym na to przykładem są różnego rodzaju choroby zakaźne pochodzące z innego kraju, które w fazie początkowej będą dotyczyć przede wszystkim miast o wyższej randze, w których znajduje się lotnisko, a następnie do zakażeń będzie dochodzić w sposób falowy poprzez bezpośredni kontakt osób.

Łoboda (1983) za Hägerstrand'em (1967) wyróżnia cztery fazy zachodzące w procesie dyfuzji przestrzennej:

- 1) wstępną – w poszczególnych miejscach zaczyna funkcjonować innowacja i między centrum jej działania a innymi obszarami występuje duży kontrast,
- 2) zasadniczą – w centrach adopcji następuje utrwalenie innowacji i zaczyna następować rozprzestrzenianie się na obszary sąsiadujące,
- 3) kondensacji – innowacja zaczyna obejmować coraz większy obszar, tym samym doprowadzając do zmniejszenia kontrastów między punktem początkowym a resztą terenu,
- 4) nasycenia – rozprzestrzenianie innowacji zmniejsza się, aż całkowicie zanika.

Rys. 38. Rozwój kościelnej bazy noclegowej w latach 1903-2023

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych pierwotnych

Biorąc pod uwagę powyższe definicje, w niniejszej części pracy autorka chce przedstawić, jak w okresie 120 lat zmieniała się kościelna baza noclegowa na przestrzeni całego kraju. W rozdziale 4.1. skupiono się na omówieniu zmian zachodzących

w zależności od upływających lat w liczbie obiektów noclegowych Kościoła rzymskokatolickiego. Na Rys. 25 zaprezentowano liczbę nowych obiektów powstałych w danym roku oraz ogólną liczbę funkcjonujących kościelnych placówek noclegowych. Przy omawianiu dyfuzji szczególne znaczenie ma ta druga kwestia (Rys. 38), która prezentuje tempo rozwoju danego zjawiska. W przypadku kościelnych obiektów noclegowych linia ta przypomina krzywą S-kształtną, czyli krzywą logistyczną ilustrującą początkowy powolny wzrost danej innowacji, a następnie jego przyspieszenie i nagłe spowolnienie. Analizując wykres (Rys. 38) możemy zauważyć, że kościelna baza noclegowa ma już za sobą fazę początkową i obecnie jest w fazie wzrostu, ale nie doszło jeszcze do „przejęcia” linii, stąd też wiadomo, że dyfuzja nie znajduje się jeszcze na ostatnim etapie rozwoju, czyli w fazie adopcji.

Dyfuzja zależy od szeregu czynników, które wpływają na jej rozprzestrzenianie się Łoboda (1983), powołując się na inne prace, między innymi Rogers’a (1962), Czarnowskiego (1961), Makarczyka (1967), Katz’a, Levin’a i Hamilton’a (1963), czy też Gałęskiego (1971), wymienia kilka cech społeczno-ekonomicznych, które według niego wpływają na tempo dyfuzji innowacji. Są to:

- korzyści – jaka jest wyższość nowości w stosunku do poprzedniego rozwiązania, co można wyrazić między innymi wskaźnikami ekonomicznymi,
- kompleksowość lub złożoność – jaki jest stopień trudności zastosowania innowacji zarówno pod względem technicznym, jak i użytkowym – na ile odbiorca będzie wiedział, jak ma ją zastosować lub interpretować,
- zgodność – w jakim stopniu nowość jest akceptowalna społecznie, biorąc pod uwagę na przykład kwestie moralne i prawne, czy też cechy osobowe odbiorców,
- podzielność – na ile innowację można zastosować w ograniczonej przestrzeni i skali, a także w jaki stopniu da się koncepcję szybko przekazać innym ludziom.

Przeanalizujmy zatem powyższe cechy w kontekście kościelnych obiektów noclegowych. Posiadanie takiej infrastruktury jest korzystne, ponieważ uczestnicy pielgrzymek i rekolekcji nie muszą korzystać z podmiotów zewnętrznych, w celu zakwaterowania, tylko z dostosowanych do tej konkretnej formy turystyki placówek,

mających na swoim terenie między innymi kaplicę. Dodatkowo z reguły nocleg w takich miejscach jest tańszy, co umożliwia praktykowanie ćwiczeń duchowych również przez uboższych.

Utworzenie i prowadzenie obiektu nie jest w jego podstawowej formie szczególnie skomplikowane, aczkolwiek wraz z chęcią posiadania coraz wyższego standardu usług potrzebna jest większa wiedza i umiejętności.

Kościół rzymskokatolicki od wieków posiada tego rodzaju infrastrukturę, jest do niej pozytywnie nastawiony. Jest to zjawisko akceptowalne społecznie, również przez świeckich i władze lokalne. Zdarza się jednak, że wątpliwości budzi zbyt wysoki standard obiektów.

Ostatnią wymienioną powyżej cechą jest podzielność innowacji. Otóż kościelna baza noclegowa może być wprowadzana stopniowo, zaczynając od obiektów z niewielką liczbą pokoi, które z czasem zostaną rozbudowane. Również sama oferta może na początku składać się z samego zakwaterowania, a z czasem zostać rozbudowana do całego pakietu turystycznego zawierającego nocleg, wyżywienie i inne atrakcje.

Tab. 12. Czynniki determinujące rozprzestrzenianie się innowacji w gospodarce turystycznej

Czynniki zewnętrzne	Czynniki wewnętrzne
stan aktywności gospodarki turystycznej;	ekonomiczna opłacalność innowacji dla przedsiębiorstwa turystycznego;
postęp techniczny głównie w budownictwie, ICT, medycynie i rozwój rynku badań naukowych w turystyce;	kapitał intelektualny przedsiębiorstw turystycznych; mentalność twórcza pracowników;
stopień rywalizacji na rynku turystycznym;	skala minimalnych nakładów koniecznych do zrealizowania innowacji i dostęp do kapitału;
polityka państwa i regionów wobec innowacji;	złożoność procesu innowacyjnego;
zasoby turystyczne;	przedsiębiorczość;
infrastruktura instytucjonalna wspierająca innowacyjność, istnienie instytucji kreatora zachowań innowacyjnych;	odkrywanie potrzeb – obserwacja, by odpowiadać na istniejące problemy; zdolność podążania za trendami;
fiskalno-podatkowe instrumenty promocji innowacji;	zdolność do współpracy i gotowość do dzielenia się wiedzą niejawną;
szybkość rozprzestrzeniania się innowacji;	sposób zarządzania przedsiębiorstwem turystycznym, skłonność do ryzyka, chęć wyróżnienia się;
system edukacyjny.	umiejętność adaptacji innowacji.

Źródło: Januszewska, Nawrocka (2015)

O ile Łoboda (1983) skupia się na cechach samej innowacji, to Januszevska i Nawrocka (2015) wymieniają w swojej pracy determinanty wpływające na dyfuzję innowacji z punktu widzenia przedsiębiorstwa wprowadzającego nowość z podziałem na czynniki wewnętrzne i zewnętrzne (Tab. 12), które mogą zahamować lub przyspieszyć rozprzestrzenianie się innowacji. Pierwsze z nich odnoszą się do samych odbiorców i tego między innymi na ile dane novum jest dla nich opłacalne, potrzebne, czy też łatwe do wprowadzenia. Czynniki zewnętrzne dla odmiany, odnoszą się do całego środowiska, w którym znajduje się potencjał zainteresowany wprowadzeniem innowacji i uwzględniający przykładowo takie kwestie jak politykę państwa, system prawny, podatkowy czy edukacyjny.

Biorąc pod uwagę temat niniejszej pracy i determinanty wymienione przez Januszevska i Nawrocką (2015), możemy uznać, że na decyzję podmiotu (diecezji, zakonu, czy też pozostałych gestorów) o erygowaniu kościelnego obiektu noclegowego mogą mieć wpływ takie kwestie, jak:

- opłacalność prowadzenia obiektu – czy podmiot więcej zyska, czy straci na utworzeniu ośrodka noclegowego,
- kapitał intelektualny – czy gestorzy mają wiedzę na temat prowadzenia tego rodzaju działalności,
- skala nakładów – skąd wziąć pieniądze na wybudowanie/ remont ośrodka i też jego dalsze utrzymanie,
- złożoność procesu – na ile skomplikowane jest prowadzenie tego rodzaju działalności,
- przedsiębiorczość podmiotu – czy gestor jest operatywny,
- odkrywanie potrzeb – czy wśród wiernych będzie wystarczające zainteresowanie korzystaniem z takiej bazy noclegowej i czy jej standard będzie na odpowiednim poziomie dla potencjalnych użytkowników,
- zdolność do współpracy – od kogo można czerpać wiedzę na temat prowadzenia tego rodzaju działalności,
- sposób zarządzania – jak prowadzić tego rodzaju obiekt mając na względzie, kto jest jego gestorem,
- umiejętność adaptacji innowacji – na ile podmiot ma doświadczenie we wprowadzeniu nowości i w jakim stopniu jest w tym skuteczny.

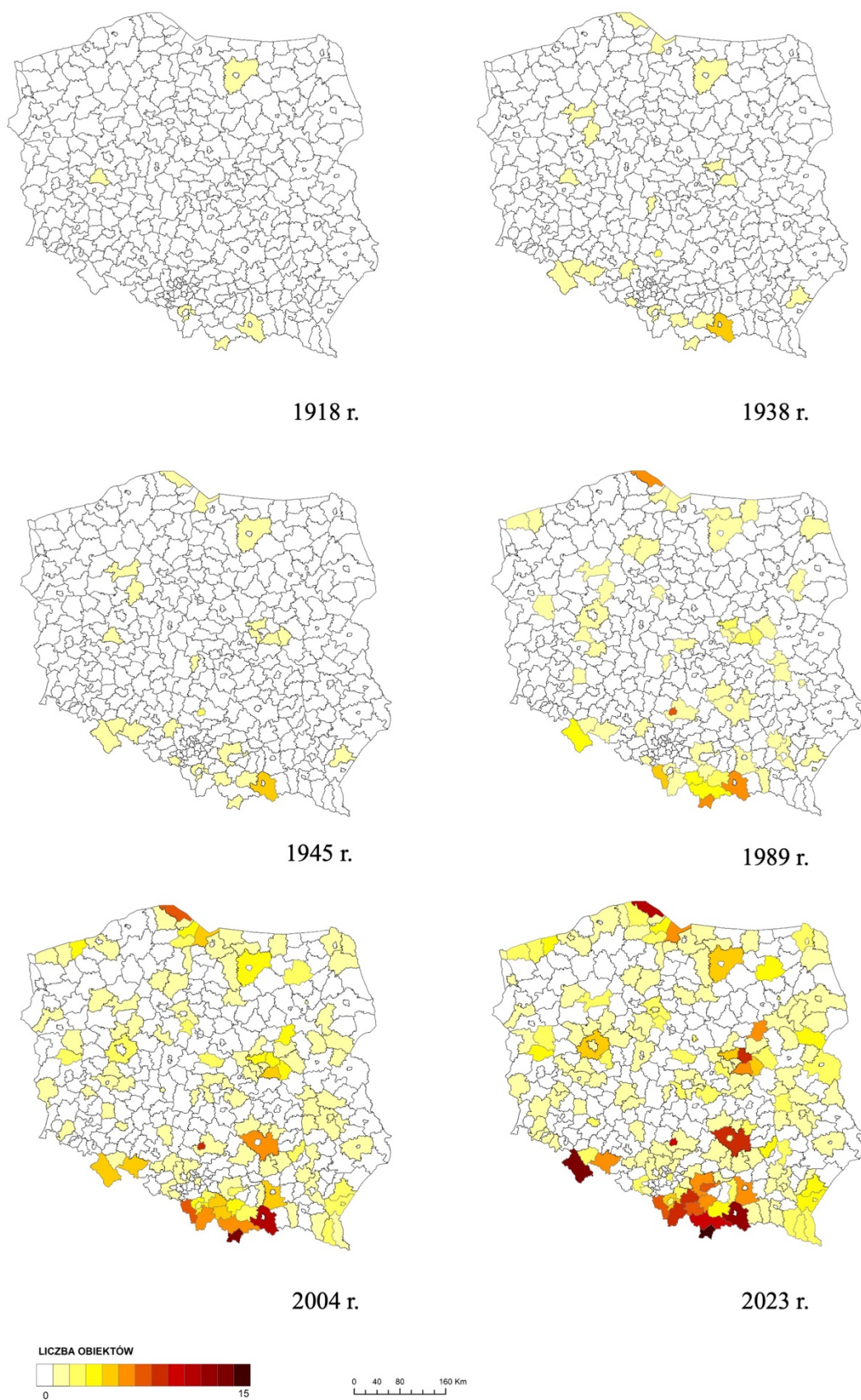
Oprócz powyższych zagadnień gestorzy przy podejmowaniu decyzji o rozpoczęciu działalności kościelnego obiektu noclegowego powinni uwzględnić także czynniki zewnętrzne, jak chociażby stosunek państwa do Kościoła, czy obowiązujące przepisy. O tym, jak duży wpływ może mieć sytuacja prawno-polityczna na powstawanie i działalność kolejnych miejsc noclegowych autorka napisała w poprzednim podrozdziale (4.1.).

Przyjrzyjmy się zatem, jak wygląda dyfuzja przestrzenna kościelnej bazy noclegowej w Polsce na przestrzeni 120 lat – od 1903 do 2023 roku (Rys. 39). Na wstępie należy zaznaczyć, że tak, jak w przypadku poprzednich części tego rozdziału, analiza opiera się nie na całej badanej populacji (471 obiektów), lecz na jej reprezentatywnej części, czyli 379 placówkach, dla których posiadamy dane odnośnie do roku ich powstania. Również ryciny dotyczące 2023 roku prezentują tylko obiekty, których datę utworzenia znamy. Mimo iż autorka wie, że w tym czasie istniało blisko 130 placówek więcej, to celowo ich nie zaprezentowała, ponieważ mogłyby zaburzyć interpretację dyfuzji przestrzennej. Wynika to z faktu, że obiekty te zostałyby umieszczone tylko na ostatniej mapie prezentującej zjawisko w 2023 roku, a zachodzi wysokie prawdopodobieństwo, że powstały znacznie wcześniej, ale nie znamy dokładnej daty.

Mając na względzie zmiany w liczbie powstających obiektów noclegowych Kościoła rzymskokatolickiego, które zostały opisane zarówno w podrozdziale 4.1, jak i w rozdziale 2., autorka postanowiła wyszczególnić sześć etapów rozprzestrzeniania się kościelnej bazy noclegowej.

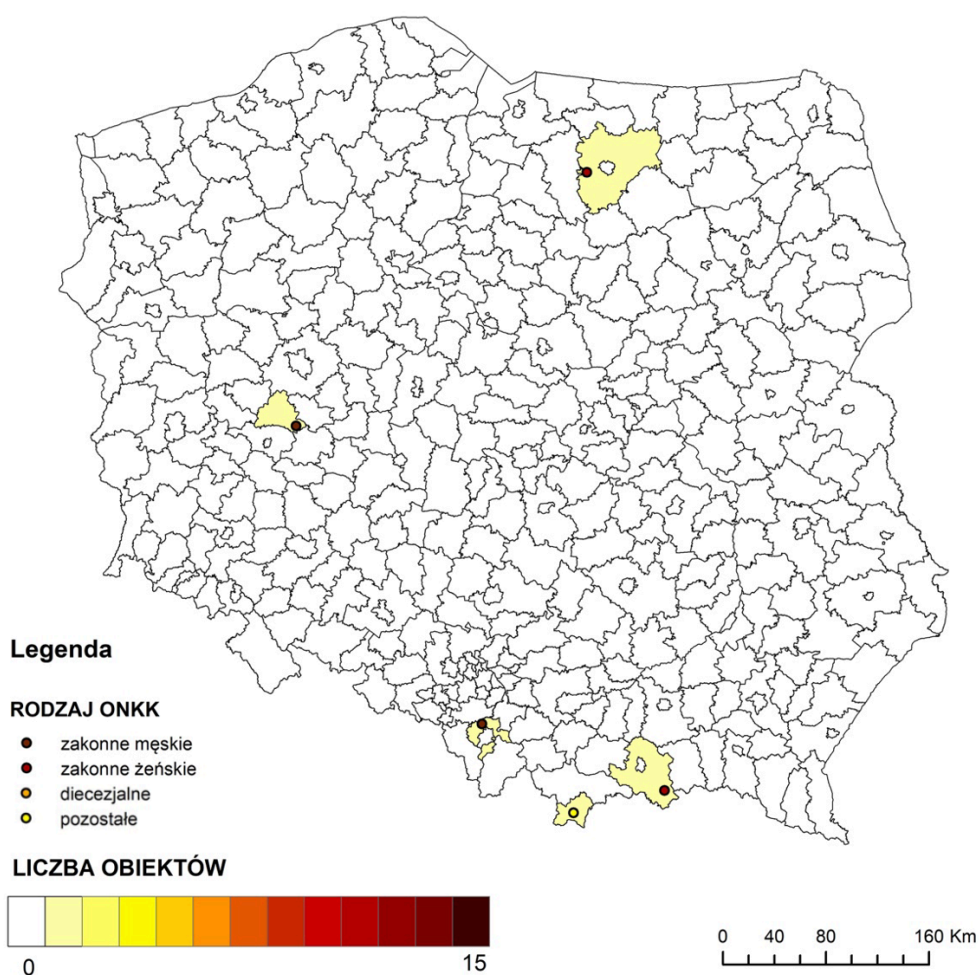
Wyróżnione okresy to:

- 1903-1918 - czas zaborów,
- 1918-1938 - okres międzywojenny,
- 1939-1945 – II wojna światowa,
- 1945-1989 – PRL,
- 1989-2004 – III Rzeczpospolita (do czasu przystąpienia do Unii Europejskiej),
- 2004-2023 - III Rzeczpospolita (od przystąpienia do Unii Europejskiej).

Rys. 39. Przestrzenna dyfuzja obiektów noclegowych Kościoła rzymskokatolickiego na terenie Polski w latach 1903-2023
 Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych pierwotnych

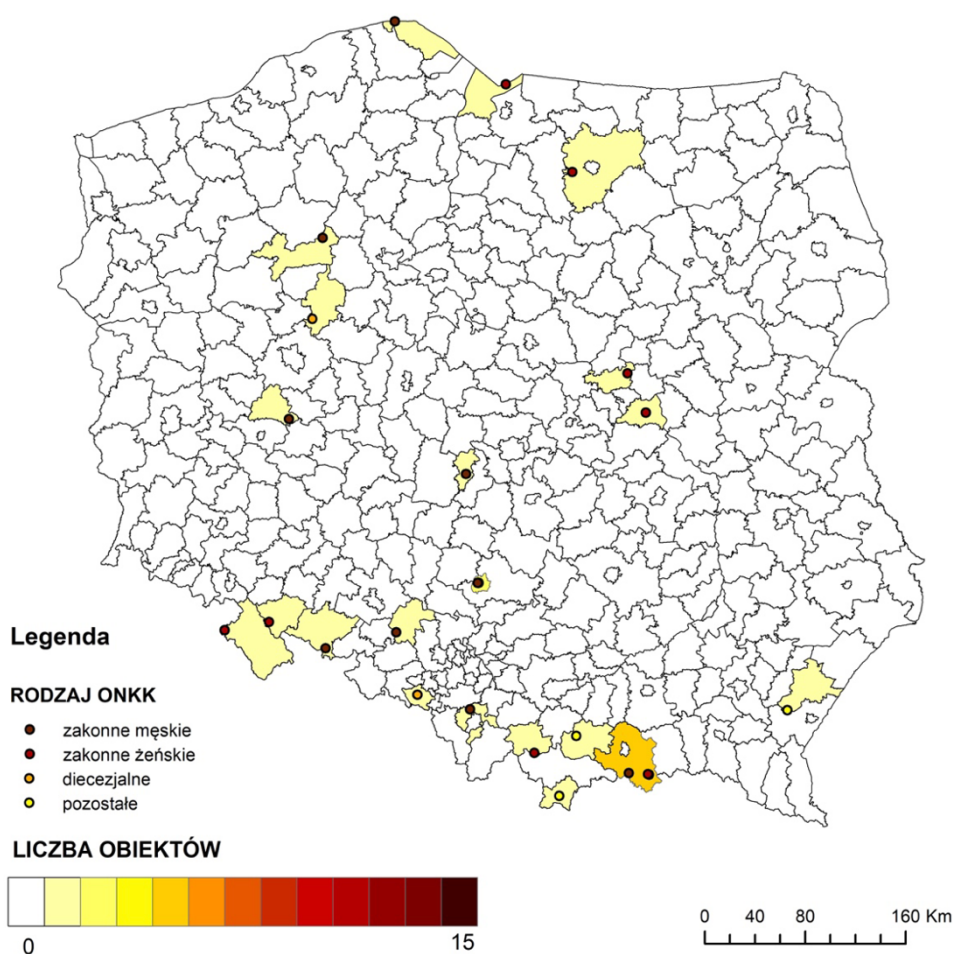
Powyższe okresy uwzględniają przede wszystkim kluczowe dla historii Polski wydarzenia polityczno-gospodarcze, które miały również wpływ na zmiany w rozwoju przestrzennym kościelnej bazy noclegowej, co możemy zauważyć na Rys. 39. O ile, do II wojny światowej baza rozwijała się powoli i nierównomiernie koncentrując się zasadniczo na południu Polski, w rejonie Zatoki Gdańskiej, na Mazowszu i w Wielkopolsce, to wraz ze zmianami ustrojowymi doszło do nagłego jej rozkwitu i rozprzestrzenienia na obszarze praktycznie całego kraju. Autorka zaprezentowała każdy z wyżej wymienionych przedziałów osobno, w celu dostrzeżenia najistotniejszych zmian.

Rys. 40. Baza noclegowa Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce w 1918 roku
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych pierwotnych

Pierwszym analizowanym etapem jest rok 1918, który wraz z odzyskaniem niepodległości zamyka okres zaborów w Polsce (Rys. 40). W tym czasie na terenie kraju zarejestrowano zaledwie pięć obiektów, każdy w innym powiecie. Nie powinno dziwić,

że trzy z nich znajdują się na południu Polski, czyli na obszarze należącym wówczas do zaboru austriackiego, który mimo licznych represji był najbardziej przychylny Kościołowi. W powiecie tatrzańskim powstał ośrodek dla księży z całej Polski, w nowosądeckim pensjonat, zaś w bielskim jezuici utworzyli pierwszy dom rekolekcyjny. Pozostałe dwa obiekty zlokalizowane są w powiecie kościańskim i olsztyńskim. Lokalizacja pierwszego z nich wynika z obecności opactwa benedyktynów w Lubiniu i tradycji przyjmowania podróżnych, zaś drugi położony jest przy sanktuarium maryjnym w Gietrzwałdzie i zapewnia nocleg pielgrzymom. Tym samym należy zauważyć, że każdy z wówczas działających obiektów pełnił różną funkcję. Można je przyporządkować do wcześniej wyróżnionych typów placówek – dom pielgrzyma, dom wypoczynkowy czy rekolekcyjny. Jedynie nie odnotowano wówczas żadnej działającej pustelni. Okres ten możemy nazwać fazą wstępną dyfuzji przestrzennej, ponieważ istnieją pojedyncze miejsca, gdzie dane zjawisko występuje, jednak w odniesieniu do reszty kraju widać zdecydowany ich brak.

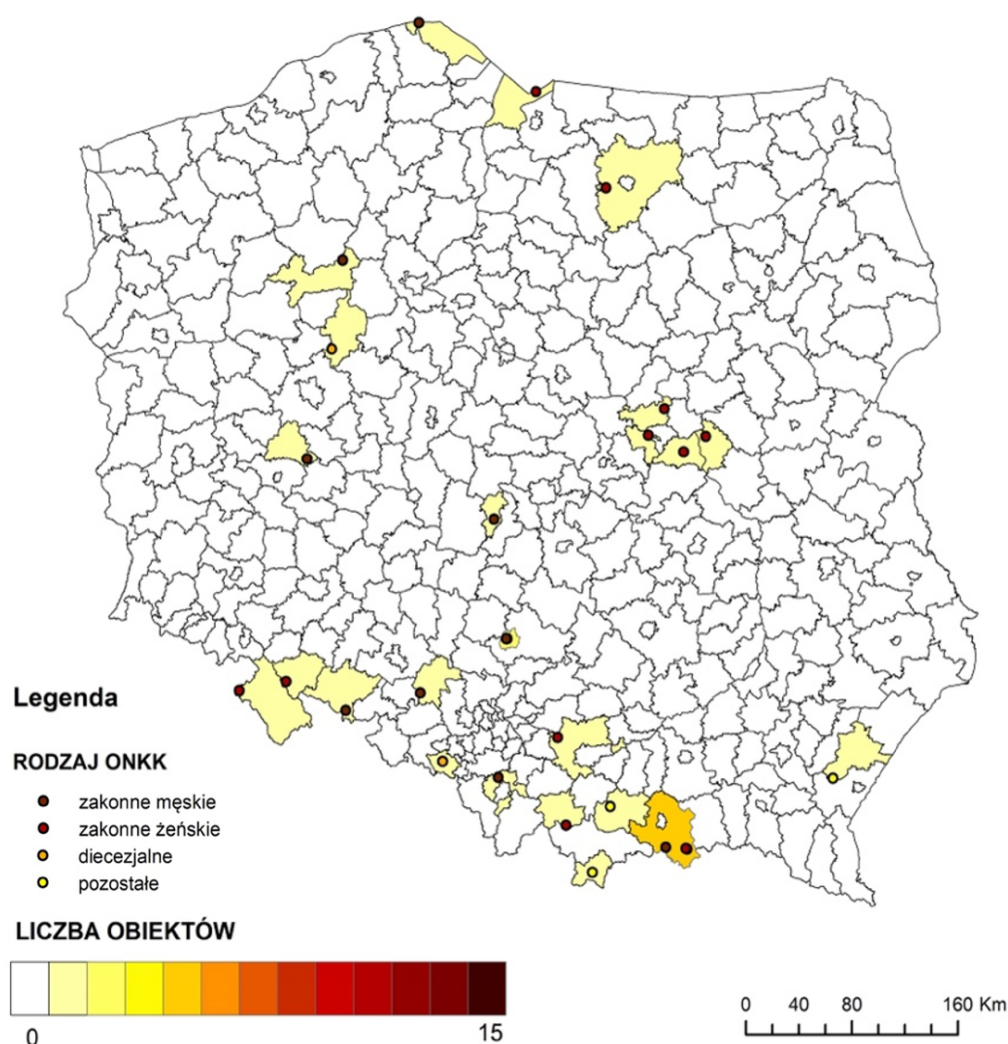

Rys. 41. Baza noclegowa Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce w 1938 roku
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych pierwotnych

Sytuacja powoli zaczyna się poprawiać w okresie międzywojennym, choć wciąż jest w fazie wstępnej (Rys. 41), kiedy to powstaje kolejnych dwadzieścia obiektów. Prawie wszystkie (poza nowosądeckim) zlokalizowane są w powiatach, w których dotychczas nie było kościelnych ośrodków noclegowych. Widać jednak przede wszystkim falowy typ dyfuzji, ponieważ większość umiejscowiona jest na obszarach sąsiadujących lub położonych w niewielkiej odległości w stosunku do placówek istniejących już w 1918 roku. Na przykład na południu kraju istnieją już nie trzy, lecz kilkanaście obiektów z zauważalnym pasem praktycznie sąsiadujących ze sobą pięciu powiatów: nowosądeckiego, limanowskiego, suskiego, bielskiego i cieszyńskiego. Co ciekawe, w pierwszym z nich zaczyna być widoczna pewna koncentracja kościelnej infrastruktury noclegowej. Na jego obszarze mieszczą się cztery ośrodki, z czego trzy w Krynicy-Zdroju. Analizując zmiany, które zaszły w okresie międzywojnia należy też wspomnieć o pojawieniu się bazy noclegowej na obszarach nowych dla tego zjawiska, a przy okazji również oddalonych od placówek działających w 1918 roku. Przede wszystkim mowa o obiektach powstałych nad morzem – powiat pucki i nowodworski, w Wielkopolsce – pilski i wągrowiecki, okolicach Warszawy i Piaseczna, na obszarze Sudetów – powiaty kłodzki, ząbkowicki i nyski, na Podkarpaciu w powiecie jarosławskim, czy też w Częstochowie. W przypadku ostatniego miejsca, elementem decydującym o powstaniu infrastruktury było sanktuarium Matki Boskiej Częstochowskiej na Jasnej Górze. Biorąc pod uwagę, że większość powstałych w tych latach obiektów erygowana była przez zgromadzenia zakonne, ich lokalizacja w dużej mierze zależna była od terenów, które do nich należały, choć niekoniecznie musiały to być klasztory. Trzeba jednak zaznaczyć, że funkcjonowanie ośrodka zakonnego praktycznie zawsze będzie jednoznaczne z zamieszkaniem w nim siostr lub zakonników, którzy będą odpowiedzialni za przyjmowanie podróżnych.

Do znacznego spowolnienia dyfuzji przestrzennej doszło z powodu wybuchu II wojny światowej (Rys. 42). Przez sześć lat powstały zaledwie trzy obiekty: dwa w województwie mazowieckim – powiaty grodziski i otwocki, oraz jeden w Małopolsce – powiat krakowski. Wszystkie powstałe ośrodki należą do zakonów, jednak w przypadku pierwszych kluczowa jest niewielka odległość od stolicy kraju – Warszawy, zaś w ostatnim działalność rekolekcyjna karmelitanek w Czernej. Działania wojenne doprowadziły również do dużych strat w działalności kościelnej bazy noclegowej, o czym wspomniano w rozdziale 2., a na mapach nie da się tego odnotować, ponieważ cała praca

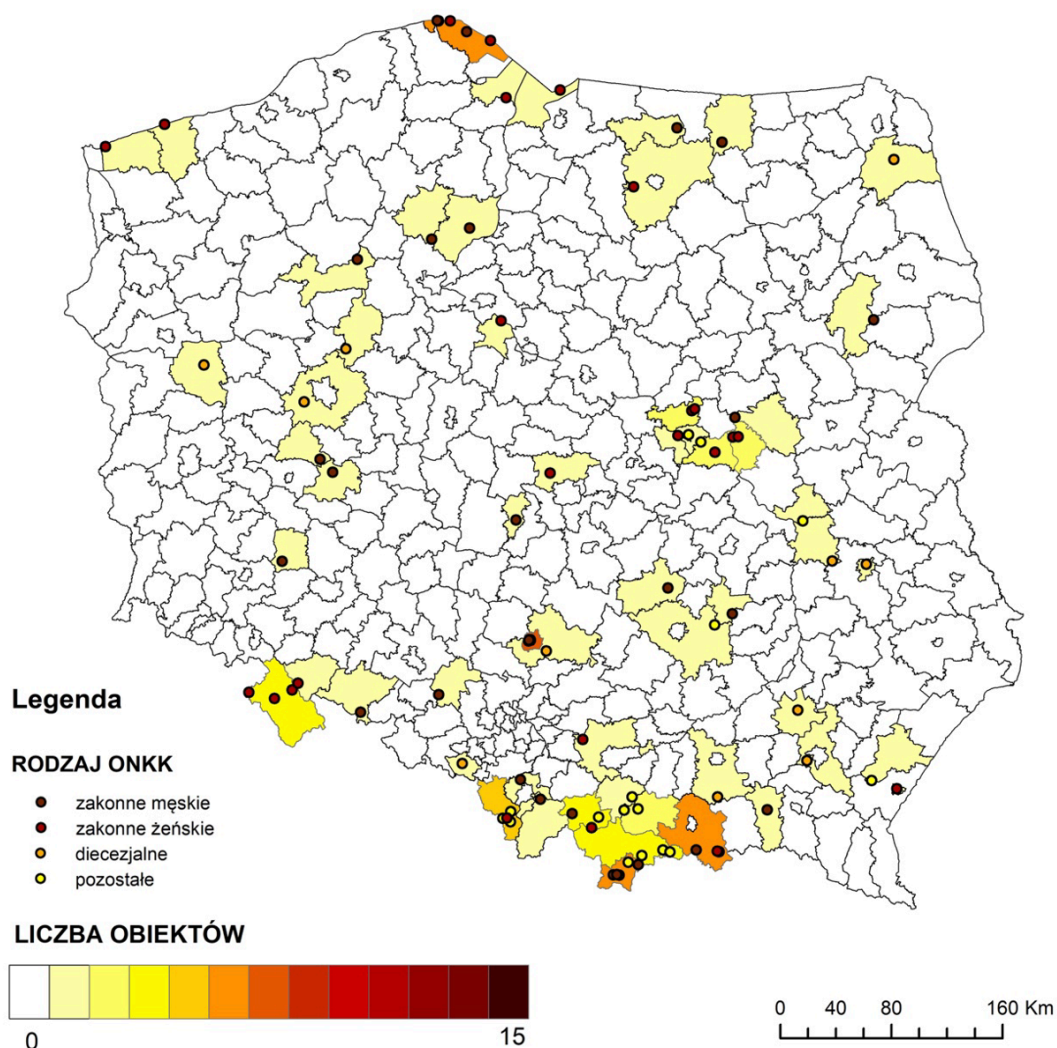
dotyczy obiektów, które działały w momencie wykonywania inwentaryzacji i nie uwzględnia placówek zlikwidowanych.

Rys. 42. Baza noclegowa Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce w 1945 roku

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych pierwotnych

Władze Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej przez lata mocno blokowały większość inicjatyw kościelnych związanych z infrastrukturą noclegową, choć uległo to pewnym zmianom w latach osiemdziesiątych, kiedy to zaczęto ocieplać relację państwo-Kościół. Dyfuzja przestrzenna obiektów noclegowych Kościoła rzymskokatolickiego od zakończenia II wojny światowej do zmian ustrojowych w 1989 roku znacznie się rozrosła po całej Polsce (Rys. 43). Modyfikacje, jakie zaszły w rozmieszczeniu bazy noclegowej na przestrzeni tych blisko 45 lat, można przeanalizować, biorąc pod uwagę trzy kategorie obszarów: koncentracji, sąsiadujące i nowe.

Rys. 43. Baza noclegowa Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce w 1989 roku
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych pierwotnych

Najwięcej obiektów przyciągniętych zostało przez jasnogórskie sanktuarium znajdujące się w Częstochowie (6). Kolejnymi jednak powiatami o dużej liczbie obiektów (po 5), jak na 1989 rok, były:

- pucki – lokalizacja wynika głównie z atrakcyjności turystycznej obszaru;
- tatrzański – czynnikiem przyciągającym są Tatry;
- nowosądecki – tereny atrakcyjne środowiskowo ze względu na obecność przełomu Dunajca i Beskidów.

Obiekty coraz silniej koncentrowały się również w Kotlinie Kłodzkiej (3), w powiatach między Krakowem a Tatrami, a także wokół Warszawy. Należy również zaznaczyć, że

obszarem, w którym dotychczas w ogóle nie było kościelnej infrastruktury noclegowej, a w 1989 stał się już jednostką wyróżniającą się, był powiat cieszyński posiadający 4 obiekty.

W większości przypadków w okresie PRL dyfuzja zachodzi w sposób falowy, przenikając do pobliskich powiatów. W ten sposób dociera między innymi z:

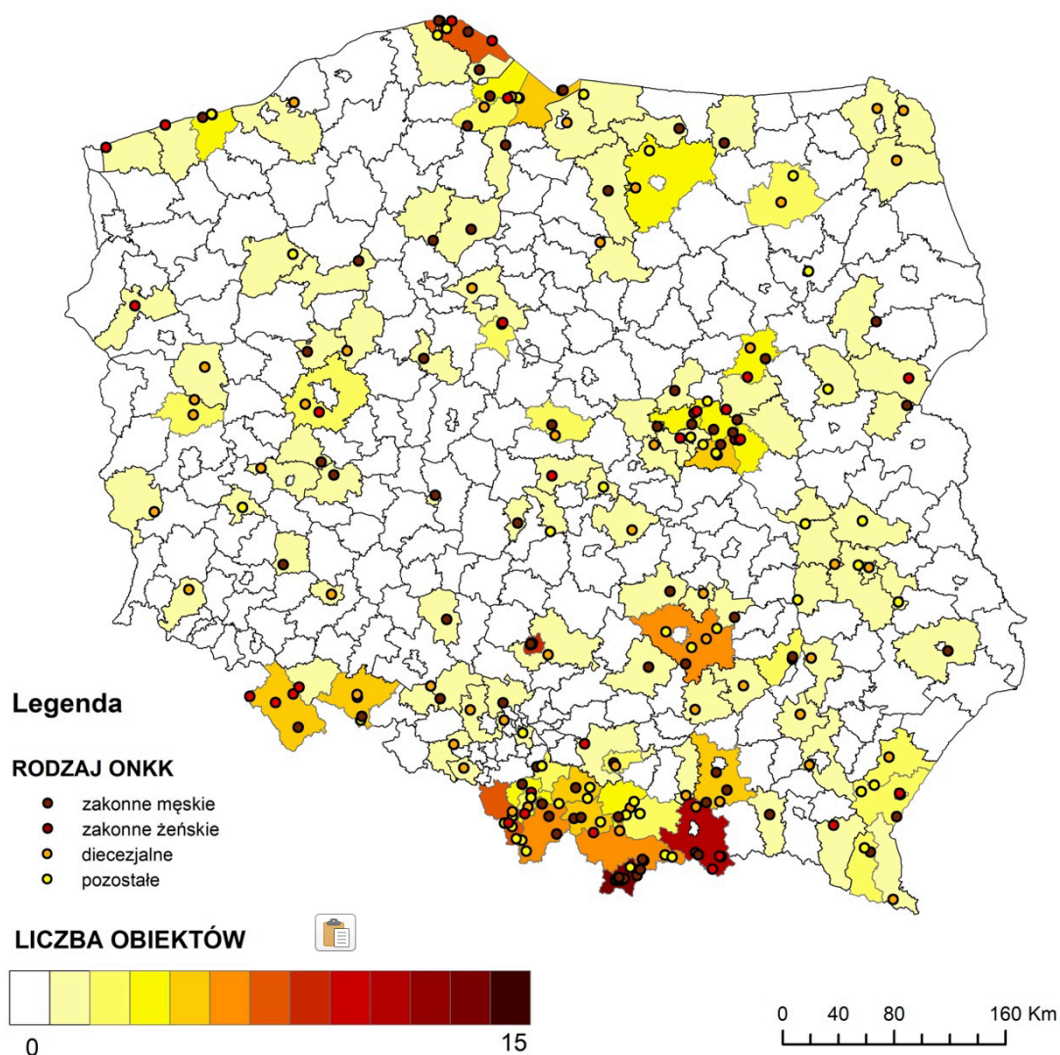
- kościańskiego do gostyńskiego i poznańskiego,
- nowodworskiego do Gdańska,
- olsztyńskiego do lidzbarskiego i kętrzyńskiego.

Dodatkowo kościelna infrastruktura zaczyna działać w kolejnych sąsiadujących jednostkach administracyjnych na południu kraju. Przykładowo w powiecie nowotarskim, żywieckim czy myślenickim.

Dyfuzja przestrzenna znajduje się w fazie zasadniczej. Obiekty noclegowe Kościoła rzymskokatolickiego przed zmianą ustroju w Polsce są zlokalizowane już we wszystkich województwach. Nowymi jednostkami, na terenie których dotychczas nie było takich placówek, są województwa: świętokrzyskie, lubelskie, lubuskie, podlaskie, kujawsko-pomorskie i zachodniopomorskie.

Może być zastanawiające, dlaczego w niektórych regionach Polski mimo coraz liczniejszej kościelnej bazy noclegowej wciąż nie ma żadnych obiektów. Przede wszystkim mowa tu o Pojezierzach: Zachodniopomorskim, Południowopomorskim, Iławskim czy Mazurskim. Również prawie w ogóle nie ma obiektów albo są tylko nieliczne na obszarze nizin – Północnomazowieckiej, Południowowielkopolskiej, Śląsko-łużyckiej i Śląskiej. Nie doświadczymy w tamtych latach kościelnej infrastruktury noclegowej także na terenie Wyżyny Przedborskiej czy też na Polesiu Zachodnim i Wołyńskim. Innowacja nie dociera też do Bieszczad. Najprawdopodobniej przyczyny tego należy szukać w barierach rozprzestrzeniania się dyfuzji innowacji. Według Łobody (1983) bariera to przeszkoda, która utrudnia, czy też uniemożliwia realizowanie określonej czynności. W przypadku barier innowacji mowa o działalności, która powstrzymuje proces dyfuzji w stosunku do zamierzonego celu, miejsca i czasu jego rozwoju. Marble (1968) za efekt barierowy uznaje odchylenie kierunkowe, które wynika ze zróżnicowania przestrzeni, w ramach której przepływ innowacji nie jest jednakowy we wszystkich kierunkach. Gould (1969) i Hägerstrand (1957) wyróżniają bariery

naturalne – góry, jeziora, rzeki, morza, bagna czy pustynie oraz nieprzyrodnicze: religijne, językowe, etniczne, historyczne, polityczne, czy kulturowe.

Rys. 44. Baza noclegowa Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce w 2004 roku

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych pierwotnych

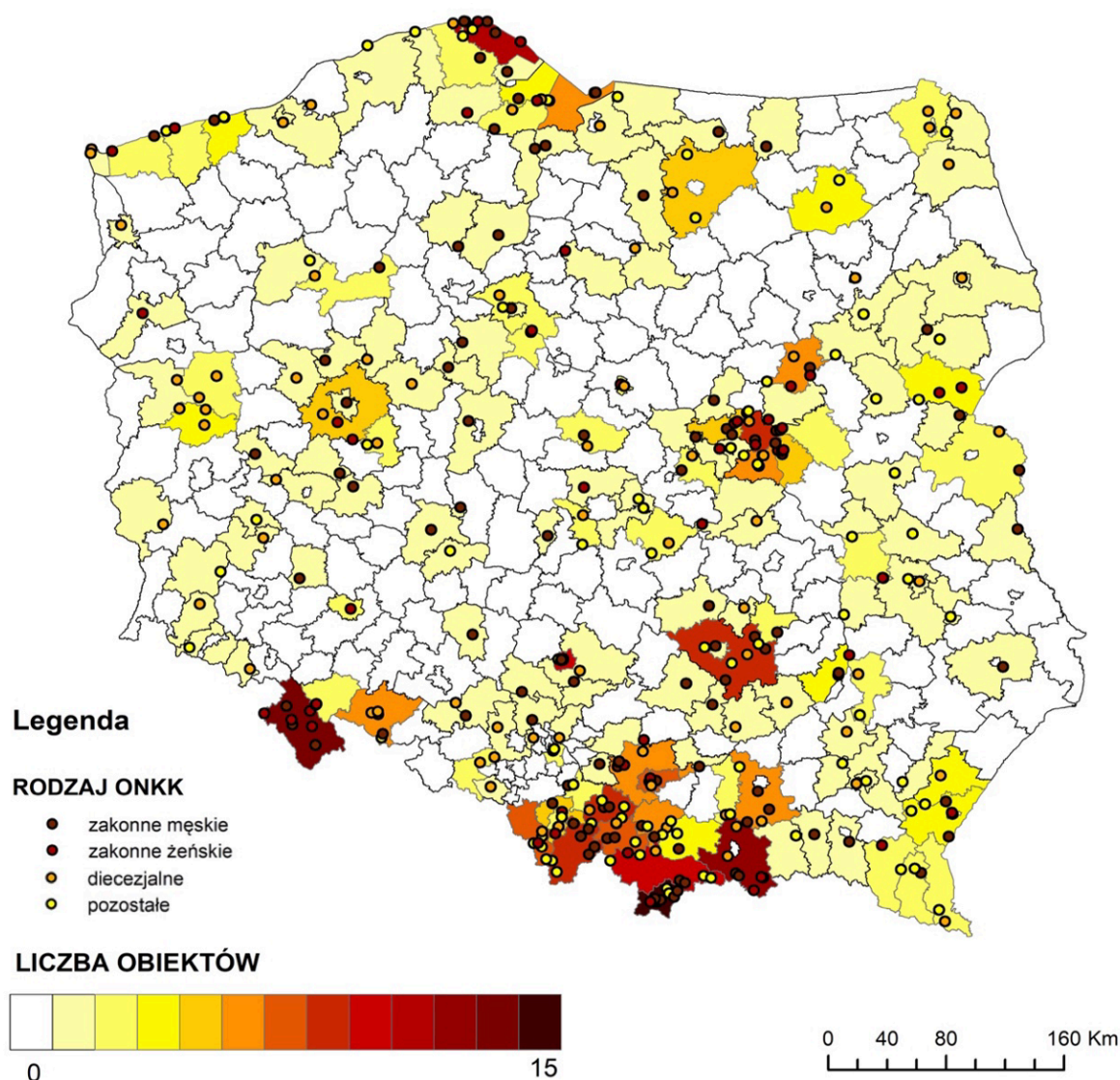
Biorąc pod uwagę wymienione rodzaje barier, a także obszary, w których nie powstały do 1989 roku kościelne obiekty noclegowe, możemy przypuszczać, że największy wpływ miały na to kwestie związane z polityką oraz religią. Mimo, że mówimy o czasach niepodległej Polski, to wciąż bardzo duże znaczenie dla infrastruktury mają pozostałości po czasach zaborów. Zachodnia część Polski w momencie I rozbioru w ogóle była poza granicami I Rzeczypospolitej. Tereny te, jak i również północny obszar kraju, były w dużej mierze zamieszkałe przez ludność wyznania protestanckiego. Dla odmiany mała liczba obiektów noclegowych na wschodzie może wynikać z faktu, iż zamieszkiwali tam głównie wyznawcy prawosławia i grekokatolicy. Prawdopodobnie ta

sama bariera tyczy się Łemkowszczyzny, czyli południowo-wschodniej części województwa podkarpackiego. Brak ośrodków noclegowych Kościoła rzymskokatolickiego na wschodzie kraju wynika z faktu, że obszar ten był pod zaborem rosyjskim, gdzie ówczesne władze próbowały zwalczać wszelką działalność kościelną.

Zmiana ustroju w Polsce w 1989 roku doprowadziła do wielu zmian w kraju, które nie ominęły również prowadzenia obiektów noclegowych przez Kościół rzymskokatolicki i rozpoczęcia fazy kondensacji dyfuzji przestrzennej. Autorka okres III Rzeczypospolitej podzieliła na dwa etapy – przed i po wejściu Polski do Unii Europejskiej, które miało miejsce 1 maja 2004 roku. Wydarzenie to było istotne dla badanego zjawiska, ponieważ umożliwiło wyremontowanie wielu zabytkowych budynków będących w gestii Kościoła za pieniądze pochodzące z dotacji unijnych. Dzięki temu niektórym zabytkom została przywrócona ich pierwotna funkcja, którą było udzielanie schronienia podróżnym. W innych zaś przypadkach taka forma działalności umożliwiła dalsze utrzymanie budynków.

Analizując kościelną bazę noclegową w 2004 roku (Rys. 44) możemy zauważyć, że rozprzestrzeniła się praktycznie na obszarze całego kraju. Jednak, kiedy obliczymy dokładnie, w ilu powiatach występują obiekty, okazuje się, że nie stanowią one nawet 40% wszystkich powiatów. Jednocześnie coraz bardziej widoczne są obszary koncentracji kościelnej infrastruktury noclegowej oraz kontrastujące tereny bez jakichkolwiek placówek noclegowych.

Do pierwszej grupy należą głównie lokalizacje o dużej atrakcyjności turystycznej i środowiskowej, między innymi obszary: Zatoki Puckiej, Tatr, Beskidu Żywieckiego, Śląskiego i Sądeckiego, Gór Świętokrzyskich oraz Kotliny Kłodzkiej. Drugą część stanowi przede wszystkim Pojezierze Zachodniopomorskie oraz cały pas powiatów biegnący od Kotliny Jeleniogórskiej w kierunku północno-wschodnim do granicy z Białorusią. Przypuszczalnie, brak obiektów na tych terenach wynika z ograniczonej liczby niezagospodarowanych dóbr kościelnych.

Rys. 45. Baza noclegowa Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce w 2023 roku

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych pierwotnych

Sytuacja poprawiła się w 2023 roku (Rys. 45). Kościelna baza noclegowa rozprzestrzeniła się na ponad połowę powiatów (54%), a w tych, których już istniała, często nastąpiło nasilenie zjawiska poprzez powstanie kolejnych ośrodków. W porównaniu z 2004 rokiem (Rys. 44) widać jeszcze silniejszą koncentrację obiektów. Głównymi obszarami ich występowania są:

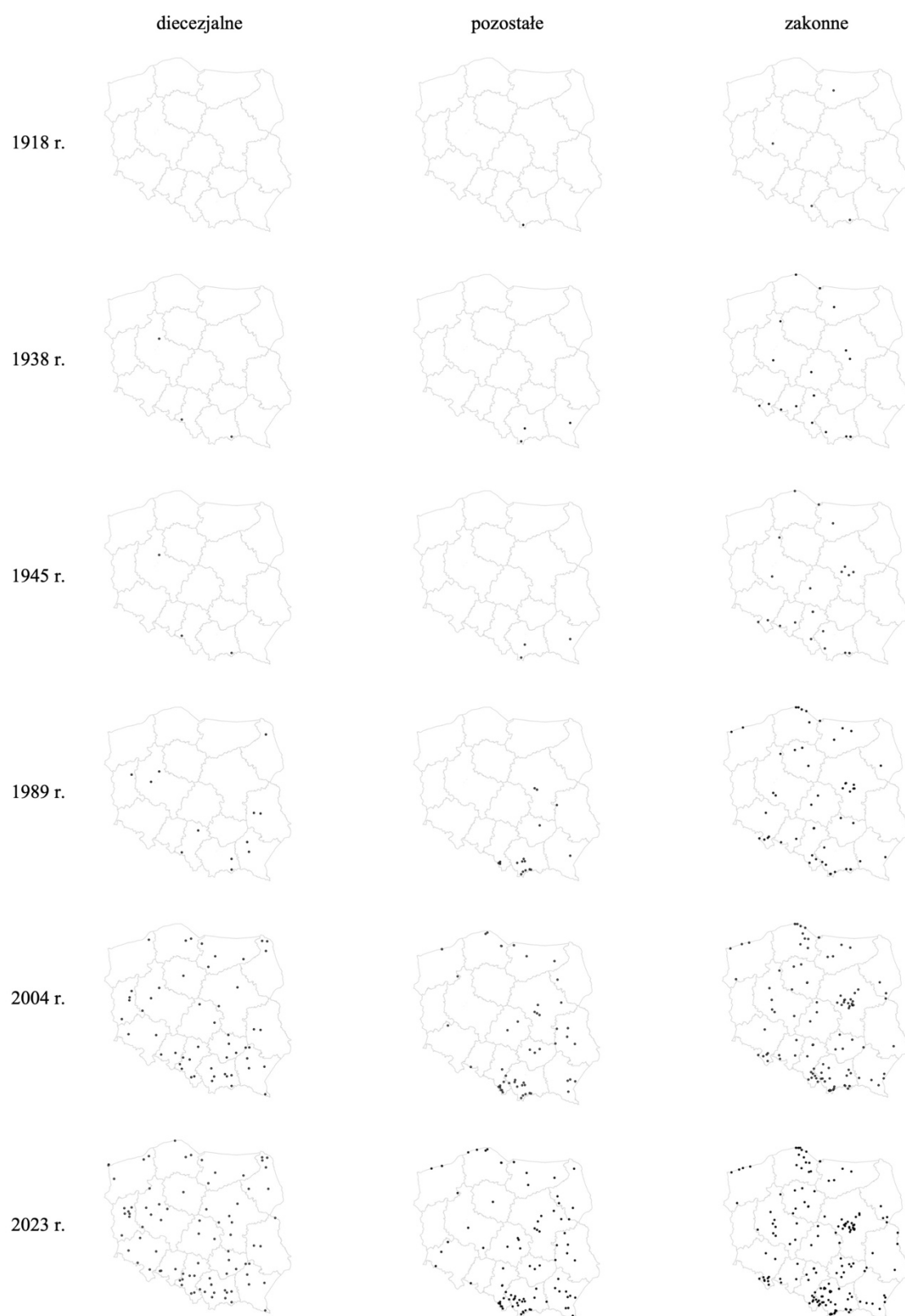
- Karpaty - Tatry wraz z Podhalem (15 ośrodków); powiat nowosądecki (10), nowotarski (8), żywiecki (7), suski (6),
- Kotlina Kłodzka (11),
- Góry Świętokrzyskie (7),

- tereny nadmorskie – pucki (9), nowodworski (6),
- duże miasta – Warszawa (7), Kraków (6),
- Częstochowa (8).

Należy zauważyć, że praktycznie we wszystkich powiatach w regionie Karpat zlokalizowane są z mniejszym lub większym nasileniem kościelne obiekty noclegowe. Nieznacznie gorzej sytuacja wygląda w Sudetach, jednak i tam obejmuje większość powiatów. Świadczy to o tym, że góry są czynnikiem przyciągającym tego rodzaju innowację, o czym autorka więcej mówi w rozdziale 6.

Porównując rozlokowanie obiektów między 2004, a 2023 rokiem, warto podkreślić, że największy ich wzrost nastąpił na obszarze Polski Wschodniej, czyli po prawej stronie Wisły, co może wynikać z unijnej polityki wyrównywania szans między poszczególnymi regionami. Podobna może być również przyczyna zwiększonej ekspansji obiektów w powiatach leżących na terenie województwa wielkopolskiego, lubuskiego i kujawsko-pomorskiego.

Mimo upływu blisko dwudziestu lat wciąż nie zagospodarowano przy pomocy kościelnej bazy noclegowej Pojezierza Zachodniopomorskiego, a także Niziny Północnomazowieckiej. Barrierami dyfuzji na tych obszarach może być brak znaczących sanktuariów, z którymi wiązałby się ruch pielgrzymkowy i konieczność jego obsługi. Dodatkowo na Pojezierzu Kościół posiada znikome zasoby nieruchomości i nie ma czego przekształcić na bazę noclegową.

Rys. 46. Dyfuzja przestrzenna bazy noclegowej Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce w zależności od gestora obiektu
 Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych pierwotnych

Ostatnim zagadnieniem, które autorka chciałaby poruszyć omawiając dyfuzję przestrzenną kościelnej bazy noclegowej, jest kwestia rozprzestrzeniania się zjawiska w zależności od gestora obiektu (Rys. 46). Na wstępie należy zaznaczyć, że choć analiza w każdym przypadku opiera się na latach 1903-2023, to pierwsze obiekty diecezjalne widoczne są dopiero na rycinach z 1938 roku, ponieważ wcześniej nie istniały. Najszybszy rozwój zachodzi wśród obiektów zakonnych, których jest również najwięcej. Kiedy porównamy, jak rozprzestrzeniało się zjawisko u wszystkich trzech gestorów, to możemy zaobserwować pewne uzupełnianie się bazy. Elementem wspólnym dla wszystkich gestorów jest posiadanie ośrodków na Podhalu, choć najmniejszą ich liczbą dysponują podmioty diecezjalne. Należy zauważyć, że placówki zakonne rozwijały się przede wszystkim w środkowym pasie Polski, z południa na północ, z pominięciem województw na wschodzie i zachodzie kraju. Dla odmiany, obiekty należące do grupy „pozostałych” gestorów w pierwszej kolejności lokowane były w Małopolsce i na Podkarpaciu, a następnie rozwijały się we wschodnich województwach Polski. Ośrodki diecezjalne również swoje początki mają w Małopolsce, jednak w dalszych latach skupiały się na rozbudowie bazy noclegowej w województwach przygranicznych. W ostatnim dwudziestoleciu diecezje zaczęły inwestować w rozbudowę bazy noclegowej w centrum Polski. Biorąc pod uwagę fakt, że Kościół nie dysponuje spisem wszystkich istniejących, należących do niego obiektów noclegowych, trudno przypuszczać, że tego rodzaju uzupełnianie się rozprzestrzenianie ośrodków było odgórnie planowane. Możemy jednak zakładać, że zgromadzenia erygują nowe placówki noclegowe na ziemiach, które są w ich posiadaniu, zarządcy diecezji próbują w pierwszej kolejności rozwinąć bazę rekolekcyjną na obszarze, który dotychczas jest pomijany, a pozostali, uwzględniając swój społeczny charakter, dbają o odpowiednią infrastrukturę noclegową w uboższych częściach kraju.

Przestrzenna dyfuzja kościelnej bazy noclegowej przebiega w różny sposób w zależności od gestora, jednak wzajemnie się uzupełniając. Ma charakter falowy, czyli rozwija się głównie w obszarach sąsiadujących ze sobą. W fazie początkowej funkcjonowało pięć obiektów znajdujących się w różnych częściach kraju, a w aktualnej fazie kondesacji, baza noclegowa Kościoła rzymskokatolickiego obejmuje 379 placówek rozlokowanych praktycznie na obszarze całego kraju. Występują jednak pewne obszary szczególnej koncentracji infrastruktury i są to przede wszystkim regiony górskie: Tatry, Podhale, Kotlina Kłodzka, Beskid Śląski, Żywiecki i Sądecki, nadmorskie - powiat pucki,

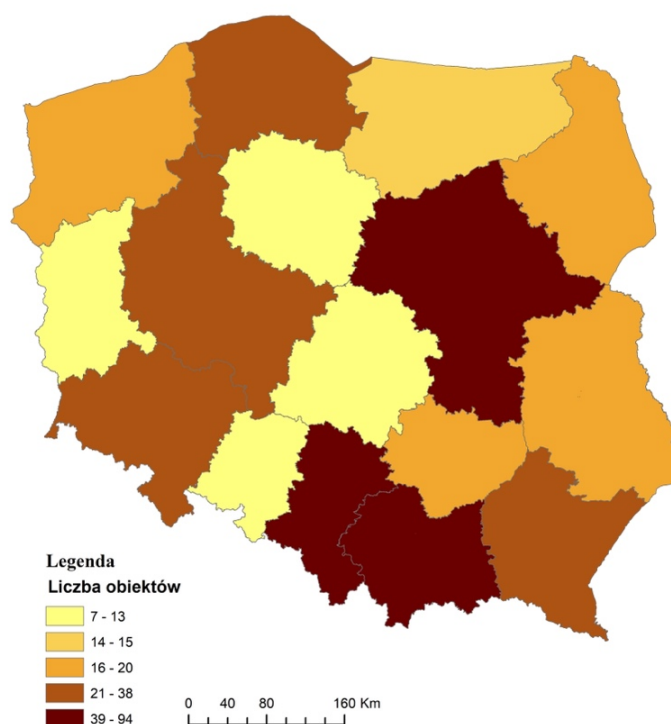
Warszawa i Kraków oraz powiaty z nimi sąsiadujące czy też Częstochowa przy sanktuarium jasnogórskim. Szczegółowa analiza czynników wpływających na lokalizację obiektów noclegowych Kościoła rzymskokatolickiego została przeprowadzona w rozdziale 6.

5. Sytuacja bieżąca bazy noclegowej Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce

Dotychczas w pracy skupiono się na tym, czym w ogóle jest obiekt noclegowy Kościoła rzymskokatolickiego, jak można go skategoryzować, do kogo przynależy i jaka jest jego pojemność. Przedstawiono także historię kościelnej bazy noclegowej oraz zmian, jakie zaszły w czasie i przestrzeni w XX i XXI wieku w Polsce. W niniejszym rozdziale autorka chciałaby opisać, jak wygląda sytuacja bieżąca kościelnej infrastruktury noclegowej, biorąc pod uwagę takie elementy jak jej wielkość, lokalizację, podstawy prawne jej działania, czy też dostępność, sezonowość, wyposażenie i ostatecznie również ogólną ofertę.

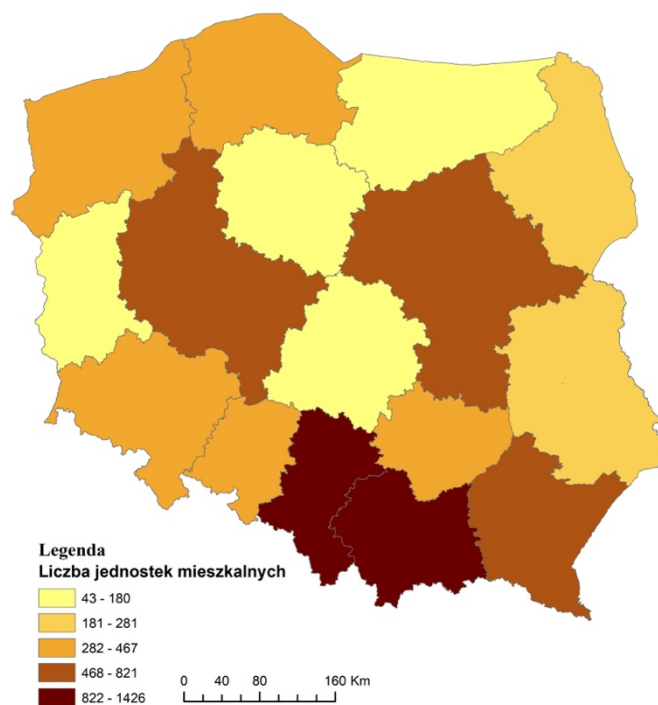
5.1. Wielkość

W ramach niniejszego podrozdziału autorka omawia skalę samego zjawiska w zależności od województwa, wyróżnia grupy województw o podobnych strukturach dla badanego zjawiska, a także weryfikuje, czy kościelna baza noclegowa może wpływać na rozwój funkcji turystycznej w danej miejscowości.

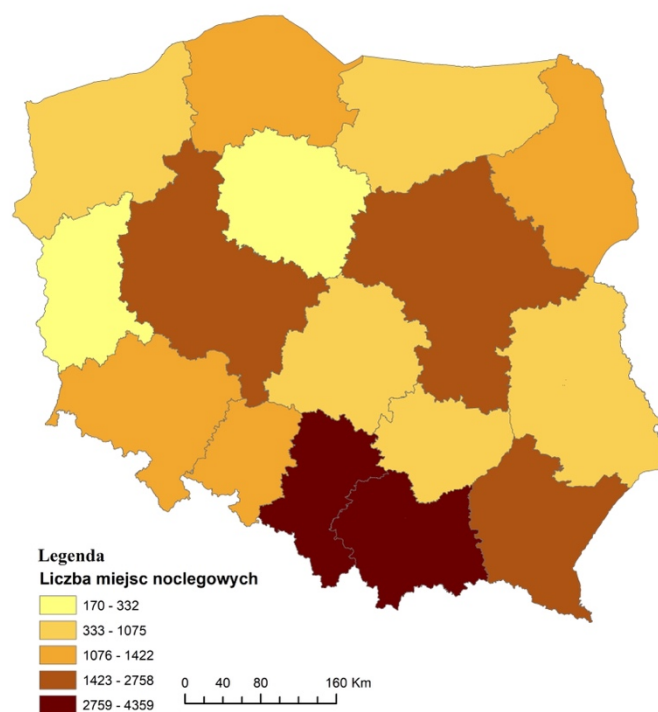

Rys. 47. Liczba obiektów noclegowych Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce według województw [n = 471]

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych pierwotnych

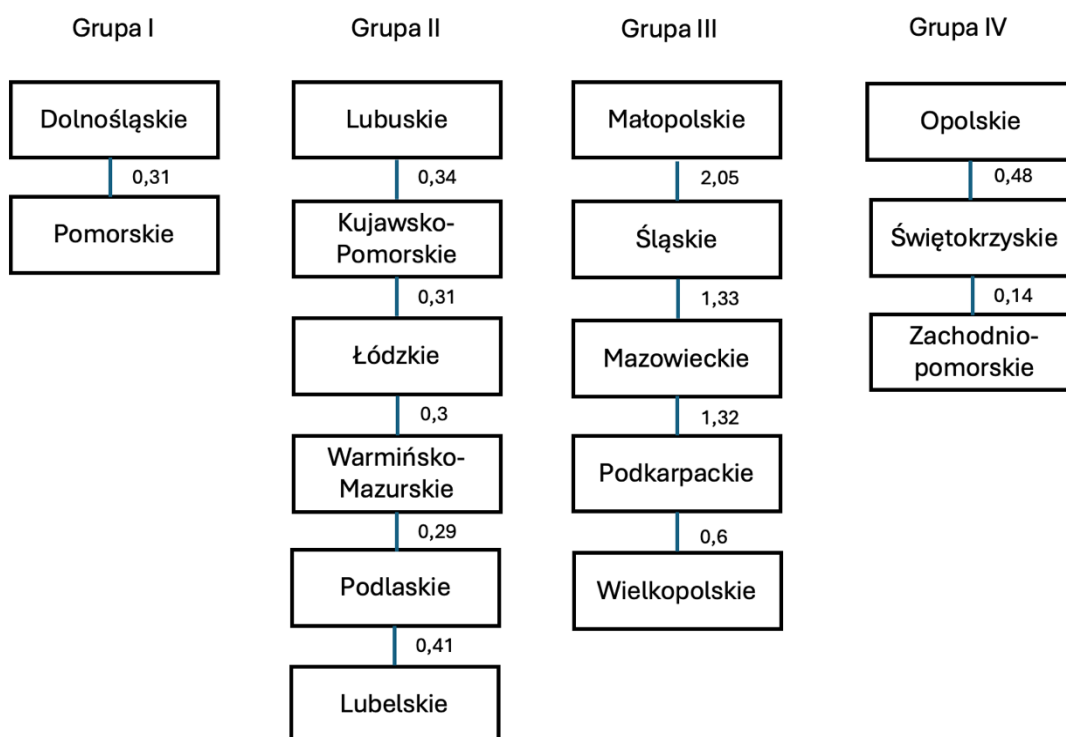

Rys. 48. Liczba jednostek mieszkalnych w bazie noclegowej Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce w 2023 roku według województw [n = 267]
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych pierwotnych

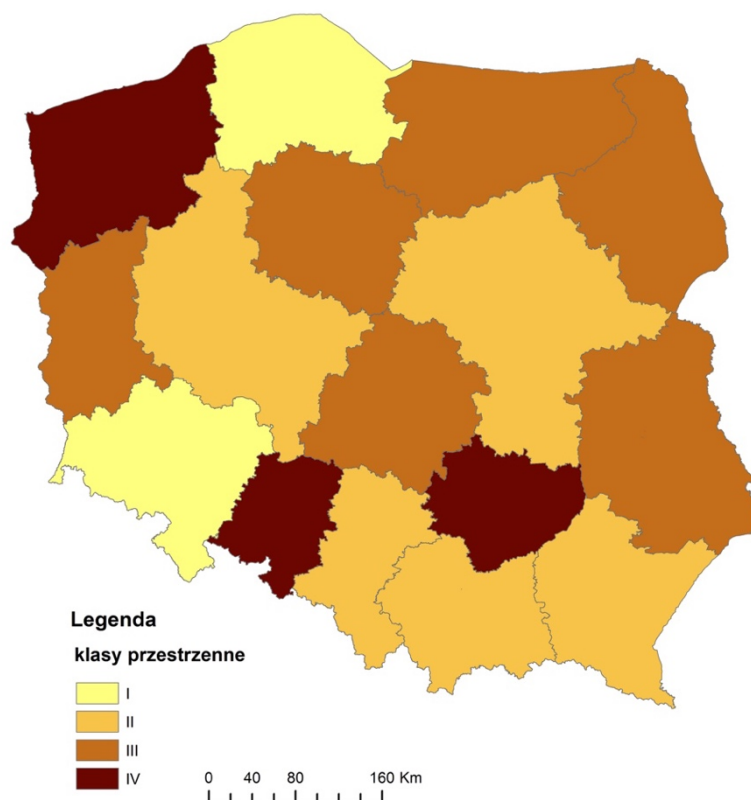
Rys. 49. Liczba miejsc noclegowych w bazie noclegowej Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce w 2023 roku według województw [n = 323]
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych pierwotnych

Zweryfikowano, jak wygląda wielkość kościelnej bazy noclegowej w zależności od liczby pokoi (Rys. 48) czy miejsc noclegowych (Rys. 49), porównując ją do liczby kościelnych obiektów noclegowych (Rys. 47). Każdy z kartogramów oparty jest na innej populacji, ale wszystkie prezentują podział danych na kwintyle, dzięki czemu analizy nie powinny wprowadzać czytelnika w błąd. Sześć województw, niezależnie od przedstawionej kategorii jednostki administracyjnej, zawsze znajduje się w tym samym kwintylu. Dotyczy to kujawsko-pomorskiego (I), lubuskiego (I), podkarpackiego (IV), wielkopolskiego (IV), małopolskiego (V) i śląskiego (V). Należy zaznaczyć, że nie wykryto obszaru, w którym każda cecha byłaby na innym poziomie. W opolskim występuje znacznie więcej miejsc noclegowych i jednostek mieszkalnych, niż obiektów, w odniesieniu do obszaru całego kraju. Oznacza to, że placówki znajdujące się na tym obszarze są większe niż w innych regionach. W przypadku czterech województw: dolnośląskiego, lubelskiego, mazowieckiego i pomorskiego, w skali kraju liczba łóżek i pokoi znajduje się w niższym kwintylu niż liczba występujących na tym obszarze obiektów noclegowych. Na tej podstawie można wnioskować, że tworzone ośrodki są mniejsze w stosunku do innych.

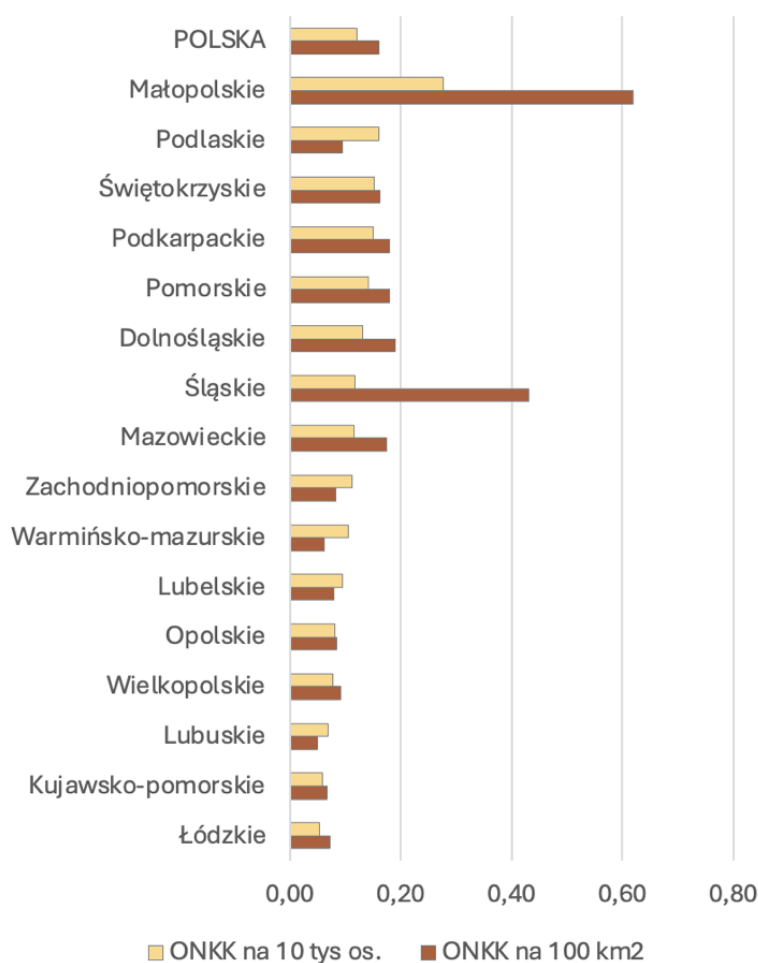
Rys. 50. Dendryty województw o największym stopniu podobieństwa struktury według liczby obiektów noclegowych, jednostek mieszkalnych i miejsc noclegowych
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych pierwotnych

Autorka, opracowała dendryty województw o największym stopniu podobieństwa w zakresie liczby obiektów oraz znajdujących się w nich jednostek mieszkalnych i miejsc noclegowych (Rys. 50). Dzięki podobieństwom na poziomie I rzędu udało się wydzielić cztery klasy przestrzenne, które zaprezentowano również na poniższym rysunku (Rys. 51) ilustrującym zróżnicowania strukturalne kościelnej bazy noclegowej w zależności od regionu Polski. Okazuje się, że mimo wstępnych przypuszczeń o zbliżonej strukturze jedynie małopolskiego i śląskiego, w grupie tej znajduje się także wielkopolskie, podkarpackie oraz mazowieckie. Województwa te cechuje przede wszystkim wielkość bazy noclegowej powyżej dwóch tysięcy łóżek i 500 pokoi. Dla porównania w I kategorii są województwa, w których liczba obiektów plasuje się między 30 a 40, jednostek mieszkalnych jest od 300 do 500, zaś miejsc noclegowych około 1400. Poza liczbą placówek nieprzekraczającą dwudziestu, niewiele od nich różnią się regiony z IV kategorii. Także w województwach należących do drugiej grupy liczba ośrodków nie przekracza 20, a jednostek mieszkalnych 300, jedynie duże zróżnicowanie występuje w przypadku miejsc noclegowych, których jest od 170 do ponad 1200.

Rys. 51. Klasy przestrzenne zróżnicowań strukturalnych kościelnej bazy noclegowej w Polsce
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych pierwotnych

Kiedy porównamy liczbę kościelnych obiektów noclegowych przypadającą na 10 tysięcy mieszkańców oraz 100 km² w poszczególnych województwach (Rys. 52), to zdecydowanie wyróżniają się dwa z nich: małopolskie i śląskie. W pierwszym z nich zarówno liczba przypadających jednostek mieszkalnych na mieszkańców, jak i powierzchnia jest znacznie wyższa niż średnia dla kraju. Warto jednak zauważyć, że na tym terenie zlokalizowanych jest prawie 20% całej kościelnej bazy noclegowej. W śląskim wysoki wynik dotyczy przede wszystkim liczby placówek przypadających na 100 km², który jest praktycznie dwukrotnie, a w niektórych przypadkach trzykrotnie wyższy, niż w innych regionach (pomijając Małopolskę). Pamiętajmy jednak, że to trzecie od końca pod względem powierzchni województwo w Polsce znajduje się na trzecim miejscu, jeśli chodzi o liczbę kościelnych obiektów noclegowych (11%).

Rys. 52. Liczba obiektów noclegowych Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce na 10 tys. mieszkańców i 100 km²

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych pierwotnych i <https://bdl.stat.gov.pl/>

Biorąc pod uwagę, że dla 323 obiektów posiadamy informację o liczbie łóżek, a także wiemy w jakich miejscowościach się znajdują, jesteśmy w stanie zweryfikować, czy ośrodek turystyczny rozwija się tylko dzięki kościelnej bazie noclegowej. Runge i Runge (2008) za ośrodek turystyczny uznają miejscowość, w której funkcją dominującą jest turystyka. Aby sprawdzić, czy funkcja turystyczna jest dominującą lub jedną z kluczowych funkcji społeczno-gospodarczych na danym terenie, możemy posłużyć się wskaźnikiem Baretje'a i Deferta. Określa się go poprzez obliczenie, ile turystycznych miejsc noclegowych przypada na 100 mieszkańców stałych (Durydiwka, 2012). Według Warszzyńskiej (1985) uznaje się, że mamy do czynienia z ośrodkiem turystycznym, o ile wskaźnik ten jest wyższy niż 50.

Tab. 13. Miejscowości, które stały się ośrodkami turystycznymi, dzięki obecności na ich terenie kościelnej bazy noclegowej

Ośrodek	Wartość wskaźnika Baretje'a i Deferta
Bogdanki	76,1
Głębinów	94,7
Lipnik	75,1
Łopoczno	116
Nasieczne	249
Nowe Piekuty	61,5
Nowosiółki Dydyńskie	91,6
Nurzec	84
Poletyły	127
Porszewice	52,8
Pratulín	222
Rościnno	51,3
Rybaki	355
Smolany	127
Ustrzyki Górne	178
Wierzchy	112
Wigry	473

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych pierwotnych i <https://bdl.stat.gov.pl/>

Autorka chciała zweryfikować wpływ jedynie kościelnej bazy noclegowej na funkcję turystyczną. W związku z powyższym, pominęła inne ewentualne obiekty noclegowe występujące na danym obszarze. Wskaźnik ten został określony dla 257 miejscowości i w 17 przypadkach odnotowano, że przekracza on 50, czyli w tym ośrodku sama kościelna baza noclegowa może wpłynąć na jego turystyczną funkcję (Tab. 13).

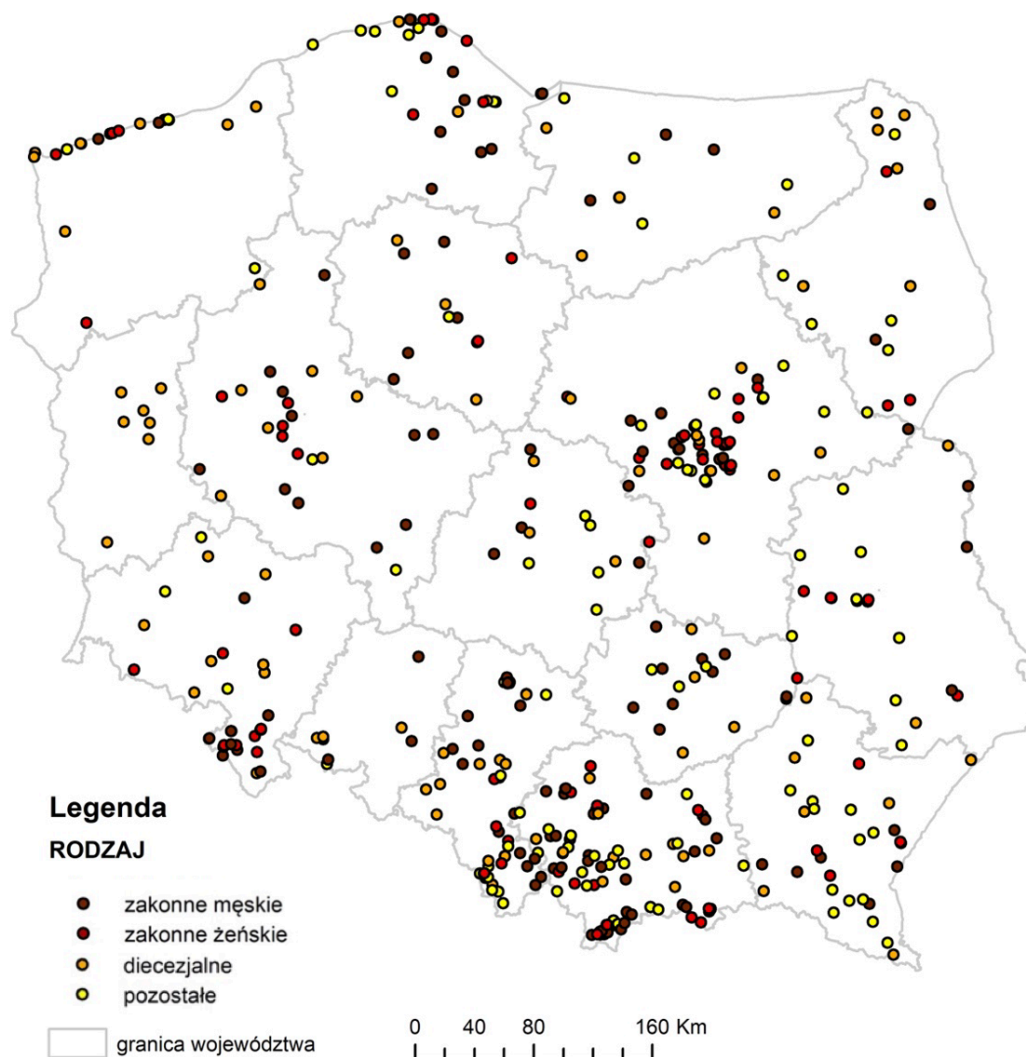
Co ciekawe, wszystkie wymienione ośrodki to wsie. Największy wpływ widoczny jest w Wigrach, gdzie wskaźnik sięga blisko 500. W tym przypadku należy uwzględnić, że ośrodek ten składa się przede wszystkim z zabudowań pokamedulskiego klasztoru, który został odrestaurowany i przekształcony, między innymi w obiekt noclegowy, którego gestorem jest fundacja należąca do Kościoła rzymskokatolickiego.

Zaskakujący może być fakt, że wśród wymienionych miejscowości nie ma ani Lichenia, ani Wambierzyc. Należy jednak pamiętać o dwóch kwestiach, jakimi są posiadane dane i gestorzy obiektów. Dla przypomnienia, autorka, obliczając wskaźnik, jest w stanie wziąć pod uwagę jedynie te obiekty, dla których ma informację o liczbie miejsc noclegowych. Oznacza to, że nawet jeśli kościelna baza na wybranym obszarze jest większa, to wskaźnik wyjdzie niski, ponieważ nie dysponujemy wszystkimi danymi. W przypadku Lichenia i Wambierzyc posiadamy jednak komplet potrzebnych wiadomości o zinwentaryzowanych obiektach.

Drugą kwestią jest kościelny zarządca placówki. Autorka w obliczeniach uwzględnia tylko miejsca noclegowe należące do obiektów Kościoła rzymskokatolickiego. Zachodzi wysokie prawdopodobieństwo, że obecność turystyki religijnej na danym obszarze przyczyniła się do powstawania innych ośrodków noclegowych, ale niebędących w gestii Kościoła. Tym samym, sama kościelna baza noclegowa może nie czynić z danej miejscowości ośrodka turystycznego, ale po uwzględnieniu łóżek w innych placówkach sprawa ta może już wyglądać inaczej, co ma zresztą miejsce w przypadku dwóch wymienionych wyżej miejscowości, na których terenie znajdują się słynne polskie sanktuaria.

5.2. Rozmieszczenie przestrzenne

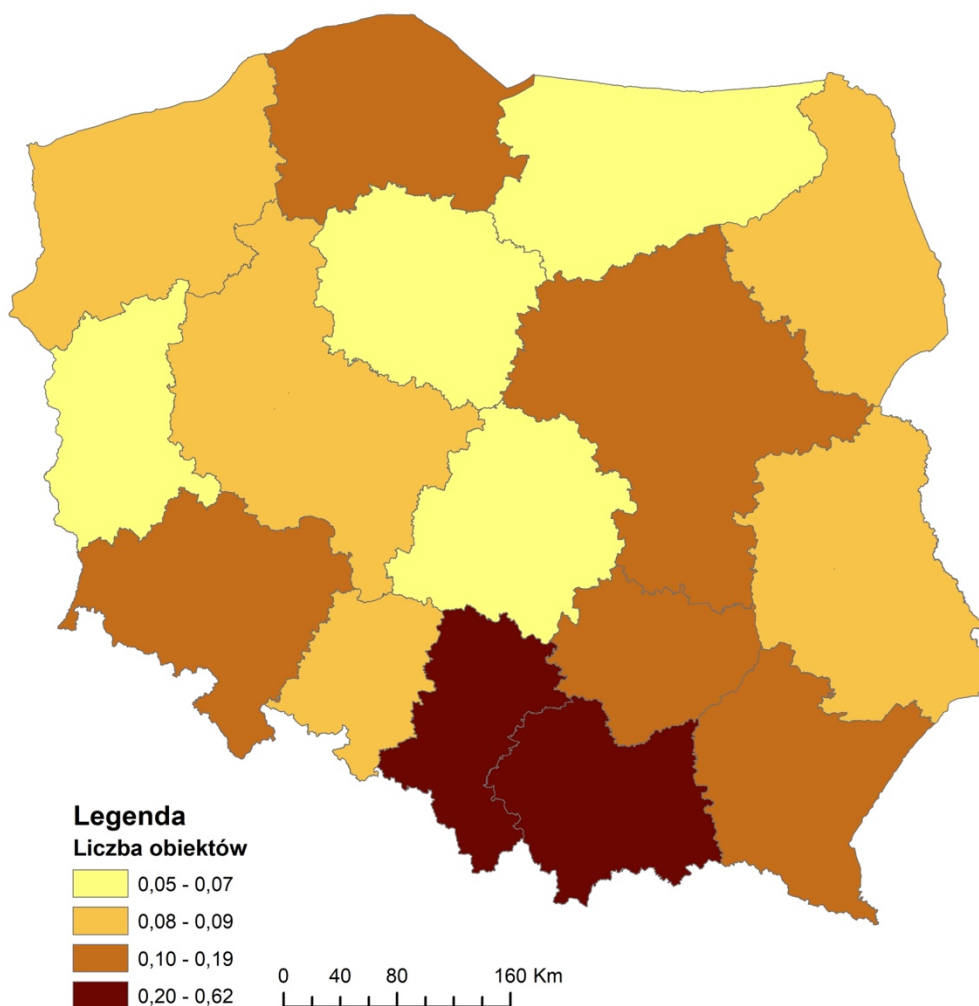
W poprzednim rozdziale, opisując dyfuzję przestrzenną, autorka częściowo przeprowadziła również analizę rozmieszczenia przestrzennego kościelnej bazy noclegowej, ale ostatnia zobrazowana faza – 2023 rok – dotyczyła tylko tych obiektów, do których data powstania była znana, czyli łącznie 359 placówek, a nie tylu, ile faktycznie w 2023 odnotowano – 471. W związku z tym, niniejszy podrozdział stanowi krótkie podsumowanie lokalizacji obiektów noclegowych Kościoła rzymskokatolickiego w 2023 roku.

Rys. 53. Obiekty noclegowe Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce w 2023 roku [n = 471]
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych pierwotnych

Na wstępie należy podkreślić, że na Rys. 53, mimo że jest oznaczona cała baza funkcjonujących obiektów, to niekoniecznie wszystkie punkty są widoczne, ponieważ zdarza się, że kilka ośrodków ma ten sam adres. Dobrym przykładem mogą być tutaj Wambierzyce, gdzie pięć domów pielgrzyma ma podaną tę samą lokalizację. Podobnie sytuacja wygląda w przypadku ośrodków w Loretto (Wyszków). Łącznie dotyczy to czternastu placówek. W związku z tym, zaprezentowano również liczbę obiektów przypadającą na 100 km² powierzchni danego województwa (Rys. 54). Od razu rzuca się w oczy, że największa baza noclegowa występuje na południu kraju – przede wszystkim w województwie małopolskim (0,62 ONKK/100km²) i śląskim (0,43 ONKK/100km²),

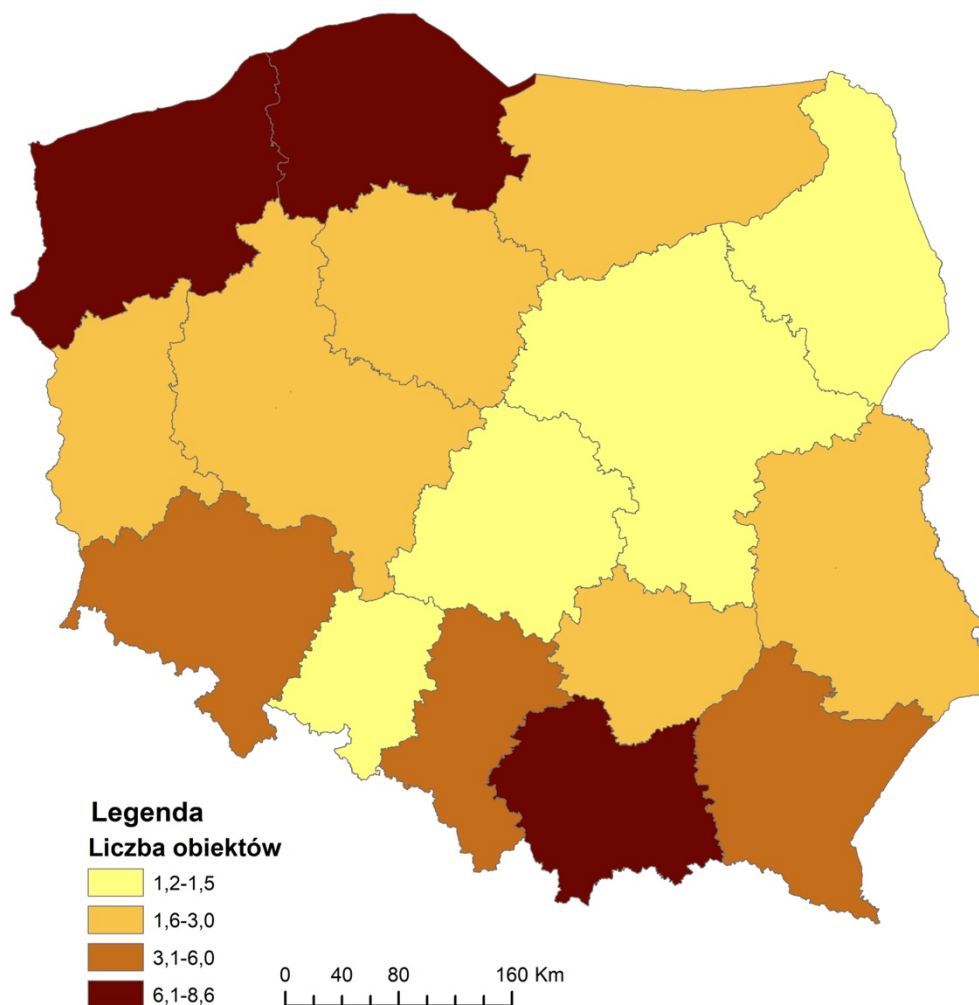
zaś najmniejsza w lubuskim (0,05 ONKK/100km²), warmińsko-mazurskim (0,062 ONKK/100km²), kujawsko-pomorskim (0,067 ONKK/100km²), łódzkim (0,071 ONKK/100km²) i lubelskim (0,08 ONKK/100km²).

Rys. 54. Liczba obiektów noclegowych Kościoła rzymskokatolickiego przypadająca na 100 km² według województw
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych pierwotnych

Co ciekawe, średnia liczba kościelnych obiektów noclegowych przypadających na 100 km² Polski jest prawie dwudziestokrotnie mniejsza niż dla turystycznej bazy noclegowej - 3,1 (Główny Urząd Statystyczny, 2023) i wynosi 0,164. Oczywiście, nie jest to zaskakujące, ponieważ wszystkich turystycznych obiektów noclegowych mamy

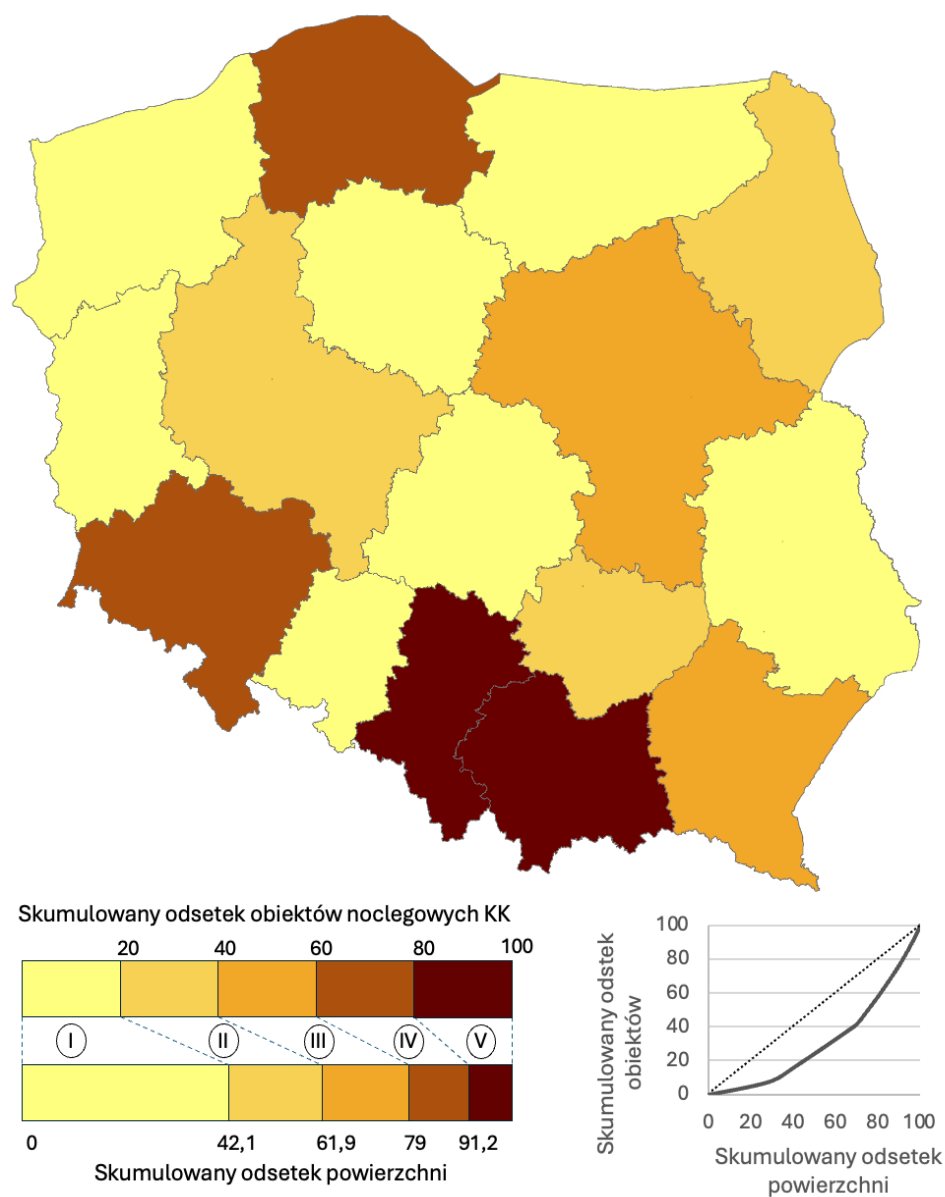
w Polsce blisko dziesięć tysięcy, czyli również blisko 21 razy więcej niż kościelnych. W związku z tym, proporcja jest zachowana.

Rys. 55. Liczba turystycznych obiektów noclegowych na 100 km² w 2022 r.
Źródło: Opracowanie własne na podstawie Główny Urząd Statystyczny (2023)

Kiedy jednak przyjrzymy się dokładnemu rozkładowi liczby ośrodków na 100 km² w poszczególnych województwach (Rys. 55) oraz podobnemu zestawieniu tylko dla miejsc należących do Kościoła rzymskokatolickiego (Rys. 54), to widoczne jest zróżnicowanie w rozkładzie na terenie Polski, choć korelacja jest umiarkowana ($r = 0,54$). Tylko dla sześciu województw gęstość bazy noclegowej jest proporcjonalna w skali całego kraju, niezależnie czy chodzi o jej całość, czy tylko obiekty kościelne. W obu przypadkach jest ona najmniejsza dla województwa łódzkiego, a największa dla

małopolskiego, oprócz tego województwa dolnośląskie i podkarpackie mieszczą się w drugiej części, zaś wielkopolskie i świętokrzyskie w trzeciej.

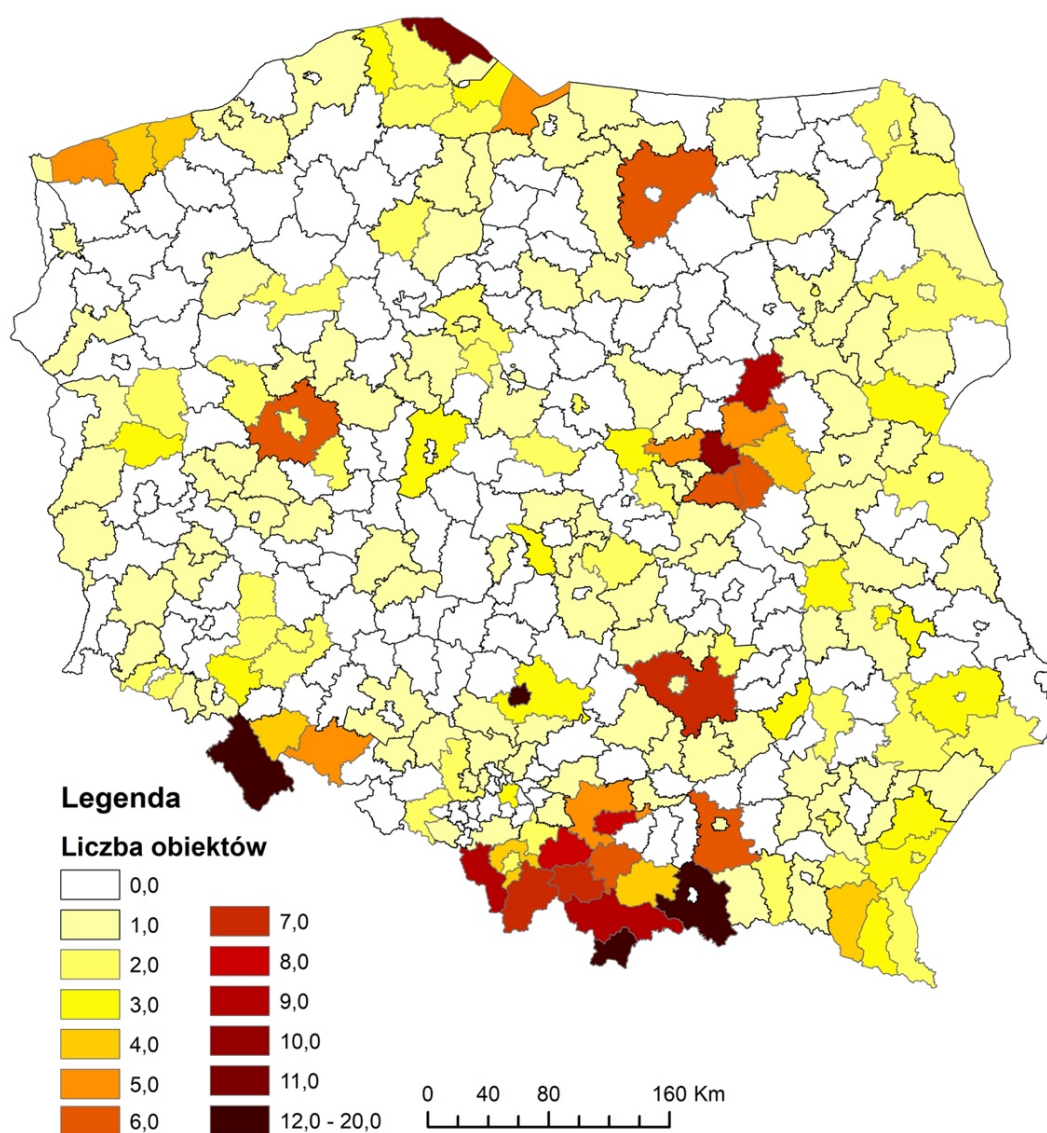

Rys. 56. Baza noclegowa Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce według województw [n = 471]

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych pierwotnych i Banku Danych Lokalnych

Omówione w poprzednim akapicie zagęszczenie jest jedną z cech charakterystycznych koncentracji przestrzennej, czyli zgodnie z definicją Runge i Runge (2008) nierównomierności rozmieszczenia konkretnych zjawisk w określonej

przestrzeni. Należy też podkreślić, że dotyczy ona sposobu rozmieszczenia a nie natężenia zjawisk w odróżnieniu od gęstości. Parametrem, przy pomocy którego możemy zweryfikować proporcjonalne występowanie par zmiennych, jest wskaźnik koncentracji Lorentza. W naszym przypadku możemy go zastosować do pomiaru powierzchni województw z liczbą obiektów noclegowych Kościoła rzymskokatolickiego występujących na ich obszarze. Jeżeli koncentracja będzie wynosić $\eta = 1$ to wszystkie obiekty umiejscowione są w jednym województwie, $\eta = 0$ oznacza proporcjonalny udział obiektów w stosunku do powierzchni danej jednostki administracyjnej (Runge, 2007; Szkup, 2020).

Rys. 57. Liczba obiektów noclegowych Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce według powiatów [n = 471]
 Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych pierwotnych

Wskaźnik koncentracji Lorentza dla kościelnej bazy noclegowej wynosi $\eta = 0,28$. Oznacza to, że w Polsce pomiędzy województwami występuje niska nierówność w rozmieszczeniu obiektów noclegowych Kościoła rzymskokatolickiego. Narzędziem wizualizacji tego rodzaju nierówności rozkładu jest krzywa Lorentza (Rys. 56), na której przedstawiony jest skumulowany odsetek ONKK i powierzchni w Polsce w 2023 roku. Krzywa wskazuje na koncentrację obiektów. Najwięcej obiektów na obszarze Polski występuje w województwach małopolskim i śląskim. Z jednej strony aż 20% całej kościelnej bazy umiejscowione jest na niespełna 9% obszaru Polski, z drugiej – taka sama część zajmuje ponad 42% kraju, czyli jednocześnie mamy duże tereny o bardzo niewielkiej lub żadnej liczbie placówek. Możemy zatem stwierdzić, że w kontekście lokowania kościelnej bazy noclegowej na terenie kraju mamy do czynienia z dyspreferencją przestrzenną, czyli niechęcią wobec niektórych regionów (Runge i Runge, 2008), w kontekście lokowania kościelnej bazy noclegowej. Takie zjawisko może być spowodowane według wspomnianych autorów między innymi wysokim zanieczyszczeniem środowiska lub negatywną opinią o danym rejonie, czy też panującymi stereotypami. W celu zweryfikowania, czy faktycznie można mówić o tego rodzaju zjawisku, czy też innych czynnikach, które przyczyniły się do nierównomiernego rozkładu kościelnej bazy noclegowej, warto przyjrzeć się jej w odniesieniu do mniejszych jednostek przestrzennych, czyli powiatów (Rys. 57).

Na wstępie możemy zauważyć bardzo duże zróżnicowanie w rozmieszczeniu przestrzennym kościelnych obiektów noclegowych. W połowie powiatów (191) w ogóle nie ma tego rodzaju placówek, gdy dla odmiany w dwóch powiatach – tatrzańskim (20) i kłodzkim (18) jest ich znacznie więcej, niż w pozostałej części kraju. Warto wspomnieć, że ze wszystkich regionów z ośrodkami w blisko 54% z nich znajduje się tylko jeden obiekt. Możemy zatem stwierdzić, że mamy do czynienia z dyspreferencją przestrzenną. Jest ona szczególnie widoczna w trzech regionach, w których występuje nagromadzenie powiatów bez jakichkolwiek kościelnych obiektów noclegowych. Do powyższych zbiorów należą między innymi:

- Pojezierze Pomorskie,
- Równina Kurpiowska,
- Nizina Śląska wraz z Wyżyną Woźnicko-Wieluńską.

Zastanawiające jest zatem, dlaczego mamy do czynienia z aż tak dużym zróżnicowaniem przestrzennym i co sprawia, że w jednych częściach kraju jest ich znacznie więcej (tatrzański, nowosądecki, kłodzki, pucki), podczas gdy w innych nie ma ich w ogóle. Dokładne czynniki, które wpływają na rozlokowanie obiektów zostały szczegółowo opisane w rozdziale 6.

5.3. Podstawy prawne

Polska jest jednym z państw o największym potencjale do rozwoju turystyki religijnej i pielgrzymkowej. Co ciekawe, na jej możliwości nie wpływa sekularyzacja i laicyzacja społeczeństwa (Mróz, 2019). Łuszczuk (2011) również zaznacza w swojej pracy, że biorąc pod uwagę specyfikę turystyki religijnej, która odpowiada na zapotrzebowania współczesnych turystów i zwraca uwagę na zrównoważony rozwój, trudno spodziewać się jej rychłego zmierzchu. Dodatkowo na przestrzeni ostatnich 30 lat nie dość, że turystyka religijna nie upada, to mamy do czynienia wręcz z jej rozkwitem. Mróz (2019) uznaje, że wpływ na to może mieć chociażby kwestia coraz lepszej promocji sanktuariów, powstawanie nowych szlaków pielgrzymkowych, rozwój motoryzacji oraz rozbudowa infrastruktury turystycznej. Łuszczuk (2011) podkreśla, że dzięki kontemplacyjnemu charakterowi tej formy turystyki ludziom łatwiej jest osiągnąć wewnętrzną równowagę, poczuć spokój, radość i szczęście, nawiązać kontakt z Bogiem, a także dodatkowo poprzez zmianę otoczenia z dystansem podejść do codzienności, znajdując przy okazji rozwiązanie dla wielu spraw.

W związku z powyższym coraz częściej poszukiwane są miejsca, w których można w pełni oderwać się od spraw codziennych i zastanowić nad sensem własnego życia. Tego rodzaju oazy religijności wcześniej stanowiły na przykład pustelnie kamedułów (Krakowiak, 2006). Jednak taka forma wypoczynku stała się na tyle atrakcyjna, że Kościół zaczął zajmować się usługami hotelarskimi, czyli prowadzić krótkotrwałe wynajem miejsc noclegowych wraz ze świadczeniem usług z nimi związanych. Zjawisko to można rozpatrywać pod różnym kątem, między innymi z punktu widzenia sezonowości, dostępności i udogodnień technicznych poszczególnych obiektów (Kowalczyk, 2010). Warto także przytoczyć wywiad z czasopisma „Niedziela”, w którym ks. Adam Stachowicz zauważa, że oczekiwania współczesnych pielgrzymów w kwestii bazy noclegowej stale rosną i przez to oferowane warunki powinny ulegać stałym modyfikacjom (<https://m.niedziela.pl/artukul/126384/nd/Pielgrzymkowa-baza>).

Przyjrzyjmy się zatem, na jakiej zasadzie powstają obiekty noclegowe Kościoła rzymskokatolickiego oraz co mają do zaoferowania swoim potencjalnym klientom.

Zanim omówimy, na bazie jakich przepisów aktualnie otwierane są i funkcjonują kościelne ośrodki noclegowe, należy wspomnieć o dokumencie z VI wieku, który wciąż jest podstawą do zasad gościnności wśród części zakonów, np. benedyktynów czy benedyktynek-sakramentek. Mowa o *Regule św. Benedykta*, której cały 53. rozdział poświęcony jest przyjmowaniu gości. Zaleca się w nim goszczenie wszystkich przybyłych osób jak Chrystusa, nawiązując tym samym do Ewangelii św. Mateusza (Mt 25,35). Przełożony zakonny powinien wyjść na spotkanie pielgrzymowi, pozdrowić go, z pełną pokorą schylając głowę, a nawet padając przed nim na ziemię. Następnie zaprowadzić go na wspólną modlitwę, przeczytać mu fragment Pisma Świętego i zaprowadzić do pokoju. Następnie, zaprosić na posiłek, który powinien być w kuchni oddzielnej niż ta, z której korzysta reszta braci zakonnych, tak, by nie przeszkadzać stałym mieszkańcom w ich obowiązkach. Reguła zachęca także opata i całą wspólnotę do umycia nóg przybyszowi oraz zadbania o odpowiednią liczbę łóżek w celi. Interesujące jest to, że zgodnie z niniejszymi zasadami zakonnicy nie powinni rozmawiać i przebywać z gośćmi bez pozwolenia przełożonego (<https://www.benedyktyni.net>).

Choć powyższa Reguła, w niektórych aspektach znajduje swoje wykorzystanie również we współczesnych czasach, to działalność kościelnej bazy noclegowej podlega oficjalnym przepisom państwowym, a także kościelnym przepisom powszechnym i partykularnym. Jednym z dokumentów stanowiących podstawę do funkcjonowania ośrodków jest Konkordat, w którym zapisano, że Rzeczpospolita Polska uznaje osobowość prawną wszystkich kościelnych instytucji terytorialnych i personalnych, o ile taką osobowość uzyskały zgodnie z przepisami prawa kanonicznego (art. 4, KONKORDAT). Stwierdzenie to jest uściślone w Ustawie z 1989 roku, w której to zaznacza się, że organizacjami kościelnymi są te, które zrzeszają osoby należące do Kościoła i zostały zadekretowane przez biskupa diecezjalnego lub wyższego przełożonego zakonnego. Podmioty nabywają kościelną osobowość prawną wraz z chwilą, kiedy władza kościelna poinformuje o tym właściwy organ administracji państwowej, czyli ministra właściwego do spraw wyznań religijnych lub wojewodę (Dz. U. 1989 nr 29 poz. 154 – art.13). Inne jednostki organizacyjne również mogą uzyskać taką osobowość na drodze rozporządzenia wyżej wymienionego ministra

(Dz. U. 1989 nr 29 poz. 154 – art.10). Organizacje kościelne działają na mocy przepisów prawa o stowarzyszeniach, aczkolwiek z jednym wyjątkiem. Otóż władza kościelna ma możliwość cofnięcia aprobaty, a w chwili likwidacji danej jednostki cały jej majątek przechodzi na rzecz kościelnej osoby prawnej będącej bezpośrednio nad danym podmiotem. Jeśli nie ma nikogo takiego albo nie działa w Polsce, majątek przechodzi na rzecz Konferencji Episkopatu Polski lub Konferencji Wyższych Przełożonych Zakonnych (Dz. U. 1989 nr 29 poz. 154 – art.35, art. 59). W przypadku niniejszego tematu pracy jest to o tyle istotne, że zgodnie z tym, o czym napisała między innymi Shackley (2014) niektóre kościelne obiekty noclegowe zgodnie z decyzją określonej wspólnoty nagle są zamykane i upadają. Dzięki tym przepisom wiadomo jednak, że dobra te nie przepadają, tylko przechodzą na własność nadrzędnego podmiotu.

Kościół od wieków otrzymywał od władz w posiadanie ziemię w zamian za zarządzanie nią, czy też w ramach podziękowania za działania na rzecz kraju. Przez czas zaborów oraz w XX wieku wiele terenów zostało jednak odebranych Kościołowi, co doprowadziło do sytuacji, że we wcześniej wspomnianej ustawie musiały pojawić się zapisy dotyczące zwracania odebranych dóbr materialnych. W artykule 42. napisano, że grunty, które stanowią własność Skarbu Państwa lub jednostek samorządu terytorialnego, będą sprzedane kościelnym osobom prawnym lub oddane w użytkowanie wieczyste na ich wniosek (Dz. U. 1989 nr 29 poz. 154 – art.42). Dodatkowo, jeżeli po 8 maja 1945 roku osoby prawne Kościoła rzymskokatolickiego zaczęły działać na ziemiach zachodnich i północnych Polski, to na ich wniosek grunty znajdujące się w zasobach Państwowego Funduszu Ziemi albo Własności Rolnej Skarbu Państwa, mogą być im nieodpłatnie przekazane (Dz. U. 1989 nr 29 poz. 154 – art.70). Takie scedowanie, czy też przywrócenie własności upaństwowionych nieruchomości lub ich części kościelnym osobom prawnym następuje po złożeniu specjalnego wniosku o wszczęcie postępowania regulacyjnego (Dz. U. 1989 nr 29 poz. 154 – art. 61). Istotnym zapisem z ustawy jest również kwestia obrotu nieruchomościami między kościelnymi osobami prawnymi. Otóż w przypadku transakcji między nimi, nie stosuje się prawa pierwokupu przez Skarb Państwa (Dz. U. 1989 nr 29 poz. 154 – art. 54). Również w Kodeksie Prawa Kanonicznego znajduje się zapis stwierdzający, że kościelne osoby prawne mają możliwość nabywania, zarządzania i alienowania dóbr doczesnych na cele kultu Bożego, a także utrzymania duchowieństwa oraz pracowników kościelnych, prowadzenia akcji charytatywnych i dzieł apostołatu (kan. 1254 KPK). Zaznacza się jednak, że inwestycje

kościelne i sakralne podlegają obowiązującym przepisom prawa budowlanego i planowania przestrzennego, a w przypadku zabytków, również regulacjom prawnym o ochronie dóbr kultury (Dz. U. 1989 nr 29 poz. 154 – art. 41). Na przykład w Archidiecezji Łódzkiej, decyzje o wszelkich budowach, rozbudowie czy kapitalnym remoncie kościołów, kaplic i innych budynków kościelnych spoczywają na arcybiskupie, który jest zarządcą dóbr doczesnych na terenie archidiecezji (*III Synod Archidiecezji Łódzkiej, 1999*). Tym samym, zarządcy/gestorzy nie mogą bez zezwolenia arcybiskupa sprzedawać, wydzierżawiać, zamieniać, obciążać ani dawać w użytkowanie nieruchomości lub innych dóbr kościelnych (*III Synod Archidiecezji Łódzkiej, 1999 – art. 335*). Zaznacza się także, że wszystkie umowy dotyczące powyższych czynności muszą być zawierane zgodnie z przepisami prawa cywilnego oraz kościelnego prawa powszechnego i partykularnego (*III Synod Archidiecezji Łódzkiej, 1999 – art. 337*). Koszty gospodarowania dobrami kościelnymi pokrywa się z kasy kościelnej i ofiar parafian, ale arcybiskup może również zarządzić dodatkowe zbiórki kościelne a także nałożyć podatek na instytucje kościelne leżące na terenie archidiecezji łódzkiej (*III Synod Archidiecezji Łódzkiej, 1999 – art. 330 i 333*). Wracając jednak do Ustawy o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej należy zaznaczyć, że inwestycje sakralne i kościelne finansują kościelne osoby prawne, ale na podstawie odrębnych przepisów mają być przekazywane dotacje państwowe na odbudowę i utrzymanie dóbr kultury stanowiących własność kościelnych osób prawnych (Dz. U. 1989 nr 29 poz. 154 – art. 43). Państwo zobowiązało się w Konkordacie, że w miarę możliwości będzie udzielać wsparcia materialnego w konserwacji i remontowaniu obiektów sakralnych i budynków towarzyszących, o ile są uznawane za zabytek (Konkordat – art. 22).

Ostatnim zagadnieniem dotyczącym regulacji prawnych wartych omówienia, idąc za przykładem artykułu Shackley (2004) jest kwestia podatków, z których domy rekolekcyjne, na przykład w Wielkiej Brytanii są zwolnione w całości lub części. W Polsce to zagadnienie wygląda podobnie i jest regulowane przez przytoczoną tu już kilkakrotnie Ustawę z 1989 roku o stosunku Państwa do Kościoła. Możemy w niej przeczytać, że zarówno majątek, jak i przychody kościelnych osób prawnych podlegają ogólnym przepisom podatkowym z kilkoma wyjątkami.

Zwolnienie z opodatkowania kościelnych osób prawnych dotyczy:

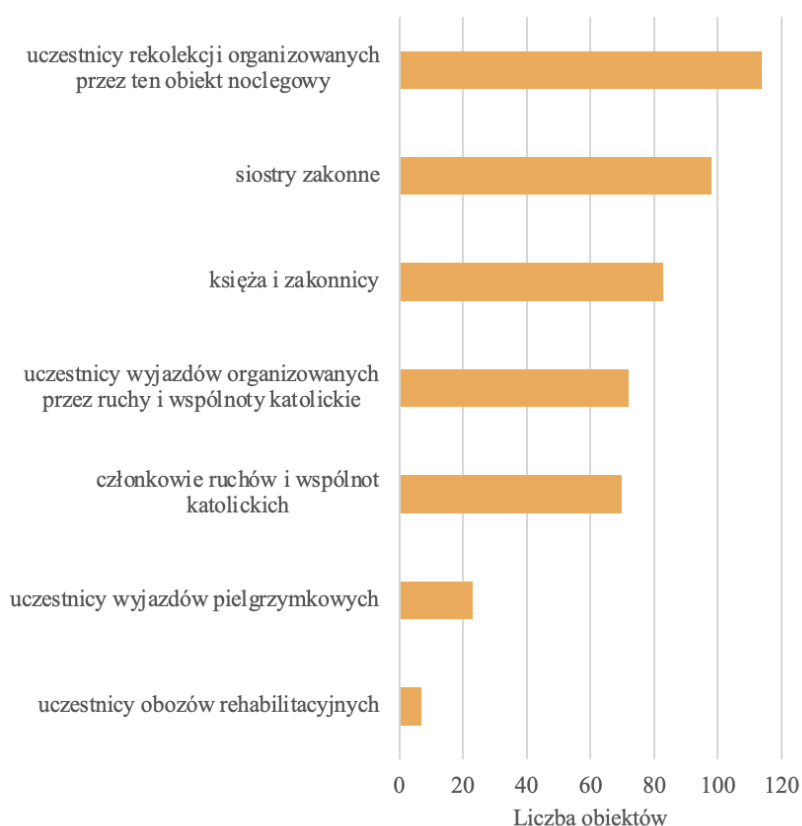
- przychodów z działalności niegospodarczej,
- dochodów z działalności gospodarczej w takim wymiarze, w jakim majątek został przeznaczony w roku podatkowym lub następującym po nim na cele kultowe, naukowe, oświatowo-wychowawcze, kulturalne, punkty katechetyczne, konserwację zabytków, inwestycje sakralne lub działalność charytatywną,
- nieruchomości lub ich części, które stanowią własność lub są użytkowane przez kościelne osoby prawne na podstawie innego tytułu prawnego na cele niemieszkalne, ale nie są to części przeznaczone na działalność gospodarczą a także przeznaczone na cele mieszkalne duchownych i członków zakonu jeżeli są wpisane do rejestru zabytków, służą jako internaty przy szkołach i seminariach duchownych, domy zakonów kontemplacyjnych, domy formacyjne zakonów i księży emerytów, są w budynkach kurii diecezjalnych, biskupich zarządów generalnych i prowincjonalnych w Sekretariacie Prymasa Polski i w Sekretariacie Komisji Episkopatu Polski (zwolnienie dotyczy także świadczeń na fundusz gminny i miejski),
- spadków i darowizn oraz opłaty skarbowej, jeżeli nabywane lub zbywane rzeczy i prawa majątkowe zostały w drodze czynności prawnych lub spadkobrania, zapisu albo zasiedzenia i nie będą przeznaczone na działalność gospodarczą (Dz. U. 1989 nr 29 poz. 154 – art. 55).

W praktyce oznacza to, że jeśli ośrodek działa na zasadzie non-profit, to znaczy wszelkie zyski przeznacza na cele statutowe obiektu, nie płaci od tego podatku. Przykładem może być tutaj Dom Formacyjny św. Wojciecha w Mikoszewie, który zgodnie z powyższym, całość zysków przeznacza na cele własne zawarte w dekrete powołującym ośrodek (Rysztowski, 2003).

5.4. Dostępność

Mówiąc o obiektach noclegowych Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce nie sposób nie zastanowić się, do kogo zasadniczo skierowana jest tego rodzaju infrastruktura? Czy jest ona ogólnodostępna, czy też z jej usług może korzystać jedynie

wąskie grono użytkowników, na przykład samo duchowieństwo? Czy na nocleg przyjmowane są tylko grupy, czy także goście indywidualni? Czy łatwe jest uzyskanie informacji o istnieniu takich obiektów i następnie nawiązanie kontaktu z ich obsługą w celu umówienia szczegółów swojego przyjazdu? Choć jak wspomina Durydiwka (2020) z oferty niektórych klasztorów mogą skorzystać jedynie konkretne grupy, na przykład kameduli goszczą tylko mężczyzn i to tych, którzy będą przestrzegać rygorystycznych zasad panujących w ich zakonie, to coraz więcej obiektów jest ogólnodostępnych i to także dla osób niewierzących.

Rys. 58. Dostępność obiektów dla konkretnych wybranych grup kościelnych (dotyczy obiektów, które przyjmują tylko wybrane grupy [n = 145])
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych pierwotnych

Zgodnie z danymi zebranymi przez autorkę podczas inwentaryzacji kościelnej bazy noclegowej, blisko 70% całej infrastruktury skierowane jest do wszystkich chętnych, z zaznaczeniem, że jeśli ktoś jest osobą niewierzącą, to zobowiązuje się szanować katolicki charakter miejsca i związany z tym regulamin placówki, w którym mogą się znaleźć takie punkty, jak zakaz spożywania alkoholu. W ramach karty inwentaryzacyjnej była również możliwość zaznaczenia, że obiekt przeznaczony jest dla wybranych grup kościelnych, a następnie wyłonięcia jakich, przy czym należy

podkreślić, że można było wskazać więcej niż jedną opcję. 145 placówek jest skierowanych do konkretnego grona odbiorców, ale żaden ośrodek nie jest przeznaczony tylko dla jednej grupy (Rys. 58). Spośród tej infrastruktury w 114 jednostkach przyjmą nas na rekolekcje, które gestorzy sami organizują, 68% może gościć siostry zakonne, a o 11% mniej księży i zakonników, co prawdopodobnie wynika z faktu, że obiekty te prowadzone są przez żeńskie zgromadzenia zakonne. Mimo, że turystyka religijna kojarzy nam się głównie z pielgrzymkami, to wśród wybranych konkretnych grup kościelnych pielgrzymi stanowią niespełna 16%. Nie zapominajmy jednak, że 326 obiektów jest otwartych dla wszystkich zainteresowanych, w tym pątników. Warto podkreślić, że kościelna baza noclegowa, w szczególności ta, której gestorem jest Caritas, skierowana jest również do osób niepełnosprawnych. Do takich miejsc należy chociażby Ośrodek Rehabilitacyjno-Edukacyjny w miejscowości Nasiczne czy Ośrodek Rehabilitacyjno-Wypoczynkowy Caritas Archidiecezji Łódzkiej w Drzewocinach.

Kościelna baza noclegowa w Polsce nastawiona jest zarówno na gości indywidualnych, jak i grupy, do przyjmowania których przygotowane jest 345 ośrodków na terenie całego kraju. Niektóre placówki są ukierunkowane na goszczenie tylko grup zorganizowanych (Boznański i in., 2000). Co ciekawe, w części ośrodków pojawiają się osoby spoza granic Polski na przykład mieszkańcy krajów europejskich – Białorusini, Niemcy, Czesi, Ukraińcy, Litwini, Włosi, Anglicy i Słowacy, jak i spoza Europy – przyjezdni z Kenii, Zambii czy Madagaskaru (Ziajka, Ślęczka, 2018).

Rys. 59. Typologia religijnych turystów kulturowych według Armina Mikosa von Rohrscheidt'a

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Mikos von Rohrscheidt (2016)

Omawiając potencjalnych klientów kościelnej bazy noclegowej, nie sposób nie nawiązać do typologii religijnych turystów kulturowych zaproponowanej przez Armina Mikosa von Rohrscheidt'a (2016) (Rys. 59). Wyróżnił on trzy główne typy turystów religijnych – motywowanych wiarą, szukających doznań oraz ukierunkowanych poznawczo. Każdy z nich dzieli się jeszcze na dwie kategorie turystów, których autorka spróbuje przyporządkować do użytkowanej przez nich kościelnej bazy noclegowej. Wśród osób uczestniczących w wyjazdach głównie z powodu wiary wyróżniamy pielgrzymów oraz zaangażowanych uczestników pobytu. Pierwsi jadą do danego miejsca przede wszystkim ze względu na jego wyjątkowość religijną. Z reguły będą korzystać z noclegów w domach pielgrzyma. Drudzy zaś, przyjeżdżają albo ze względu na religijny charakter ośrodka, albo z powodu oferowanego w danej placówce specjalnego programu o charakterze rekolekcyjnym. Najpewniej spotkamy ich w domach rekolekcyjnych lub pustelniach. Kolejnymi grupami są uczestnicy częściowo zaangażowani, a także niezaangażowani. Oba zespoły cechuje poszukiwanie doznań. Ci, którzy choć trochę są zainteresowani poszukiwaniem osobistego doświadczenia religijnej atmosfery, z reguły będą próbowali „wmieszać się w tłum”, ale nie przekraczać pewnych wyznaczonych przez siebie granic. Przypuszczalnie skorzystają z ofert domów pielgrzyma lub domów rekolekcyjnych, o ile wymagania gestorów nie będą zbyt wysokie. Niezaangażowani natomiast, będą zainteresowani propozycją kościelnych obiektów wypoczynkowych, czyli koncentrując się na własnej wygodzie, przy okazji z pewnym dystansem będą mogli przyglądać się życiu religijnemu chociażby przy danym sanktuarium. Ostatnie dwie podgrupy religijnych turystów kulturowych ukierunkowanych poznawczo według Mikosa von Rohrscheidta (2016) stanowią zainteresowani poznawaniem idei religijnych (jakie jest przesłanie danego miejsca) lub form jako wyrazu tych idei (co człowiek zrobił na chwałę Bożą: architektura i sztuka). W tych przypadkach może się zdarzyć, że turysta będzie skrajny w swoim zachowaniu, to znaczy albo nie skorzysta z żadnej formy kościelnej bazy noclegowej, albo każda będzie dla niego odpowiednia, o ile tylko będzie miał możliwość dzięki temu lepiej poznać znaczenie danych idei.

Inną propozycję podziału gości przedstawiła w swojej publikacji Durydiwka (2020). Choć odnosi się ona do klasztorów zakonnych to według autorki ma także zastosowanie przy pozostałych obiektach należących do kościelnej bazy noclegowej, co przedstawiono poniżej.

Za Durydiwką (2020) autorka wyróżnia pięć typów przyjezdnych:

- 1) osoby biorące udział w rekolekcjach indywidualnych,
- 2) uczestnicy grupowych ćwiczeń duchowych,
- 3) korzystający z warsztatów i turnusów terapeutycznych,
- 4) zainteresowani celami poznawczymi lub wypoczynkowymi,
- 5) przybywający ze zwykłej, ludzkiej ciekawości.

Pierwsze dwie grupy stanowią osoby, które są skupione przede wszystkim na przeżyciach duchowych, wyciszeniu się i pogłębieniu własnej wiary i relacji z Bogiem. Trzeci typ przyjeżdża do danego miejsca, by wykorzystać swój czas wolny na pracę nad sobą i na odnalezienie sensu własnego życia. W czwartym zestawie są turyści, którzy wykorzystują kościelną bazę noclegową ze względu na jej dobrą lokalizację lub możliwość lepszego odkrycia kultury danego regionu. W piątej kategorii znajdują się przyjezdni, dla których skorzystanie z oferty pobytu w obiektach noclegowych Kościoła rzymskokatolickiego ma coś w sobie z egzotyki – nie jest powszechnie dostępne i nieco tajemnicze. W tym przypadku uczestnicy najchętniej będą nocować w placówkach, które znajdują się w zabytkowych budowlach, takich jak średniowieczne klasztory czy pałace, aby dodatkowo móc doświadczyć, jak czuli się dawni mieszkańcy tych przestrzeni.

Rys. 60. Typy gości korzystających z „urlopu w klasztorze” a typologia turystów według Cohena (1979)

Źródło: Durydiwka (2020) na podstawie Cohena (1979)

Durydiwka (2020), opracowując kategorię użytkowników „urlopów w klasztorze”, opierała się na typologii turystów według Cohena (1979) (Rys. 60). Możemy jednak zauważyć, że klasyfikacja ta bardziej nawiązuje do oferty, z której korzystają przyjezdni, niż jak w przypadku Mikosa von Rohrscheidt’a do podstawowych motywów udziału w danej formie turystyki kulturowej. Według autorki oba podziały mogą mieć jednak zastosowanie w przypadku turystów nocujących w kościelnej bazie noclegowej.

Mimo, że taki rodzaj infrastruktury noclegowej jest przeznaczony dla wielu osób, to problem może stanowić uzyskanie informacji o istnieniu takich miejsc. Dotychczas, tak jak wspomiano na początku pracy, nie została stworzona jedna, rzetelna baza, w której byłyby zgromadzone wszystkie funkcjonujące obiekty. Wprawdzie coraz więcej ośrodków posiada swoje strony internetowe, a czasami można znaleźć dane miejsce na takich portalach jak booking.com albo rekolekcje.info, jednak doświadczenie autorki z prób nawiązania kontaktu z placówkami nie jest przez nią najlepiej oceniane. Otóż podczas badań zatelefonowano blisko 200 razy do obiektów. Mniej więcej 30% z nich w ogóle nie zostało odebranych, ani też nie oddzwoniono, choć były to w zdecydowanej większości telefony komórkowe, więc na ekranie powinien się wyświetlić numer osoby dzwoniącej. Choć pierwotnie te połączenia telefoniczne były wykonane po to, by uzyskać brakujące informacje o danych miejscach, to autorka wykorzystała tę metodę również do zweryfikowania dostępności obiektów. Podkreślimy, że osoby, do których dzwoniono, nie wiedziały, w jakiej sprawie chciano rozmawiać. Oznacza to, że dzwoniący mógł się postawić na miejscu potencjalnego klienta, który jest zainteresowany skorzystaniem z usług danej placówki. Biorąc pod uwagę, w ilu przypadkach nie udało się skontaktować z pracownikami, należy wyciągnąć z tego wniosek, że mimo ogólnej dostępności większości obiektów noclegowych Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce, skorzystanie z ich usług może być niewykonalne z powodu braku możliwości nawiązania kontaktu z ośrodkami. Przy okazji powinna to być także sugestia dla kościelnej bazy noclegowej, że jeśli planowany jest jej dalszy rozwój, to powinno się wypracować lepsze metody komunikacji z potencjalnym klientem.

Mówiąc o dostępności turystycznej można mieć na myśli zgodnie z definicją Runge i Runge (2008) wszelkiego rodzaju połączenia komunikacyjne (np. autobusowe, kolejowe, drogowe), które umożliwiają dotarcie do wybranego obiektu. Autorka

w ramach przeprowadzanych badań nie sprawdzała jednak możliwości dojazdu do ośrodków, dlatego nie jest w stanie szczegółowo opisać tej kwestii, choć również mógłby to być temat przyszłych badań. Biorąc jednak pod uwagę, że blisko połowa kościelnej infrastruktury zlokalizowana jest na wsi, a dodatkowo tego rodzaju baza cechuje się położeniem na uboczu, tak, by wokół panowała cisza i spokój, to występuje duże prawdopodobieństwo, że dotarcie do tych miejsc jest mocno utrudnione. W tym przypadku jednak często będzie to przez użytkowników uznawane za plus, a nie minus.

5.5. Sezonowość

Zgodnie z rekomendacją Kowalczyka (2010) autorka postanowiła przyjrzeć się kwestii sezonowości obiektów noclegowych Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce, czyli nierównomierności czasowej występowania zjawiska. Wyrażona jest ona cyklicznymi zmianami wielkości liczby odwiedzających, zatrudnienia, wydatków, natężenia korzystania z atrakcji turystycznych czy transportu (Butler, 2001). Według Żak (2016) sezonowość jest charakterystyczna dla turystyki religijnej i pielgrzymek, co wynika między innymi z kalendarza liturgicznego i tym samym uroczystości kościelnych. Powszechnie znane są, pieszce pielgrzymki na Jasną Górę, które szczególnie licznie przybywają do tego sanktuarium maryjnego 15 i 26 sierpnia, czyli z okazji święta Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny i Matki Boskiej Częstochowskiej, generując tym samym znacznie większy ruch turystyczny. To samo dotyczy między innymi Kalwarii Pałacowskiej, gdzie najwięcej osób korzysta z usług domu pielgrzyma w okresie od maja do sierpnia (Żołądź, 1992). Mimo, niniejszy obiekt noclegowy czynny jest cały rok, a jedynie w okresie letnim, kiedy zainteresowanie miejscowością znacznie wzrasta, gościny udziela również miejscowa ludność (Boznański i in., 2000). Dla odmiany, w Wadowicach sezon przedłużony jest do października, co może wynikać zarówno ze wspomnienia wyboru wadowiczanina Karola Wojtyły na Papieża, miało to miejsce 16 października 1978 roku, jak i z kalendarza szkolnego i wycieczek klasowych organizowanych na początku roku (Żak, 2016). Sezonowość jest charakterystycznym zjawiskiem dla tej formy turystyki zarówno w Polsce, jak i zagranicą, np. w Wielkiej Brytanii część domów rekolekcyjnych w okresie zimowym jest zamykana (Shackley, 2004).

Badane obiekty w większości są całoroczne (97%), choć w przeszłości wyglądało to inaczej. Jednak modernizacja większości bazy noclegowej sprawiła, że budynki

przygotowane są na przyjmowanie gości przez cały rok. Tylko 13 obiektów otwartych jest sezonowo. Należą do nich między innymi Hale Noclegowe w Częstochowie, które mogą pomieścić blisko 480 osób. O ile ośrodek ten prawie w pełni wykorzystywany jest przez pielgrzymów w okresie wakacyjnym, to utrzymywanie go dla pojedynczych osób przez pozostałe miesiące zwyczajnie jest nieopłacalne. Innym przykładem jest Ośrodek Edukacyjno-Formacyjny Diecezji Gliwickiej w Pławniowicach (Fot. 13), który ze względu na problemy z ogrzewaniem przyjmuje gości w lipcu i sierpniu, a w pozostałe miesiące w zależności od temperatury powietrza. Jeszcze innym powodem sezonowości obiektu jest przypadek Domu Zgromadzenia Sióstr Narodzenia NMP w Grotnikach, który udostępniany jest w zależności od chętnych, ponieważ siostry na co dzień mieszkają w innej miejscowości i przybywają do ośrodka tylko w razie potrzeby.

Fot. 13. Ośrodek Edukacyjno-Formacyjny Diecezji Gliwickiej w Pławniowicach – Zespół pałacowo-parkowy Ballestremów
Źródło: www.slaskie.travel

Mimo, że autorka nie weryfikowała wielkości ruchu turystycznego w poszczególnych obiektach noclegowych, to biorąc pod uwagę, że cała turystyka religijna charakteryzuje się sezonowością, dotyczy to również kościelnej bazy noclegowej. Warto podkreślić, że przeglądając cały szereg stron internetowych powyższych placówek, autorka stwierdziła, że są na nich zaprezentowane oferty wyjazdów rekolekcyjnych, głównie w sezonie wakacyjnym. Następstwem zróżnicowanego poziomu ruchu turystycznego może być między innymi obniżenie jakości świadczonych usług w czasie wysokiego sezonu, ponieważ pracownicy nie są przyzwyczajeni do przyjmowania tak dużej liczby osób na co dzień. Dodatkowo obiekty

często poza sezonem są niewykorzystywane, przynosząc jedynie coraz większe straty. Z tego powodu coraz częściej właściciele obiektów próbują kreować takie oferty, które będą skierowane nie tylko do turystów religijnych, ale także do innych grup społecznych (Żak, 2016). W ramach szukania nowych segmentów rynku, które mogą zmniejszyć straty, ośrodki proponują organizację konferencji i spotkań biznesowych lub przyjęć okolicznościowych. Z tego też powodu część obiektów już nawet w swojej nazwie ma trzon „konferencyjny” lub „szkoleniowy”.

5.6. Wyposażenie

Kolejnym, istotnym zagadnieniem w ramach działalności kościelnej bazy noclegowej jest wyposażenie poszczególnych obiektów służących zakwaterowaniu. Zanim jednak je dokładnie omówimy, warto wspomnieć również o pewnych założeniach architektonicznych, które powinny mieć miejsce w przypadku domów rekolekcyjnych i innej architektury sakralnej. Oczywiście, dotyczy to placówek, które od początku pełniły taką funkcję, a nie zostały przejęte z czasem. W publikacji *Deus ex Architectura* (2007) architekt Robert Barełkowski wypisuje szereg cech, jakie zakłada się, że winny spełniać obiekty sakralne. Na wstępie zaznacza, że tego rodzaju miejsca powinny być widziane jako przestrzeń pełna obecności Boga, który wszystko przenika. Kluczowe jest by tego rodzaju miejsce jednocześnie przypominało o Bogu i sugerowało, że Jego wielkość wykracza poza mury świątyni. Dzięki temu obiekt ten powinien mieć wymiar symboliczny – być swoistego rodzaju bramą w drodze prowadzącej wiernych do Chrystusa. Dom rekolekcyjny zgodnie z tym zamysłem powinien prowadzić do poznania prawdy i Boga. To znaczy, że jego funkcją ma być umożliwienie doświadczenia pierwiastka transcendencji. Kościelne obiekty noclegowe z założenia są przestrzenią na styku sacrum i profanum. W związku z tym, powinno się je tak zaprojektować, by cały kompleks, mimo że jest miejscem noclegowym, przede wszystkim ułatwiał skupienie się, kontemplację, modlitwę i nawiązanie relacji z Bogiem. Z tego powodu w centralnej części ośrodka znajduje się kaplica, a wnętrza są połączone otwartą przestrzenią, by ułatwić kontemplowanie, czyli głębokie rozmyślanie nad otaczającym nas światem i naturą. Przykładem tego rodzaju układu jest Ośrodek Konferencyjno-Rekolekcyjny Archidiecezji Łódzkiej w Porszewicach (Fot. 14), który od początku miał pełnić funkcję domu rekolekcyjnego. Obiekt składa się z czterech skrzydeł, pomiędzy którymi znajduje się dziedziniec wypełniony roślinnością przypominający o średniowiecznych

krużgankach. Taki układ całego ośrodka ułatwił też, niczym w zabudowie klasztornej, wyodrębnienie poszczególnych stref. Dzięki temu jest przestrzeń modlitwy – kaplica, gastronomiczna – refektarz, konferencyjna – kapitułarz, noclegowa – dormitorium.

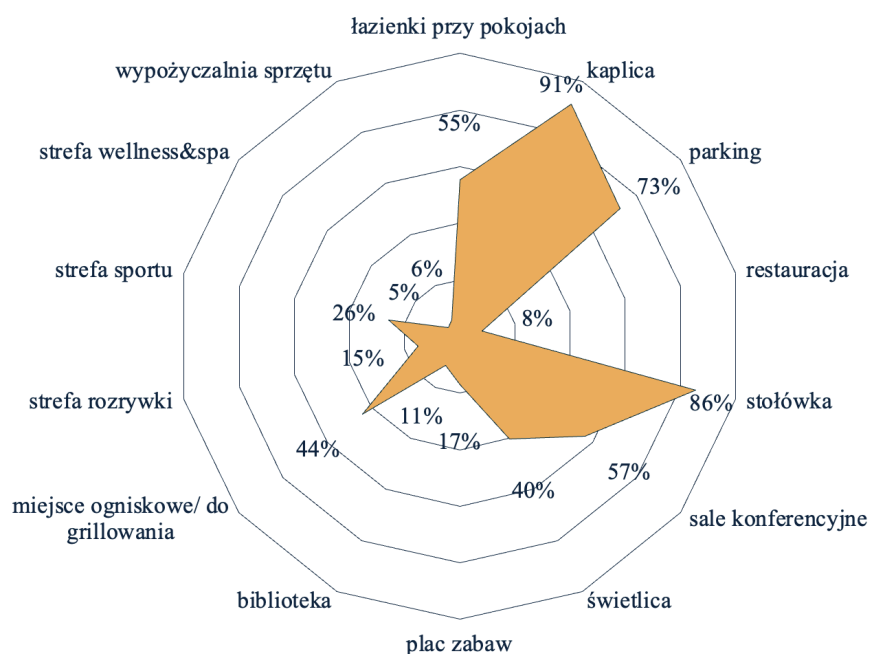
Fot. 14. „Uroczysko Porszewice” - Ośrodek Konferencyjno-Rekolekcyjny Archidiecezji Łódzkiej w Porszewicach

Źródło: <https://www.booking.com/hotel/pl/uroczysko-porszewice.pl>

Wróćmy zatem do kwestii wyposażenia obiektów noclegowych Kościoła rzymskokatolickiego. W polskiej literaturze o warunkach panujących w takich placówkach wspomina Boznański i in. (2000), który w odniesieniu do domu pielgrzyma w Kałkowie-Godowie napisał, że w środku panują bardzo skromne warunki. Znacznie więcej w tej kwestii wypowiada się Shackley (2004), która opisując domy rekolekcyjne na terenie Wielkiej Brytanii również zaznacza, że często panują w nich spartańskie warunki – za małe i prosto umeblowane pokoje, żadnych nowoczesnych udogodnień, jak na przykład telewizor, minibar, żelazko czy suszarka do włosów. Rzadkością są również łazienki przy pokojach. Zaznacza jednak, że na ogół w tego rodzaju obiektach znajduje się kaplica lub kościół. Często są też takie pomieszczenia, jak biblioteka i stołówka, a wokół znajdują się tereny zielone, w których można wypoczywać i zachwycać się pięknem otaczającego świata. Zdarza się również, ale stosunkowo rzadko, że na terenie ośrodka jest także restauracja albo kawiarnia.

Biorąc pod uwagę, na jakie przestrzenie zwróciła uwagę Shackley (2004), autorka postanowiła również zweryfikować, jakie wyposażenie ma kościelna baza noclegowa w Polsce. W przygotowanej karcie inwentaryzacyjnej poświęciła jedną część właśnie

temu aspektowi. Wymieniła 14 elementów wyposażenia, które można było zaznaczyć, jako znajdujące się na terenie ośrodka. Były to: łazienki przy pokojach, kaplica, parking, restauracja, stołówka, sale konferencyjne, świetlica, plac zabaw, biblioteka, miejsce ogniskowe lub do grillowania. Należy zaznaczyć, że część udogodnień ze względu na dużą różnorodność została połączona w większe grupy, które autorka nazwała strefami - rozrywki (ping pong/ stoły bilardowe/ piłkarzyki/ rzutki/ konsole etc.), sportu (boiska sportowe/ pływalnia/ park linowy itp.), wellness & spa (sauny/ masaże/ jacuzzi etc.) oraz wypożyczalnia sprzętu (rowery/ kijki do nordic walking/ kajaki etc.). Ponieważ dane dla poszczególnych cech nie zawsze były dostępne dla wszystkich obiektów (przy każdym elemencie brakuje informacji od 113 do 119 placówek), to autorka w przygotowanym zestawieniu (Rys. 61) zaprezentowała jaki procent ośrodków, z tych o których posiada wiedzę, ma dane wyposażenie.

Rys. 61. Rodzaj wyposażenia w obiektach noclegowych Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych pierwotnych

Zgodnie z angielskim trendem w ponad 90% obiektów jest kaplica, co przy okazji stanowi wyróżniającą się cechę w odniesieniu do innego rodzaju bazy noclegowej. Drugim najczęściej występującym pomieszczeniem jest stołówka – 86%, a dla odmiany restauracja jest trzecim najrzadszym elementem. W związku z tym możemy wnioskować, że w kościelnej infrastrukturze gestorzy nastawieni są bardziej na ugoszczenie i nakarmienie przybyłych, niż uzyskanie dodatkowych środków finansowych poprzez

prowadzanie oddzielnej restauracji. Oczywiście, mógłby to być również temat przyszłych badań – na ile kościelna baza noclegowa wykorzystuje potencjał gastronomii w swoich obiektach i związanych z nią zysków.

Fot. 15. Strefa wellness&spa w obiekcie "Dom na Podwalu" w Lublinie

Źródło: <https://www.booking.com/hotel/pl/dom-na-podwalu-lublin.pl>

Zaskakujące może być to, że niewiele ponad połowa ośrodków posiada łazienki przy pokojach, które mogłyby się wydawać już pewną normą dla hotelarstwa. Przypuszczalnie, zapewnienie tego komfortu gościom jest jedynie kwestią czasu. Tak, jak wspomniano w poprzednim podrozdziale, aby zapewnić stały przychód, gestorzy próbują wzbogacić swoją ofertę o dodatkowe usługi, które z reguły skierowane są do różnych grup odbiorców. Z tego powodu oferują między innymi organizację spotkań biznesowych i okolicznościowych (blisko 60% obiektów posiada salę konferencyjną). Interesujące jest, że w kolejno 5% i 6% placówek występuje strefa wellness & spa i wypożyczalnia sprzętu. Pierwsze udogodnienie jest o tyle zadziwiające, że bardziej kojarzymy je z hotelami cztero- i pięciogwiazdkowymi niż nieskategoryzowanymi obiektami noclegowymi Kościoła rzymskokatolickiego. W niektórych przypadkach wynika ona z posiadania pojedynczych elementów, jak na przykład grotu solna w Domu Rekolekcyjno-Formacyjnym „Uzdrowienie Chorych” im. Jana Pawła II w Głogowie, sauna fińska w Ośrodku Konferencyjno-Rekolekcyjnym Archidiecezji Łódzkiej w Porszewicach, czy też jacuzzi i sauna w Domu na Białej Dolinie im. Jana Pawła II w Szklarskiej Porębie. Mamy też przykład „Domu na Podwalu” w Lublinie (Fot. 15), który ma całą ofertę wellness z serią masażów i rytuałów pielęgnacyjnych (<https://domnapodwalu.pl/spa-wellness/>). Jeżeli chodzi o wypożyczalnię sprzętu, najczęściej dotyczy to opcji wypożyczenia rowerów lub kijków do nordic walking. Zdarza się jednak, że w przypadku ośrodków położonych nad jeziorami, gestorzy dają również możliwość wynajęcia sprzętu wodnego. Przykładowo w Jeziornej Osadzie SAC możemy wypożyczyć rowerek wodny,

a w Nadburzańskim Ośrodku Edukacji za dodatkową opłatą mamy kajaki. Choć zróżnicowanie wyposażenia obiektów jest duże to za kluczowe elementy powinniśmy uznać kaplicę, stołówkę i parking.

5.7. Oferta

Zagadnieniem bezpośrednio związanym, a często wręcz wynikającym z wyposażenia obiektów, jest oferta i tym samym ich działalność. Propozycja wakacji w tego rodzaju miejscach, cieszy się coraz większym zainteresowaniem osób, które potrzebują odpoczynku od codzienności i wyciszenia się (Mróz i Mróz, 2015). Ludzie pragną kontaktu z przyrodą, chcą opuścić zgiełk miasta, związany z codziennością stres i wieczne poczucie pośpiechu oraz znaleźć się w miejscu, gdzie doświadczą zarówno zewnętrznej ciszy otaczającej ich natury, jak wewnętrznej, czyli duchowej (Lebiadowska, 2009; Durydiwka, 2020). Ksiądz Ostrowski (2018) w swojej publikacji *Pielgrzymka a turystyka religijna* wspomina, że aby odpocząć, człowiek potrzebuje odnowić swoje siły fizyczne i psychiczne. W regeneracji tych drugich przydatna jest przede wszystkim cisza oraz obcowanie z pięknem świata i ludzkich dzieł. Dodatkowo istotny jest także kontakt z drugim człowiekiem, który zaspokaja nasze potrzeby społeczne. Zaznacza jednak, że najważniejszy jest przede wszystkim wypoczynek duchowy opierający się na pogłębianiu relacji z Bogiem. Jest to możliwe między innymi w ramach opcji wyjazdowych przewidujących kontemplację, w której zasadniczo niezbędne jest przebywanie w odosobnieniu, samotności i ciszy. Jednym z zakonów oferujących tego rodzaju formę modlitwy są kameduli, których klasztory są w większości ulokowane w miejscach odludnych w Polsce – na wzniesieniach, wśród lasów lub innych przestrzeni atrakcyjnych przyrodniczo, np. Erem Srebrna Góra (krakowskie Bielany) (Krakowiak, 2006). Należy jednak zaznaczyć, że przebywanie na terenach do nich należących jest związane z pewnymi restrykcjami. Po pierwsze oferta skierowana jest tylko do mężczyzn, obowiązuje ścisła abstynencja, zakaz palenia tytoniu oraz nie wolno korzystać z laptopów i telefonów komórkowych (Mróz i Mróz, 2015). Zakonnicy wymagają także od przyjezdnych brania udziału we wszystkich punktach ich dnia, czyli modlitwach, pracach i posiłkach. Pobudka jest o 3.30, a milczenie w celi od 19.45 (<https://www.kameduli.eu/rekolekcje-2.html>). Mimo wszystko, takie ograniczenia

i tajemniczość sprawiają, że nie brakuje chętnych do korzystania z propozycji zakonników (Krakowiak, 2006).

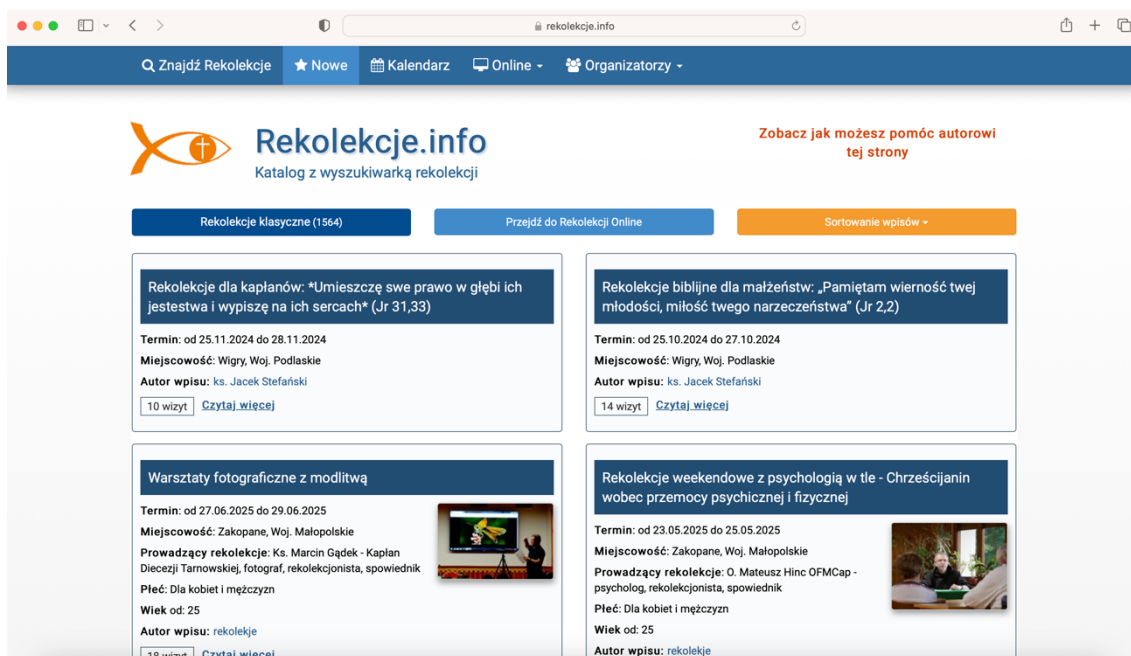

Fot. 16. Pustelnia "Wyspa"

Źródło: <https://duszpasterstwotalent.pl/rekolekcje-w-ciszy-2/>

Możliwość wyciszenia mamy także w pustelniach (Fot. 16), które nastawione są na indywidualne wizyty. W takich miejscach przyjezdny często sam organizuje sobie pobyt w duchu rekolekcyjnym, z ewentualnym kierownictwem duchowym ze strony gestorów, którzy w tym przypadku najczęściej będą osobami zakonnymi (<https://www.domfaustyny.pl/dom-pielgrzyna/pustelnia-dom-pielgrzyna>). W Polsce obiekty o takim charakterze możemy spotkać chociażby w Ostrówku (Pustelnia – Dom św. Faustyny), czy Dursztynie (Pustelnia ks. Franciszka Blachnickiego). Chcąc odkryć piękno ciszy można skorzystać także z bogatej oferty rekolekcji ignacjańskich, czyli ćwiczeń duchowych prowadzonych regułą św. Ignacego Loyoli, które trwają najczęściej około tygodnia, a uczestnicy zobowiązują się przez ten czas milczeć. Prowadzone są one prawie we wszystkich ośrodkach należących do zakonu oo. jezuitów, na przykład w Domu Rekolekcyjnym w Kaliszu (<https://dfdkalisz.jezuici.pl/terminarz/>), czy Domu św. Ignacego w Jastrzębiej Górze (<https://jastrzebiagora.jezuici.pl/rekolekcje-ignacjanskie/>). Co ciekawe, mimo że inne zakony również prowadzą pobyty według metody św. Ignacego i w ciągu roku kalendarzowego możemy znaleźć naprawdę wiele różnych terminów związanych z tą ofertą, ta forma wyjazdu cieszy się niesłabnącą popularnością i wiąże się z częstym brakiem miejsc i wpisywaniem się chętnych na listy rezerwowe.

W oparciu o zebrane dane autorka stwierdza, że w blisko 70% obiektów noclegowych Kościoła rzymskokatolickiego gestorzy przygotowują specjalne oferty przyjazdowe o charakterze religijnym. Ich propozycja jest bardzo zróżnicowana – od wspomnianych wcześniej ignacjańskich ćwiczeń duchowych, poprzez inne formy rekolekcji trwające najczęściej od trzech do ośmiu dób, dni skupienia, szkoły formacyjne, szkolenia, warsztaty, do kolonii, obozów wakacyjnych, sympozjów i konferencji naukowych (Rysztowski, 2003; Kapera, 2005; Siwek, 2011; Mróz i Mróz, 2015; Mróz, 2014; Ziajka i Ślęczka, 2018; Durydiwka, 2020). Najczęściej w obiektach organizowane są trzydniowe rekolekcje weekendowe (indywidualne lub grupowe), które prowadzone są według różnych metod i mogą mieć również charakter terapeutyczny (Adamczyk, 2017), co jest coraz częściej spotykane – m.in. o samoakceptacji, pewności siebie, przebaczeniu. Fakt, że wyjazdy te z reguły trwają trzy dni możemy tłumaczyć tym, że jest to nawiązanie do tajemnicy paschalnej Chrystusa, który umarł i po trzech dniach zmartwychwstał (Gierek, 2000). Oferta rekolekcyjna jest na tyle rozbudowana, że powstała dedykowana jej strona internetowa – rekolekcje.info, na której możemy znaleźć interesujące nas ćwiczenia duchowe, przeglądając opracowany kalendarz z terminami spotkań lub dzięki specjalnej wyszukiwarce, w której możliwe jest przefiltrowanie całego zestawienia według lokalizacji, odbiorcy, tematu, duchowości lub innych szczegółów (Rys. 62).

Rys. 62. Wyszukiwarka internetowa z ćwiczeniami duchowymi - rekolekcje.info
Źródło: <https://rekolekcje.info/rekolekcjea>

W celu zobrazowania wielkości zjawiska, jakim są katolickie ćwiczenia duchowe, warto zaznaczyć, że tylko na powyższym portalu zgłoszonych jest ponad 1500 turnusów rekolekcji, a oblicza się, że rocznie w tego typu wydarzeniach bierze udział około pięciu milionów osób (Siwek, 2011). Według danych zebranych przez Ziajkę i Ślęczka (2018) tylko w Centrum Formacji Duchowej (CFD) w Trzebini w latach 2006-2017 zorganizowano 763 spotkania, które zgromadziły około 30 tysięcy uczestników, zaś w CFD w Krakowie w okresie 2002-2017 blisko 54 tysiące. W 2015 roku w Domu Rekolekcyjnym Misjonarzy Świętej Rodziny w Górze Klasztornej nocowało około 4 tysięcy turystów (Podgórski, Charzyński i Skiera, 2016). Interesujący może być fakt, że dotychczas ani Kościół, ani państwo nie prowadziło statystyk dotyczących tego rodzaju wyjazdów, dlatego nie sposób określić dokładnej skali zjawiska. Co ciekawe, w Wielkiej Brytanii działają już dwie organizacje (Christian Research Organization i Association for Promoting Retreats) zajmujące się tego rodzaju badaniami (Shackley, 2004). W związku z powyższym, warto byłoby wziąć pod uwagę prowadzenie takich statystyk również w Polsce, tym bardziej, że istnieje instytucja, która teoretycznie mogłaby się tym zająć – Instytut Statystyki Kościoła Katolickiego.

Kościelne obiekty noclegowe, tak jak zostało wcześniej opisane, mają przede wszystkim służyć wiernym w modlitwie, medytacji i spotkaniu z Bogiem, choć oczywiście są otwarte nie tylko dla praktykujących katolików. Co ciekawe, nie brakuje niewierzących, którzy przyjeżdżają do takich miejsc w celu zaspokojenia swojej ciekawości oraz doświadczenia autentyczności i wyjątkowości rytuałów, czyli czegoś, co choć jest teoretycznie powszechnie dostępne, to w dużej mierze jest oryginalne (Orłowski i Woźniczko, 2016). Inni wykorzystują obiekty ze względu na konkurencyjną cenę lub z powodu ich doskonałej lokalizacji. Przykładowo bernardyński Dom św. Szymona z Lipnicy znajduje się jedynie 250 m od Zamku Królewskiego na Wawelu. Z usług kościelnej bazy noclegowej korzystają także przyjezdni z zagranicy. Na przykład Dom formacyjny św. Wojciecha w Mikoszewie gości co dwa lata młodzież polonijną z Litwy, Kazachstanu i Białorusi na obozach wakacyjnych (Rysztowski, 2003).

W Polsce coraz częściej możemy się spotkać z tym, że klasztory są nie tylko placówkami o charakterze sakralnym czy muzealnym, ale również noclegowym i wypoczynkowym (Durydiwka, 2020). Wprowadzenie pozostałych dwóch funkcji często związane jest z chęcią zapewnienia placówkom dodatkowych źródeł dochodów, dzięki

którym mają szansę się utrzymać bądź też przeprowadzić niezbędne remonty. Niezależnie od tego z jakim rodzajem obiektu noclegowego mamy do czynienia, możemy odnieść wrażenie, że ceny za pobyt w nich są poniżej poziomu rynkowego. Shackley (2004) twierdzi, że wynika to z prób niewykluczania nikogo z możliwości skorzystania z oferty domów rekolekcyjnych. W dodatku biorąc pod uwagę ich proste wyposażenie, niskie koszty marketingu, a także utrzymania i obsługi pokoi (często przyjezdni sami muszą sobie zapewnić pościel, ręczniki i mydło oraz pomóc przy posiłkach), to kwoty te wydają się bardziej adekwatne. Mimo to sytuacja ta sprawia, że zyski są marginalne, czasem wręcz żadne, nie wspominając momentami o stratach, jakie mogą przynieść. W ostatnich latach autorka jednak zauważyła pewną zmianę w podejściu gestorów do stawek za noc. Noclegi zaczynają być coraz droższe, czasem nie różnią się od cen rynkowych, ale idzie za tym również coraz wyższa jakość obiektu i obsługi. Warto jednak zaznaczyć, że mimo wyższych stawek, prawie na każdej stronie internetowej ośrodków znajdziemy informację, że jeśli kogoś nie stać na przyjazd, to ma się skontaktować telefonicznie. W oparciu o doświadczenie autorki można dodać, że z reguły po takiej rozmowie chętny płaci minimalne koszty albo w ogóle nic, ponieważ koszt jego pobytu pokrywany jest przez innego uczestnika lub darczyńcę.

Przestaje dziwić fakt, że część gestorów stara się o oficjalną kategoryzację, na przykład krakowski Domus Mater jest trzygwiazdkowym hotelem (<https://domusmater.pl/>). Niektóre ośrodki można także znaleźć na międzynarodowych, ogólnodostępnych platformach internetowych, które oferują noclegi. Na stronie booking.com możemy znaleźć między innymi takie miejsca, jak wspomniany wcześniej Ośrodek Konferencyjno-Rekolekcyjny Archidiecezji Łódzkiej – Uroczysko Porszewice, gietrzwałdzki Domus Mariae, krakowski Domus Mater, czy warszawskie Centrum Barnabitów. Oprócz tego ponad 70% placówek gotowe jest przyjąć grupy zorganizowane, w tym wycieczki szkolne, a około 25% udostępnia swoje przestrzenie konferencyjne do organizacji spotkań okolicznościowych i innych wydarzeń naukowo-firmowych. Dzięki temu miejsca te przestają być tylko zależne od rozwoju turystyki religijnej i sezonowości ruchu pielgrzymkowego.

Podsumowując kwestię działalności obiektów noclegowych Kościoła rzymskokatolickiego autorka chciałaby podkreślić, że w niniejszym rozdziale starała się jedynie zarysować, jak funkcjonują na co dzień tego rodzaju miejsca. W swojej pracy nie

uwzględniła w ogóle specyfiki funkcjonowania tego rodzaju infrastruktury w sytuacjach nadzwyczajnych, kiedy to nie tyle brane są pod uwagę jakiegokolwiek kwestie zarobkowe, ale przede wszystkim postawa chrześcijańska i pomoc drugiemu człowiekowi. Dobrym przykładem w tym temacie może być inwazja Rosji na Ukrainę w lutym 2022 roku i związany z tym wybuch wojny. Wiele kościelnych ośrodków noclegowych udzieliło wówczas schronienia licznym grupom uchodźców. Na przykład Archidiecezjalny Ośrodek Charytatywny CARITAS w Rybakach stał się bezpiecznym miejscem dla 160 osób, Nadbużański Ośrodek Edukacji w Broku dla 130, a Dom Pielgrzyma w Kalwarii Zebrzydowskiej dla ponad 300 Ukraińców. Dodatkowo oprócz udzielania noclegu, gestorzy organizowali między innymi warsztaty z nauką języka polskiego, pomagali w transporcie Ukraińców po przekroczeniu granicy z Polską, przygotowywali bezpłatne posiłki i często stawali się pierwszym przystankiem na drodze do bezpiecznego pobytu w krajach europejskich.

Autorka jest świadoma, że temat działalności kościelnej bazy noclegowej powinien być dokładniej zbadany zarówno z punktu widzenia podaży, jak i popytu. Wciąż niewiele wiadomo o ruchu turystycznym do tych miejsc, także dogłębniej należałoby przyjrzeć się proponowanej ofercie oraz znaczeniu tych obiektów w odniesieniu do pozostałej infrastruktury noclegowej. W związku z powyższym zagadnienia te mogłyby stanowić przyszły kierunek dalszych badań.

6. Czynniki kształtujące obecny stan bazy noclegowej Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce

Niniejszy rozdział został podzielony na trzy części. W pierwszej (6.1.) omówiono kwestię lokalizacji obiektów noclegowych w literaturze. W drugiej (6.2.) skupiono się na grupie czynników wewnętrznych (religijnych), zaś w trzeciej (6.3.) – zewnętrznych (świeckich) wpływających na wielkość bazy w danej przestrzeni. Podział ten został zastosowany, ponieważ w statystyce kościelnej korzysta się z innych jednostek statystycznych (diecezje/parafie) niż w statystyce świeckiej (województwa, powiaty, gminy). Z racji, że jednostki te się ze sobą nie pokrywają, nie sposób odnieść danych religijnych do świeckich i na odwrót.

Autorka omówi kilka czynników, które mogą być współzależne z liczbą obiektów w poszczególnych przestrzeniach, choć najprawdopodobniej wynika to z wielu czynników jednocześnie i nie sposób będzie wskazać jednoznacznego źródła. Przy każdej z wymienianych cech postanowiła sprawdzić, czy zachodzi statystyczna zależność między danym czynnikiem a liczbą obiektów noclegowych Kościoła rzymskokatolickiego na danym obszarze. Z tego powodu w każdym przypadku obliczyła, ile wynosi współczynnik korelacji r Pearsona dla danej cechy. Dzięki tej korelacji można sprawdzić, czy istnieje związek liniowy między dwiema zmiennymi ilościowymi. Współczynnik ten oscyluje od -1 do 1, gdzie dwie skrajne oznaczają idealną współzależność, a 0 całkowity brak wpływu jednej zmiennej na drugą.

6.1. Lokalizacja obiektów noclegowych w literaturze

Zgodnie z podejściem Gruszki, Ilnickiego i Jakubowicz (2014) jednym z podstawowych zadań geografów jest rozpatrywanie zjawisk i procesów w kategoriach przestrzennych, czyli jak wygląda zróżnicowanie występowania określonego zjawiska w zależności od terytorium, w którym się znajduje. Dodatkowo Kowalczyk (2002) zaznacza, że lokalizacja obiektów noclegowych może bezpośrednio wpływać na ich porażkę lub sukces, dlatego problematyka ta powinna być poruszana w badaniach dotyczących geografii hotelarstwa. W poprzednich dwóch rozdziałach mogliśmy zapoznać się z analizą przestrzenną kościelnej bazy noclegowej. Ta część pracy poświęcona jest omówieniu czynników, które mogą wpływać na lokalizację obiektów noclegowych Kościoła rzymskokatolickiego z uwzględnieniem państwowego

i kościelnego podziału administracyjnego. Rozdział został podzielony na dwie kategorie czynników – wewnętrzne (kościelne) i zewnętrzne (świeckie – ogólnocywilizacyjne). Analizy oparto na danych ze wszystkich obiektów działających w 2023 roku, których było 471.

Powołując się na definicję Runge i Runge (2008), lokalizacja jest to usytuowanie jednego obiektu względem innych, które razem tworzą pewną grupę, dziedzinę. Puciato (2020) i Budner (2004) uznają, że pod słowem tym kryje się umiejscowienie danego rodzaju działalności gospodarczej, budynku w określonym obszarze. Pierwszy z nich dodatkowo wyróżnia dwa rodzaje lokalizacji – ogólną (wybór kraju, regionu, miasta) i szczegółową (konkretna działka ziemi). W literaturze (Budner, 2004; Godlewska, 2005; Puciato, 2020) można również się spotkać z wyodrębnieniem lokalizacji pierwotnej – (czynnej) oraz wtórnej (biernej). Oznaczają one, kolejno, wybór całkowicie nowego miejsca do otwieranego przedsiębiorstwa lub zmianę przeznaczenia, rozbudowę czy modernizację obiektu już funkcjonującego.

W hotelarstwie możemy dodatkowo wyróżnić lokalizację statyczną, czyli fizyczne usytuowanie danego ośrodka w przestrzeni, a także dynamiczną – proces prowadzący do umiejscowienia działalności w wybranej lokalizacji (Gruszka, Ilnicki i Jakubowicz, 2014). Przytoczeni autorzy zaznaczają również, że decyzja o wyborze konkretnej działki może bezpośrednio wpływać na sukces lub porażkę danego przedsięwzięcia. Także Puciato (2020) podkreśla, że jest to jedna z kluczowych decyzji gospodarczych, a dobre położenie działalności może przesądzić o jej rentowności.

Gruszka, Ilnicki i Jakubowicz (2014) wyróżniają trzy etapy podjęcia decyzji o lokalizacji obiektu: wybór rynku, analiza przestrzenna obszaru oraz wybór najkorzystniejszego konkretnego miejsca. Zaznaczają jednak, że sprawa wygląda inaczej w przypadku międzynarodowych sieci, gdzie kluczowe są takie kwestie jak: wielkość rynku i korzystne warunki państwa przyjmującego (niskie ryzyko gospodarcze i polityczne), polityka rządu wobec inwestorów zza granicy, stopień umiędzynarodowienia gospodarki oraz czynniki kulturowe i społeczne. Wspomniani autorzy, bazując na publikacji Tsung-Yu Chou i in. (2008), przygotowali zastawienie (Tab. 14) ukazujące strukturę modelu wyboru lokalizacji. Wyróżniono w niej cztery perspektywy: warunki geograficzne, drogowe, charakterystykę hotelu oraz zarządzanie, które decydują o lokalizacji obiektów hotelowych i ich klasie turystycznej. Zgodnie

z publikacją Tsung-Yu Chou i in. (2008) jednymi z najważniejszych kryteriów są bezpieczeństwo publiczne, nawiązanie do lokalnej kultury i tradycji oraz bezproblemowy dostęp do najważniejszych atrakcji turystycznych.

Tab. 14. Hierarchiczna struktura modelu wyboru lokalizacji

Perspektywy	Czynniki	Kryteria	Opis szczegółowy
Warunki geograficzne	środowisko otaczające	dostępność obiektów użyteczności publicznej	odległość do obiektów użyteczności publicznej takich, jak teatr czy duży park
		odległość do obiektów konkurencyjnych	regionalna konkurencja
		bezpieczeństwo publiczne	czy okolica jest bezpieczna
	walory wypoczynkowe	charakterystyka walorów wypoczynkowych	czy w okolicy istnieją walory wypoczynkowe, np. wody lecznicze czy atrakcyjny krajobraz
		urządzenia wypoczynkowe	czy jest dostęp do okolicznych urządzeń służących wypoczynkowi
Warunki drogowe	dostępność komunikacyjna	odległość od lotniska lub autostrady	czas spędzony w podróży pomiędzy hotelem a urządzeniami transportowymi
		odległość od centrum miasta	czy teren jest atrakcyjny dla inwestorów
		odległość od głównych atrakcji turystycznych	czy teren znajduje się w pobliżu głównych atrakcji turystycznych
		parking	czy obiekt ma własny parking
	wygoda przemieszczania się	dogodny dostęp z lotniska, dworca itp.	czy istnieją połączenia pomiędzy urządzeniami komunikacyjnymi a hotelem
		rozbudowana sieć dróg	możliwość wyboru różnych tras dojazdu do hotelu
		dogodny dostęp do głównych atrakcji turystycznych	ile jest możliwych połączeń pomiędzy głównymi atrakcjami turystycznymi a hotelem
Charakterystyka hotelu	oferta obiektu wewnątrz	obiekty rekreacyjne wewnątrz hotelu	liczba obiektów rekreacyjnych, np. centrum fitness, plac zabaw
		oferta restauracyjna hotelu	czy restauracje serwują kuchnię lokalną czy międzynarodową
	oferta i wygląd zewnętrzny	nawiązanie do lokalnej kultury i tradycji	powiązania architektury i wyglądu hotelu z lokalną kulturą i tradycją
		zewnętrzne urządzenia rekreacyjne	liczba zewnętrznych obiektów rekreacyjnych, np. pole golfowe lub basen
		możliwość nabycia przyległych gruntów	czy możliwy jest dalszy rozwój
Zarządzanie	zasoby ludzkie	odpowiednia liczba potencjalnych pracowników	czy zasoby ludzkie w okolicy są wystarczające
		kwalifikacje potencjalnych pracowników	czy są możliwości podnoszenia kwalifikacji pracowników, np. wyższe uczelnie
	warunki funkcjonowania	cena gruntów	czy ceny są odpowiednie dla działalności hotelarskiej
		ograniczenia prawne	czy przepisy prawne są korzystne dla działalności hotelarskiej

Źródło: Gruszka, Ilnicki, Jakubowicz (2014) na podstawie: Tsung-Yu Chou i in. 2008

W przypadku obiektów noclegowych uznaje się, że wybór ich lokalizacji opiera się z reguły na jednej z trzech koncepcji teoretycznych – teorii ośrodków centralnych W. Christallera, teorii renty gruntowej lub modelach zachowań producentów i konsumentów (Maczak, 2004; Gruszka, Ilnicki i Jakubowicz, 2014). Według teorii W. Christallera hotele są budynkami użyteczności publicznej, w związku z tym ich umiejscowienie stanowi kompromis między oczekiwaniami konsumentów i przedsiębiorców. Pierwsi z nich dążą do minimalizacji wydatków przy jak najkorzystniejszym położeniu obiektu, a drudzy do maksymalizacji obrotów przy jak najmniejszych wydatkach stałych na utrzymanie działalności (w tym podatku od gruntu). Koncepcja W. Christallera odnosi się przede wszystkim do hoteli o wysokim standardzie, które są zlokalizowane przede wszystkim w centrach dużych miast, stąd też nazwa teoria ośrodków centralnych. Dla odmiany, w teorii renty gruntowej główną tezę stanowi to, że najwyższe ceny za działki są w centrach miast, w których koszty transportu są najniższe jednocześnie uzyskując największe korzyści płynące z centralnego położenia (Gruszka, Ilnicki i Jakubowicz, 2014). Według Puciato (2020) większość teorii lokalizacji opiera się na takich kwestiach jak doskonała konkurencja, dostęp do informacji, poszukiwanie przez przedsiębiorstwa doskonałej lokalizacji i pełna racjonalność.

Tab. 15. Behawioralne czynniki lokalizacji hoteli

Teorie lokalizacji	Główne czynniki lokalizacji
Teoria peryferii	– naturalne walory turystyczne.
Teoria cyklu życia obszaru recepcyjnego	– popyt turystyczny (wielkość); – podaż turystyczna (obiekty turystyczne); – walory turystyczne (naturalne i antropogeniczne); – innowacyjność obszaru.
Teoria percepcji przestrzeni turystycznej	– popyt turystyczny (ruch turystyczny, preferencje turystów); – popyt lokalny (liczba i struktura ludności); – podaż usług turystycznych, kulturalnych, rozrywkowych; – efekt aglomeracji; – organizacja dużych imprez; – rynek turystyczny (wielkość zatrudnienia); – walory turystyczne; – cechy środowiska przyrodniczego; – dostępność komunikacyjna; – rynek pracy (elastyczność); – lokalna polityka turystyczna.
Teoria cyklu rozwoju rynku hotelowego	– poziom rozwoju gospodarczego kraju i regionu (wskaźniki makroekonomiczne); – kondycja ekonomiczna istniejących hoteli (wskaźniki mikroekonomiczne); – fluktuacja wskaźników makro- i mikroekonomicznych (przebieg i zakres fluktuacji).
Teoria globalizacji sektora hotelowego	– globalizacja; – internacjonalizacja gospodarki; – poziom rozwoju gospodarczego; – poziom rentowności branży hotelowej; – rozwój technologiczny; – popyt turystyczny; – podaż turystyczna.

Źródło: Puciato (2020)

O ile powyższe teorie mają niewątpliwie odniesienie w szczególności do wyboru przestrzeni pod duże hotele, to w przypadku małych obiektów noclegowych, które mają niewielki albo średni kapitał zakładowy, bierze się pod uwagę jeszcze jedną koncepcję – nurt behawioralny (Puciato, 2020). Według Kucińskiego (2009) w tej teorii zakłada się występowanie pozaekonomicznych i subiektywnych przesłanek do wyboru umiejscowienia danego obiektu. Oznacza to, że bardziej kładzie się nacisk na zrozumienie samego mechanizmu podejmowania decyzji. Na bazie głównych teorii wyboru lokalizacji hoteli – peryferii, cyklu życia obszaru recepcyjnego, percepcji przestrzeni turystycznej, cyklu rozwoju rynku hotelowego oraz globalizacji sektora hotelowego, Puciato (2020) przygotował zestawienie głównych behawioralnych czynników lokalizacji obiektów noclegowych (Tab. 15).

Tab. 16. Behawioralne czynniki lokalizacji a poznawcze i motywacyjne skłonności

Czynniki behawioralne	Skłonności poznawcze	Skłonności motywacyjne
Intuicja	– nadmierny optymizm, – heurystyka afektu.	– torowanie afektywne, – pułapka projekcji.
Doświadczenie	– nadmierna pewność własnej wiedzy i umiejętności, – złudzenie kontroli, – heurystyka dostępności.	– awersja do strat, – kołowrót szczęścia.
Miejsce pochodzenia i zamieszkania	– efekt myślenia wstecznego, – dysonans poznawczy.	– efekt posiadania, – efekt <i>status quo</i> .
Efekt naśladownictwa	– pułapka potwierdzenia, – heurystyka zakotwiczenia, – podstawowy błąd atrybucji, – heurystyka reprezentatywności, – dodatni i ujemny efekt świeżości.	– księgowanie mentalne, – efekt utopionych kosztów, – hedoniczne kadrowanie, – efekt dyspozycji, – krótkowzroczne unikanie strat.

Źródło: Puciato (2020)

Dodatkowo Puciato (2015, 2020) wymienia w podejściu behawioralnym kilka podstawowych zasad, takich jak:

- 1) potencjalni przedsiębiorcy nie zawsze wybierają miejsce pod przedsiębiorstwo intencjonalnie,
- 2) wybór lokalizacji może być zarówno pierwotny jak i wtórny,
- 3) inwestorzy niekoniecznie posiadają pełne informacje oraz mogą nie potrafić wykorzystać posiadanej wiedzy,
- 4) wybór miejsca wiąże się z dużym ryzykiem i niepewnością,
- 5) działania inwestorów mogą opierać się jedynie na intuicji i przesłankach subiektywnych, co wiąże się z dużą niepewnością,

- 6) decyzje lokalizacyjne podejmowane są tak, by zminimalizować koszty i zmaksymalizować zyski,
- 7) może się zdarzyć, że jedynymi argumentami przemawiającymi za daną lokalizacją będą czynniki behawioralne,
- 8) inwestorzy potrafią się ograniczyć do wyboru miejsca jedynie zadawalającego,
- 9) brak wystarczająco dogodnej przestrzeni nie będzie powstrzymywać od rozpoczęcia planów inwestycyjnych.

W podejściu behawioralnym kluczowe są czynniki, które wpływają na podejmowanie decyzji przez inwestorów. Wśród nich wymienia się między innymi intuicję, doświadczenie, miejsce pochodzenia i zamieszkania a także efekt naśladownictwa. Dodatkowo mają na nie wpływ również skłonności poznawcze i motywacyjne decydentów (Tab. 16), co może przyczynić się do nieprzemyślanych i pochopnych decyzji, które ostatecznie mogą doprowadzić do rychłego upadku przedsiębiorstw.

Biorąc pod uwagę powyższe koncepcje dotyczące wyboru lokalizacji hoteli, warto zastanowić się, czy którakolwiek z nich odnosi się do kościelnej bazy noclegowej i czy w jej przypadku możemy mówić o jakichkolwiek teoriach na etapie podejmowania decyzji, jak w przypadku dużych hoteli, czy też raczej mamy do czynienia z podejściem behawioralnym.

Autorka w przypadku obiektów noclegowych Kościoła rzymskokatolickiego na wstępie odrzuciła teorię renty gruntowej, ponieważ rzadko zdarza się by kościelna infrastruktura noclegowa znajdująca się w miastach miała lokalizację pierwotną. Z reguły placówki działające w centrach miast zlokalizowane są w obiektach, które wcześniej pełniły inną funkcję, na przykład były klasztorem czy seminarium duchownym. Na przestrzeni lat zakończyły jednak swoją działalność, ale budynek wciąż pozostał w gestii Kościoła. Zarządcy, szukając rozwiązań, jak utrzymać najczęściej zabytkowy lokal, zmieniają jego funkcję na bardziej rentowną, czyli w tym przypadku noclegową.

Również trudno znaleźć uzasadnienie teorii Christallera w odniesieniu do kościelnej bazy noclegowej, aczkolwiek istnieje pewne nawiązanie, kiedy przeanalizujemy lokalizację obiektów przy sanktuariach. Pielgrzymi przybywający do

tych miejsc chcą znaleźć schronienie jak najbliżej niego, ponosząc przy tym jak najmniejsze koszty. W tym samym momencie opiekujący się sanktuariami nie tyle będą szukać jak największych zysków finansowych, co będą chcieli umożliwić pątnikom jak najgłębsze przeżycia duchowe, zabierając im problemy trosk doczesnych, takie jak miejsce na nocleg. Ostatecznie doprowadza to do lokowania infrastruktury noclegowej w niedalekim, a czasem nawet bezpośrednim sąsiedztwie sanktuariów.

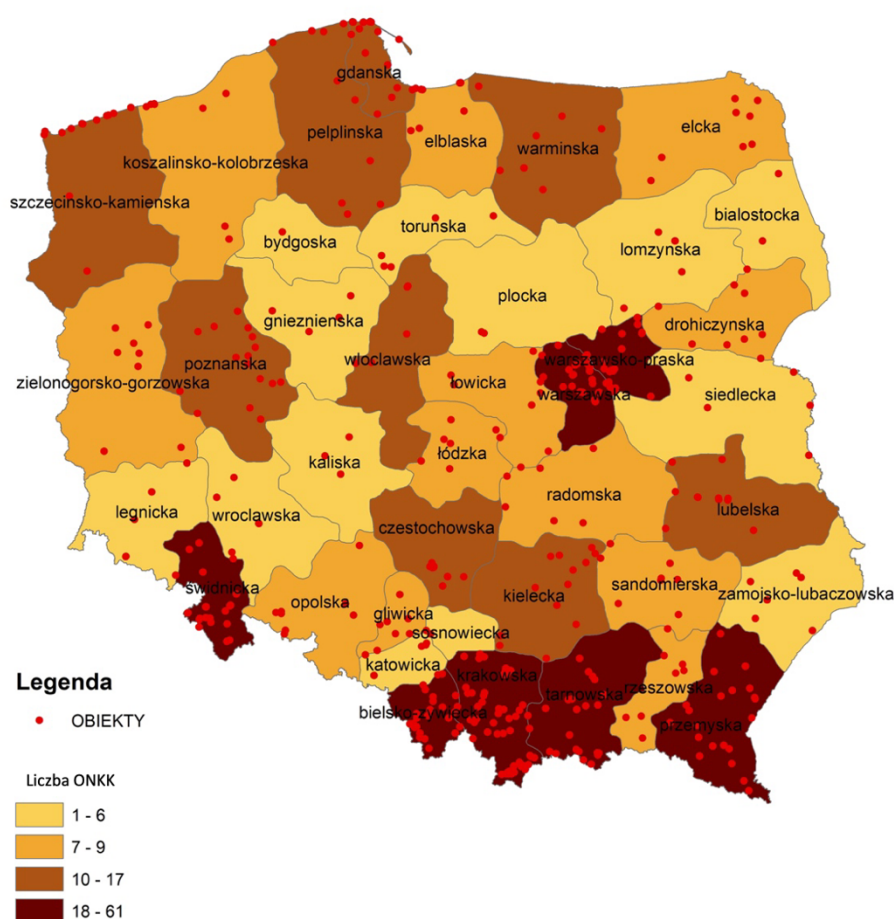
Największe uzasadnienie dla umiejscowienia obiektów noclegowych Kościoła rzymskokatolickiego ma nurt behawioralny, ponieważ po pierwsze często zdarza się, że mamy do czynienia z lokalizacją wtórną, czyli zmianą funkcji już istniejącego ośrodka. Po drugie omówiona historia kościelnej bazy noclegowej wskazuje, że część gruntów przekazywana jest na zasadzie darowizny. Tym samym trudno mówić o intencjonalnym wyborze miejsca.

Mimo wątpliwości odnośnie do istnienia jakiejś teorii lokalizacji kościelnej bazy noclegowej, autorka analizując jej rozmieszczenie przestrzenne zauważyła znaczne różnice w jej koncentracji. W związku z powyższym, w niniejszym rozdziale chce przeanalizować, czy istnieją jakieś czynniki lokalizacji, czyli cechy ekonomiczne, społeczne i środowiskowe, które mogły wpłynąć na rozmieszczenie przedsiębiorstw.

Z punktu widzenia turysty, w położeniu obiektu kluczowe jest jego najbliższe otoczenie (jakość powietrza, natężenie hałasu), odległość od atrakcji turystycznych oraz trudność dostania się do samego obiektu (Gruszka, Ilnicki i Jakubowicz, 2014). Wymienieni przed chwilą autorzy zachęcają również by przyjrzeć się samemu regionowi, czy jest atrakcyjny z punktu widzenia lokowania hotelu. Aby to ocenić powinniśmy wziąć pod uwagę takie kwestie jak wielkość i charakter miasta oraz stan infrastruktury, a także wielkość ruchu turystycznego i wpływ finansowy z turystyki. Warto także za Kowalczykiem (2010) zauważyć, że czynniki lokalizacji obiektów w miastach i na obszarach turystycznych będą inne, ale w obu przypadkach kluczowe dla rozmieszczenia pozostałych usług turystycznych. Oznacza to, że usytuowanie obiektów noclegowych jest istotne zarówno dla hotelarzy, konsumentów, innych przedsiębiorców, jak i mieszkańców, dlatego warto przyjrzeć się temu zagadnieniu także w kwestii kościelnej bazy noclegowej.

6.2. Czynniki wewnętrzne (kościelne)

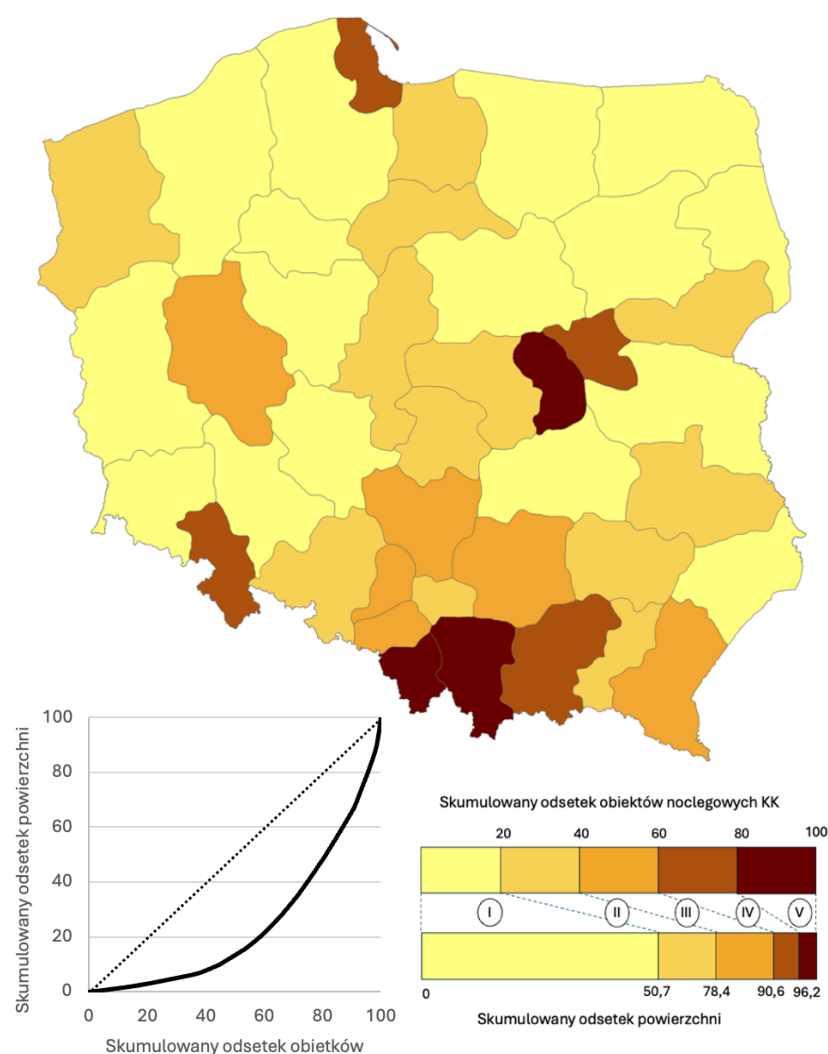
Biorąc pod uwagę, że tematyka pracy związana jest ściśle z Kościołem rzymskokatolickim nie sposób nie odnieść się do kościelnego podziału państwa, a także religijnych czynników, które mogły mieć wpływ na lokalizację obiektów. W związku z tym wyodrębniono osobny podrozdział dotyczący administracji kościelnej i skupiono się w nim tylko na potencjalnych czynnikach lokalizacji, które bezpośrednio nawiązują do Kościoła (dane dotyczące sanktuariów, parafii, duchowieństwa) i religijności (wskaźniki dominantes i communicantes).

Rys. 63. Baza noclegowa Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce według diecezji
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych pierwotnych

Na terenie wszystkich diecezji w Polsce znajduje się przynajmniej jeden obiekt noclegowy Kościoła rzymskokatolickiego (Rys. 63). Jednak zróżnicowanie w liczbie ośrodków w poszczególnych częściach kraju jest bardzo duże i waha się od 1 placówki w diecezji bydgoskiej do 61 w archidiecezji krakowskiej. Poza tym, najwięcej obiektów

znajduje się w południowych częściach Polski – diecezje: świdnicka, bielsko-żywiecka, krakowska, tarnowska i przemyska, a także wokół Warszawy – warszawska i warszawsko-praska. Biorąc pod uwagę czynniki wymienione w poprzednim podrozdziale, być może duża liczba ośrodków na południu wynika z tego, że są to obszary górskie, aczkolwiek autorka przeanalizuje jeszcze inne czynniki, które mogłyby mieć wpływ na taką lokalizację kościelnej bazy noclegowej.

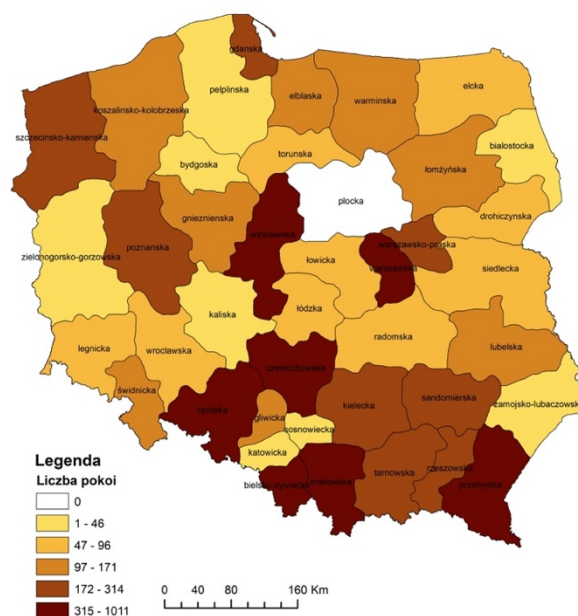

Rys. 64. Koncentracja przestrzenna obiektów noclegowych Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce dla diecezji w 2023 roku
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych pierwotnych

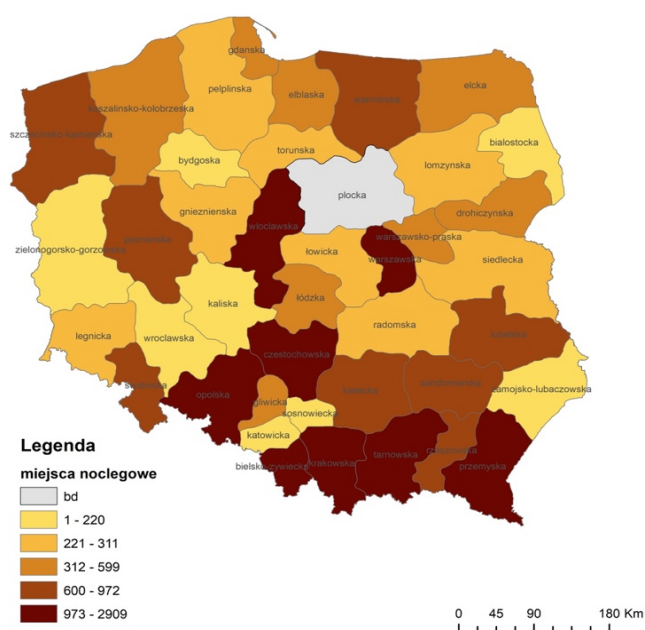
Oprócz weryfikacji, ile obiektów znajduje się w której diecezji, warto przeanalizować, tak samo jak w przypadku państwowych jednostek administracyjnych, jak wygląda kwestia koncentracji kościelnej bazy noclegowej w Polsce w zależności od

diecezji (Rys. 64). Otóż mamy do czynienia z bardzo mocną koncentracją przestrzenną. Na ponad 50% powierzchni kraju umiejscowionych jest zaledwie 20% obiektów. Tyczy się to przede wszystkim diecezji zlokalizowanych w północno-wschodniej oraz zachodniej części kraju. Zasadniczo możemy stwierdzić, że są to w dużej mierze tereny, które albo były pod zaborem pruskim, w którym Kościół dotkliwie odczuł działania ówczesnej władzy albo w chwili I rozbioru Polski były poza granicami naszego kraju i z reguły na tych terenach przeważał protestantyzm. Równocześnie ostatnie dwa kwintyle zlokalizowane są łącznie na jedynie około 9% powierzchni. Przedostatni zajmuje blisko 5,5% i dotyczy obszaru czterech diecezji z różnych krańców Polski: warszawsko-praskiej (przypuszczalny czynnik zwiększonej koncentracji obiektów: stolica i jej okolice), gdańskiej (obszary nadmorskie), świdnickiej (Sudety) i tarnowskiej (Karpaty). Ostatni zaś zajmuje 3,8%. Największa koncentracja występuje w diecezjach: krakowskiej, bielsko-żywieckiej oraz warszawskiej. Przyczyny tego zjawiska możemy doszukiwać się najprawdopodobniej w dwóch kwestiach. Są to: obszary górskie oraz na tych terenach występuje duża liczba zgromadzeń zakonnych zarówno żeńskich, jak i męskich (znaczenie tego czynnika będzie opisane w dalszej części pracy).

Autorka, próbując zweryfikować, jakie czynniki związane z religią mogłyby mieć wpływ na wielkość kościelnej bazy noclegowej w poszczególnych diecezjach, przeprowadziła szereg korelacji liczby obiektów noclegowych Kościoła rzymskokatolickiego z różnymi cechami, które będzie się starała przedstawić w dalszej części pracy. Między innymi sprawdziła, czy jakiegokolwiek znaczenie może mieć sama powierzchnia diecezji. Okazuje się, że powiązanie jest słabe i ujemne ($r = -0,22$), czyli w chwili wzrostu jednej cechy, druga będzie maleć zamiast rosnąć. Przeciętna jest za to zależność między liczbą ludności ($r = 0,49$) lub katolików ($r = 0,47$) zamieszkujących obszar danej kościelnej jednostki administracyjnej. Niewątpliwie najbardziej zaludniona archidiecezja krakowska ma równocześnie najwięcej tego rodzaju placówek, ale warto zaznaczyć, że jednocześnie najmniejsza pod względem ludności diecezja drohiczyńska, posiadając 8 ośrodków, plasuje się mniej więcej w połowie stawki, jeśli chodzi o liczbę kościelnych obiektów noclegowych.

Rys. 66. Liczba pokoi w obiektach noclegowych Kościoła rzymskokatolickiego według diecezji [n = 267]
 Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych pierwotnych

Rys. 65. Liczba miejsc noclegowych w obiektach noclegowych Kościoła rzymskokatolickiego według diecezji [n=323]
 Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych pierwotnych

Ze względu na fakt, że administracja kościelna w żaden sposób nie pokrywa się z podziałem Polski na województwa i powiaty, warto przeanalizować również jak wygląda rozkład liczby pokoi (Rys. 66) i miejsc noclegowych (Rys. 65) w zależności od diecezji. Na wstępie zaznaczmy jednak, że dane te nie dotyczą wszystkich obiektów, ponieważ nie dla każdego udało się pozyskać takie informacje. W związku z tym inny kolor na powyższych kartogramach dla diecezji płockiej oraz pelplińskiej nie oznacza, że nie ma tam w ogóle pokoi czy łóżek, a jedynie tyle, że nie uzyskano odpowiedzi odnośnie do wielkości obiektów na terenach tych jednostek. Dodatkowo oba kartogramy zostały przygotowane poprzez podział kategorii na kwintyle.

Niezależnie od tego, czy analizujemy liczbę kościelnych obiektów noclegowych, czy jej pojemność, jeśli chodzi o pokoje lub łóżka, zawsze największe wartości przypadają trzem diecezjom – bielsko-żywieckiej, krakowskiej i przemyskiej. Ich cechą wspólną jest to, że wszystkich znajdują się na obszarze Karpat, choć w ich różnych pasmach górskich. Dodatkowo każda z tych diecezji znajdowała się pod zaborem austriackim, którego władze choć pierwotnie nakładały liczne represje względem Kościoła, to były wbrew pozorom najbardziej przyjaźnie do niego nastawione i to właśnie na tych terenach mogły wciąż działać zgromadzenia zakonne.

Mediana dla diecezji wynosi w poszczególnych kwestiach: 8 obiektów noclegowych Kościoła rzymskokatolickiego, 122 jednostki mieszkalne i 481 miejsc noclegowych. Średnia w tych przypadkach jest zawsze wyższa od mediany i wynosi kolejno: 11, 177 i 635. Pomiędzy diecezjami występują duże rozbieżności w liczbie pokoi. Najmniej jest ich w diecezji sosnowieckiej i zielonogórsko-gorzowskiej – 15, zaś najwięcej w krakowskiej – 970. Ta ostatnia przoduje w liczbie miejsc noclegowych. Posiada ich 2909, a dla porównania najmniej jest również w sosnowieckiej – 40. Stolica archidiecezji krakowskiej – Kraków - już w średniowieczu był uważany za jedno z ważniejszych miejsc pielgrzymkowych w Polsce (Sołjan, 2003). Powstanie w tym mieście Sanktuarium Bożego Miłosierdzia, które jest najważniejszym pod tym wezwaniem miejscem na świecie, tym bardziej doprowadziło do rozkwitu turystyki religijnej na tym terenie. Nie wspominając też o innych kluczowych miejscach dla pątników, jak Kalwaria Zebrzydowska czy Wadowice. W związku z tym przodowanie archidiecezji krakowskiej w liczbie kościelnych obiektów noclegowych, jednostek mieszkalnych i miejsc noclegowych w nich, w ogóle nie powinno dziwić.

6.2.1. Wskaźniki religijności

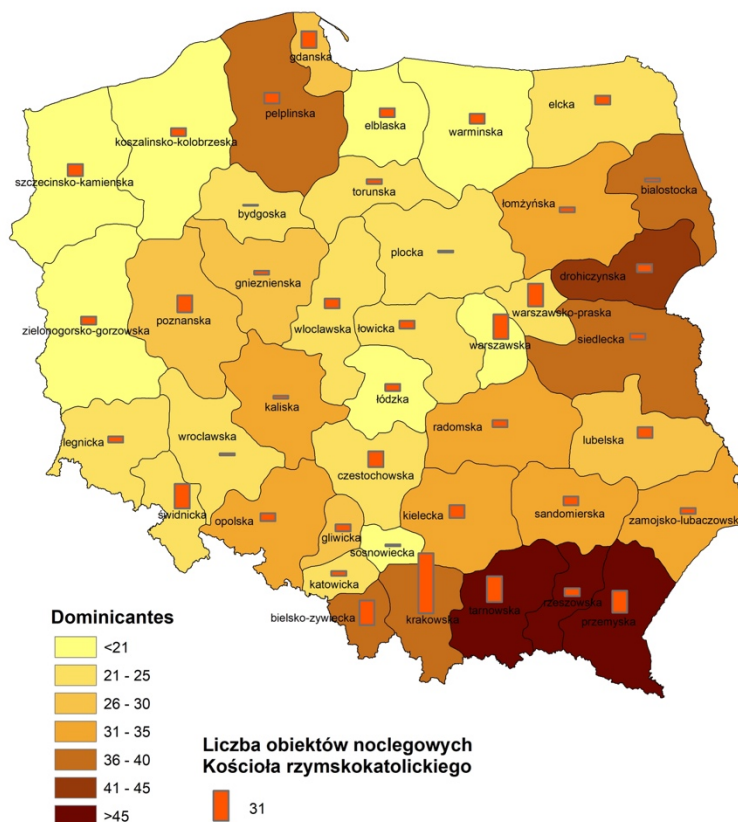
Potencjalnym czynnikiem, który mógł mieć wpływ na zwiększoną kościelną bazę noclegową w poszczególnych diecezjach, jest poziom religijności ludzi mieszkających na ich terenie. Zjawisko to mierzone jest przy pomocy szeregu różnych szczegółowych wskaźników, które dotyczą między innymi uczestniczenia we mszy świętej, spowiedzi, przyjmowania komunii świętej czy liczbie wspólnot działających przy poszczególnych parafiach. Badania z zakresu religijności prowadzone są w Polsce przez Instytut Statystyki Kościoła Katolickiego. Do jego głównych obszarów badań należy dynamika życia religijnego, struktura demograficzna Kościoła, instytucje kościelne i ich działalność, moralność i postawy społeczne oraz działalność duszpasterska.

Jednym ze wskaźników statystycznych w badaniach praktyk religijnych jest dominicantes, które informuje nas, jaki procent osób zobowiązanych do uczestnictwa w niedzielnej mszy świętej, faktycznie bierze w niej udział. Zobowiązani to szacunkowo 82% katolików zamieszkujących dany teren. Nie uwzględnia się w tym przypadku 100%, ponieważ obowiązek niedzielnej mszy świętej nie dotyczy między innymi dzieci poniżej 7. roku życia, matek zajmujących się małymi dziećmi, dyżurujących w niedzielę czy też chorych albo starców. Co ciekawe, w zależności od kraju procent usprawiedliwionych może być inny. W celu obliczenia tego wskaźnika, w wybraną konkretną niedzielę roku (nie może to być żadne święto, okres wakacyjny, ani czas silnych mrozów – tak, aby nie było czynników zewnętrznych wpływających na zaburzenia pomiaru) w każdej parafii wierni, którzy przyszedli na mszę świętą są liczeni przez wyznaczone do tego przez proboszcza osoby (Instytut Statystyki Kościoła Katolickiego, 2022).

(2)

$$D = \frac{\text{Uczestniczący}}{\text{Zobowiązani}} \times 100\%$$

Wydawałoby się, że poziom wskaźnika dominicantes powinien mieć odniesienie do wielkości kościelnej bazy noclegowej. Okazuje się jednak, że poziom korelacji jest słaby ($r = 0,26$). Faktycznie, kiedy przyjrzymy się Rys. 67 nie widać prawie żadnych zależności między jednymi danymi a drugimi.

Rys. 67. Wskaźnik dominantes w 2021 roku według diecezji a liczba obiektów noclegowych Kościoła rzymskokatolickiego

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych pierwotnych i Instytut Statystyki Kościoła Katolickiego, 2022

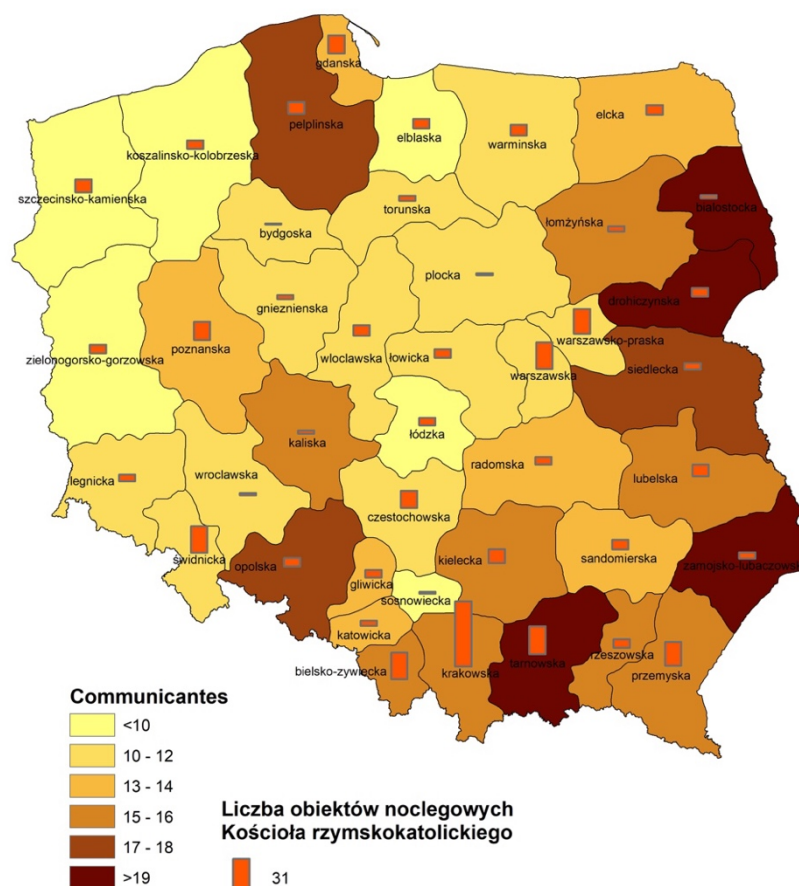
Drugim statystycznym wskaźnikiem religijności jest *communicantes*, który informuje nas jaki procent osób zobowiązanych do uczestnictwa w niedzielnej mszy świętej przyjmuje komunię świętą na danym obszarze. Badanie to ma charakter obiektywny, ponieważ zostaje ustalone na podstawie przeliczenia wiernych przystępujących w konkretną statystyczną niedzielę do Komunii. Po zweryfikowaniu (Rys. 68) okazuje się, że wielkość tego wskaźnika również nie wpływa na liczbę kościelnych ośrodków noclegowych na terenie danej diecezji ($r = 0,15$) Instytut Statystyki Kościoła Katolickiego, 2022).

(3)

$$C = \frac{\text{Przyjmujący Komunię św.}}{\text{Zobowiązani}} \times 100\%$$

Jeszcze jednym statystycznym wskaźnikiem religijności jest *participantes*. W celu jego obliczenia powinniśmy zweryfikować, jaki jest odsetek członkostw w organizacjach parafialnych w stosunku do wszystkich katolików w parafii (Instytut Statystyki Kościoła

Katolickiego, 2020). W odróżnieniu od dominantes i communicantes wskaźnik ten nie jest obliczany co roku. Dodatkowo należy również wziąć pod uwagę, że w Kościele rzymskokatolickim powstaje coraz więcej wspólnot, które są oddolnymi inicjatywami i nie spotykają się na terenie danej parafii, a lokalni księża czasem nawet nie wiedzą o istnieniu takich grup. Ostatni raz wyniki participantes zostały opublikowane w *Annuario Statisticum Ecclesiae in Polonia (2020)* i odnosiły się do sytuacji w tamtym czasie. W tym przypadku także korelacja była słaba ($r = 0,18$).

Rys. 68. Wskaźnik communicantes w 2021 roku według diecezji a liczba obiektów noclegowych Kościoła rzymskokatolickiego
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych pierwotnych i *Annuario Statisticum Ecclesiae in Polonia*, 2021

Tym samym możemy stwierdzić, że żaden z oficjalnych statystycznych wskaźników religijności nie ma większego wpływu na liczbę zakładanych przez Kościół w danej diecezji ośrodków noclegowych. Teoretycznie można by było wysnuć wniosek, że erygowanie obiektów jest niezależne od popytu. Żeby jednak to potwierdzić, musielibyśmy mieć pewność, że ludzie, którzy faktycznie korzystają z tego rodzaju bazy noclegowej pochodzą z terenu, na którym dane miejsce się znajduje, a nie że obiekt jest

budowany właśnie dla tych, którzy są spoza danego obszaru. Zdarza się również, szczególnie w przypadku obiektów diecezjalnych, że gestor swój obiekt zakłada poza terenem, który do niego należy, ale jest do obsługi wiernych z jego obszaru. Przykładem może być Dom Wypoczynkowy dla dzieci w Ulinii należy do Caritas Archidiecezji Wrocławskiej, a umiejscowiony jest na terenie diecezji pelplińskiej.

6.2.2. Sanktuaria

Biorąc pod uwagę, że wskaźniki związane z religijnością nie mają przełożenia na wielkość kościelnej bazy noclegowej na terenie danej diecezji, autorka postanowiła zweryfikować, czy czynnikiem oddziałującym na to będzie obecność sanktuarium. Należy jednak na wstępie zaznaczyć, że nie sprawdzano w tym przypadku dokładnej korelacji między obecnością sanktuarium przy każdym poszczególnym kościelnym obiekcie noclegowym, ponieważ często na stronach internetowych sanktuariów nie było informacji o możliwości zakwaterowania pielgrzymów, a na stronach obiektów noclegowych o okolicznym ośrodku kultu. Zanim jednak przejdziemy do dalszej analizy, warto wyjaśnić znaczenie poszczególnych pojęć, jak chociażby ośrodek kultu religijnego, czyli miejsce, osiedle lub miasto, które jest związana z działalnością proroka, cudem lub występowaniem ważnego obiektu sakralnego. Istotne jest to, że do takiej przestrzeni odbywają się pielgrzymki, dlatego powinna być ona przygotowana do obsługi pątników (Runge, Runge, 2008). Kolejnym kluczowym w tej części pracy pojęciem jest „sanktuarium”. Zgodnie z definicją Mroza (2019) jest to obiekt kultu religijnego, który legitymuje się biskupim dekretem erygującym albo w archiwach lub dokumentach kościelnych istnieje sformułowanie, że dane miejsce zostało określone tym mianem. Sołjan (2011) za Kodeksem Prawa Kanonicznego dodaje, że za zgodą ordynariusza miejsca mogą tam pielgrzymować wierni. Z reguły te obiekty sakralne zostały wyróżnione ze względu na ich szczególny charakter, na przykład przedmiot kultu. *Kodeks Prawa Kanonicznego* z powodu oddziaływania sanktuarium (pochodzenie przybywających pątników) wyróżnia 3 ich kategorie: międzynarodowe (zatwierdzone przez Papieża), krajowe (Konferencję Episkopatu Polski) lub diecezjalne (ordynariusza miejsca). Mróz (2016, 2019), który od lat zajmuje się spisem wszystkich polskich sanktuariów, twierdzi, że w czerwcu 2019 roku zarejestrowano ich ponad 800. Większość z nich (70%) była na cześć Matki Bożej, zaś pozostałe ku czci Pana Jezusa i Trójcy Świętej (tak zwane sanktuaria Pańskie) lub świętych i błogosławionych.

Tab. 17. Liczba obiektów noclegowych Kościoła rzymskokatolickiego w zasięgu do 1 i 5 km od sanktuarium o skali międzynarodowej, krajowej i ponadregionalnej - cz. 1

RANGA	SANKTURIUM	MIEJSCOWOŚĆ	LICZBA ONKK W ZASIĘGU	
			do 5 km	do 1 km
MIĘDZYNARODOWA	Sanktuarium Matki Bożej Jasnogórskiej	Częstochowa	12	10
	Sanktuarium Bożego Miłosierdzia	Kraków	8	3
	Sanktuarium Matki Bożej Fatimskiej	Zakopane - Krzeptówki	12	3
	Sanktuarium Matki Bożej Licheńskiej	Licheń Stary	2	2
	Sanktuarium Świętej Anny	Góra Świętej Anny	1	1
	Sanktuarium Matki Bożej Anielskiej	Kalwaria Zebrzydowska	2	1
	Sanktuarium Matki Bożej Niepokalanej i Świętego Maksymiliana Kolbego	Niepokalanów	2	1
	Sanktuarium Matki Bożej Nieustającej Pomocy	Wadowice	3	1
	Sanktuarium Bł. Ks. Jerzego Popiełuszki	Warszawa	3	1
KRAJOWA	Sanktuarium Świętego Wojciecha	Gnieszno	1	1
	Sanktuarium Matki Boskiej Piekarskiej	Piekary Śląskie	1	1
	Sanktuarium Relikwii Drzewa Krzyża Świętego	Święty Krzyż	1	1
PONADREGIONALNA	Sanktuarium Miłosierdzia Bożego	Częstochowa	12	7
	Sanktuarium Matki Królowej Rodzin	Wambierzyce	5	5
	Sanktuarium Matki Bożej Gietrzwałdzkiej	Gietrzwałd	4	4
	Sanktuarium Matki Bożej Strażniczki Wiary	Bardo Śląskie	3	3
	Sanktuarium Matki Bożej Szkaplerznej	Czerna	4	2
	Sanktuarium Królowej Bolesnej Polski	Godów Kalków	2	2
	Sanktuarium Matki Bożej Matki Kościoła	Augustów - Studzieniczna	1	1
	Sanktuarium Matki Bożej Płaczącej	Dębowiec	1	1
	Sanktuarium Matki Bożej Góreckiej	Górka Klasztorna	1	1
	Sanktuarium Świętego Józefa	Kalisz	1	1
	Sanktuarium Matki Bożej Kodeńskiej	Kodeń	1	1
	Sanktuarium Leżajskiej Matki Bożej Pocieszenia	Leżajsk	1	1
	Sanktuarium Miłosierdzia Bożego	Myślibórz	1	1
	Sanktuarium Bożego Miłosierdzia	Płock	2	1
	Sanktuarium Matki Bożej Różanostockiej	Różanystok	1	1
	Sanktuarium Wniebowzięcia NMP	Skrzatusz	1	1
	Kaplica Świętej Kingi	Stary Sącz	1	1
	Sanktuarium Matki Pokoju	Stoczek Klasztorny	1	1
	Sanktuarium Królowej Polskiego Morza	Swarzewo	1	1
	Sanktuarium Matki Bożej Świętolipskiej	Święta Lipka	1	1

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych pierwotnych i Mróz (2016)

Tab. 18. Liczba obiektów noclegowych Kościoła rzymskokatolickiego w zasięgu do 1 i 5 km od sanktuarium o skali międzynarodowej, krajowej i ponadregionalnej - cz. 2

RANGA	SANKTURIUM	MIEJSCOWOŚĆ	LICZBA ONKK W ZASIĘGU	
			do 5 km	do 1 km
PONADREGIONALNA cd.	Sanktuarium Męczenników Piasnickich	Wejherowo	1	1
	Sanktuarium Matki Bożej Miłosierdzia	Białystok	1	0
	Sanktuarium Matki Boskiej Pocieszenia	Borek Wielkopolski	0	0
	Sanktuarium Przemienienia Pańskiego	Cmolas	0	0
	Sanktuarium Świętego Jana Z Dukli	Dukla	0	0
	Sanktuarium Matki Boskiej Gidelskiej	Gidle	0	0
	Sanktuarium Najświętszego Sakramentu	Głotowo	1	0
	Sanktuarium Matki Bożej Róży Duchownej	Gostyń Poznański	1	0
	Sanktuarium Matki Bożej Pocieszenia	Górka Duchowna	0	0
	Sanktuarium Matki Bożej Kalwaryjskiej I Męki Pańskiej	Kalwaria Paławska	1	0
	Sanktuarium Matki Bożej Trzykroć Przedziwnej	Koszalin	1	0
	Sanktuarium Krzyża Świętego	Kraków	0	0
	Sanktuarium Matki Bożej Krasnobrodzkiej	Krasnobród	0	0
	Sanktuarium Matki Bożej Łaskawej	Krzeszów	0	0
	Sanktuarium Matki Bożej, Opiekunki Podlasia	Leśna Podlaska	0	0
	Sanktuarium Matki Bożej Ludźmierskiej	Ludźmierz	0	0
	Sanktuarium Matki Bożej Jaworzyńskiej Królowej Tatr	Małe Ciche - Wiktorówki	0	0
	Sanktuarium Matki Bożej Bolesnej	Obory	0	0
	Kalwaria Pakowska	Pakość	1	0
	Sanktuarium Matki Bożej Uśmiechniętej	Pszów	1	0
	Sanktuarium Świętego Antoniego	Radecznica	0	0
	Sanktuarium Matki Bożej Cierpliwie Słuchającej	Rokitno	0	0
	Sanktuarium Świętego Stanisława Kostki	Rostkowo	0	0
	Sanktuarium Matki Bożej Rywałdzkiej	Rywałd Królewski	0	0
	Sanktuarium Matki Bożej Sianowskiej	Sianowo	0	0
	Sanktuarium Wniebowzięcia NMP	Sierpc	0	0
	Sanktuarium Matki Bożej Skępskiej	Skępe	0	0
	Sanktuarium Najświętszego Sakramentu	Sokółka	0	0
	Sanktuarium Miłosierdzia Bożego	Szczecin	1	0
	Sanktuarium Nmp Królowej Polski	Szczyrk	3	0
	Sanktuarium Świętej Jadwigi Śląskiej	Trzebnica	0	0
	Sanktuarium Matki Bożej Tuchowskiej	Tuchów	1	0
	Sanktuarium Matki Bożej Kębelskiej	Wąwolnica	0	0
	Sanktuarium św. Brata Alberta	Zakopane	12	0
	Sanktuarium Matki Bożej Leśniowskiej	Żarki Leśniów	0	0

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych pierwotnych i Mróz (2016)

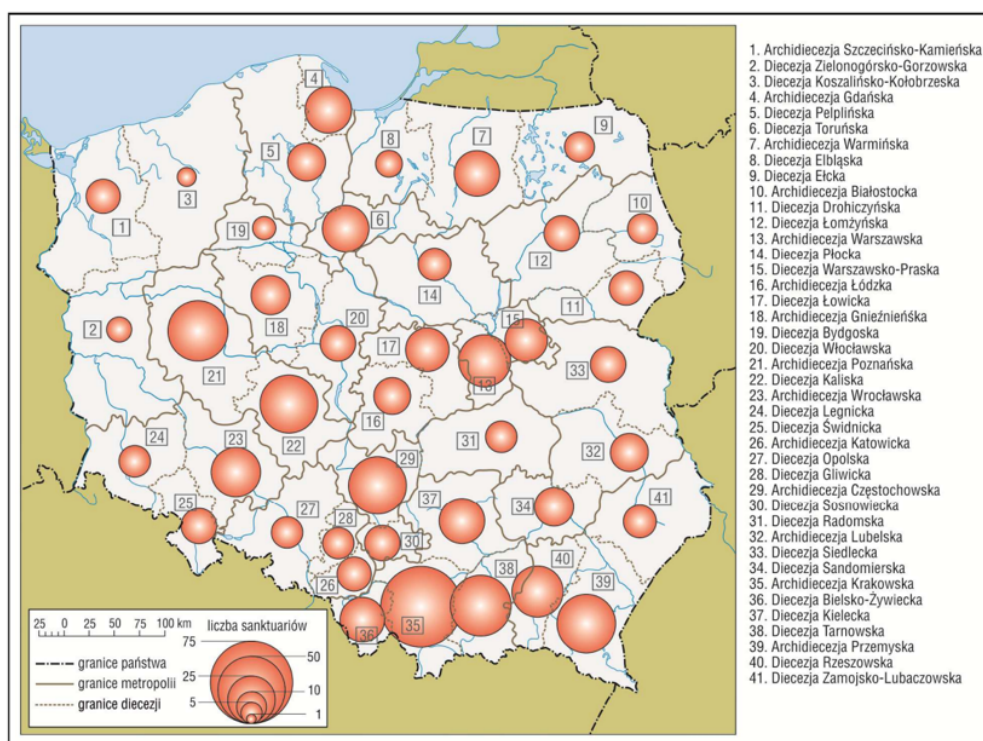
Z uwagi na to, że sanktuaria mogą wpływać na rozwój funkcji pielgrzymkowej w danej miejscowości, Jackowski (1991) i Sołjan (2012) dokonali ich podziału ze względu na rangę i zasięg ich oddziaływania na:

- lokalne – pątnicy z najbliższych okolic, ruch nieprzekraczający kilkunastu tysięcy w skali roku,
- regionalne – pielgrzymi z całej diecezji, do kilkudziesięciu tysięcy rocznie,
- ponadregionalne – ludzie przybywają z kilku okolicznych diecezji, ruch pielgrzymkowy oscyluje między 200 a 500 tysięcy,
- krajowe – wierni (nawet kilkaset tysięcy rocznie) napływają z obszaru całego kraju,
- międzynarodowe – ruch mogący przekroczyć w skali roku milion; pielgrzymi również spoza kraju.

W wyniku dużego zainteresowania danym obiektem kultu religijnego, wokół takiego miejsca zaczyna rozwijać się infrastruktura noclegowa i usługowa. Warto jednak zaznaczyć, że o konieczności powstania takiej bazy decyduje nie tyle istnienie sanktuarium, co wielkość i systematyczność ruchu pielgrzymkowego do niego (Sołjan, 2012). Z reguły, jeżeli istnieje zapotrzebowanie na miejsca noclegowe przy sanktuarium, to otwierane są domy pielgrzyma (Żołdak, 1992). Jednak w przypadku wielu obiektów nie ma takiej konieczności. Autorka przygotowała tabelę (Tab. 17 i Tab. 18), na której wyróżniła wszystkie polskie sanktuaria o skali międzynarodowej, krajowej i – najważniejsze – ponadregionalnej. Następnie postanowiła sprawdzić, ile kościelnych obiektów noclegowych znajduje się w przestrzeni 1 lub 5 km od danego sanktuarium. Okazuje się, że przyjeżdżając do międzynarodowych miejsc kultu bez problemu powinniśmy znaleźć miejsce noclegowe i to w odległości do 15 minut na piechotę (1 km), a w obrębie kolejnych 4 km powinien być przynajmniej jeszcze jeden obiekt do wyboru. Wyjątkiem jest Dom Pielgrzyma na Górze Świętej Anny, który jest jednym z największych tego typu obiektów w Polsce z możliwością jednoczesnego ugoszczenia na nocleg 650 osób. W przypadku sanktuariów krajowych mamy do wyboru po jednym obiekcie noclegowym, ale w ponadregionalnych nie możemy być już pewni, że znajdziemy jakąkolwiek placówkę należącą do Kościoła. Oznacza to, że biorąc pod uwagę rangę sanktuarium możemy się spodziewać mniejszych lub większych trudności ze znalezieniem schronienia. Aczkolwiek należy również mieć na względzie, że obiekt

kultu nawet o małym zasięgu może posiadać jednak własny dom pielgrzyma czy dom rekolekcyjny. W związku z tym będąc na stronie internetowej sanktuarium, zawsze warto sprawdzić, czy nie ma na niej informacji o możliwych opcjach zakwaterowania, tym bardziej, że zdarza się na przykład tak, jak u Saletynów w Dębowcu, że jeśli nie posiadają wolnych łóżek to pomagają zorganizować schronienie wśród miejscowej ludności.

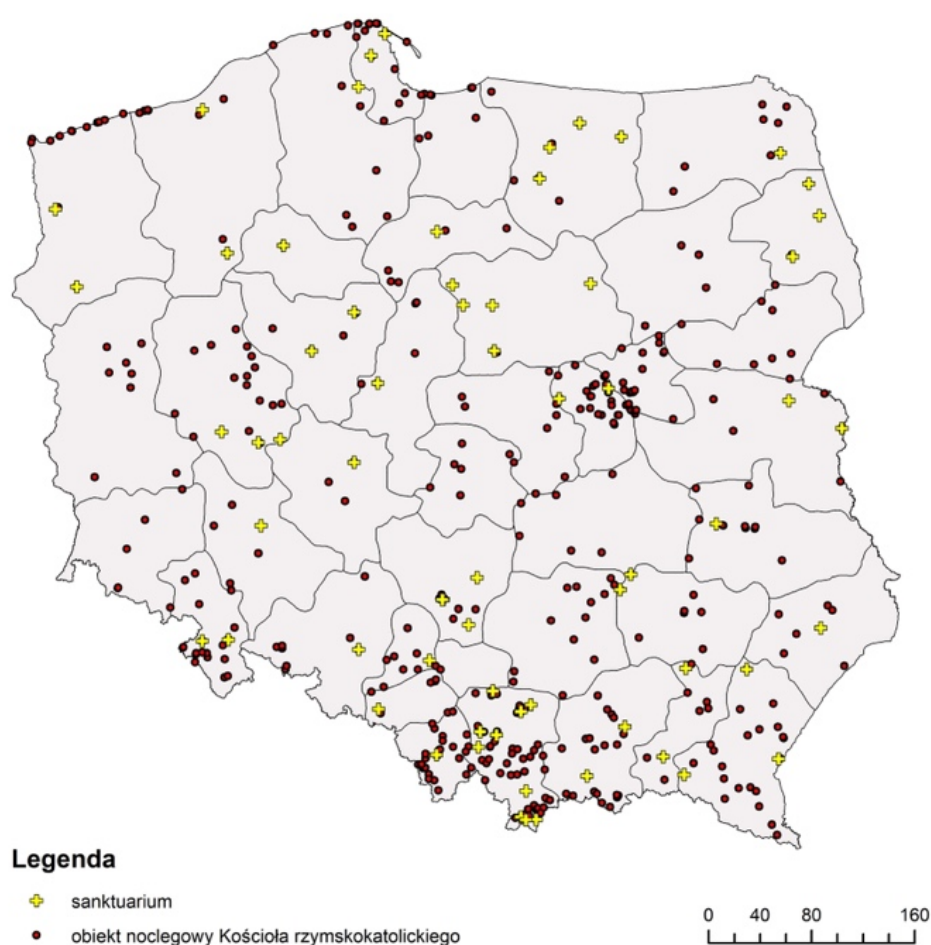
W jednej ze swoich publikacji Franciszek Mróz (2016) w sposób szczególny przeanalizował rozmieszczenie sanktuariów w Polsce. Opierając się na zapisanych przez niego informacjach, autorka chciałaby zweryfikować, w jakim stopniu pokrywają się one z rozlokowaniem obiektów noclegowych Kościoła rzymskokatolickiego (Rys. 69 i Rys. 70). W pierwszej kolejności, Mróz (2016) zwrócił uwagę na koncentrację miejsc kultu w dawnych dzielnicach Korony, czyli w południowej części Małopolski, Mazowszu, Warmii i Wielkopolsce oraz dodatkowo w Karpatach, co pokrywa się z kościelną bazą noclegową.

Rys. 69. Sanktuaria Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce - skala zjawiska
 Źródło: Mróz (2016)

Mróz (2016) zaznaczył, że najwięcej sanktuariów odnotowano w diecezjach: krakowskiej, poznańskiej, tarnowskiej, przemyskiej, kaliskiej, częstochowskiej i kieleckiej. Kiedy porównamy to z liczbą ośrodków noclegowych, zauważymy, że

istnieje tu pewna rozbieżność. O ile faktycznie diecezja krakowska jest na 1. miejscu z liczbą placówek, to pozostałe zajmują kolejno na 41 diecezji pozycje: 9, 2, 7, 36, 10 i 11. Przede wszystkim widoczne jest, że w diecezji kaliskiej albo ruch pątniczy nie generuje takiego zapotrzebowania na nocleg albo podaż nie nadąża za popytem. Kolejnym wymienionym regionem jest Wyżyna Śląsko-Krakowska i Małopolska ze szczególnym zaznaczeniem Częstochowy, gdzie funkcjonuje 7 sanktuariów, tam ruch pielgrzymkowy z pewnością przekłada się na możliwość ugoszczenia pątników w 12 obiektach. Zarówno Pojezierze Wielopolskie, jak i Nizina Mazowiecka są obszarem działania dla ponad 60 sanktuariów.

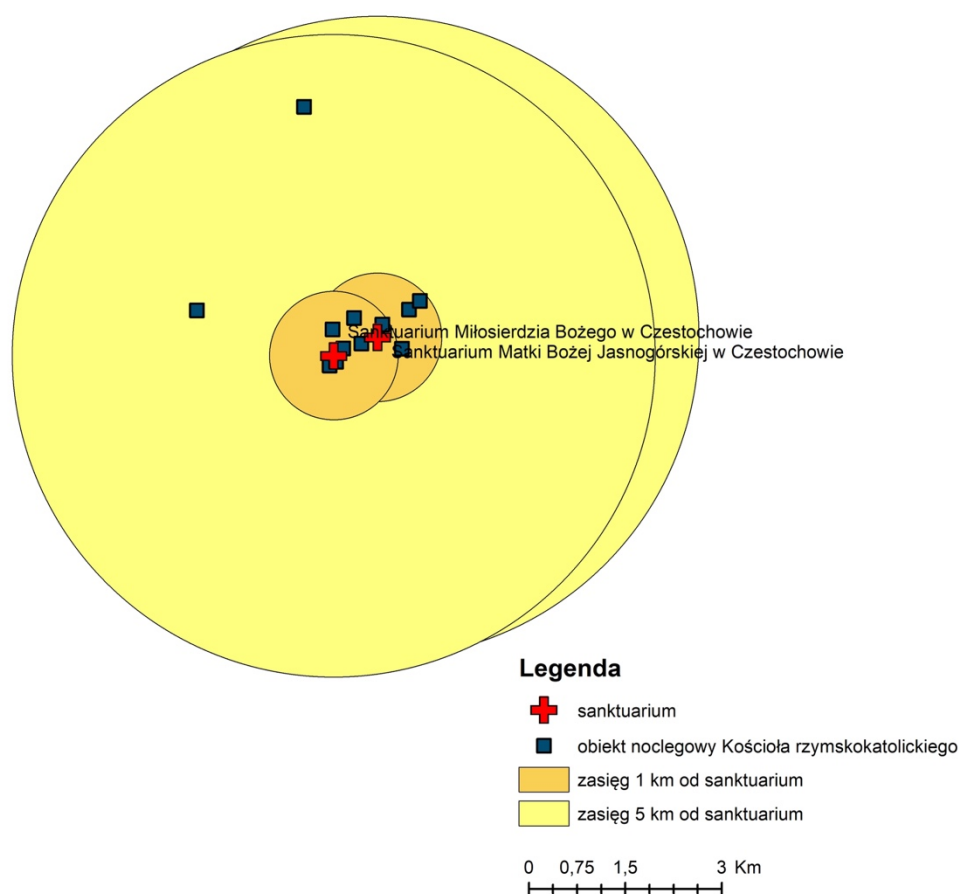

Rys. 70. Sanktuaria o zasięgu międzynarodowym, krajowym i ponadregionalnym a obiekty noclegowa Kościoła rzymskokatolickiego

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych własnych i Mróz (2016)

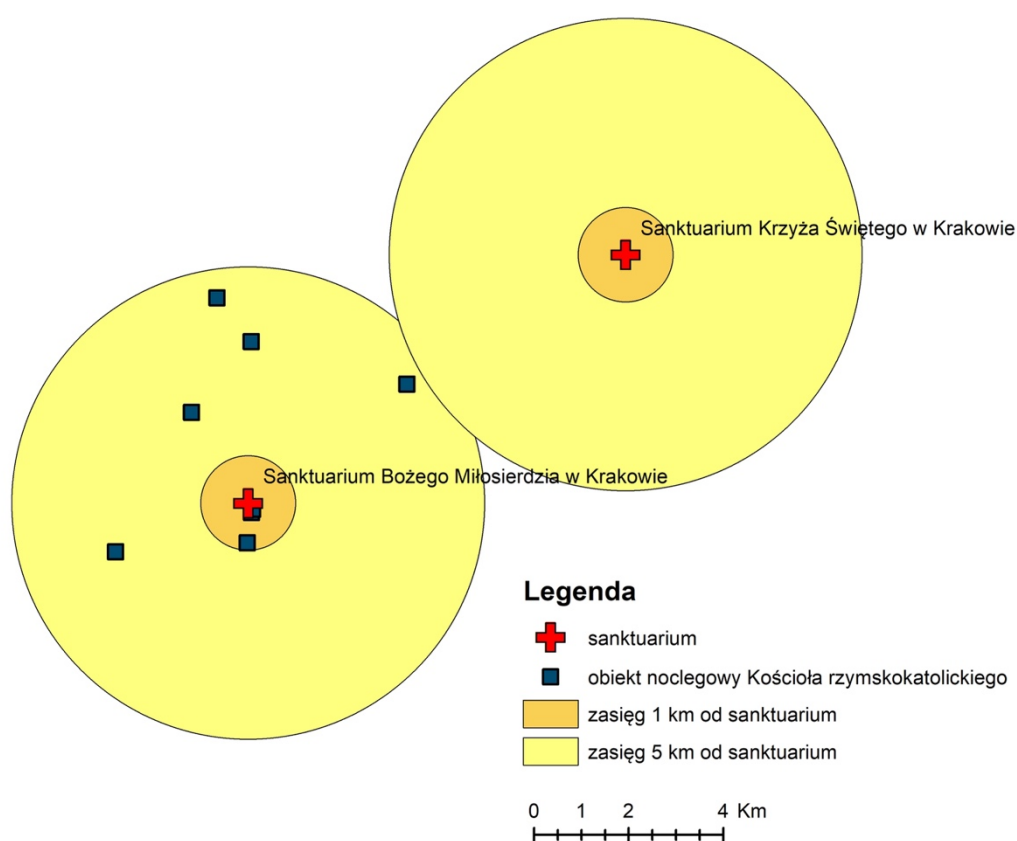
W kościelnej bazie noclegowej znacznie bardziej jest to zauważalne w obu diecezjach warszawskich niż w archidiecezji poznańskiej, choć i tak wyróżnia się ona na

tle sąsiadujących jednostek. Również wymieniona przez Mroza (2016) Warmia, w której są 23 miejsca pielgrzymkowe, charakteryzuje się zwiększoną liczbą ośrodków noclegowych. Najmniej sanktuariów jest w diecezjach: koszalińsko-kołobrzeskiej, bydgoskiej, zielonogórsko-gorzowskiej, białostockiej, zamojsko-lubaczowskiej oraz ełckiej, zaś jeśli chodzi o bazę noclegową i kolejność powyższych jednostek w całym zestawieniu, to zajmują one kolejno pozycje: 22, 41, 20, 37, 29 i 17. Podsumowując tę część analiz, autorka zauważyła zależność między lokalizacją sanktuariów a zagęszczeniem kościelnej bazy noclegowej na danych terenach. Być może warto byłoby w przyszłości zrobić dokładniejsze badania na ten temat, weryfikując przy okazji w jakim stopniu obiekty wzajemnie się reklamują i wspierają swoją działalność, a także czy w ich opinii stopień wyposażenia w bazę noclegową obszaru jest wystarczający do obsługi ruchu pielgrzymkowego sąsiadującego sanktuarium.

Rys. 71. Lokalizacja sanktuarium a rozmieszczenie obiektów noclegowych Kościoła rzymskokatolickiego na przykładzie Częstochowy
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych pierwotnych

Tematyką sanktuariów zajmuje się również Izabela Sołjan, która opublikowała całą monografię będącą podsumowaniem wielu lat jej badań dotyczących roli sanktuariów w organizacji przestrzeni miast. W swojej pracy zaznaczyła między innymi, że pewną tendencją jest zachodzenie zmian w zagospodarowaniu wokół przestrzeni sakralnej poprzez powstanie chociażby miejsc noclegowych, które jest charakterystyczne dla dzielnic pielgrzymkowych. Zaplecze to jest prowadzone zarówno przez podmioty prywatne, jak i kościelne (Sołjan, 2012). Przykładowo w Fatimie 40% bazy należy właśnie do gestorów związanych z Kościołem (Sołjan, 2012; Werka, 2016).

Rys. 72. Lokalizacja sanktuarium a rozmieszczenie obiektów noclegowych Kościoła rzymskokatolickiego na przykładzie Krakowa
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych pierwotnych

W Polsce najlepszym przykładem wpływu sanktuarium na strefę wokół niego jest Częstochowa (Rys. 71), a także Kraków (Rys. 72). Wokół Jasnej Góry możemy spotkać silnie rozbudowaną kościelną bazę noclegową (Sołjan, 2012). Według raportu *Badania i analiza ruchu pielgrzymkowo-turystycznego dla miasta Częstochowa* (Owsiak, Sewerniak, Bartoszewicz i Radkowska, 2006) blisko połowa obiektów noclegowych to

były te, które należały do różnych podmiotów kościelnych, dodatkowo gwarantując ponad 51% miejsc noclegowych w całym mieście.

Dodatkowo Sołjan (2011) twierdzi, że w 2010 roku 80% wszystkich miejsc noclegowych w strefie sanktuarium należało do Kościoła, co spowodowane jest tym, że w okolicy Jasnej Góry swoje siedziby mają liczne zgromadzenia zakonne. Według danych zebranych przez autorkę, w odległości do 1 km od sanktuarium Matki Bożej Częstochowskiej znajduje się 10 kościelnych ośrodków noclegowych, a w promieniu 5 km - 12 (Rys. 71). W dodatku przy sąsiadującym sanktuarium Miłosierdzia Bożego w promieniu 1 km znajduje się 7 placówek mogących dać schronienie pątnikom. Z punktu widzenia tematu tej pracy znaczące jest, że w Częstochowie może się okazać, że jest dalej zapotrzebowanie na rozwój bazy noclegowej, ale właśnie tej należącej do kościelnych osób prawnych a nie prywatnej, ponieważ 25% pielgrzymów, jeżeli zostaje na nocleg to wybiera właśnie tego rodzaju obiekty, a dodatkowo mimo licznych wskazań, że popyt przewyższa podaż wciąż nie zrobiono w mieście nic w kierunku rozwoju prywatnej infrastruktury noclegowej (Sołjan, 2012).

Innym przykładem infrastruktury związanej z obsługą sanktuarium są krakowskie Łagiewniki. Wprawdzie w obrębie 1km znajdują się tylko 3 obiekty dla pielgrzymów, a w promieniu 5 km – 8 (Rys. 72), ale te pierwsze są ulokowane w bezpośrednim sąsiedztwie kościoła. Dom Pielgrzyma przy Sanktuarium Bożego Miłosierdzia jest wkomponowany w jego otoczenie. W celu nienaruszania strefy sacrum jego frontowa elewacja skierowana jest na ulicę a nie na obiekt sakralny (Sołjan, 2012). Przypuszczalnie w przyszłości w Krakowie również będzie się dalej rozwijać kościelna baza noclegowa, choć może się okazać, że niekoniecznie w bezpośrednim sąsiedztwie sanktuariów, a raczej bliżej historycznego centrum.

Podsumowując, mimo że nie została sprawdzona dokładna korelacja między liczbą sanktuariów a wielkością bazy noclegowej, to w znacznym stopniu w trakcie analiz było widać zależność między lokalizacją jednych i drugich. Oznacza to, że przypuszczalnie chcąc znaleźć jeszcze więcej obiektów noclegowych należących do kościelnych osób prawnych, powinno się przejrzeć strony internetowe wszystkich sanktuariów. Najpewniej największą gwarancją dotarcia do wszystkich miejsc noclegowych byłyby w tym przypadku badania terenowe, ponieważ na stronach kościołów nie zawsze jest umieszczona informacja o opcjach zakwaterowania

6.2.3. Inne czynniki wewnętrzne

Autorka omówiła dotychczas najważniejsze czynniki religijne, czyli religijność i występowanie sanktuariów. Jednak tak, jak wspomniała na początku tego podrozdziału podczas analizowania różnych danych próbowała zweryfikować szereg różnych cech, w celu sprawdzenia, czy przypadkiem nie występują w związku z nimi zaskakujące zależności.

Między innymi dowiedziano się, że istnieje przeciętna korelacja między liczbą parafii a kościelnych obiektów noclegowych występujących na terenie danej diecezji ($r = 0,45$). Jednak autorka postanowiła przyjrzeć się głębiej zagadnieniu związanemu pośrednio z parafiami i dowiodła, że średnia odległość między obiektem noclegowym a kościołem to 540 metrów, a zdarza się, że niektóre z nich są dosłownie przez ścianę. Wykazuje to jak kluczowa jest rola bliskości obu tych budynków.

Rys. 73. Liczba obiektów noclegowych Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce według gestorów w poszczególnych diecezjach [n = 471]
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych pierwotnych

Kolejną serią cech, które autorka sprawdzała, była liczba osób poszczególnego stanu w diecezji. Ku jej zaskoczeniu okazało się, że jest ona skorelowana z wielkością kościelnej bazy noclegowej w stopniu wysokim – liczba księży ($r = 0,54$) i zakonników ($r = 0,62$) lub bardzo wysokim – liczba sióstr zakonnych ($r = 0,81$). W szczególności może dziwić, że zakony żeńskie mogą aż tak wpływać na wielkość bazy, tym bardziej jeśli weźmiemy pod uwagę, że wbrew temu, co by się mogło wydawać, do sióstr należy najmniejsza liczba obiektów ze wszystkich gestorów (104). Warto jednak pamiętać, że często pomagają one w obsłudze obiektów nienależących do nich bezpośrednio, ale do których zostały skierowane.

Przyjrzyjmy się także rozkładowi obiektów w zależności od gestora i diecezji (Rys. 73), a także miejsc noclegowych (Tab. 19 i Tab. 20). Zasadniczo w większości regionów podział ten wygląda porównywalnie. Dysproporcje przede wszystkim na korzyść obiektów zakonnych zachodzą w tych samych diecezjach, w których odnotowuje się najwięcej placówek, czyli krakowskiej, bielsko-żywieckiej, tarnowskiej, świdnickiej, warszawskiej wraz z warszawsko-praską oraz częstochowskiej, poznańskiej i gdańskiej. Warto zaznaczyć, że zakony z reguły nie wybierały swojej lokalizacji tylko były lokowane tam, gdzie zostały im przekazane przez fundatora ziemie na własność, do nowego zagospodarowania. Zakony jedynie ustalały dokładny plac budowy klasztoru (Krakowiak, 2006). Normą było to, że władze osiedlały zakonników w miejscach dawnego kultu pogańskiego lub jego okolicach (Jackowski i Sołjan, 2000). Przykładem może być klasztor Misjonarzy Świętej Rodziny w Górcie Klasztornej położony na terenie przedchrześcijańskiego miejsca kultu, w którego przestrzeni współcześnie znajdują się kamienne kręgi. Zauważmy, że klasztory nie powstawały z reguły w miastach, ponieważ te były albo zniszczone, albo było ich mało, dlatego lokowano je poza nimi, a następnie to życie zakonników przyciągało uwagę świeckich (Maliński, 1976). Sołjan (2011) podkreśla, że dopiero zakony mendykanckie (np. franciszkanie, dominikanie) były sytuowane w centrach miast od XIII wieku, a wcześniej klasztory zakonne były osadzane albo w ogóle poza miastami albo na ich obrzeżach.

Tab. 19. Liczba i struktura miejsc noclegowych w bazie noclegowej Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce według diecezji w 2023 roku [n = 323] - cz.1

DIECEZJA	Diecezjalne		Zakonne (męskie)		Zakonne (żeńskie)		Pozostałe		Razem	
	miejsca	%	miejsca	%	miejsca	%	miejsca	%	miejsca	%
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
białostocka	143	73,7	51	26,3	0	0,0	0	0,0	194	100,0
bielsko-żywiecka	345	24,4	355	25,1	92	6,5	620	43,9	1412	100,0
bydgoska	0	0,0	120	100,0	0	0,0	0	0,0	120	100,0
częstochowska	125	6,7	1531	82,5	0	0,0	200	10,8	1856	100,0
drohiczyńska	0	0,0	134	24,9	130	24,1	275	51,0	539	100,0
elbląska	125	20,9	178	29,7	38	6,3	258	43,1	599	100,0
ełcka	212	62,0	0	0,0	0	0,0	130	38,0	342	100,0
gdańska	65	12,1	225	41,9	121	22,5	126	23,5	537	100,0
gliwicka	173	45,9	204	54,1	0	0,0	0	0,0	377	100,0
gnieźnieńska	155	59,6	105	40,4	0	0,0	0	0,0	260	100,0
kaliska	0	0,0	55	50,5	0	0,0	54	49,5	109	100,0
katowicka	65	61,9	0	0,0	0	0,0	40	38,1	105	100,0
kielecka	190	28,3	222	33,0	50	7,4	210	31,3	672	100,0
koszalińsko-kołobrzewska	193	49,0	86	21,8	15	3,8	100	25,4	394	100,0
krakowska	508	17,5	1339	46,0	158	5,4	904	31,1	2909	100,0
legnicka	167	59,2	0	0,0	25	8,9	90	31,9	282	100,0
lubelska	154	24,3	0	0,0	4	0,6	475	75,0	633	100,0
łomżyńska	227	73,9	0	0,0	0	0,0	80	26,1	307	100,0
łowicka	96	31,3	93	30,3	118	38,4	0	0,0	307	100,0
łódzka	148	30,2	240	49,0	22	4,5	80	16,3	490	100,0
opolska	345	30,3	683	60,0	0	0,0	110	9,7	1138	100,0
pelpińska	190	66,4	0	0,0	0	0,0	96	33,6	286	100,0
płocka	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
poznańska	159	16,4	487	50,1	201	20,7	125	12,9	972	100,0
przemyska	418	23,1	249	13,8	100	5,5	1039	57,5	1806	100,0
radomska	250	80,4	60	19,3	0	0,0	1	0,3	311	100,0
rzeszowska	210	30,3	130	18,7	0	0,0	354	51,0	694	100,0

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych pierwotnych

Tab. 20. Liczba i struktura miejsc noclegowych w bazie noclegowej Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce według diecezji w 2023 roku
[n = 323] - cz.2

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
sandomierska	224	37,0	220	36,3	42	6,9	120	19,8	606	100,0
siedlecka	58	21,8	176	66,2	32	12,0	0	0,0	266	100,0
sosnowiecka	40	100,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	40	100,0
szczecińsko-kamieńska	245	34,0	50	6,9	62	8,6	364	50,5	721	100,0
świdnicka	114	15,7	343	47,1	124	17,0	147	20,2	728	100,0
tarnowska	538	52,1	236	22,8	32	3,1	227	22,0	1033	100,0
toruńska	40	16,9	138	58,2	0	0,0	59	24,9	237	100,0
warmińska	70	7,8	494	54,8	43	4,8	295	32,7	902	100,0
warszawska	344	21,7	700	44,2	86	5,4	452	28,6	1582	100,0
warszawsko-praska	0	0,0	217	45,1	212	44,1	52	10,8	481	100,0
wrocławska	154	12,6	1069	87,4	0	0,0	0	0,0	1223	100,0
wrocławska	0	0,0	150	68,2	70	31,8	0	0,0	220	100,0
zamojsko-lubaczowska	88	50,0	52	29,5	0	0,0	36	20,5	176	100,0
zielonogórsko-gorzowska	170	100,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	170	100,0

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych pierwotnych

Odgórne usytuowanie części klasztorów poza miastem również wpłynęło korzystnie na współczesną kościelną bazę noclegową, ponieważ ludzie często, aby móc się skupić i wewnątrz odbudować, potrzebują do tego samotności i ciszy (Różycki, 2009). Również św. Ignacy Loyola (2013) sugerował, że tym większą uzyska się korzyść z ćwiczeń duchowych, im bardziej oddalimy się na ten czas od przyjaciół, znajomych i trudów codzienności, najlepiej w tym celu zmieniając swoje miejsce zamieszkania.

Jeszcze innymi czynnikami, które mogą potencjalnie teraz lub w przyszłości wpływać na rozmieszczenie kościelnej bazy noclegowej, jednak nie sposób ich na razie dokładnie sprawdzić, są: cisza, obecność szlaków pielgrzymkowych, budynki seminaryjne oraz wydarzenia religijne.

Cisza jest uznawana coraz częściej za współczesny, jeden z najbardziej poszukiwanych produktów turystycznych, który może wzmocnić atrakcyjność i konkurencyjność ofert turystycznych (Lebiadowska, 2009). Różycki (2009) napisał, że aktualnie ludziom coraz częściej brakuje ciszy, wyciszenia się i zatrzymania, które są bardzo potrzebne do zdrowego funkcjonowania. Co istotne, w ciszy nie tyle chodzi o stan, w którym nie docierają do człowieka żadne dźwięki, co o moment, w którym ludzie są w stanie skoncentrować się na swoich myślach i odczuciach, dzięki czemu mogą sami siebie lepiej poznać i wewnątrz uspokoić. Tego rodzaju przestrzeń dają właśnie różnego rodzaju obiekty noclegowe Kościoła rzymskokatolickiego. Stąd można przypuszczać, że im większy będzie panować spokój w sąsiedztwie takich przestrzeni tym chętniej będą z nich korzystać turyści. Powstaje jednak pytanie, czy w tym przypadku cisza jest czynnikiem lokalizacji obiektu, czy też raczej motywem wyboru danej placówki na kilkudniowy urlop. Na chwilę obecną nie da się tego dokładnie zweryfikować, ponieważ nie ma jeszcze mapy akustycznej (mapa przedstawiająca natężenie hałasu w przestrzeni) dla całego kraju, a jedynie dla poszczególnych największych miast w Polsce. W przyszłości warto jednak zweryfikować, czy cisza nie będzie jednym z podstawowych czynników lokalizacji.

Następnym potencjalnym czynnikiem są szlaki pielgrzymkowe, które z reguły mają duże znaczenie w rozwoju infrastruktury noclegowej. W Polsce jednak przykładowo pielgrzymowanie do sanktuarium na Jasnej Górze odbywa się z reguły w grupach zorganizowanych, a pątnicy głównie śpią w domach prywatnych. Jednak od kilku lat mamy do czynienia w kraju również z rozwojem szlaku św. Jakuba, który jest

stale w Polsce oznakowywany. W tym przypadku mówimy o pielgrzymowaniu indywidualnym i tu przypuszczalnie za jakiś czas będziemy mogli się spodziewać obiektów, które będą tworzone wzdłuż jakubowej drogi.

Ostatnie dwa czynniki – budynki seminaryjne i wydarzenia religijne mieszczą się w zakresie prywatnych spostrzeżeń autorki dotyczących współczesnej sytuacji Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce. Z jednej strony jest coraz mniej alumnów, czyli studentów seminariów duchownych i utrzymywanie pustych, tak dużych przestrzeni staje się nierentowne. Biorąc pod uwagę, że obiekty te były dostosowane do noclegu kleryków, to niewielkim nakładem finansowym można je przekształcić w domy rekolekcyjne. Druga kwestia to coraz większa liczba masowych, profesjonalnych wydarzeń religijnych, których rozkwit nastąpił po Światowych Dniach Młodzieży w Krakowie w 2016 roku. Normą staje się bogata oferta wyjazdowa na różnego rodzaju obozy, festiwale i koncerty religijne. Wymaga to jednak konkretnej przestrzeni i infrastruktury, także noclegowej. Wizerunek i cykliczność jakiegoś wydarzenia mogą doprowadzić z czasem do powstania miejsc noclegowych w przestrzeni kojarzącej się z danym przedsięwzięciem.

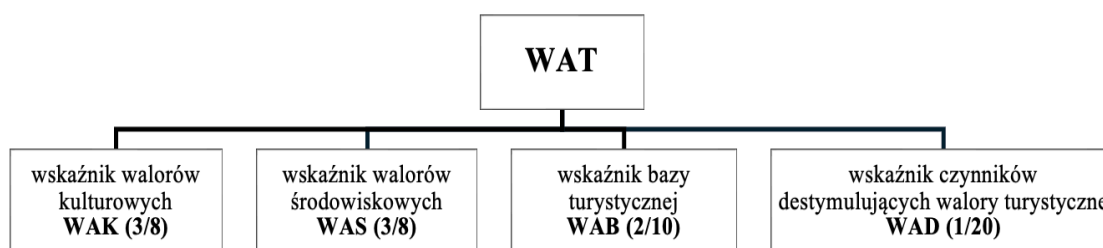
Tak, jak wspomniała autorka, na chwilę obecną żadnego z wymienionych czterech czynników nie sposób jest zmierzyć ani też jednoznacznie wskazać, że występuje lub będzie w przyszłości jakakolwiek zależność między nim a wielkością bazy noclegowej. Mimo wszystko autorka postanowiła jednak wymienić te kwestie, w celu wyznaczenia ewentualnego kierunku przyszłych badań.

6.3. Czynniki zewnętrzne (świeckie – ogólnocywilizacyjne)

W poprzednim podrozdziale skoncentrowaliśmy się na analizie przestrzennej kościelnej bazy noclegowej w zależności od kościelnego podziału administracyjnego oraz na tym jaki wpływ na nią mają religijne czynniki lokalizacji. W tej części pracy autorka chciałaby zweryfikować, czy występuje jakaś zależność między liczbą obiektów noclegowych Kościoła rzymskokatolickiego a czynnikami zewnętrznymi (świeckimi) takimi jak atrakcyjność turystyczna, rodzaj jednostki administracyjnej czy czynniki społeczno-gospodarcze.

6.3.1. Atrakcyjność turystyczna obszaru

Według Kowalczyka (2010) jednym z głównych powodów przemieszczania turystycznego jest chęć wypoczywania w miejscach, które są atrakcyjne pod względem klimatycznym, krajobrazowym i posiadają wiele walorów turystyczno-wypoczynkowych wpływających na aktywny wypoczynek. Tym samym za podstawowy czynnik lokalizacji obiektów noclegowych autorka uznaje atrakcyjność turystyczną obszaru. Runge i Runge (2008) uważają, że jest to zespół czynników, które sprawiają, że dana przestrzeń jest postrzegana jako bardziej interesująca dla turystów niż inna. Kurek (2012) twierdzi natomiast, że są to właściwości terenu składające się z cech przyrodniczych i pozaprzyrodniczych, które przyciągają turystów. Zaznacza jednak, że atrakcyjność może być względna lub uniwersalna. Pierwsza z nich związana jest z korzystnym postrzeganiem przestrzeni do uprawiania danej formy turystyki na przykład wspinaczkowej, zaś o drugiej mówimy, gdy obszar jest atrakcyjny dla wszystkich potencjalnych przyjezdnych, ponieważ posiada cały szereg walorów – turystycznych, antropogenicznych czy środowiskowych. Za pierwsze z nich uznaje się wszystkie elementy środowiska naturalnego, a także pozaprzyrodnicze, które osobno lub razem uznawane są przez przyjezdnych za interesujące, dzięki czemu sprzyjają rozwojowi działalności turystycznej (Kurek, 2012).

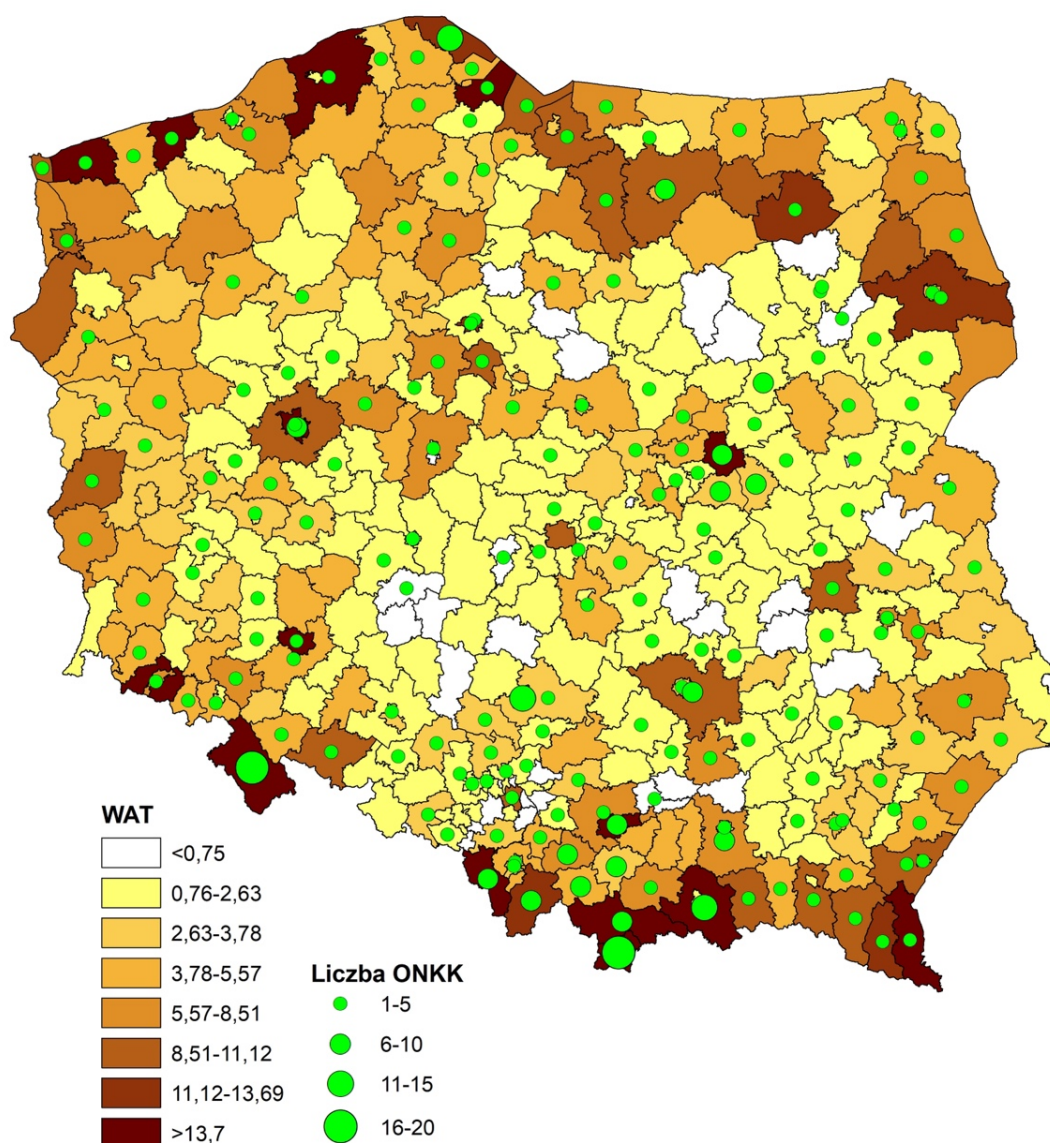
Rys. 74. Wskaźnik atrakcyjności turystycznej (WaT)

Źródło:

https://stat.gov.pl/files/gfx/portalinformacyjny/pl/defaultaktualnosci/6263/3/1/1/zeszyt_metodologiczny_valory_turystyczne_w_powiatach_i_ich_otoczeniu.pdf

Pozostałe dwa rodzaje walorów to składowe wpływające na pierwszy z nich. Środowiskowe to te walory, które powstały bez ingerencji człowieka, między innymi: góry, zbiorniki wodne, rzeki, unikatowe formy przyrody, a także są pośrednio przez niego formowane: parki narodowe, krajobrazowe, czy rezerваты przyrody. Za antropogeniczne

uznaje się za to wszystkie te walory, które są wynikiem działalności człowieka, czyli przykładowo wszelkie zabytki architektury i sztuki, imprezy kulturalne, sportowe i religijne, czy też historię i tradycję danego regionu (Runge i Runge, 2008; Kurek 2012).

Rys. 75. Wskaźnik atrakcyjności turystycznej (WAT) a liczba obiektów noclegowych Kościoła rzymskokatolickiego (ONKK)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych pierwotnych i stat.gov.pl

W celu przeanalizowania wpływu tego zjawiska powinniśmy wziąć pod uwagę wskaźnik atrakcyjności turystycznej (Rys. 74), czyli ważoną sumę poszczególnych wskaźników walorów, gdzie dwa z nich mają wagę po 37,5% –kulturowe oraz

środowiskowe, baza turystyczna o wadze 20% oraz dodatkowo 5% wagi wskaźnika syntetycznego stanowią czynniki destymulujące walory turystyczne, takie jak zanieczyszczenia gazowe, pyłowe, ścieki nieoczyszczone, odpady składowe i przestępstwa ogółem. Tego rodzaju wagi, a także sposób obliczenia został zaprezentowany na stronie Głównego Urzędu Statystycznego w maju 2023 w ramach zeszytu metodologicznego *Walory turystyczne w powiatach i ich otoczeniu*. Praca ta jest również źródłem informacji dla autorki o aktualnej metodzie badań dla niniejszych wskaźników, ponieważ wraz z jej publikacją uległy one nieznacznej zmianie. W związku z tym, przy każdym z omawianych wskaźników zostaną pokrótce opisane jego składowe. Warto także zaznaczyć, że w tej publikacji atrakcyjność nazywana jest przez GUS walorami.

Mówiąc o atrakcyjności turystycznej (Rys. 75) należy zaznaczyć, że istnieje wysoka korelacja ($r = 0,59$) między jej poziomem a liczbą kościelnych obiektów noclegowych na danym obszarze. Im tereny są bardziej interesujące dla turystów, tym więcej mamy na ich obszarze obiektów. Obszarami, na których najlepiej widać jednoczesny wysoki poziom obu zmiennych, są powiaty: tatrzański, nowosądecki, nowotarski, kłodzki, pucki, kamieński, gryficki, kołobrzeski oraz była i obecna stolica Polski – Kraków i Warszawa. Warto jednak zaznaczyć, że są też tereny na północy kraju, które choć są atrakcyjne turystycznie, wciąż mają znikomą lub wręcz żadną kościelną bazę noclegową. Wynika to jednak prawdopodobnie ze wspomnianych już wcześniej czynników historycznych, w tym przede wszystkim zaborów.

6.3.2. Walory kulturowe obszaru

Kolejnym potencjalnym czynnikiem lokalizacji, a przy okazji w 37,5% wpływającym na atrakcyjność turystyczną obszaru, są walory kulturowe. Ich wskaźnik oblicza się, biorąc pod uwagę dwie grupy tematyczne: zabytki i potencjał uczestnictwa (Rys. 76). Każda z tych grup dzieli się na kilka kategorii walorów kulturowych, którym nadane są odpowiednie wagi, służące do obliczeń całego wskaźnika. Są to: ogólna liczba zabytków (20%), zabytki powstałe przed XVI w. (10%), obiekty na liście światowego dziedzictwa UNESCO lub na liście Pomników Historii (20%), muzea (20%), miejsca

pielgrzymkowe (10%), miejsca w teatrach i instytucjach muzycznych (10%) oraz imprezy masowe (10%).

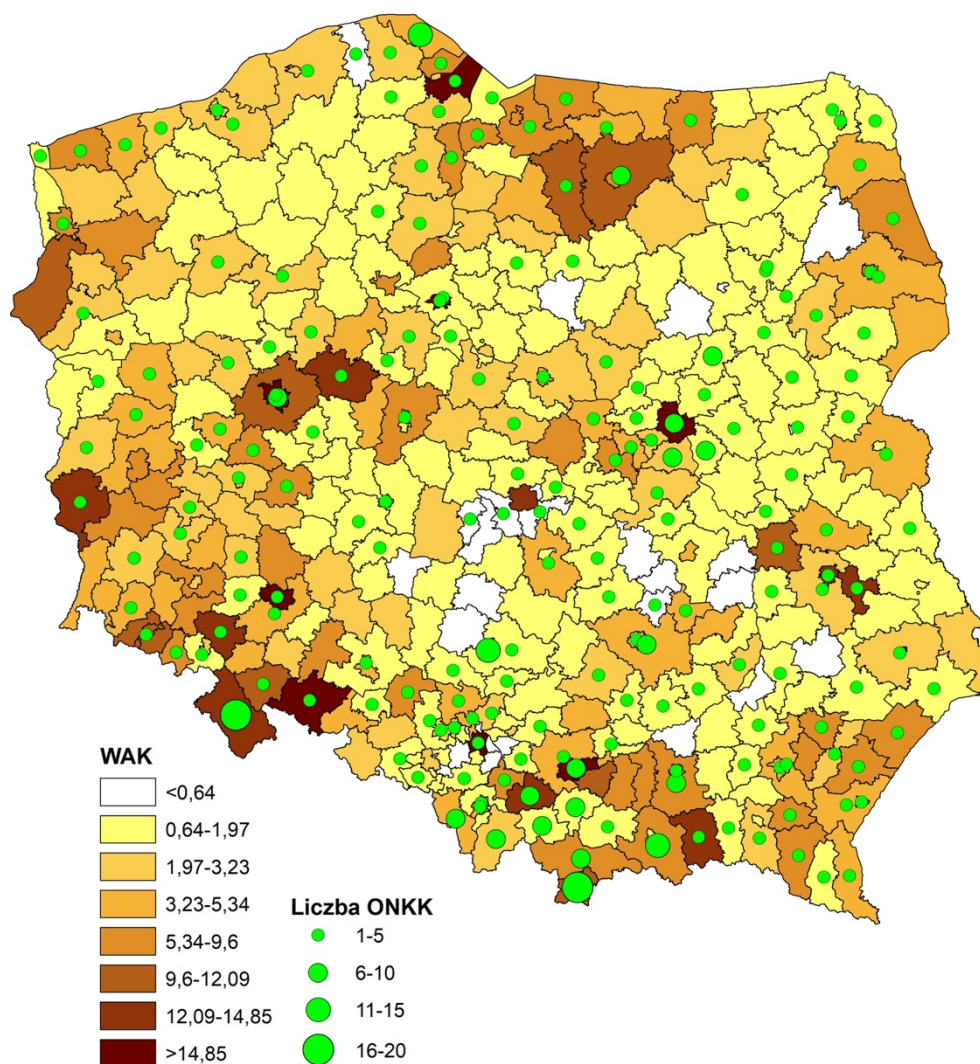

Rys. 76. Składowe wskaźnika walorów kulturowych (WaK)

Źródło:

https://stat.gov.pl/files/gfx/portalinformacyjny/pl/defaultaktualnosci/6263/3/1/1/zeszyt_metodologiczny_valory_turystyczne_w_powiatach_i_ich_otoczeniu.pdf

Biorąc pod uwagę, że jedną ze składowych omawianego czynnika jest miara ważona miejsc pielgrzymkowych, czyli dane dotyczące miejsc kultu i liczby uczestników pielgrzymek to wydawałoby się, że w przypadku tej zmiennej powinna zachodzić wysoka, a nawet bardzo wysoka korelacja. Okazuje się jednak, że jej poziom jest przeciętny ($r = 0,38$). Oczywiście należy wziąć pod uwagę, że cały wskaźnik obliczany jest z ważonych, a waga cechy, jaką są miejsca pielgrzymkowe, wynosi 10%, więc w nieznacznym stopniu wpływa to na całość. Zasadniczo obszarem, na którym widać (Rys. 77), że wysoki wskaźnik walorów kulturowych przekłada się na większą liczbę kościelnych obiektów noclegowych jest Częstochowa, w której znajduje się najważniejsze polskie sanktuarium maryjne – Jasna Góra. Dodatkowo podobną zależność możemy odczytać przy Krakowie oraz Warszawie i okolicznych powiatach – wołomiński, otwocki i miński.

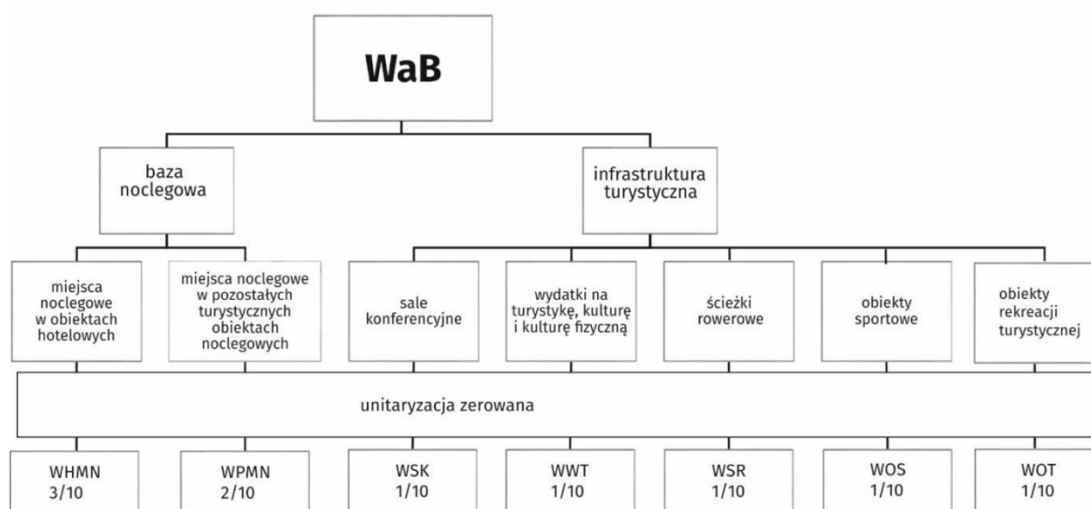

Rys. 77. Wskaźnik walorów kulturowych (WaK) a wielkość kościelnej bazy noclegowej (ONKK)
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych pierwotnych i stat.gov.pl

6.3.3. Baza turystyczna

Kolejnym zagadnieniem, które mogłoby mieć wpływ na liczbę kościelnych obiektów noclegowych w poszczególnych powiatach, jest baza turystyczna. Jej poziom oblicza się za pomocą wskaźnika złożonego z dwóch składowych – baza noclegowa oraz infrastruktura turystyczna, gdzie każda jest o wadze 50% (Rys. 78). W ramach pierwszego z nich uwzględnia się miejsca noclegowe w obiektach hotelowych (30%) i w pozostałych obiektach turystycznych (20%). W drugiej połowie wartości wskaźnika bazy turystycznej jest pięć elementów (każdy o wadze 10%). Są to: sale konferencyjne,

wydatki na turystykę, kulturę i kulturę fizyczną, ścieżki rowerowe, obiekty sportowe oraz obiekty rekreacji turystycznej.

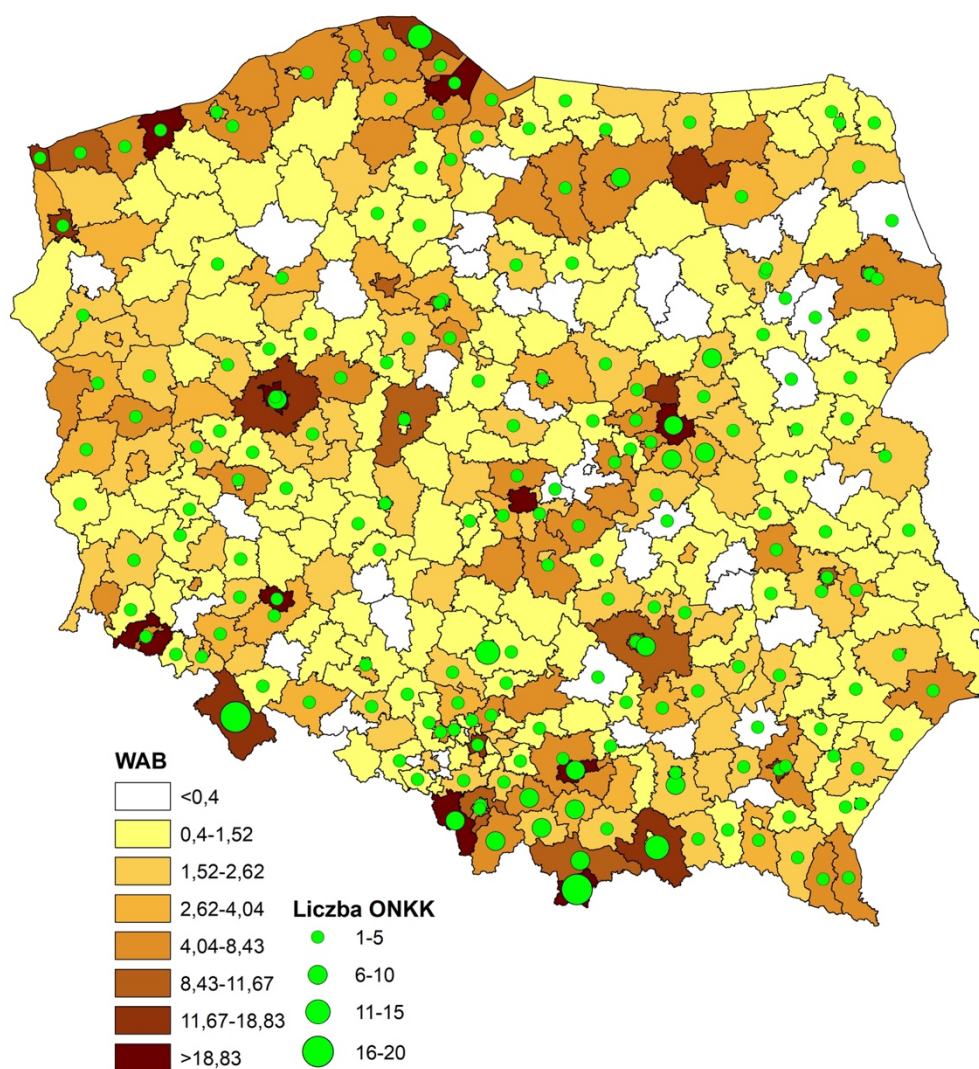
Rys. 78. Składowe wskaźnika bazy turystycznej (WaB)

Źródło:

https://stat.gov.pl/files/gfx/portalinformacyjny/pl/defaultaktualnosci/6263/3/1/1/zeszyt_metodologiczny_valory_turystyczne_w_powiatach_i_ich_otoczeniu.pdf

W przypadku tego wskaźnika korelacja również jest na przeciętnym poziomie, choć już niewiele brakuje by była wysoka ($r = 0,46$). Być może biorąc pod uwagę, że widać pewien trend w działalności kościelnej bazy noclegowej związany z podwyższaniem standardu własnych usług, w tym również zgłaszaniem obiektów do kategoryzacji, a także ich dostosowywaniem do innych form działalności, jak na przykład obsługa konferencji i spotkań biznesowych, możemy przypuszczać, że w przyszłość ta korelacja będzie na wyższym poziomie. W przypadku analiz porównawczych dla tego wskaźnika i kościelnej bazy noclegowej (Rys. 79) powinno zwrócić naszą uwagę, że częściowo pokrywają się obszary, w których nie ma obiektów noclegowych a baza turystyczna jest na najniższym poziomie. Chodzi przede wszystkim o południowo-wschodnią część województwa zachodniopomorskiego wraz z sąsiadującymi powiatami: złotowskim, człuchowskim i bytowskim. Dodatkowo podobnie sytuacja wygląda w północnym fragmencie województwa mazowieckiego oraz we wschodniej części lubelskiego (m.in. powiaty: chełmski, łęczyński i hrubieszowski). Możemy wnioskować, że obszary te nie cieszą się zainteresowaniem ani w przypadku świeckiej ani kościelnej

bazy noclegowej i na razie nie widać perspektyw na rozkwit turystyki religijnej w tych przestrzeniach.

Rys. 79. Wskaźnik bazy turystycznej (WAB) a wielkość kościelnej bazy noclegowej (ONKK)
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych pierwotnych i stat.gov.pl

6.3.4. Atrakcyjność środowiskowa

W nauczaniu przedstawicieli Kościoła rzymskokatolickiego wielokrotnie podkreślana jest istota piękna świata i przyrody dla wierzących. Jan Paweł II podczas przemówienia w Denver powiedział, że świat, który widzimy, jest jak mapa, wskazująca drogę do Nieba. W 1995 roku w liście Episkopatu Polski zostało napisane, iż do poznawania Stwórcy prowadzi podziwianie piękna świata przyrody (Matykowski, 2009). Kaszowski (1996) zauważył, że człowiek jest zobowiązany do odkrywania otaczającego krajobrazu, by móc w ten sposób zauważyć wszechmoc, mądrość i miłość Boga, czyli

fundamentalne prawdy wiary chrześcijańskiej. Podziwiając środowisko jesteśmy w stanie odpowiedzieć sobie na pytania: czy nasza rola w nim jest konstruktywna czy destruktywna, a także kim jest człowiek w tak wielkim wszechświecie. Zastanawiamy się także, jak powstało to, co nas otacza, próbując w ten sposób odkryć Boga i Jego potęgę, skoro tak różnorodne i bogate są Jego dzieła (Kaszowski, 1996). Z tego też powodu wielu wierzących wyszukuje nadzwyczajne i uroczne miejsca, w których mogliby podziwiać otaczający świat i nawiązać bliższy kontakt z Bogiem, ponieważ kontemplując piękno krajobrazu, można dostrzec Stwórcę, gdyż całe stworzenie mówi o Bogu i jest na Jego chwałę (Jusiak, 2009).

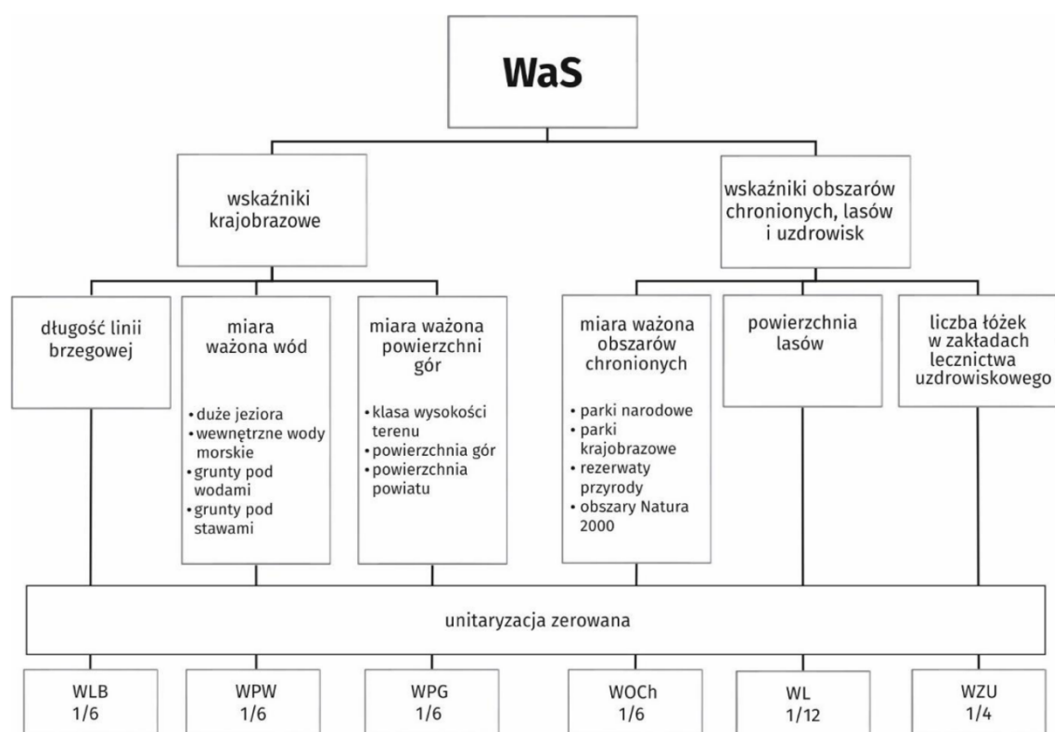
Tab. 21. Chrześcijańskie skojarzenia związane z typem krajobrazu

TYP KRAJOBRAZU	SKOJARZENIA
Pustynia	pustka, brak życia, odosobnienie, lęk, przerażenie, utrapienie, trwoga, niebezpieczeństwo, miejsce demonów, miejsce pokus, samotność, bliskość Boga, cisza, bezmiar, miejsce kontemplacji
Góry	potęga, moc, wyniosłość, wielkość, majestat, niedostępność, niebezpieczeństwo, piękno, wolność, wyzwolenie, cisza, obecność Boga, łączność z Bogiem
Wyżyny	podobnie jak góry lub równiny
Równiny	bezmiar przestrzeni, nieskończoność, spokój, łagodność, nieograniczona, wolność
Krasowy	niezwykłość, bogactwo, piękno, różnorodne, tajemnica
Nadrzeczny	życie, przemijanie, klęska
Jeziorny	łagodność, życie, zmienność, niebezpieczeństwo
Nadmorski	bezmiar, nieskończoność, tajemnica głębi, nieogarnioność, nieprzeniknioność, wielkość, potęga, groza, niebezpieczeństwo
leśny	tajemnica przez bogactwo życia, spokój, niebezpieczeństwo

Źródło: Kaszowski (1996)

Kaszowski (1996) podkreśla w swojej pracy, że podczas obcowania z pięknem przyrody u ludzi, szczególnie wierzących, pojawiają się skojarzenia związane z tym krajobrazem, który widzą. Analizując powyższe zestawienie (Tab. 21), możemy zauważyć, że obszary, które wcześniej przez autorkę zostały opisane jako tereny o zwiększonej liczbie kościelnych obiektów, znajdują się jednocześnie w krajobrazie górskim, czyli tym, który ukazuje potęgę Boga, nadmorskim – nieskończoność, głębię i wielkość Boga czy pejzaż na jeziorze – łagodność. Podsumowując, otaczająca człowieka przyroda przybliża go do Boga, dzięki atmosferze refleksji i modlitwy. W związku z tym obszary te powinny przyciągać kościelne obiekty noclegowe.

Przyjrzyjmy się zatem ostatniemu elementowi składającemu się na atrakcyjność turystyczną, ale przy okazji mogącym być samodzielnie czynnikiem lokalizacji obiektów jest atrakcyjność środowiskowa. Jej wskaźnik mierzony jest na podstawie dwóch grup, które mają taki sam (po 50%) wpływ na całość (Rys. 80). Są to wskaźniki krajobrazowe oraz wskaźniki obszarów chronionych, lasów i uzdrowisk. W pierwszym zespole są takie elementy jak długość linii brzegowej, powierzchnia wód oraz gór. Każde z tych zagadnień ma przypisaną wagę 1/6. W innych proporcjach uwzględniane są pozostałe wskaźniki będące w drugiej grupie. 1/12 to powierzchnia lasów, 1/6 stanowi obszar chroniony, zaś 1/4 to liczba łóżek w uzdrowiskach. Warto zaznaczyć, że zarówno w przypadku gór, jak obszarów chronionych każdy z tych wskaźników ma dodatkowo wewnętrznie przypisane wagi, czy to w zależności od wysokości nad poziomem morza, czy rodzaju ochrony przyrody, tak, aby odróżnić wpływ na atrakcyjność wysokich gór od niewielkich pagórków, czy też parków narodowych od obszarów Natura 2000.

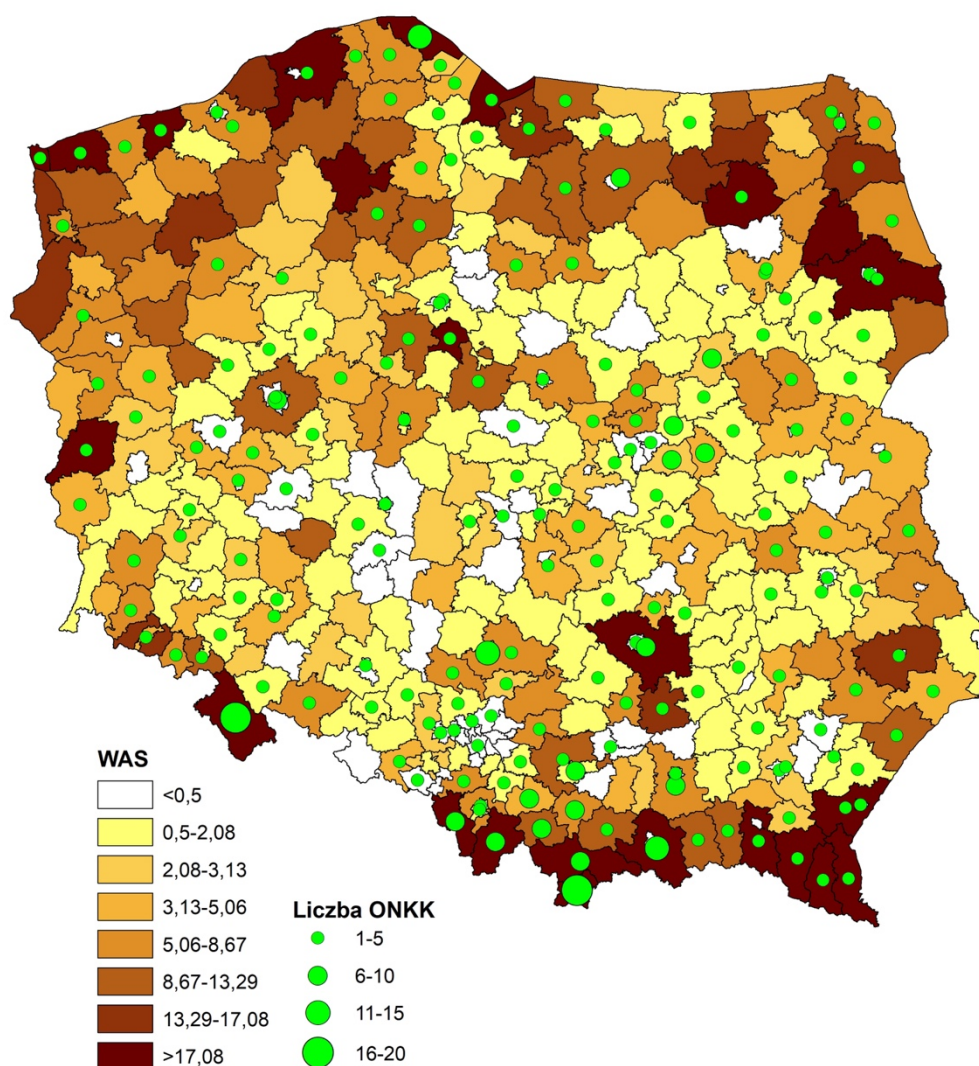

Rys. 80. Składowe wskaźnika walorów środowiskowych (WaS)

Źródło:

https://stat.gov.pl/files/gfx/portalinformacyjny/pl/defaultaktualnosci/6263/3/1/1/zeszyt_metodologiczny_valory_turystyczne_w_powiatach_i_ich_otoczeniu.pdf

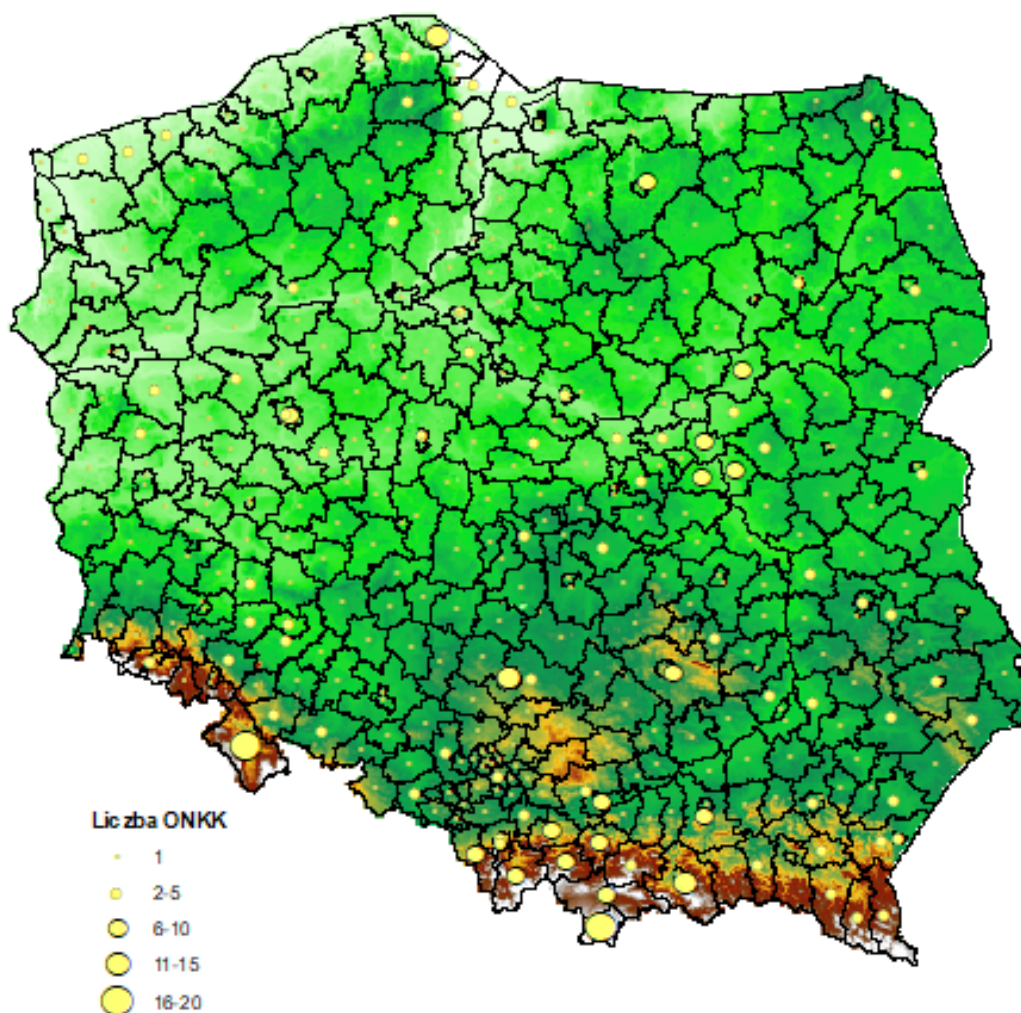
Okazuje się jednak, że również między tym wskaźnikiem a liczbą kościelnych ośrodków noclegowych jest przeciętna zależność ($r = 0,46$). W tym przypadku prawdopodobnie brak wysokiej korelacji wynika z faktu, że wiele obszarów o wysoko ocenianym poziomie środowiska ma niewielką bazę noclegową (Rys. 81). Między innymi do tych terenów należą Pojezierza Południowopomorskie, czy też powiaty w północno-wschodniej części Polski. Oba jednak z wymienionych terenów są obszarami odzyskanymi przez Polskę po II wojnie światowej, dlatego najprawdopodobniej na tych terenach nie rozwinęła się jeszcze kościelna baza noclegowa, co wkrótce powinno się zmienić.

Rys. 81. Wskaźnik walorów środowiskowych (WaS) a wielkość kościelnej bazy noclegowej (ONKK)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych pierwotnych i stat.gov.pl

Należy zauważyć, że wysokim wskaźnikiem atrakcyjności turystycznej i dużą liczbą obiektów wyróżniają się tereny nadmorskie – głównie Wybrzeże Trzebiatowskie i wschodnia część Wybrzeża Słowińskiego, a także górskie – szczególnie Karpaty. Tak, jak wspomniano wcześniej w obu przypadkach przybywający do ośrodków mają szansę zachwycić się majestatem Bożego Stworzenia.

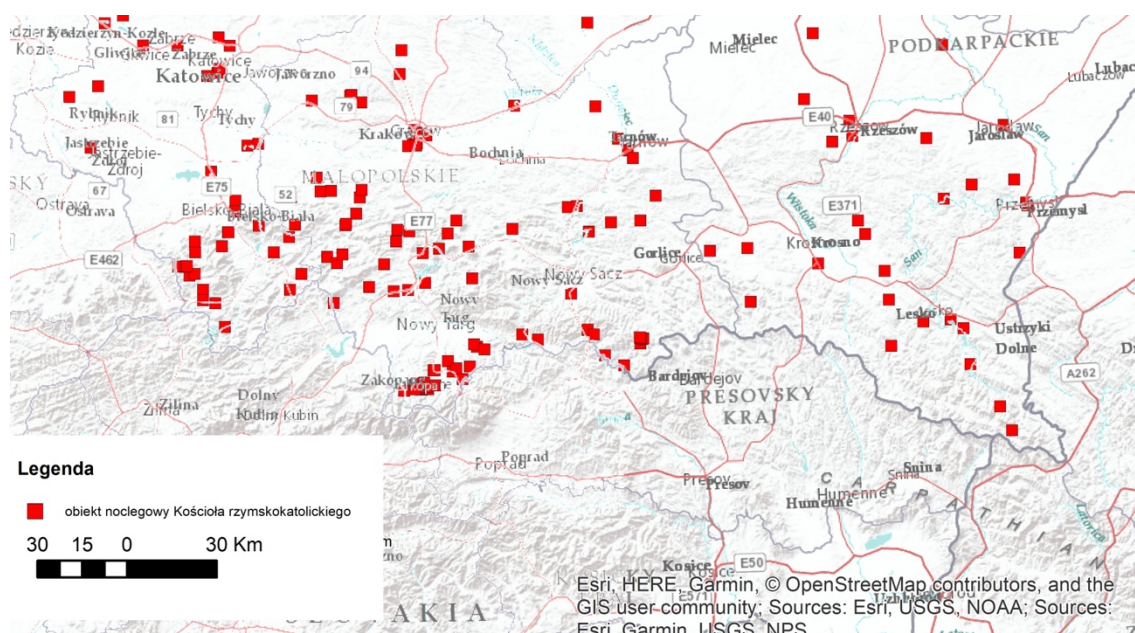

Rys. 82. Wysokość nad poziomem morza a liczba obiektów noclegowych Kościoła rzymskokatolickiego

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych pierwotnych i na podkładzie z <https://mapy.geoportal.gov.pl/>

Uwagę autorki zwróciła duża liczba obiektów noclegowych Kościoła rzymskokatolickiego na południu Polski, czego uzasadnienia możemy doszukiwać się w wysokości danego obszaru nad poziomem morza. W powiatach, które mają na swojej powierzchni wysokości większe lub równe 800 m. n.p.m. zlokalizowanych jest blisko 29% kościelnej bazy noclegowej w Polsce (Rys. 82).

Najwięcej obiektów umiejscowionych jest na terenie Karpat, w szczególności na Pogórzu Przedtatrzańskim, w Pieninach, Beskidzie Śląskim, Żywieckim, Wyspowym i Sądecki oraz w Bieszczadach (Rys. 83). Warto zaznaczyć, że w samym powiecie tatrzańskim znajduje się 20 ośrodków noclegowych, z czego 12 w Zakopanem. Boznański i in. (2000) zaznaczają, że to właśnie w Karpatach jest największe zagęszczenie ośrodków pielgrzymkowych, które wyróżnia ten region nie tylko spośród obszarów górskich w Polsce, ale w całym świecie chrześcijańskim.

Rys. 83. Obiekty noclegowe Kościoła rzymskokatolickiego w Karpatach
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych pierwotnych i podkładu z platformy Esri

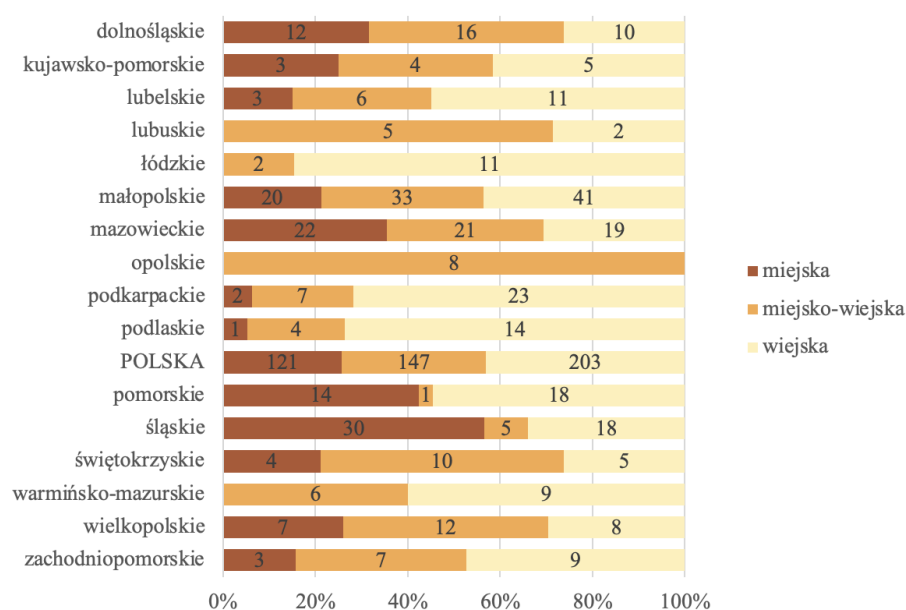
Tereny te przyciągają kościelną bazę noclegową pośrednio z powodu atrakcyjności przyrodniczej. Główną przyczyną są góry, czyli składowy element walorów przyrodniczych. W wielu religiach góry stanowią środek wszechświata - są na styku nieba i ziemi, zaś w Piśmie Świętym ze wszystkich elementów środowiska szczególnie dużo poświęcono właśnie im (Sołjan, 2009). W Starym Testamencie góry są traktowane jako święte, są miejscem spotkania z Bogiem. Według Tradycji uznaje się między innymi, że Mojżesz otrzymał 10 przykazań na Górze Synaj (Ferfet, 2009). W Nowym Testamencie często możemy przeczytać, że Jezus wybierał się na górę w celu modlitwy, czy też na Górze Tabor miało miejsce Przemienienie (Mt 17,1-8). W związku z tym również współcześnie uznaje się, że krajobraz górski ułatwia człowiekowi kontemplację (Matykowski, 2009). Z tego też powodu wiele sanktuariów zlokalizowanych jest na tym terenie, chociażby polskie Krzeptówki czy Bachledówka. Także w średniowieczu zakony

uznawały góry za najlepszą przestrzeń dla ich klasztorów na przykład Karmelitanie w Czernej, Benedyktyni w Tyńcu, czy Kameduli na Bielanach. Obiekty noclegowe Kościoła rzymskokatolickiego ulokowane na obszarach górskich mają możliwość wykorzystania w pełni otaczającego je krajobrazu, oferując między innymi rekolekcje połączone z wędrówkami górskimi. Różycki (2009) zaznacza, że góry sprawiają, że odbywane ćwiczenia duchowe są jeszcze bardziej poruszające i że w ciszy otaczającego krajobrazu znajduje się okazję do nawiązania głębszej relacji ze Stwórcą, zaś Ferfet (2009) podkreśla bezsilność człowieka przy majestacie tego otaczającego świata i dzięki temu sposobność do odkrywania obecności Boga.

Choć nie sposób zweryfikować w tym przypadku dokładną zależność między liczbą obiektów noclegowych a obszarami górskimi to sam fakt ulokowania blisko 1/3 bazy noclegowej na obszarach górskich powinien świadczyć o tym, jak kluczową rolę odgrywa ten krajobraz w Kościele rzymskokatolickim.

6.3.5. Jednostka osadnicza

Kolejnym aspektem, którego wpływ na lokalizację bazy noclegowej został przeanalizowany, jest rodzaj jednostki osadniczej. Autorka w pierwszej kolejności skupiła się na rodzaju gminy, następnie na podziale na wieś i miasto, by w dalszej części przyjrzeć się wielkości jednostki osadniczej.

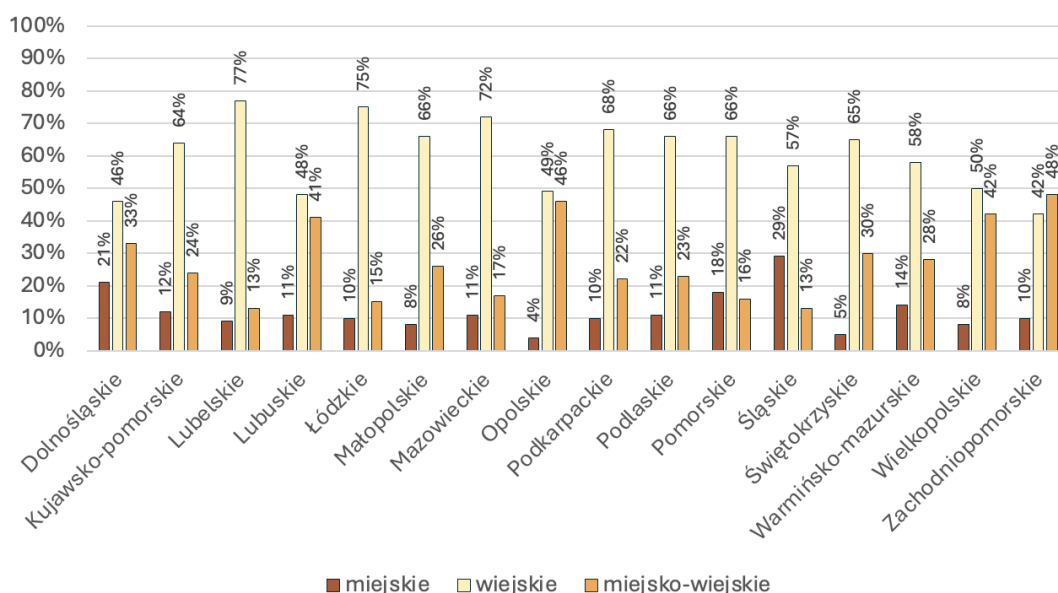

Rys. 84. Rodzaje gmin z obiektami noclegowymi Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce w 2023 roku

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych pierwotnych

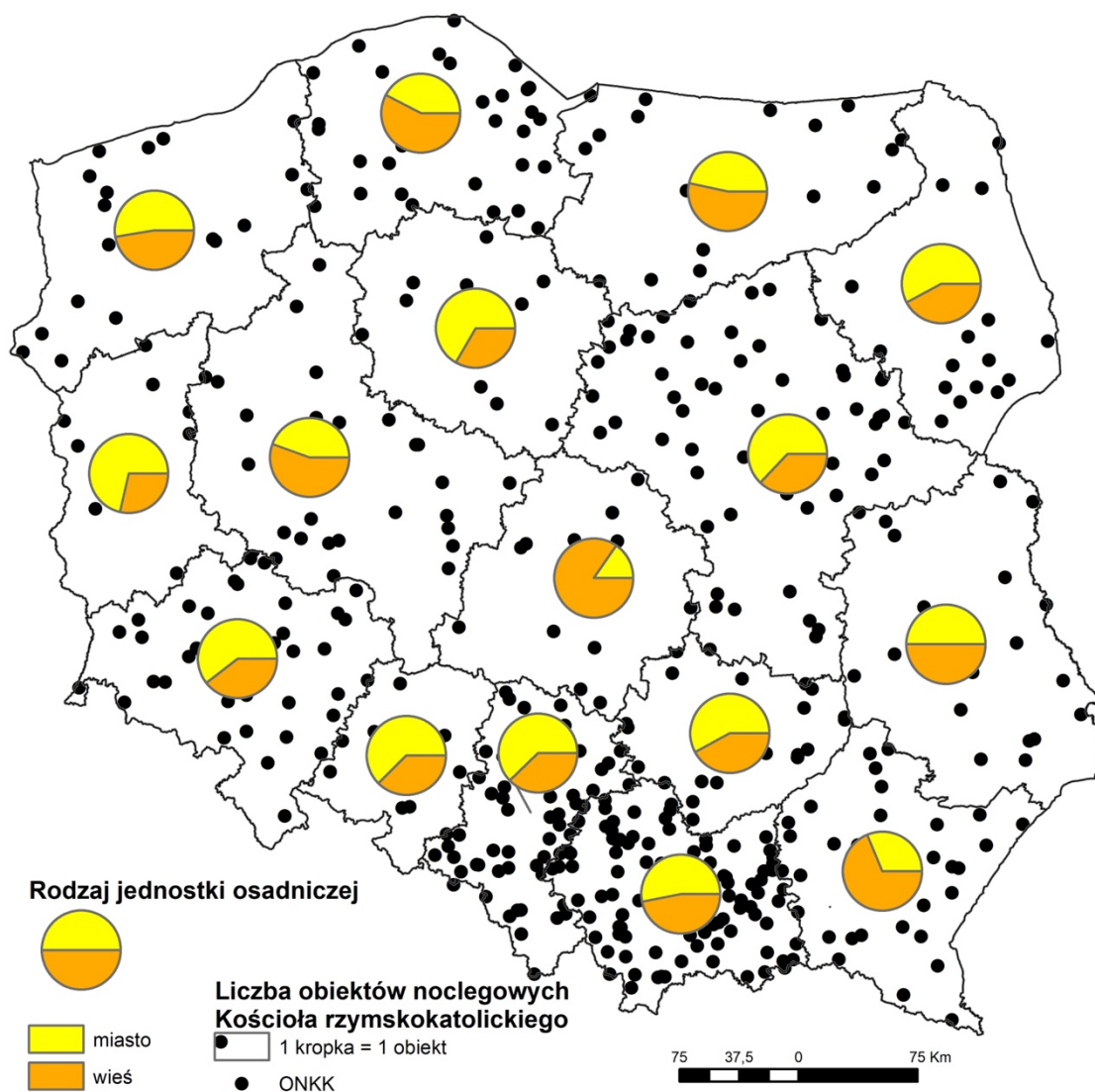
W Polsce, zgodnie z danymi Głównego Urzędu Statystycznego, wyróżniamy trzy rodzaje gmin (Rys. 84), czyli miejską – jej terytorium pokrywa się z granicami miasta; miejsko-wiejską – na jej powierzchni są zarówno miasta, jak i wsie; wiejską – na jej obszarze znajdują się wyłącznie wsie.

Ogólnie w Polsce 43% kościelnej bazy noclegowej zlokalizowano w gminach wiejskich, lecz statystyki te znacznie się różnią w zależności od województwa. Jedynym regionem, w którym żaden ośrodek nie występuje w takim rodzaju jednostki administracyjnej jest województwo opolskie, gdzie 100% miejsc znajduje się na terenie gmin miejsko-wiejskich. Nie należy jednak wyciągnąć pochopnych wniosków, że w opolskim ośrodki noclegowe są zlokalizowane tylko w mieście, o czym więcej jest w dalszej części pracy. Na terenach czterech województw – wspomnianego opolskiego, w lubuskim, łódzkim i warmińsko-mazurskim gminy miejskie nie przyciągnęły żadnych obiektów noclegowych należących do Kościoła rzymskokatolickiego. Teoretycznie mogłoby się wydawać, że wynika to z niewielkiej powierzchni gmin miejskich na tych obszarach, jednakże ze statystyk (Rys. 85) wynika, że nie ma tu specjalnego odstępstwa od pozostałych województw z wyjątkiem opolskiego. Zwróćmy jednak uwagę na jeszcze jeden obszar – śląskie, w którym jako jedynym liczba placówek w gminach miejskich stanowi ponad połowę (57%) całej kościelnej bazy noclegowej w województwie. Aczkolwiek na jego obszarze blisko 30% to właśnie taki rodzaj jednostek administracyjnych.

Rys. 85. Udział poszczególnych rodzajów gmin w strukturze poszczególnych województw
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych ze strony stat.gov.pl

W jednej ze swoich prac Kowalczyk (2010) zaznacza, że już w czasach starożytnych i średniowieczu istniała potrzeba lokowania hoteli w ośrodkach miejskich, głównie z powodów handlowych i religijnych. Przyjrzyjmy się zatem jak wygląda sytuacja kościelnej bazy noclegowej w zależności od rodzaju podstawowej jednostki osadniczej, czyli miasto/wieś (Rys. 86).

Rys. 86. Obiekty noclegowe Kościoła rzymskokatolickiego według województw z uwzględnieniem rodzaju jednostki osadniczej
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych pierwotnych

Interesujący może być fakt, że troszkę ponad połowa (53%) obiektów noclegowych Kościoła rzymskokatolickiego znajduje się w miastach, mimo że jedynie 26% rozlokowane było w gminach miejskich. W przypadku większości województw

rozkład między miastem a wsią jest mniej więcej proporcjonalny z niewielką przewagą na korzyść jednej lub drugiej jednostki. Tylko w przypadku dwóch województw można zaobserwować znaczny udział obiektów na wsiach – łódzkie (85%) i podkarpackie (69%). O ile w przypadku tego drugiego nie jest to zaskakujące, bo teren ten kojarzy się z krajobrazem wiejskim, to w przypadku łódzkiego wynika to z faktu, że między innymi w stolicy tego regionu ani jego największych miastach nie znajduje się żadna placówka. Jest to jednak zgodne z założeniami Kowalczyka (2010), że ośrodki wypoczynkowe najczęściej umiejscawiane są na terenach mniejszych miast i obszarach pozamiejskich, gdzie turyści mogą wypocząć. Wynika to z faktu, że zgodnie z Szymańska (2023) coraz więcej ludności zamieszkuje tereny miejskie, koncentrując się głównie w wielkich miastach. W związku z tym możemy wnioskować, że odmienność otaczającego krajobrazu terenów wiejskich może lepiej wpływać na jakość odpoczynku turystów religijnych. Również w Wielkiej Brytanii zaobserwowano, że domy rekolekcyjne znajdują się z reguły w cichych, wiejskich krajobrazach (Shackley, 2004).

Tab. 22. Struktura bazy noclegowej w miastach w 2023 według ich wielkości

Wielkość miasta	Obiekty noclegowe Kościoła rzymskokatolickiego		Pokoje		Miejsca noclegowe	
	Liczba	%	Liczba	%	Liczba	%
Do 5 tys.	51	20%	456	6%	2448	9%
5-20 tys.	71	28%	838	12%	3197	12%
20-50 tys.	57	23%	701	10%	2463	9%
50-100 tys.	10	4%	185	3%	467	2%
100-200 tys.	15	6%	270	4%	810	3%
200-500 tys.	24	10%	693	10%	2067	8%
500-1000 tys.	12	5%	356	5%	766	3%
Ponad 1000 tys.	10	4%	172	2%	570	2%
Ogółem miasta	250	100%	7275	100%	26036	100%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych pierwotnych i Szymańska (2007)

Przyjrzyjmy się, w jakiej wielkości ośrodków miejskich lokowane są najczęściej kościelne obiekty noclegowe (Tab. 22). W małych miastach (do 20 tysięcy mieszkańców) znajduje się 48% miejskich obiektów noclegowych Kościoła rzymskokatolickiego. Oznacza to, że choć w niewielkim stopniu w Polsce przeważa lokalizacja kościelnej bazy noclegowej w miastach, to dotyczy się to przede wszystkim niewielkich miejscowości. Miasta średniej wielkości (od 20 do 100 tys. os.) gromadzą 27% kościelnych obiektów noclegowych, zaś w dużych (>100 tys. os.) znajduje się ich 29%.

Tab. 23. Baza noclegowa Kościoła rzymskokatolickiego w zależności od wielkości obiektu noclegowego i wielkości miejscowości [n = 251]

Rodzaj jedn. Osad.	Wielkość miejscowości wg liczby mieszkańców [os.]	Mikro (<5 pokoi)			Małe (6-20 pokoi)			Średnie (21-50 pokoi)			Duże (51-150 pokoi)			Makro (>150 pokoi)		
		Liczba	% danej kategorii	% całej bazy nocl. KK	Liczba	%	% całej bazy nocl. KK	Liczba	%	% całej bazy nocl. KK	Liczba	%	% całej bazy nocl. KK	Liczba	%	% całej bazy nocl. KK
Wieś	<100	0	0,0%	0,0%	2	2%	0,8%	2	2%	0,8%	1	4%	0,4%	0	0%	0,0%
	101 - 500	1	5,9%	0,4%	11	10%	4,4%	7	7%	2,8%	2	7%	0,8%	0	0%	0,0%
	501 - 1000	5	29,4%	2,0%	17	15%	6,8%	10	11%	4,0%	5	19%	2,0%	0	0%	0,0%
	1001 - 2000	0	0,0%	0,0%	8	7%	3,2%	16	17%	6,4%	3	11%	1,2%	1	50%	0,4%
	2001 - 5000	2	11,8%	0,8%	20	18%	8,0%	11	12%	4,4%	2	7%	0,8%	0	0%	0,0%
	5001 - 10000	0	0,0%	0,0%	2	2%	0,8%	1	1%	0,4%	0	0%	0,0%	0	0%	0,0%
	>10000	0	0,0%	0,0%	1	1%	0,4%	0	0%	0,0%	0	0%	0,0%	0	0%	0,0%
miasto	<5000	2	11,8%	0,8%	7	6%	2,8%	9	10%	3,6%	1	4%	0,4%	0	0%	0,0%
	5001 - 20000	4	23,5%	1,6%	14	13%	5,6%	14	15%	5,6%	2	7%	0,8%	0	0%	0,0%
	20001 - 50000	3	17,6%	1,2%	12	11%	4,8%	10	11%	4,0%	3	11%	1,2%	0	0%	0,0%
	50001 - 100000	0	0,0%	0,0%	2	2%	0,8%	1	1%	0,4%	1	4%	0,4%	0	0%	0,0%
	100001 - 200000	0	0,0%	0,0%	4	4%	1,6%	4	4%	1,6%	1	4%	0,4%	0	0%	0,0%
	200001 - 500000	0	0,0%	0,0%	5	5%	2,0%	5	5%	2,0%	2	7%	0,8%	1	50%	0,4%
	500001 - 1000000	0	0,0%	0,0%	2	2%	0,8%	3	3%	1,2%	3	11%	1,2%	0	0%	0,0%
	>1000000	0	0,0%	0,0%	4	4%	1,6%	1	1%	0,4%	1	4%	0,4%	0	0%	0,0%
	Ogółem	17	100,0%	6,8%	111	100%	44,2%	94	100%	37,5%	27	100%	10,8%	2	100%	0,8%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Szymbańska (2007), GUS i własnych

Warto zwrócić uwagę na jeszcze jedno zestawienie, które prezentuje kościelną bazę noclegową w zależności od wielkości obiektu noclegowego oraz rodzaju i wielkości miejscowości (Tab. 23). Zostało ono przygotowane w oparciu o pozyskane informacje dotyczące liczby jednostek mieszkalnych w poszczególnych placówkach. Tak, jak wcześniej wspomniano nie udało się otrzymać tych danych dla wszystkich ośrodków, a jedynie dla 251. Okazuje się, że kiedy analizujemy, gdzie położonych jest najwięcej obiektów danego rodzaju (według zaproponowanej typologii z rozdziału 3.), to dominuje wieś. Mikroobiekty – do 5 pokoi w blisko 30% zlokalizowane są na wsiach, gdzie liczba mieszkańców oscyluje między 501-1000. Tak samo wygląda sytuacja w przypadku 19% dużych ośrodków – od 51 do 150 pokoi. W niewiele większych wsiach (od 1001 do 2000 os.) znajduje się 17% średnich placówek (21-50 pokoi) oraz 50% makroobektów, które mają ponad 150 jednostek mieszkalnych. Pozostała połowa zlokalizowana jest w miastach od 200 do 500 tysięcy mieszkańców. Warto także nadmienić, że małe obiekty (60-20 pokoi) w 18% ulokowanych jest na wsiach o wielkości 2-5 tysięcy osób. Potwierdza to zdanie Żołdaka (1992), że w wielu polskich ośrodkach wiejskich funkcjonują miejsca kultu religijnego, które są celem turystów religijnych. Wszakże większość z kościelnych obiektów noclegowych wyposażonych jest w kaplicę, która gromadzi przybyłych gości na modlitwę.

Tab. 24. 10 największych ośrodków kościelnej bazy noclegowej w Polsce w 2023 roku oraz kościelne obiekty noclegowe w 10 największych polskich miastach

Miejscowości z największą liczbą obiektów noclegowych Kościoła rzymskokatolickiego (ONKK) w Polsce			Obiekty noclegowe Kościoła rzymskokatolickiego (ONKK) w największych polskich miastach		
Lp.	Ośrodek	Liczba ONKK	Lp.	Miasto	Liczba ONKK
1	Częstochowa	12	1	Warszawa	10
2	Zakopane	12	2	Kraków	6
3	Warszawa	10	3	Łódź	0
4	Kraków	6	4	Wrocław	2
5	Wisła	5	5	Poznań	2
6	Wambierzyce	5	6	Gdańsk	3
7	Wyszków	5	7	Szczecin	1
8	Gietrzwałd	4	8	Bydgoszcz	0
9	Krynica-Zdrój	4	9	Lublin	3
10	Krzeszowice	4	10	Białystok	1

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych własnych i stat.gov.pl

Autorka inspirując się pracą Wojdackiego (2014a), przygotowała także tabele z 10 największymi kościelnymi ośrodkami noclegowymi w Polsce (Tab. 24). O ile pierwsze cztery pozycje nie są specjalnie zaskakujące: Częstochowa – główne centrum

pielgrzymkowe Polski, Zakopane – ośrodek o bardzo wysokich walorach środowiskowych i turystycznych, Warszawa – stolica państwa i Kraków – międzynarodowe sanktuarium Bożego Miłosierdzia, to pozostałe sześć miejscowości dla laika może być bardziej zaskakujących. Jednak cztery z nich to ośrodki sanktuaryjne: Wambierzyce, Wyszaków (Loretto), Gietrzwałd oraz Krzeszowice, a pozostałe dwa: Wisła i Krynica-Zdrój związane z lokalizacją obiektów na obszarach górskich.

6.3.6. Czynniki społeczno-gospodarcze

Czynnikiem, który według Mateczaka (2017) czy Knowles i Egan’a (2001) ma wpływ na rozkwit hotelarstwa, jest rozwój społeczno-gospodarczy w danym kraju. Knox i Pinch (2010) definiują to zagadnienie jako proces o charakterze interdyscyplinarnym, który prowadzi do ogólnej poprawy jakości życia i dobrobytu społecznego. Jego kluczowymi elementami są:

- poprawa jakości życia, dzięki między innymi łatwiejszemu dostępowi do edukacji, służby zdrowia czy posiadania mieszkań,
- dobrobyt ekonomiczny, czyli zwiększenie dochodów i standardu życia mieszkańców,
- stopień urbanizacji i migracji,
- zmiany w strukturach gospodarczych i społecznych umożliwiające zrównoważony rozwój,
- aktywności gospodarcze, czyli rozkwit poszczególnych sektorów gospodarki.

W celu zweryfikowania poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego państwa można skorzystać z takich wskaźników jak:

- produkt krajowy brutto, czyli, z punktu widzenia produkcji, suma każdej wartości dodanej brutto poszczególnych sektorów instytucjonalnych albo gałęzi powiększonych o podatki od produktów pomniejszonych o dotację do nich (stat.gov.pl),
- nakłady inwestycyjne to znaczy nakłady rzeczowe lub finansowe, które mają służyć stworzeniu nowych środków trwałych lub ulepszeniu istniejących obiektów majątku trwałego oraz nakładów na pierwsze wyposażenie inwestycji (stat.gov.pl),

- środki trwałe brutto – zgodnie z definicją Głównego Urzędu Statystycznego (stat.gov.pl) są to rzeczowe aktywa trwałe i zrównane z nimi, których przewidywany okres użyteczności ekonomicznej jest dłuższy niż rok, kompletny, przeznaczony na potrzeby jednostki oraz zdalny do użytku.

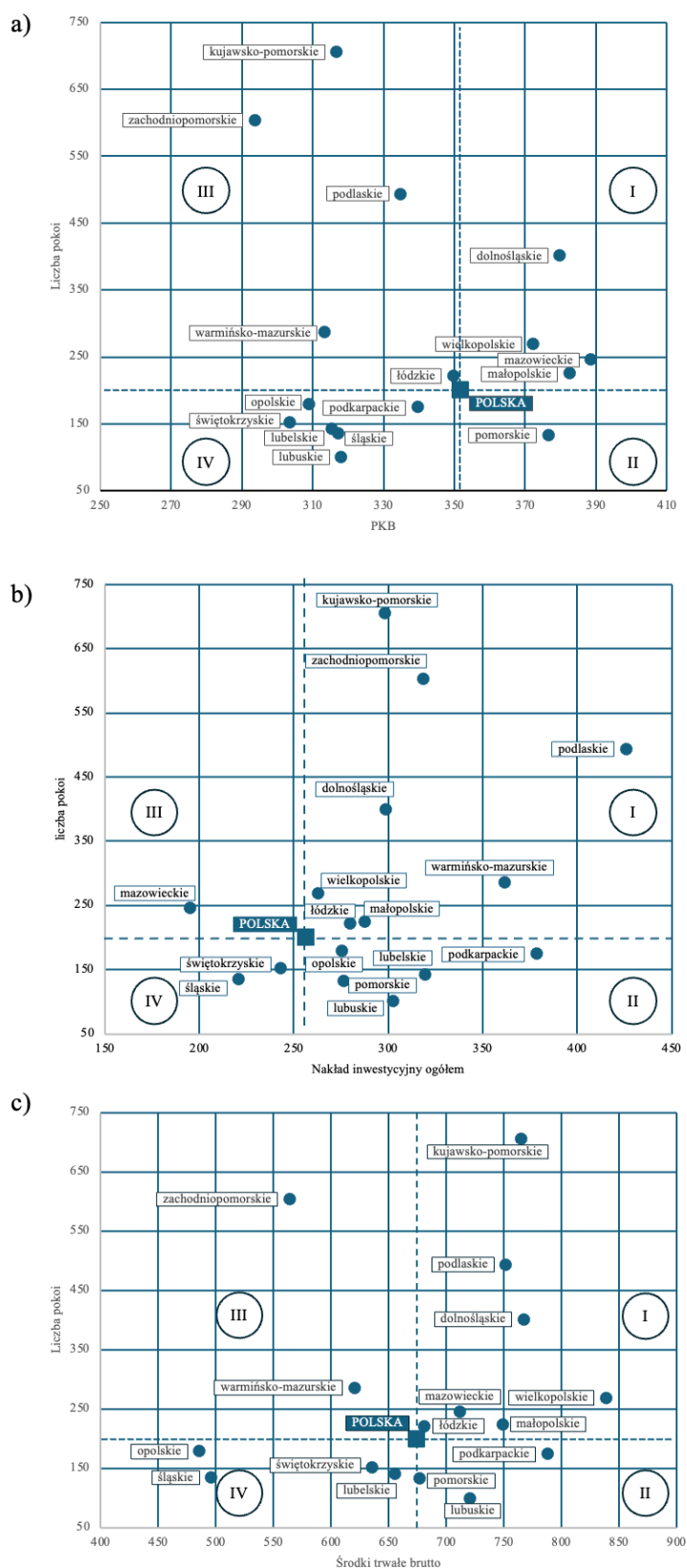
Autorka, chcąc sprawdzić, czy rozwój społeczno-gospodarczy przekłada się na rozkwit kościelnej bazy noclegowej przygotowała wykresy (Rys. 87) ilustrujące dynamikę wzrostu pokoi w obiektach noclegowych Kościoła rzymskokatolickiego z dynamiką wzrostu PKB, środków trwałych brutto oraz nakładów inwestycyjnych. Dodatkowo w Tab. 25 zaprezentowano zestawienie zbieżności poszczególnych dynamik.

Tab. 25. Zbieżność dynamiki wzrostu liczby pokoi w obiektach noclegowych Kościoła rzymskokatolickiego z dynamiką wzrostu produktu krajowego brutto, nakładów inwestycyjnych ogółem i środków trwałych brutto w okresie 2000-2022 (2000 = 100,0)
Oznaczenia: PKB – produkt krajowy brutto, NIO – nakłady inwestycyjne ogółem, ŚTB – środki trwałe brutto

Województwo	Grupa											
	pierwsza			druga			trzecia			czwarta		
	PKB	NIO	ŚTB	PKB	NIO	ŚTB	PKB	NIO	ŚTB	PKB	NIO	ŚTB
dolnośląskie	+	+	+									
kujawsko-pomorskie		+	+				+					
lubelskie					+					+		+
lubuskie					+	+				+		
łódzkie		+	+				+					
małopolskie	+	+	+									
mazowieckie	+		+					+				
opolskie					+					+		+
podkarpackie					+	+				+		
podlaskie		+	+				+					
pomorskie				+	+	+						
śląskie										+	+	+
świętokrzyskie										+	+	+
warmińsko-mazurskie		+					+		+			
wielkopolskie	+	+	+									
zachodniopomorskie		+					+		+			

Źródło: Opracowanie własne

W przypadku siedmiu województw (dolnośląskie, kujawsko-pomorskie, łódzkie, małopolskie, mazowieckie, podlaskie i wielkopolskie) zaobserwowano, że liczba pokoi zwiększa się wraz ze wzrostem wskaźników rozwoju społeczno-gospodarczego danego regionu. Także występuje zgodność w województwie lubelskim, opolskim, śląskim i świętokrzyskim, gdzie wzrost wszystkich wskaźników dynamiki jest poniżej przeciętnej.

Rys. 87. Dynamika wzrostu liczby pokoi w obiektach noclegowych Kościoła rzymskokatolickiego, produktu krajowego brutto (a), nakładów inwestycyjnych ogółem (b), środków trwałych brutto (c) w latach 2000-2022 (2000 = 100,0)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych pierwotnych i z <https://bdl.stat.gov.pl/> i Matczak (2017)

Interesujący może być fakt, że mimo występującego wzrostu społeczno-gospodarczego w lubuskim, podkarpackim i pomorskim, rozwój kościelnej bazy noclegowej jest w stosunku do niego opóźniony. Trudno jednoznacznie stwierdzić co mogło się do tego przyczynić, aczkolwiek najbardziej prawdopodobne wydają się kwestie związane z administracją kościelną i porządkowaniem sieci parafialnej w tamtych częściach kraju po II wojnie światowej, a dopiero w dalszej perspektywie zajmowanie się innymi kwestiami, w tym zakwaterowaniem turystów religijnych. Dla odmiany w przypadku województwa warmińsko-mazurskiego i zachodniopomorskiego dynamika wzrostu pokoi w kościelnej infrastrukturze noclegowej wyprzedza rozwój społeczno-gospodarczy. Warto jednak zauważyć, że obie te przestrzenie posiadają wiele walorów turystycznych, które przyciągają przyjezdnych niezależnie od warunków bytowych lokalnej ludności, aczkolwiek w przyszłości mogą wpłynąć na poprawę życia mieszkańców.

Podsumowując powyższą analizę warto podkreślić, że na rozkwit kościelnej bazy noclegowej ma wpływ rozwój społeczno-gospodarczy w danym kraju. W ponad 2/3 województw widać współzależność między dynamiką wzrostu pokoi w obiektach noclegowych Kościoła rzymskokatolickiego, a sytuacją społeczno-gospodarczą w regionie.

Reasumując, na lokalizację obiektów noclegowych Kościoła rzymskokatolickiego ma wpływ wiele czynników, jednak trudno mówić o konkretnej teorii wyboru lokalizacji, jak w przypadku obiektów hotelarskich. W kościelnej bazie noclegowej dominuje behawioralny sposób wyboru lokalizacji. W przypadku czynników wewnętrznych należy zauważyć znaczącą korelację między liczbą siostr zakonnych, księży czy zakonników, a liczbę obiektów noclegowych Kościoła rzymskokatolickiego występujących na terenie danej diecezji. W przypadku czynników zewnętrznych szczególne znaczenie ma atrakcyjność turystyczna, obszary górskie oraz poziom rozwoju społeczno-gospodarczego.

7. Podsumowanie

Głównym celem badania było przedstawienie i analiza czasowo-przestrzenna bazy noclegowej Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce, co ujęto w następującym problemie badawczym, który brzmiał:

Czy Kościół rzymskokatolicki w Polsce posiada i rozwija bazę noclegową do obsługi turystyki religijnej? Jeśli tak, to w jakim stopniu i dlaczego oraz jakie czynniki wpływają na ten rozwój?

Punktem wyjścia do przeprowadzonych badań była identyfikacja dostępnych źródeł informacji o obiektach noclegowych Kościoła rzymskokatolickiego. Przegląd artykułów z zakresu turystyki religijnej w literaturze zagranicznej (84 artykuły) i polskiej (106) wykazał, że brakuje prac bezpośrednio dotyczących zakwaterowania w turystyce religijnej. W literaturze ewidentnie brakuje opracowań dotyczących kwestii gościnności z perspektywy produktu hotelarskiego. Temat zakwaterowania powinien stanowić przyszłość badań nad turystyką religijną, o czym w swojej publikacji napisali między innymi Kim B., Kim S. i King (2019) wskazując na tematy, które należy lepiej poznać i opisać.

Podkreślenia wymaga fakt, że prawie w ogóle nie ma publikacji dotyczących kościelnej bazy noclegowej w Polsce. Dotychczas opublikowano pojedyncze prace odnoszące się fragmentarycznie do tej tematyki – oferta wybranych klasztorów (Durydiwka, 2020), wspomnienie o możliwości wyjazdu do klasztorów (Mróz, 2018, 2019), historia poszczególnych domów rekolekcyjnych (Szczepaniak, 2016, 2017; Ziajka i Ślęczka, 2018; Rysztowski, 2003; Cieślak, 2011). Również w literaturze zagranicznej brakuje publikacji opisujących dane zjawisko w innych krajach, choć Shackley (2004) sporządziła pracę, w której opisuje funkcjonowanie domów rekolekcyjnych w Anglii. Zasadniczo artykuł ten jest jedyną publikacją, która koncentruje się na zjawisku bazy noclegowej o takim charakterze. Mimo wszystko, trudno wyciągać ogólne wnioski na podstawie tej pracy, ponieważ dotyczy tylko jednej formy kościelnych obiektów noclegowych, jakimi są domy rekolekcyjne.

Także materiały zastane, takie jak kościelne roczniki statystyczne czy dokumenty prawne nie odnoszą się bezpośrednio do obiektów noclegowych prowadzonych przez Kościół rzymskokatolicki. Również inne dane statystyczne, np. wskaźniki religijności

czy liczba powstających kościołów, które są udostępniane przez Kościół są szacunkowe i na przykład obejmują tylko wybrane lata.

Tak znikome zasoby w literaturze z jednej strony są zachętą do przyjrzenia się zagadnieniu, z drugiej zaś stanowią ograniczenie badań. Nie ma bowiem możliwości odniesienia się do już opracowanego zaplecza teoretycznego i metodologicznego ani też osiągnięć innych naukowców dotyczących kościelnej bazy noclegowej. Dlatego w pracy w oparciu o ogólne wprowadzenie teoretyczne z zakresu hotelarstwa opracowano własną teorię i metodologię badań dla kościelnej bazy noclegowej.

Oprócz znikomych zasobów w literaturze okazało się również, że ani administracja państwowa, ani kościelna nie posiadają baz teleadresowych obiektów noclegowych, których właścicielem jest Kościół rzymskokatolicki w Polsce. W żadnych statystykach państwowych nie jest ujęta tego rodzaju infrastruktura noclegowa. Także Instytut Statystyki Kościoła Katolickiego nie prowadził dotychczas badań o tej tematyce. Próżno również szukać informacji o takich obiektach w Sekretariacie Episkopatu Polski. Nawet poszczególne diecezje nie dysponowały kompletem informacji o kościelnej bazie noclegowej znajdującej się na ich terenie. Kolejnym wyzwaniem w badaniach był brak jakichkolwiek baz teleadresowych.

Na potrzeby badania autorka opracowała własną definicję regulującą, czym jest obiekt noclegowy Kościoła rzymskokatolickiego. Zrobiła to przez analogię do definicji turystycznego obiektu noclegowego według Głównego Urzędu Statystycznego. Za tego rodzaju obiekty uznała wszystkie placówki, które oferują usługi noclegowe, a których właścicielem jest osoba prawna Kościoła rzymskokatolickiego lub inna organizacja kościelna działająca w ramach niego. Definicja zawiera w sobie określenie osoby prawnej Kościoła rzymskokatolickiego.

W Konkordacie wymieniono konkretne podmioty, które kryją się pod tym pojęciem, jednak istnieje zapis, umożliwiający między innymi zarządcy diecezji wystąpienie do właściwego organu władzy państwowej o nadanie jakiemuś podmiotowi kościelnej osobowości prawnej. Spis tych wszystkich jednostek nie jest powszechnie dostępny. Tym samym nie sposób jednoznacznie stwierdzić, czy podczas badań dotarto do wszystkich podmiotów zarządzających obiektami.

Przygotowana do badania karta inwentaryzacyjna zawiera 18 zmiennych obejmujących między innymi dane teleadresowe, liczbę pokoi, miejsc noclegowych, rok powstania czy wyposażenie. Inspiracją do sporządzenia karty były dane, jakie znajdują się na portalach typu booking.com czy meteor-turystyka.com, a także na zagranicznych wyszukiwarkach noclegów w klasztorach, jak na przykład włoskie www.monasterystays.com. Karta nie zawiera żadnych danych ekonomicznych, ponieważ są one uznawane powszechnie przez Kościół za wrażliwe, nie ma ich w statystykach.

Karta inwentaryzacyjna stanowiła dla autorki pewną docelową ilość informacji, jakie chciała uzyskać dla każdego spisanego obiektu. W praktyce jednak pełny arkusz karty nie był przekazywany bezpośrednio pracownikom obiektów, a uzupełniany w kilku etapach przez autorkę. Informacje zostały pozyskane dla 471 obiektów. Karty inwentaryzacyjne zostały wypełnione w pełni dla 226 ośrodków. Analiza statystyczna wykazała, że badania są reprezentatywne.

Etap pozyskiwania danych, wiązał się z szeregiem ograniczeń. Po pierwsze, brak jakiegokolwiek bazy teleadresowej, na której można by było oprzeć badania, doprowadził do konieczności bezpośredniego kontaktu z instytucjami Kościoła rzymskokatolickiego. Należy jednak zauważyć, że nie istnieje coś takiego, jak jedna instytucja Kościoła w Polsce, do której można się zgłosić po dane dla całego kraju. Jest Konferencja Episkopatu Polski, która została ustanowiona przez Stolicę Apostolską jako stała instytucja złożona z polskich biskupów, jednak nie obejmuje ona zakonów. Zasadniczo uznaje się, że każda diecezja i każdy zakon stanowi osobną, samodzielną instytucję kościelną. Z tego też powodu w celu uzyskania danych, należało się skontaktować osobno ze wszystkimi kuriami diecezjalnymi, a także ze zgromadzeniami zakonnymi męskimi i żeńskimi (łącznie 237 podmiotów). Autorka, zanim skontaktowała się z powyższymi podmiotami, przygotowała dedykowane tabele z danymi obiektów, które znajdowały się na ich stronach internetowych z prośbą o weryfikację i ewentualne uzupełnienie/poprawienie danych. Oznacza to, że najpierw przeprowadzono przegląd stron internetowych powyższych podmiotów, a następnie się z nimi skontaktowano. Z racji tego, że bardzo często pierwsze próby kontaktu pozostawały bez odpowiedzi, kontaktowano się z podmiotami wielokrotnie mailowo, listownie czy telefonicznie, aż uzyskano jak największy zwrot, stawiając sobie jednak pewne ograniczenie czasowe (2022-2023). Dzięki temu udało się dotrzeć do informacji o funkcjonowaniu 471

obiektów noclegowych Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce. Należy podkreślić, że prawdopodobnie nie uzyskano by tylu danych, gdyby nie fakt rekomendacji ze strony Łódzkiej Kurii Metropolitalnej, które posiadała autorka.

Podsumowując uzyskane dane dotyczące obiektów noclegowych Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce, należy zwrócić uwagę na kilka kwestii. Realizacja pracy wymagała pokonania szeregu trudności, tak na etapie planowania jak i przeprowadzania badań. W trakcie procesu badawczego ujawniło się wiele ograniczeń wpływających na ostateczny kształt i wyniki badania. Brak oficjalnych danych, spisu obiektów, hermetyczność środowiska kościelnego, brak zaufania do osób zbierających informacje, brak zrozumienia, czym jest turystyka religijna, ewentualna negatywna konotacja tego zjawiska. Niska fachowość i niepełna wiedza u osób udzielających informacji o podmiotach w zakresie rozumienia podstawowych pojęć z zakresu metryki obiektu i jego parametrów. Dlatego pozyskane informacje wymagały wielostopniowej weryfikacji w oparciu o różne źródła.

Dodatkowo zebrane dane nie są ujęte w żadnych ogólnodostępnych danych statystycznych czy Centralnym Wykazie Obiektów Hotelarskich. Z tego powodu trudno odnieść do zinwentaryzowanych obiektów statystyki dotyczące infrastruktury noclegowej w Polsce. Także inne analizy statystyczne są utrudnione, ponieważ raporty krajowe opierają się na podziale administracyjnym państwowym, a wskaźniki dotyczące religijności z reguły podane są dla jednostek administracji kościelnej, czyli diecezji albo parafii. Należy podkreślić, że granice tych obszarów w żaden sposób się ze sobą nie pokrywają, więc nie można odnosić statystyk kościelnych do państwowych i na odwrót, co stanowi kolejne ograniczenie badań. Autorka starała się uniknąć tego rodzaju problemu poprzez jednoczesne opracowywanie danych dla obu podziałów administracyjnych, ale wiązało się to z koniecznością jak najrzadszego schodzenia z analizami poniżej województw czy diecezji.

Tak jak wspomniano wcześniej, analiza dostępnych materiałów źródłowych wskazuje, że ani diecezje, ani prowincje zakonne nie prowadzą rejestru tego rodzaju ośrodków, które nie podlegają również statystykom państwowym czy też typologiom obiektów noclegowych według UNWTO, Głównego Urzędu Statystycznego czy Ustawy o usługach hotelarskich oraz usługach pilotów wycieczek i przewodników turystycznych (Dz.U. 1997 nr 133 poz. 884). W związku z tym, w celu ustrukturyzowania zjawiska

autorka opracowała i przedstawiła własne propozycje typologii kościelnej bazy noclegowej według nazewnictwa, przynależności własnościowej oraz wielkości.

W pierwszym kryterium według nazwy wyróżniono cztery kategorie obiektów:

- dom rekolekcyjny,
- dom pielgrzyma,
- dom wypoczynkowy,
- pustelnia.

Powyższy podział został ustanowiony w oparciu o historyczne uzasadnienie na bazie wielu publikacji. O pustelniach wspomina między innymi Siwek (2011), Kanior (1995), czy Boznański i in. (2000). Temat domów pielgrzyma i ich pierwotnych wersji, czyli ksenodochoiów poruszali na przykład Longosz (1996), Leśniewski (2017), Szot (2009) oraz Błądek i Tulbicki (2003), czy Mruk (2001). Informację na temat domów rekolekcyjnych możemy znaleźć przede wszystkim w Encyklice Mens Nostra (Pius XI, 1929), publikacji Siwka (2011) oraz Shackley (2004), a także w pracach poświęconych konkretnym obiektom (Szczepaniak, 2016, 2017; Ziajka i Ślęczka, 2018; Rysztowski, 2003; Cieślak, 2011). Jedynie w kwestii domów wypoczynkowych nie sposób znaleźć odniesienia w literaturze. Niniejszy podział ma jednak swoje ograniczenia. Po pierwsze aktualne nazewnictwo jest tak rozbudowane, że może być trudno jednoznacznie skategoryzować dany obiekt do zaproponowanych nazw, tym bardziej, że powinna o tym stanowić współczesna funkcja i przeznaczenie obiektu, a nie to, jak aktualnie się on nazywa. Autorka nie wyklucza również, że w praktyce podział ten może być niewystarczający i nie uwzględniać specyficznych form obiektów, tak jak podziały GUS czy UNWTO nie biorą pod uwagę kościelnych obiektów noclegowych.

Innym kryterium zastosowanym w typologii było usystematyzowanie podziału według przynależności własnościowej. Tak, jak wspomniano wcześniej liczba kościelnych osób prawnych jest trudna do określenia (brak ogólnodostępnego rejestru), dlatego należało uszeregować w jakiś sposób zarządców obiektów, wydzielając trzy główne kategorie gestorów: zakonni, diecezjalni i pozostali. Wyjaśnienia wymaga specyficzna kategoria „pozostali”, ponieważ dla autorki stanowi to konkretną grupę podmiotów. Kategoria ta może być trudna w wydzieleniu spośród obiektów należących do diecezji czy zakonów, ponieważ na przykład stowarzyszenia Caritas najczęściej należą

do diecezji, a jednak są w oddzielnej grupie. Autorka jest zdania, że żeby uniknąć w tym zakresie błędów interpretacyjnych należy skupić się na tym, że w ramach obiektów diecezjalnych uwzględnione są tylko te, które należą do głównych instytucji – diecezja, parafia, seminarium duchowne, sanktuaria, a nie do grup osób dodatkowo zrzeszanych poprzez stowarzyszenia czy fundacje albo mniej formalnie wspólnoty. To samo dotyczy zakonów – obiekty zakonne to te, które należą bezpośrednio do danego zakonu a nie do podmiotu powstałego przy danym zakonie. Należy także wziąć pod uwagę, że podczas dalszych badań może wystąpić konieczność wydzielenia podkategorii z każdej z grup głównych ze względu na specyfikę działania albo wielkość zjawiska. Autorka przy niektórych rysunkach w ramach obiektów zakonnych prezentuje osobno te należące do zgromadzeń męskich oraz do żeńskich. Mimo to uznała, że nie ma potrzeby tworzenia osobnej, czwartej głównej kategorii obiektów, ponieważ zarówno rozwój tej podgrupy, jak i specyfika ich oferty jest zbliżona.

Kolejnym dyskusyjnym podziałem jest ten według pojemności, w którym autorka wyróżniła 5 kategorii obiektów:

- mikro – do 5 pokoi,
- małe – od 6 do 20 pokoi,
- średnie – od 21 do 50 pokoi,
- duże – od 51 do 150 pokoi,
- makro – od 151 pokoi.

Początkowo próbowano zastosować podział Milewskiej i Włodarczyka (2009) dotyczący hoteli, ale w żaden sposób nie uwzględniał on pojemności kościelnych obiektów noclegowych. Także kategoryzacje oparte na metodach statystycznych — podział na kwintyle albo średnia arytmetyczna i odchylenie standardowe — według autorki nie miały odzwierciedlenia w kościelnej rzeczywistości, ponieważ nie uwzględniały specyficznej oferty obiektów. Można tym samym zarzucić, że zaproponowany podział jest subiektywny. Mimo to według autorki, która przywiązuje wagę do funkcjonalnego zastosowania naukowej teorii, powyższa zasugerowana typologia najbardziej prezentuje specyfikę badanego zagadnienia. Nie opiera się ona na suchych danych, a bierze pod uwagę również przeznaczenie i specyficzną ofertę obiektów. Dzięki temu wybierając obiekty mikro, możemy być praktycznie pewni, że

mamy do czynienia z pustelniami, czy też w przypadku makro — z domami pielgrzymia położonymi blisko największych sanktuariów.

Uzyskane informacje pozwoliły także na analizę zmian zachodzących w strukturze w czasie i przestrzeni oraz identyfikację czynników, które na nie wpływają. Okres, który był brany pod uwagę stanowiły lata 1903-2023, czyli od roku powstania jednego z najstarszych wciąż funkcjonujących obiektów do czasu zakończenia badań. Należy zaznaczyć, że dobór lat i uwzględnionych w badaniu obiektów także stanowią pewne ograniczenie. Choć najstarszy zinwentaryzowany ośrodek powstał w 1070 roku, to z racji na blisko tysiącletnią przerwę między tym a kolejnym wciąż funkcjonującym obiektem, za rok początkowy uznaje się 1903, od kiedy to regularnie otwierały się następne kościelne miejsca noclegowe. Warte podkreślenia jest, że praca dotyczy obiektów funkcjonujących w momencie dokonywania inwentaryzacji, czyli nie uwzględnia tych, które powstały, a zostały zamknięte przed dokonaniem spisu. Oznacza to, że nie jesteśmy w stanie zaobserwować kryzysów, które doprowadzały nie tyle do zmniejszonego powstawania ośrodków, a wręcz do ich likwidacji. Kolejną kwestią dotyczącą struktury i zmian w czasie jest fakt, że dane dotyczące liczby jednostek mieszkalnych czy miejsc noclegowych były również podawane na dzień inwentaryzacji. Nikt nie przekazywał informacji, czy dane miejsce było od momentu powstania remontowane, rozbudowywane i pierwotnie było znacznie mniejsze. Nie zastanawiano się podczas analiz również nad tym, czy tereny jednostek administracyjnych, zarówno państwowych, jak i kościelnych nie uległy zmianie na przestrzeni 120 lat, tylko po prostu analizy przeprowadzano na współczesnym podziale. Powstaje pytanie, czy w takim razie biorąc pod uwagę powyższe ograniczenia, wyciągnięte z pracy wnioski nie są zbyt pochopne. Autorka wyszła jednak z założenia, że dopóki nie mamy danych, na podstawie których moglibyśmy obalić tezy postawione na koniec poszczególnych części pracy, to niniejsza rozprawa będzie stanowić jedyny usystematyzowany opis zjawiska, jakim jest baza noclegowa Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce i mimo swoich ograniczeń być może stanie się początkiem dalszych badań danego zjawiska i tym samym potwierdzania lub obalania tez postawionych w pracy.

Biorąc pod uwagę lata, w których rozpoczęły działalność badane obiekty (1903-2023), a także nawiązując do przedziałów czasowych turystyki religijnej po 1989 roku,

które zostały wymienione przez Mroza (2014), wyróżniono sześć etapów rozwoju kościelnej bazy noclegowej:

- 1) okres zaborów (1903-1918) – w tym czasie powstało 5 obiektów do dziś funkcjonujących, każdy zlokalizowany w innym powiecie, dominowały obiekty zakonne,
- 2) okres międzywojenny (1918-1938) – powstanie kolejnych kilkunastu ośrodków w większości w powiatach, w których dotychczas nie było tego rodzaju bazy,
- 3) II wojna światowa (1939-1945) – rozwój mocno zastopowany, powstały 3 nowe ośrodki zakonne w powiatach, w których albo już funkcjonowała kościelna baza noclegowa, albo bezpośrednio z nimi sąsiadujących,
- 4) okres PRL (1945 - 1989) – w początkowej fazie państwo nie wyrażało zgody na tworzenie nowych kościelnych obiektów noclegowych oraz utrudniało działalność już funkcjonujących. Sytuacja poprawiła się w latach osiemdziesiątych, co przyczyniło się do powstania licznych obiektów w coraz większej liczbie powiatów. Stopniowo widoczne są obszary o zwiększonej liczbie ośrodków – powiat pucki, tatrzański, nowosądecki,
- 5) III Rzeczypospolita – etap 1. (1989 – 2004) – następuje znaczący wzrost liczby nowopowstałych obiektów, kościelna baza noclegowa zaczyna działać praktycznie na terenie całego kraju, zaczynają być widoczne regiony o znacznie większej liczbie obiektów – tereny górskie, nadmorskie oraz wokół stolicy kraju;
- 6) III Rzeczypospolita – etap 2. (2004 – obecnie) – po wejściu do Unii Europejskiej rozwój zjawiska się nasila, obejmując kolejne powiaty i zwiększając liczbę obiektów na terenach, w których wcześniej funkcjonowały inne ośrodki, następuje stabilizacja w strukturze obiektów – liczba obiektów, pokoi i łóżek jest na mniej więcej stałym poziomie dla każdego gestora niezależnie od upływających lat.

Przedstawione powyżej etapy wskazują na duże znaczenie wydarzeń polityczno-historycznych w rozwoju kościelnej bazy noclegowej. Poszczególne wydarzenia mogą zarówno przyczynić się do rychłego wzrostu bazy – odzyskanie niepodległości, transformacja ustrojowa czy wstąpienie Polski do Unii Europejskiej, jak i doprowadzić

do nagłego zahamowania i degradacji – okres zaborów, wojny oraz negatywne relacje między Państwem a Kościołem w okresie PRL. Warto zaznaczyć, że rozwój kościelnej bazy noclegowej nie wyglądał tak samo, jak rozwój hotelarstwa w Polsce, który prezentuje Błądek i Tulbicki (2003) oraz Milewska i Włodarczyk (2009). Znaczna różnica w historii obu infrastruktur noclegowych następuje po II wojnie światowej, kiedy to państwowe i również z czasem prywatne hotelarstwo coraz szybciej się rozwija a kościelna baza noclegowa jest hamowana przez władze państwowe. Sytuacja ulega jednak poprawie po zmianach ustrojowych w kraju, a zasadniczo już w latach osiemdziesiątych, kiedy nastąpiło ocieplenie relacji między Państwem a Kościołem. Tak, jak wspomniano, nie wiadomo, ile obiektów na przestrzeni tych 120 lat zostało zlikwidowanych, jednak już sama analiza obecnie funkcjonujących placówek wskazuje nam lata, kiedy władza była pozytywnie lub negatywnie nastawiona względem kościelnej infrastruktury noclegowej. Analizując powstające w tym okresie obiekty, widać również zmiany w ich średniej pojemności. Aktualnie od początku XXI wieku obserwujemy pewną stabilizację w tym zakresie. Z reguły obiekty mają 30 jednostek mieszkalnych i około 90 miejsc noclegowych. Oznacza to, że są one o kilka miejsc noclegowych większe niż średnia dla obiektów hotelarskich ujętych w Centralnym Wykazie Obiektów Hotelarskich, która w 2023 roku wynosiła 83 miejsca noclegowe (Raport 2024 – Rynek Hotelarski w Polsce, 2024).

Dynamika wzrostu różniła się nie tylko w zależności od gestora, ale także regionu. Autorka zweryfikowała, czy na rozwój kościelnej bazy noclegowej po 1989 roku mają wpływ te same czynniki, które Mróz (2014) wymienia jako kluczowe dla rozwoju turystyki religijnej w Polsce po transformacji ustrojowej. Zdecydowana większość z 21 wymienionych przez Mroza (2014) czynników religijnych, historycznych, politycznych czy ekonomicznych wpływa na rozkwit obu zjawisk. Elementami, które według autorki nie znajdują odzwierciedlenia w większej liczbie obiektów noclegowych Kościoła rzymskokatolickiego, są takie kwestie jak Wielki Jubileusz Chrześcijaństwa w 2000 roku czy translokacja obrazów z sanktuariów. Mróz (2014) jest zdania, że ogólnoświatowy kryzys gospodarczy (2007-2009) nie wpłynął na turystykę religijną w Polsce, autorka jednak uważa, na podstawie przeprowadzonych analiz, że wynikający z niego wzrost cen za materiały budowlane, doprowadził do spowolnienia dynamiki powstawania obiektów noclegowych w latach 2008-2011. Mimo, że dynamika wzrostu analizowana była również przez Matczaka (2017) oraz Wojdackiego (2014a), trudno odnieść opisane przez

nich zmiany w infrastrukturze hotelowej do kościelnych obiektów noclegowych, ponieważ tamta dotyczy głównie dużych miast, a ta mniejszych miejscowości.

Kolejnym aspektem związanym z analizami czasowo-strukturalnymi było zweryfikowanie zmian w czasie, do czego posłużyła analiza dyfuzji przestrzennej opisana przez Łobodę (1983) oraz Januszewską i Nawrocką (2015). Nie sposób nie zgodzić się z Januszewską i Nawrocką (2015), że takie kwestie, jak opłacalność prowadzenia obiektu, źródło finansowania, to, od kogo będzie można czerpać wiedzę czy też na ile skomplikowany jest proces zarządzania danym przedsiębiorstwem, będą miały wpływ na powstanie nowych ośrodków. Łoboda (1983) bardziej skupił się na przestrzennym aspekcie dyfuzji, a zaplecze teoretyczne znajdujące się w jego publikacji ułatwiło przeprowadzanie szczegółowych analiz. Niezależnie, do kogo należała baza noclegowa, swoje początki na pewno miała w województwie małopolskim, gdzie wraz z województwem śląskim znajduje się najwięcej ośrodków, a także pokoi i miejsc noclegowych. Największa gęstość kościelnych obiektów noclegowych na 100 km² występuje również w powyższych województwach, zaś najmniejsza w lubuskim, łódzkim, kujawsko-pomorskim i warmińsko-mazurskim. Odnosząc się do publikacji „Turystyka w 2022 r.” (Główny Urząd Statystyczny, 2023) należy zaznaczyć, że liczba turystycznych obiektów noclegowych na 100 km² jest dwudziestokrotnie większa niż kościelnych obiektów noclegowych. Dodatkowo, kiedy porównamy rozmieszczenie przestrzenne obu baz, zauważamy, że występuje zróżnicowanie w rozkładzie zjawisk, w zależności od województw i rodzaju bazy.

Autorka przeprowadziła analizę przestrzenną bazy noclegowej Kościoła rzymskokatolickiego, weryfikując, czy w jej przypadku ma zastosowanie teza Gruszki, Ilnickiego i Jakubowicz (2014), że wybór lokalizacji obiektów noclegowych opiera się z reguły na jednej z trzech teoretycznych koncepcji lokalizacji: teorii renty gruntowej, ośrodków centralnych W. Christallera lub modeli zachowań producentów i konsumentów. Powyższe teorie zostały przez autorkę odrzucone, ponieważ zauważyła, że w przypadku obiektów noclegowych Kościoła rzymskokatolickiego największe zastosowanie ma nurt behawioralny, w którym trudno wskazać konkretne czynniki wpływające na wybór lokalizacji i usytuowanie obiektu noclegowego. Autorka nie znalazła również odwzorowania dla kościelnej infrastruktury noclegowej wyróżnionych przez Gruszkę, Ilnickiego i Jakubowicz (2014) trzech etapów podjęcia decyzji o lokalizacji obiektu:

wybór rynku, analiza przestrzenna obszaru oraz wybór najkorzystniejszego konkretnego miejsca. Autorka kierując się analizą historyczną uważa, że przy wyborze lokalizacji obiektów noclegowych decydują nie tyle rynki, co bardziej skupiają się na już posiadanych zasobach w danej przestrzeni, czyli na przykład obecności w danym miejscu zgromadzeń zakonnych albo niewykorzystanych majątków kościelnych (zamknięte seminaria duchowne). Oznacza to, że lokalizacja obiektów noclegowych Kościoła rzymskokatolickiego często jest przypadkowa i bierna, czyli zmienia się przeznaczenie już funkcjonującego obiektu.

W pracy zweryfikowano, jakie czynniki mogą mieć wpływ na wielkość kościelnej bazy noclegowej umiejscowionej w danym rejonie kraju. Przeanalizowano szereg czynników, dzieląc je na wewnętrzne (kościelne) i zewnętrzne (świeckie/ogólnocywilizacyjne). W zależności od tych dwóch rodzajów, analizy były przeprowadzane według podziału administracyjnego kościelnego (diecezje) lub państwowego (województwa, powiaty, gminy i miasta/wsie). Tak, jak wcześniej wspomniano, podział ten wynikał z faktu, że danych statystycznych kościelnych nie da się porównać do podziału administracyjnego państwowego, a statystyk krajowych do podziału na diecezje.

Czynniki wewnętrzne

Należy zaznaczyć, że obiekty noclegowe Kościoła rzymskokatolickiego zlokalizowane są we wszystkich diecezjach rzymskokatolickich w Polsce, ale z różnym natężeniem zjawiska – od 1 obiektu w diecezji bydgoskiej do 61 w archidiecezji krakowskiej. W ramach czynników wewnętrznych zbadano zależność z kilkunastoma cechami, które odnoszą się do jednostek administracji kościelnej. Niewielka zależność zachodzi z powierzchnią diecezji, a także ze wskaźnikami praktyk religijnych, czyli dominantes, communicantes i participantes. Przeciętna zależność jest z liczbą ludności i katolików zamieszkujących diecezję, na terenie której znajduje się kościelna baza noclegowa. Podobnie sprawa wygląda w kwestii liczby parafii w danych diecezjach, aczkolwiek w tym przypadku okazuje się, że kluczowa w lokalizacji obiektu na terenie danej miejscowości może być odległość od kościoła, ponieważ średnio wynosi ona 540 metrów. Podobnie sprawa wygląda z sanktuariami. W zależności od ich rangi, będziemy mieć do czynienia z mniejszą lub większą liczbą kościelnych obiektów noclegowych. Im wyższa ranga sanktuarium, tym większa powinna być okoliczna baza noclegowa należąca

do Kościoła rzymskokatolickiego. W przypadku sanktuariów międzynarodowych w przestrzeni do 1 km znajduje się minimum jeden ośrodek noclegowy, a do kolejnych 4 km przynajmniej jeszcze jeden. Wysoka współzależność z wielkością bazy noclegowej w danym regionie występuje z liczbą księży i zakonników, a nawet bardzo wysoka z liczbą siostr zakonnych. Istota tego zjawiska może polegać na tym, że kościelne obiekty noclegowe mogą powstawać w wyniku dużego zapotrzebowania na tego rodzaju bazę do przeprowadzania ćwiczeń duchowych dla mieszkających na tym obszarze osób duchownych, jak i też osoby duchowne mogą być ściągane spoza diecezji do danych ośrodków w celu ich prowadzenia.

Istnieją także takie czynniki wewnętrzne, które są trudne do weryfikacji i wymagają w przyszłości odrębnych badań i analiz. Są to na przykład: szlaki pielgrzymkowe, wydarzenia religijne, warunki umożliwiające medytację i kontemplację (cisza), zmieniające swoje przeznaczenie budynki kościelne (np. seminaria duchowne).

Czynniki zewnętrzne

W analizie rozwoju zweryfikowano zależność między wielkością bazy w danym regionie a czynnikami zewnętrznymi, takimi jak atrakcyjność turystyczna i jej składowe, rodzaj jednostki administracyjnej oraz rozwój społeczno-gospodarczy.

Występuje wysoka współzależność między poziomem wskaźnika atrakcyjności turystycznej a liczbą kościelnych obiektów noclegowych w danym powiecie. Zgodne jest to z tezą Kowalczyka (2010), że jednym z głównych powodów przemieszczania się, jest chęć wypoczyniania w miejscach o wysokim poziomie walorów turystyczno-wypoczynkowych. Okazuje się jednak, że o ile sama w sobie atrakcyjność turystyczna wysoko koreluje z kościelną bazą noclegową, to poziom jej składowych: walorów kulturowych, bazy turystycznej czy walorów środowiskowych jest przeciętny. Tym samym hipoteza Kowalczyka (2010) ulega pewnemu podważeniu, aczkolwiek również Jusiak (2009) sugeruje, że turyści religijni będą wyszukiwać miejsca o nadzwyczajnych walorach krajobrazowych, żeby móc doświadczać bliższego kontaktu z Bogiem poprzez podziwianie Jego stworzenia. Mimo przeciętnej korelacji z walorami środowiskowymi trudno nie zauważyć, że wpływ na liczbę kościelnych obiektów noclegowych mają przede wszystkim góry i wysokość nad poziomem morza – im wyżej, tym więcej obiektów. Blisko 30% kościelnej bazy noclegowej zlokalizowane jest właśnie

w powiatach, które znajdują się na wysokości równej lub większej niż 800 m. n.p.m., co przede wszystkim widoczne jest na terenie Karpat.

Autorka odnotowała, że 43% kościelnej bazy noclegowej występuje na terenie gmin wiejskich, jednak 53% obiektów zlokalizowanych jest w miastach, co zgadza się z kolejną hipotezą Kowalczyka (2010) o potrzebie lokowania hoteli w ośrodkach miejskich między innymi z powodów religijnych. Są jednak dwa województwa – łódzkie i podkarpackie, gdzie zdecydowanie większość kościelnej bazy noclegowej rozlokowana jest na wsiach. Należy zaznaczyć, że choć większość obiektów noclegowych Kościoła rzymskokatolickiego znajduje się w miastach, dotyczy to w ponad 70% ośrodków miejskich do 100 tys. mieszkańców, czyli zgodnie z założeniem Kowalczyka (2010) o umiejscawianiu ośrodków wypoczynkowych w mniejszych miastach. Dla odmiany Shackley (2004) sugeruje, że w Wielkiej Brytanii domy rekolekcyjne z reguły znajdują się na cichych obszarach wiejskich. Odzwierciedleniem tego może być fakt, że ponad 40% obiektów małych, które są głównie domami rekolekcyjnymi znajduje się na wsiach, stanowi to jednak niewiele ponad 20% kościelnej bazy noclegowej, a Shackley (2004) nie wspomina o innych typach kościelnych obiektów noclegowych.

Ostatnią grupą czynników analizowaną w pracy były czynniki społeczno-gospodarcze, czyli produkt krajowy brutto, nakłady inwestycyjne oraz środki trwałe brutto. Elementy te zostały wzięte pod uwagę, ponieważ w pracy Matczaka (2017) i Knowles i Egan’a (2001) spotkano się ze stwierdzeniem, że rozwój społeczno-gospodarczy państwa wpływa na rozwój hotelarstwa. Po przeprowadzeniu analizy dynamiki wzrostu liczby pokoi w obiektach noclegowych Kościoła rzymskokatolickiego w latach 2000-2022 oraz wyżej wymienionych elementów zauważono w blisko 70% województw współzależność między sytuacją społeczno-gospodarczą w danym regionie a dynamiką wzrostu pokoi. Tym samym potwierdzono powyższą tezę.

W wyniku przeprowadzonego badania udało się uzyskać i uporządkować większość informacji o bazie noclegowej Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce, co potwierdza analiza statystyczna. Jednocześnie można zauważyć niedostatek informacji mogących być podstawą do dalszych badań.

Niniejsza praca wypełniła dotychczasową lukę badawczą występującą w literaturze z zakresu turystyki religijnej. Nazwano, opisano, ustrukturyzowano, a także

przeanalizowano zarówno w czasie, jak i przestrzeni zjawisko, jakim jest baza noclegowa Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce.

W pracy starano się pokazać obszar, który z czasem może być przedmiotem dalszych badań. Wymaga to jednak nie tylko rozwinięcia warsztatu, ale też przełamywania pewnych barier, szczególnie tych występujących po stronie Kościoła.

Podsumowując całą pracę i odpowiadając na pytania zawarte w problemie badawczym, Kościół rzymskokatolicki w Polsce posiada i rozwija bazę noclegową potrzebną do obsługi turystyki religijnej. Składa się ona z 471 zinwentaryzowanych przez autorkę obiektów rozmieszczonych na terenie całego kraju. Na przestrzeni czasu liczba obiektów zwiększa się. Na jej rozwój wpływa szereg różnych czynników, ale do najważniejszych należą wydarzenia polityczno-historyczne, które praktycznie, w sposób natychmiastowy mogą doprowadzić do gwałtownego wzrostu lub całkowitego zatrzymania a nawet likwidacji kościelnej bazy noclegowej.

Bibliografia

- Abbate, C. i Di Nuovo, S. (2013). Motivation and personality traits for choosing religious tourism. A research on the case of Medjugorje. *Current Issues in Tourism*, 16(5), strony 501-506. doi:10.1080/13683500.2012.749844
- Adamczuk, F. (2014). Dyfuzja innowacji w regionach transgranicznych. *Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu*(348), strony 13-21. doi:10.15611/pn.2014.348.01
- Adamczuk, L. i Zdaniewicz, W. (Redaktorzy). (1991). *Kościół katolicki w Polsce 1918-1990. Rocznik statystyczny*. Warszawa.
- Adamczyk, J. (2017). Rekolekcje zamknięte i okresowe dni skupienia w aspekcie kanonicznym. *Łódzkie Studia Teologiczne*, 26(4), strony 39-60.
Pobrano z lokalizacji
https://bazhum.muzhp.pl/media//files/Lodzkie_Studia_Teologiczne/Lodzkie_Studia_Teologiczne-r2017-t26-n4/Lodzkie_Studia_Teologiczne-r2017-t26-n4-s39-60/Lodzkie_Studia_Teologiczne-r2017-t26-n4-s39-60.pdf
- Amaro, S., Antunes, A. i Henriques, C. (2018). A closer look at Santiago de Compostela's pilgrims through the lens of motivations. *Tourism Management*, 64, strony 271-280. doi:<https://doi.org/10.1016/j.tourman.2017.09.007>
- Andriotis, K. (2011). Genres of heritage authenticity: Denotations from a pilgrimage Landscape. *Annals of Tourism Research*, 38(4), strony 1613-1633. doi:<https://doi.org/10.1016/j.annals.2011.03.001>
- Błądek, Z. i Tulibacki, T. (2003). *Dzieje krajowego hotelarstwa od zajazdu do współczesności*. Poznań: Wydawnictwo ALBUS.
- Babbie, E. (2007). *Badania społeczne w praktyce*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Ballantyne, R., Hughes, K. i Bond, N. (2016). Using a Delphi approach to identify managers' preferences of visitor interpretation at Canterbury Cathedral World Heritage Site. *Tourism Management*, 54, strony 72-80. doi:<https://doi.org/10.1016/j.tourman.2015.10.014>
- Barajas, A., Lago-Penas, S. i Sanchez, P. (2014). On the regional economic effects of the Pope's journeys: evidence from the visit to Santiago de Compostela in 2010. *Tourism Economics*, 20(2), strony 279-299. doi:<https://doi.org/10.5367/te.2013.0270>

- Barełkowski, R. (2007). Deus ex Architectura. W R. Barełkowski, *Sacrum and profanum of space* (strony 71-82). Ośrodek Wydawnictw Naukowych PAN Poznań.
- Belhassen, Y. i Ebel, J. (2009). Tourism, faith and politics in the Holy Land : an ideological analysis of evangelical pilgrimage. *Current Issues of Tourism*, 12(4), strony 359-378. doi:<https://doi.org/10.1080/13683500802469342>
- Belhassen, Y. i Santos, C. (2015). An American evangelical pilgrimage to Israel: A case study on politics and triangulation. *Journal of Travel Research*, 44(4), strony 413-441. doi:<https://doi.org/10.1177/0047287506286719>
- Belhassen, Y., Caton, K. i Stewart, W. (2008). The search for authenticity in the pilgrim experience. *Annals of tourism research*, 35(3), strony 668-689. doi:<https://doi.org/10.1016/j.annals.2008.03.007>
- Biblia Tysiąclecia. (2000). *Biblia Tysiąclecia - Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu*. Wydawnictwo Pallotinum.
- Bik, J. (2016). Światowe Dni Młodzieży - radosne spotkanie na gruncie wiary. W J. Latosińska i J. Mokras-Grabowska (Redaktorzy), *Kultura i turystyka - sacrum i profanum* (strony 65-82). Łódź: Regionalna Organizacja Turystyczna Województwa Łódzkiego.
- Bik, J. i Stasiak, A. (2017). Światowe Dni Młodzieży w archidiecezji łódzkiej. W B. Włodarczyk (Red.), *Ruch turystyczny w Łodzi i województwie łódzkim* (strony 145-168). Łódź: Instytut Geografii Miast i Turyzmu Uniwersytetu Łódzkiego.
- Bik, J. i Stasiak, A. (2020). World Youth Day 2016 in the Archdiocese of Lodz: An Example of the Eventization of Faith. *Religions*, 10(11), strony 1-22. doi:<http://dx.doi.org/10.3390/rel11100503>
- Bond, N., Packer, J. i Ballantyne, R. (2015). Exploring visitor experiences, activities and benefits at three religious tourism sites. *International Journal of Tourism Research*, 17(5), strony 471-481. doi:<https://doi.org/10.1002/jtr.2014>
- Boznański, M., Miazga, D., Nowak, M., Westrych, M., Weźranowska, K. i Zakrzewski, R. (2000). *Przewodnik Pielgrzyma*. Bielsko-Biała: Optimus Pascal SA.
- Bremer, J. (2011). Przyczyny późnośredniowiecznego schyłku pielgrzymowania na przykładzie Santiago de Compostela. *Folia Turystica*, strony 163-177.
- Bremer, J. (2012). Camino de Santiago – droga świętych legend. *Folia Turistica*, 27, strony 93-108.
- Budner, W. (2004). *Lokalizacja przedsiębiorstw. Aspekty ekonomiczne, przestrzenne i środowiskowe*. Poznań: Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Poznaniu.

- Buryan, P. (2012). Region Andaluzji w różnych formach turystyki kulturowej. *Turystyka Kulturowa*, strony 38-55. doi:<http://dx.doi.org/10.62875/tk.v5i0.380>
- Butler, R. (2001). Seasonality In Tourism: Issues and Implications. W *Seasonality in Tourism*.
- Buzinde, C., Kalavar, J., Kohli, N. i Manuel-Navarrete, D. (2014). Emic understandings of Kumbh Mela pilgrimage experiences. *Annals of Tourism Research*, 49, strony 1-18. doi:<https://doi.org/10.1016/j.annals.2014.08.001>
- Bywater, M. (1994). Religious travel in Europe. *Travel & Tourism Analyst*, 2, strony 39-52.
- Cheng,, T. i Chen,, M. (2014). Image transformation for Mazu Pilgrimage and festival tourism. *Asia Pacific Journal of Tourism Research*, 19(5), strony 538-557. doi:<https://doi.org/10.1080/10941665.2013.764911>
- Chołuj, A. i Gawrecki, K. (2019). Jewish quarter in Medieval Lorca (south-eastern Spain). *Turystyka Kulturowa*, 1, strony 107-122. doi:<http://dx.doi.org/10.62875/tk.v1i0.1036>
- Cieciela, P. (Red.). (2016). *1050 lat chrześcijaństwa w Polsce*. Warszawa: Zakład Wydawnictw Statystycznych.
- Cieślak, S. (2011). Działalność Domu Rekolekcyjnego OO. Jezuitów w Czechowicach-Dziedzicach w okresie międzywojennym. *Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. 104, Studia ad Bibliothecarum Scientiam Pertinentia*, 9, strony 200-218. Pobrano z lokalizacji <http://hdl.handle.net/11716/13245>
- Cohen, E. (1979). A Phenomenology of Tourist Experience. *Sociology – The Journal of the British Sociological Association*, 2, strony 179-199.
- Cohen, E. (1992). Pilgrimage centers: Concentric and excentric. *Annals of Tourism Research*, 19(1), strony 33-50. doi:[https://doi.org/10.1016/0160-7383\(92\)90105-X](https://doi.org/10.1016/0160-7383(92)90105-X)
- Collins-Kreiner, N. (2016). The lifecycle of concepts: the case of 'Pilgrimage Tourism'. *Tourism Geographies*, 18(3), strony 322-334. doi:<https://doi.org/10.1080/14616688.2016.1155077>
- Czarnowski, S. (1961). Wędrówka narzędzia. *Studia z teorii kultury. Dzieła I.*, strony 122-131.
- Czerner, M. (1998). Sanktuarium Maryjne na Chełmskiej Górze w Roku Świętym 1500. *Peregrinus Cracoviensis*, 6, strony 163-174.

- Dłużewska, A. (2012). Muzułmanie jako uczestnicy ruchu turystycznego - wybrane determinanty turystyki religijnej i pozareligijnej. *Folia Turistica*, 27, strony 21-36. Pobrano z lokalizacji <http://repozytorium.ukw.edu.pl/handle/item/293>
- Davidson, B. (1996). *Turystyka*. (M. Nalazek, Tłum.) Warszawa: Polska Agencja Promocji Turystyki.
- Della Dora, V. (2012). Setting and blurring boundaries: Pilgrims, tourists, and landscape in Mount Athos and Meteora. *Annals of Tourism Research*, 39(2), strony 951-974. doi:<https://doi.org/10.1016/j.annals.2011.11.013>
- Digance, J. (2003). Pilgrimage at contested sites. *Annals of Tourism Research*, 30(1), strony 143-159. doi:[https://doi.org/10.1016/S0160-7383\(02\)00028-2](https://doi.org/10.1016/S0160-7383(02)00028-2)
- Din, K. H. (1989). Islam and tourism: Patterns, issues, and options. *Annals of Tourism Research*, 16(4), strony 542-563. doi:[https://doi.org/10.1016/0160-7383\(89\)90008-X](https://doi.org/10.1016/0160-7383(89)90008-X)
- Dąbrowski, D. (2009). Gotyckie kościoły wiejskie Ziemi chełmińskiej – propozycja uprawiania turystyki kulturowej na obszarze wiejskim. *Turystyka Kulturowa*, 9, strony 27-48. doi:<http://dx.doi.org/10.62875/tk.v9i0.396>
- Duda-Seifert, M. (2016). Charakterystyka turystów kulturowych zainteresowanych dziedzictwem żydowskim w miastach na przykładzie odwiedzających synagogę Pod Białym Bocianem we Wrocławiu. *Turyzm*, 26(2), strony 59-67. Pobrano z lokalizacji <http://hdl.handle.net/11089/21945>
- Durydiwka, M. (2012). *Czynniki rozwoju i zróżnicowanie funkcji turystycznej na obszarach wiejskich w Polsce*. Warszawa: Uniwersytet Warszawski, Wydział Geografii i Studiów Regionalnych.
- Durydiwka, M. (2020). „Urlop w klasztorze”, czyli oferta religijno-rekreacyjna obiektów klasztornych w Polsce i profil gości. *Turystyka Kulturowa*, 2, strony 7-23. doi:<http://dx.doi.org/10.62875/tk.v2i0.1135>
- Dziubiński, Z. i Jasny, M. (2012). Socjologiczna charakterystyka uczestników Warszawskiej Akademickiej Pielgrzymki Metropolitalnej na Jasną Górę. *Folia Turistica*, 27, strony 37-52. Pobrano z lokalizacji <https://foliaturistica.pl/article/545274/pl>
- Eade, J. (1992). Pilgrimage and tourism at Lourdes, France. *Annals of Tourism Research*, 19(1), strony 18-36. doi:[https://doi.org/10.1016/0160-7383\(92\)90104-W](https://doi.org/10.1016/0160-7383(92)90104-W)

- Eid, R. (2015). Integrating Muslim customer perceived value, satisfaction, loyalty and retention in the tourism industry: An empirical study. *International Journal of Tourism Research*, 17(3), strony 249-260. doi:DOI:10.1002/jtr.1982
- Eid, R. i El-Gohary, H., H. (2015). Muslim tourist perceived value in the hospitality and tourism industry. *Journal of Travel Research*, 54(6), strony 774-787. doi:<https://doi.org/10.1177/0047287514532367>
- Ferfet, K. (2009). Camino de Santiago - hiszpańska turystyka religijna w obszarach górskich. W A. Jackowski, F. Mróz i I. Hodorowicz (Redaktorzy), *Turystyka religijna na obszarach górskich* (strony 121-128). Nowy Targ: Podhalańska Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Nowym Targu.
- Fleischer, A. (2000). The tourist behind the pilgrim in the Holy Land. *International Journal of Hospitality Management*, 19(3), strony 311-326. doi:[https://doi.org/10.1016/S0278-4319\(00\)00026-8](https://doi.org/10.1016/S0278-4319(00)00026-8)
- Fry, B. (1946). Retreat Houses, Religious and Lay. *The Life of the Spirit*, 3(25), strony 44-49. doi:<https://doi.org/10.1111/j.1741-2005.1946.tb06731.x>
- Gałęski, B. (1971). *Innowacje a społeczność wiejska*. Warszawa.
- Gałązka, M. i Gałązka, M. (2018). Shintō jako walor turystyczny. *Turystyka Kulturowa*, 2, strony 67-84. doi:<http://dx.doi.org/10.62875/tk.v2i0.928>
- Gierek, B. (2000). Lough Derg - Czyściec świętego Patryka. (A. Jackowski, Red.) *Peregrinus Cracoviensis*, 8, strony 55-78. Pobrano z lokalizacji <https://ruj.uj.edu.pl/xmlui/handle/item/270923>
- Gilmore, J. i Pine, B. (2007). Authenticity: What consumers really want. *Harvard Business Press*.
- Główny Urząd Statystyczny. (2023). *Turystyka w 2022 roku. Analizy statystyczne*. Główny Urząd Statystyczny. Pobrano z lokalizacji <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/kultura-turystyka-sport>
- Godlewska, H. (2005). *Lokalizacja działalności gospodarczej*. Warszawa: Wyższa Szkoła Menedżerska w Warszawie.
- Gonia, A., Kozłowska-Adamczak, M. i Michniewicz-Ankiersztajn, H. (2012). Obiekty sakralne XIX i XX wieku jako produkt turystyki kulturowej i religijnej – przykład Bydgoszczy. *Folia Turistica*, 27, strony 149-160.
- Gould, P. (1969). Spatial diffusion. *Resource Pape*, 4, *Association of American Geographers*.

- Gruszka, I., Ilnicki, D. i Jakubowicz, E. (2014). Wybrane aspekty lokalizacji hoteli. *Studia Miejskie*, 16, strony 101-114. Pobrano z lokalizacji <https://www.studiamiejskie.uni.opole.pl/wp-content/uploads/2015/12/Wybrane-aspekty-lokalizacji-hoteli.pdf>
- Gumbrycht, D. (1991). Obiekty sakralne. W L. Adamczuk i W. Zdaniewicz, *Kościół katolicki w Polsce 1918-1990. Rocznik statystyczny*. Warszawa.
- Góral, A. (2012). Zarządzanie miejscami kultu religijnego w kontekście rozwoju turystyki kulturowej. *Turystyka Kulturowa*, 1, strony 19-34. doi:<http://dx.doi.org/10.62875/tk.v1i0.37>
- Gutic, J., Cale, E. i Clegg, A. (2010). In search of heterotopia? Motivations of visitors to an English Cathedral. *International Journal of Tourism Research*, 12(6), strony 750-760. doi:<https://doi.org/10.1002/jtr.790>
- Heintzman, P. i Reisinger, Y. (2013). Retreat tourism as a form of transformational tourism. *Transformational tourism: tourist perspectives*, strony 68-81. doi:10.1079/9781780642093.0068
- Henderson, J. C. (2011). Religious tourism and its management: The Hajj in Saudi Arabia. *International Journal of Tourism Research*, 13(6), strony 541-552. doi:<https://doi.org/10.1002/jtr.825>
- Hägerstrand, T. (1957). Migration and area. *Migration in Sweden: a symposium. Lund Studies in Geography*, 8(13).
- Hägerstrand, T. (1967). On Monte Carlo simulation of diffusion. *Studies in Geography*, 13, strony 1-32.
- Hudman, L. i Jackson, R. (1992). Mormon pilgrimage and tourism. *Annals of Tourism Research*, 19(1), strony 107-121. doi:[https://doi.org/10.1016/0160-7383\(92\)90110-B](https://doi.org/10.1016/0160-7383(92)90110-B)
- Hughes, K., Bond, N. i Ballantyne, R. (2013). Designing and managing interpretive experiences at religious sites: Visitors' perceptions of Canterbury Cathedral. *Tourism Management*, 36, strony 210-220. doi:<https://doi.org/10.1016/j.tourman.2012.11.022>
- Hung, K. (2015). Experiencing Buddhism in Chinese hotels: toward the construction of a religious lodging experience. *Journal of Travel & Tourism Marketing*, 32(8), strony 1081-1098. doi:<https://doi.org/10.1080/10548408.2014.959632>
- III Synod Archidiecezji Łódzkiej. Statuty i aneksy. (1999). Łódź: Archidiecezjalne Wydawnictwo Łódzkie.

- Instytut Statystyki Kościoła Katolickiego. (2020). *Annuario Statisticum Ecclesiae in Polonia - dane za rok 2018*. Warszawa: ISKK.
- Instytut Statystyki Kościoła Katolickiego. (2022). *ANNUARIUM STATISTICUM ECCLESIAE IN POLONIA - dane za rok 2021*. Warszawa: ISKK.
- Jackowski, A. (1991). Zarys geografii pielgrzymek. (J. Warszńska, Red.) *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego*. doi:<http://dx.doi.org/10.21906/rbl.1015>
- Jackowski, A. (1992). Pilgrimage Centres in Poland. *Turyzm*, 2(1), strony 99-111. Pobrano z lokalizacji <http://hdl.handle.net/11089/27673>
- Jackowski, A. (1995). Kalwaria Zebrzydowska w sieci ośrodków pielgrzymkowych w Polsce i w Europie. *Peregrinus Cracoviensis*, 2, strony 65-76.
- Jackowski, A. (1998). Pielgrzymki= turystyka pielgrzymowania=turystyka religijna? Rozważania terminologiczne. *Turyzm*, 8(1), strony 5-20. Pobrano z lokalizacji <http://hdl.handle.net/11089/27919>
- Jackowski, A. (2003). *Święta przestrzeń świata. Podstawy geografii religii*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Jackowski, A. (2014). Sławoj Tanaś, Tanatoturystyka. Od przestrzeni śmierci do przestrzeni turystycznej, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2013, ss. 224. *Turyzm/Tourism*, 24(1), str. 103. Pobrano z lokalizacji <http://hdl.handle.net/11089/29287>
- Jackowski, A. i Kaszowski, L. (1996). Jasna Góra w systemie ośrodków pielgrzymkowych świata. *Peregrinus Cracoviensis*, 3, strony 171-192.
- Jackowski, A. i Smith, V. (1992). Polish pilgrim-tourists. *Annals of Tourism Research*, 19(1), strony 92-106. doi:[https://doi.org/10.1016/0160-7383\(92\)90109-3](https://doi.org/10.1016/0160-7383(92)90109-3)
- Jackowski, A. i Sołjan, I. (2000). Millenium polskiego pielgrzymowania. (A. Jackowski, Red.) *Peregrinus Cracoviensis*, 8, strony 9-38. Pobrano z lokalizacji <https://ruj.uj.edu.pl/xmlui/handle/item/76775>
- Jackowski, A. i Sołjan, I. (2008). Główne problemy badawcze w zakresie turystyki religijnej. *Turyzm*, strony 39-50. doi:<http://dx.doi.org/10.18778/0867-5856.18.1.04>
- Jafari, J. i Scott, N. (2014). Muslim world and its tourisms. *Annals of Tourism Research*, 44, strony 1-19. doi:<https://doi.org/10.1016/j.annals.2013.08.011>
- Januszevska, M. (2008). Proces dyfuzji innowacji w gospodarce turystycznej. *Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu*(2), strony 101-113. Pobrano z lokalizacji

- https://dbc.wroc.pl/Content/125102/Januszewska_Proces_dyfuzji_innowacji.pdf
- Januszewska, M. i Nawrocka, E. (2015). Uwarunkowania współpracy w turystyce w procesie dyfuzji innowacji w regionie. *Przedsiębiorstwo i Region*(7), strony 28-37. doi:<http://dx.doi.org/10.15584/pir.2015.7.4>
- Jarnecki, M. (2010). W poszukiwaniu mistycznego autentyzmu czyli Birma/Myanmar jako destynacja turystyki kulturowej. *Turystyka Kulturowa*, 2, strony 21-42. doi:<http://dx.doi.org/10.62875/tk.v2i0.325>
- Jastrzębski, C. (2009). Aspekty turystyczne ruchu pielgrzymkowego na Świętym Krzyżu w dobie rozbiorowej. W A. Jackowski, F. Mróz i I. Hodorowicz (Redaktorzy), *Turystyka religijna na obszarach górskich* (strony 279-292). Nowy Targ: Podhalańska Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Nowym Targu.
- Jerczyński, M. G., Muzioł, A., Nowosielska, E., Rozłucki, W. i Węclawowicz, G. (1991). Główne orientacje badawcze w geografii społecznej i gospodarczej. *Podstawowe problemy metodologiczne rozwoju polskiej geografii, Seria Geografia*(48), strony 7-26.
- Jędrysiak, T. (2010). Architektura sakralna baha'itów, najmłodszej religii świata celem turystyki kulturowej. *Turystyka Kulturowa*, 10, strony 4-20. doi:<http://dx.doi.org/10.62875/tk.v10i0.374>
- Jędrysiak, T. i Kamel, M. (2014). Turystyka ezoteryczna – zjawisk paranormalnych. *Turystyka Kulturowa*, 7, strony 20-33. doi:<http://dx.doi.org/10.62875/tk.v7i0.471>
- Jędrysiak, T. i Wyszowska, I. (2022). *Turystyka religijna na świecie. Wybrane aspekty*. Warszawa: Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne.
- Jusiak, R. O. (2009). Przestrzeń przyrodnicza i antropogeniczna a sanktuaria religijne. W A. Jackowski, F. Mróz i I. Hodorowicz (Redaktorzy), *Turystyka religijna na obszarach górskich* (strony 301-322). Nowy Targ: Podhalańska Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Nowym Targu.
- Kłos, A. i Malchrowicz-Moško, E. (2013). Poszukiwanie tożsamości społeczno-kulturowej w wielokulturowym środowisku regionu turystycznego na przykładzie Andaluzji. *Turystyka Kulturowa*, 9, strony 30-46. doi:<http://dx.doi.org/10.62875/tk.v9i0.277>
- Kanior, M. (1995). Monastycyzm chrześcijański genezy, formy, cel. *Peregrinus Cracovinsis*, 1, strony 19-29.

- Kapera, I. (2005). Sanktuarium Matki Bożej Pocieszenia w Pasierbcu. (E. Bilska-Wodecka i I. Sołjan, Redaktorzy) *Peregrinus Cracoviensis - Pielgrzymki a sakralizacja przestrzeni*, 16, strony 183-190.
- Kaszowski, L. (1996). Chrześcijańskie spojrzenie na środowisko geograficzne jako przestrzeń pielgrzymowania. *Peregrinus Cracoviensis*, 4, strony 75-91.
- Katz, E., Levin, M. i Hamilton, H. (1963). Traditions of research of the diffusion of innovation. *American Sociological Review*, 2, strony 237-252.
- Kazimierzczak, M. (2012). Duchowy wymiar podróżowania, czyli o spirytualizmie w turystyce. *Folia Turistica*, 27, strony 5-20.
- Kielbasa, A. (1970). Źródła do początkowych dziejów Salwatorianów na ziemiach polskich. *Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne*, 20, strony 135-141. doi:<https://doi.org/10.31743/abmk.6625>
- King, B. E., Kim, B. i Kim, S. (. (2020). Religious Tourism Studies: Evolution, Progress and Future Prospects. *Tourism Recreation Research*, 45/2, strony 1-19. doi:DOI:10.1080/02508281.2019.1664084
- Kniola, A. (1997). Retreat houses enter the Third Millennium (Doctoral dissertation, Saint Mary-of-the-Woods College).
- Knowles, T. i Egan, D. (2001). Recession and its Implications for the International Hotel Industry. *Travel and Tourism Analyst*, 6, strony 59-76.
- Knox, P. i Pinch, S. (2010). *Urban social geography: an introduction. Sixth edition.*
- Koniusz, M. i Sawicki, B. (2009). Przekrojowa historia polskich pielgrzymek do Rzymu. W A. Jackowski, F. Mróz i I. Hodorowicz (Redaktorzy), *Turystyka religijna na obszarach górskich* (strony 353-362). Nowy Targ: Podhalańska Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Nowym Targu.
- Korycka-Skorupa, J. (2007). Trójkąt Osanna jako forma prezentacji danych statystycznych i legenda map tematycznych. *Polski Przegląd Kartograficzny*, 39(4), strony 340-353. Pobrano z lokalizacji bwmeta1.element.baztech-article-BAR0-0033-0089
- Kowalczyk, A. (2002). Transformacja przestrzeni turystycznej miasta. Problemy rozwoju i lokalizacji usług hotelarskich w Warszawie. *Warszawa jako przedmiot badań w geografii społeczno-ekonomicznej*, strony 241-252.
- Kowalczyk, A. (2010). Zagospodarowanie turystyczne ze względu na rodzaj urządzeń i usług. W A. Kowalczyk i M. Derek, *Zagospodarowanie turystyczne* (strony 197-221). Warszawa, Polska: PWN.

- Kowalczyk-Anioł, J. i Afshar, A. (2018). Gentryfikacja turystyczna jako narzędzie rozwoju miasta. Przykład Meszhed w Iranie. *Turystyka Kulturowa*, 2, strony 7-25. doi:<http://dx.doi.org/10.62875/tk.v2i0.940>
- Krakowiak, B. (2006). Dziedzictwo kulturowe zakonu Kamedułów na ziemiach polskich. *Turyzm/Tourism*, 16(2), strony 83-91. Pobrano z lokalizacji <http://hdl.handle.net/11089/29163>
- Krešić, D., Mikulić, J. i Miličević, K. (2013). The factor structure of tourist satisfaction at pilgrimage destinations: The case of Medjugorje. *International Journal of tourism research*, 15(5), strony 484-494. doi:<https://doi.org/10.1002/jtr.1891>
- Kruger, M. i Saayman, M. (2016). Understanding the Zion Christian Church (ZCC) Pilgrims. *International Journal of Tourism Research*, 18(1), strony 27-38. doi:<https://doi.org/10.1002/jtr.2030>
- Krzesińska-Żach, B. (2015). Dom rodzinny jako obszar zainteresowań współczesnej pedagogiki rodziny. *Rocznik Teologii Katolickiej*, 14(1), strony 285-297. doi:10.15290/rtk.2015.14.1.19
- Kuchta, J. (2012). Relikty przedchrześcijańskich kultów, wierzeń i obyczajów religijnych na terenie Wielkopolski. Propozycja szlaku turystyczno-kulturowego. *Turystyka Kulturowa*, 7, strony 21-44. doi:<http://dx.doi.org/10.62875/tk.v7i0.284>
- Kuciński, K. (2009). *Geografia ekonomiczna*. Kraków: Oficyna Wolters Kluwer Business.
- Kurek, W. (Red.). (2012). *Turystyka*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Lankford, S., Dieser, R. i Walker, G. (2005). Self-construal and pilgrimage travel. *Annals of Tourism Research*, 32(3), strony 802-804. doi:<http://dx.doi.org/10.1016/j.annals.2004.10.005>
- Lebiedowska, B. (2009). Cisza jako konkurencyjny produkt turystyczny. *Polish Journal of Sport and Tourism*, strony 180-183.
- Leśniewski, K. (2017). Geneza chrześcijańskiej posługi hospicyjnej. *Vox Patrum*, 67, strony 289-301. doi:10.31743/vp.3402
- Linderman, M. (2013). Royal accommodations: pilgrim rest houses in early colonial South India. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 25(2), strony 187-203. doi:<http://dx.doi.org/10.1108/09596111311301595>
- Lipiński, K. (2000). Sanktuarium na Świętym Krzyżu. Informacja. *Peregrinus Cracoviensis*, 8, strony 225-240.

- Longosz, S. (1996). Troska o potrzebujących cechą, po której nas rozpoznają. *Vox Patrum*, 30, strony 648–649. Pobrano z lokalizacji <https://czasopisma.kul.pl/index.php/vp/article/view/7534>
- Loyola, I. (2013). *Ćwiczenia duchowne. III.* (J. Ożóg, Tłum.) Kraków: Wydawnictwo WAM.
- Łoboda, J. (1983). *Rozwój koncepcji i modeli przestrzennej dyfuzji innowacji.* Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Łukaszewski, J. (2014). Analiza historycznych, architektonicznych i turystycznych walorów kościoła parafialnego pw. św. Andrzeja Apostoła w Brodach Poznańskich. *Turystyka Kulturowa*, 2, strony 21-38.
doi:<http://dx.doi.org/10.62875/tk.v2i0.28>
- Łuszczuk, M. (2011). Podobieństwo charakteru turystyki religijnej do koncepcji rozwoju zrównoważonego. *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego. Ekonomiczne Problemy Usług*(65), strony 25-34.
- Makarczyk, W. (1967). Badania nad dyfuzją innowacji rolniczych - zagadnienia i metody. *Rocznik Socjologii Wsi*, 6, strony 51-81.
- Malchrowicz, E. (2009). Półwysep Iberyjski – raj dla turystów kulturowych. Przegląd potencjału Hiszpanii i Portugalii dla rozwoju wybranych form turystyki kulturowej. *Turystyka Kulturowa*, strony 4-26.
doi:<http://dx.doi.org/10.62875/tk.v9i0.395>
- Maliński, M. (1976). *Eseje na wybrane tematy z historii Kościoła* (wyd. II). Poznań: Księgarnia Świętego Wojciecha.
- Małkowska-Bieniek, E. (2009). Polskie judaika jako magnes turystyczny. *Turystyka Kulturowa*, 4, strony 29-62. doi:<http://dx.doi.org/10.62875/tk.v4i0.235>
- Marble, D. (1968). Direct and indirect measurment of urben information fields: some examples. *Spatial Diffusion Study. Technical Report*, 10.
- Maćkowiak, A. (2015). Międzynarodowa turystyka i lokalne zwyczaje religijne na dwóch indonezyjskich wyspach. *Folia Turistica*, 37, strony 85-98.
- Maczak, A. (Red.). (2004). *Lokalizacja hoteli w krajowych metropoliach Eurpy Środkowo-Wschodniej.* Łódź: Łódzkie Towarzystwo Naukowe.
- Maczak, A. (2014). Izabela Soljan, Sanktuaria i ich rola w organizacji przestrzeni miast na przykładzie największych europejskich ośrodków katolickich, Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków

- 2012, ss. 364. *Turyzm/Tourism*, 24(1), strony 101-102. Pobrano z lokalizacji <http://hdl.handle.net/11089/29285>
- Matczak, A. (2017). Zmiany w liczbie i pojemności hoteli w Polsce. *Turyzm*, 27(2), strony 77-87. doi:<https://doi.org/10.18778/0867-5856.27.2.07>
- Matykowski, R. (2009). Sanktuaria, obiekty i ślady kultury chrześcijańskiej w diecezji bielsko-żywieckiej jako miejsca docelowe turystyki religijnej. W A. Jackowski, F. Mróz i I. Hodorowicz (Redaktorzy), *Turystyka religijna na obszarach górskich* (strony 363-380). Nowy Targ: Podhalańska Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Nowym Targu.
- Middleton, V. (1996). *Marketing w turystyce*. (M. Nalazek, Tłum.) Warszawa: Polska Agencja Promocji Turystyki.
- Mikos von Rohrscheidt, A. (2013). Religia jako przedmiot poznawczych zainteresowań turysty. Analiza fenomenu i oferty kulturowej turystyki religijnej. *Turystyka Kulturowa*, 5, strony 5-19. doi:<http://dx.doi.org/10.62875/tk.v5i0.209>
- Mikos von Rohrscheidt, A. (2016). Analiza programów imprez turystycznych jako podstawa typologii uczestników turystyki religijnej. *Folia Turistica*, strony 65-86.
- Milewska, M. i Włodarczyk, B. (2009). *Hotelarstwo Podstawowe wiadomości*. Warszawa: Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne.
- Mruk, W. (1996). Status prawny pielgrzymów. Wybrane aspekty pielgrzymowania w wiekach średnich. *Peregrinus Cracoviensis*, 4, strony 113-124.
- Mruk, W. (2001). Zaplecze techniczne pielgrzymowania i warunki pobytu pątników w Ziemi Świętej w drugiej połowie XIV w. (A. Jackowski i I. Sołjan, Redaktorzy) *Peregrinus Cracoviensis - Pielgrzymki jako element kultury religijnej*, 12, 51-66.
- Mróz, F. (2000). Sanktuaria i kaplice Świętego Grobu w Polsce. *Peregrinus Cracoviensis*, 8, strony 79-114.
- Mróz, F. (2003). Turystyka religijna na przykładzie sanktuarium Relikwii Drzewa Krzyża Św. na Świętym Krzyżu. *Folia Turistica*, 14, strony 103-115.
- Mróz, F. (2014). Pielgrzymki i turystyka religijna w Polsce po transformacji ustrojowej 1989 r. *Geografické informácie*(2), strony 124-137.
- Mróz, F. (2016). Sanktuaria Kościoła rzymskokatolickiego w przestrzeni sakralnej Polski. W J. Latosińska i J. Mokras-Grabowska (Redaktorzy), *Kultura i turystyka - sacrum i profanum* (strony 183-204). Łódź: Regionalna Organizacja Turystyczna Województwa Łódzkiego.

- Mróz, F. (2019). Przemiany w turystyce religijnej w Polsce na początku XXI wieku. *Turyzm/Tourism*, 29(2), strony 99-108. Pobrano z lokalizacji <http://hdl.handle.net/11089/33497>
- Mróz, F. i Mróz, Ł. (2015). Nowe trendy w turystyce religijnej. *Współczesne uwarunkowania i problemy rozwoju turystyki*, strony 105-119. Pobrano z lokalizacji <https://open.icm.edu.pl/handle/123456789/8005>
- Murray, M. i Graham, B. (1997). Exploring the dialectics of route-based tourism: the Camino de Santiago. *Tourism Managment*, 18(8), strony 513-524. doi:[https://doi.org/10.1016/S0261-5177\(97\)00075-7](https://doi.org/10.1016/S0261-5177(97)00075-7)
- Mwebaza, S., Jjuuko, J. i Kesande, P. (2018). Turystyka religijna i pielgrzymkowa: konflikty i wyzwania. Przypadek Świątyni Męczenników Namugongo w Ugandzie. *Turystyka Kulturowa*, 7, strony 117-131. doi:<http://dx.doi.org/10.62875/tk.v7i0.1009>
- Olsen, D. (2010). Pilgrims, tourists and Max Weber's "ideal types". *Annals of Tourism Research*, 37(3), strony 848-851.
- Orłowski, D. i Woźniczko, M. (2016). Ludowe wydarzenia religijne w wiejskiej turystyce kulturowej. W J. Latosińska i J. Mokras-Grabowska (Redaktorzy), *Kultura i turystyka - sacrum i profanum* (strony 261-284). Łódź: Regionalna Organizacja Turystyczna Województwa Łódzkiego.
- Ormanty, A. (1995). Perspektywy rozwoju Kalwarii Zebrzydowskiej jako ośrodka pielgrzymkowego. *Peregrinus Cracoviensis*, 2, strony 59-64.
- Orzechowska-Kowalska, K. (2009). Europejskie Szlaki Kulturowe Rady Europy. *Turystyka Kulturowa*, 12, strony 4-20. doi:<http://dx.doi.org/10.62875/tk.v12i0.415>
- Ostrowski, M. (2005). Between Sacrum and Profanum Tourism in Sacred Sites. *Turyzm/Tourism*, 15(1-2), strony 41-52. Pobrano z lokalizacji <http://hdl.handle.net/11089/28677>
- Ostrowski, M. (2018). Pielgrzymka a turystyka religijna. Pobrano z lokalizacji <http://pastoralna.upjp2.edu.pl/wp-content/uploads/2018/02/306-pielgrzymka-a-turystyka-religijna.pdf>
- Owsiak, J., Sewerniak, J., Bartoszewicz, W. i Radkowska, B. (2006). *Badania i analiza ruchu pielgrzymkowo-turystycznego dla miasta Częstochowa*. Warszawa/ Toruń.
- Pawlik, J. (Red.). (1988). *Zakony w Polsce*. Łódź: Zakład Graficzny Wydawnictw Naukowych.

- Pawłowski, T. (1978). *Tworzenie pojęć i definiowanie w naukach humanistycznych*. Warszawa: PWN.
- Pfaffenberger, B. (1983). Serious pilgrims and frivolous tourists the chimera of tourism in the pilgrimages of Sri Lanka. *Annals of Tourism Research*, 10(1), strony 57-74. doi:[https://doi.org/10.1016/0160-7383\(83\)90115-9](https://doi.org/10.1016/0160-7383(83)90115-9)
- Piekarski, S. (2021). Dzieje „Księżówki” Ewangelicko-Augsburskiej w Wiśle. *Seminare. Poszukiwania naukowe*, 3, strony 165-186.
- Pihet, C. i Violier, P. (1993). Lourdes. Przestrzeń miejska i funkcja turystyczna. *Turyzm*, 3(1), strony 31-39. Pobrano z lokalizacji <http://hdl.handle.net/11089/27625>
- Pius XI. (1929). *Mens Nostra*. Watykan: Libreria Editrice Vaticana. Pobrano z lokalizacji https://www.vatican.va/content/pius-xi/en/encyclicals/documents/hf_p-xi_enc_19291220_mens-nostra.html
- Plichta, P. (2017a). Camino del Norte – studium przypadku w kontekście doświadczeń polskich caminowiczów. *Turystyka Kulturowa*, 3, strony 117-134. doi:<http://dx.doi.org/10.62875/tk.v3i0.865>
- Plichta, P. (2017b). Filozofia (i) Camino de Santiago w narracjach Marka Kamińskiego o pielgrzymce. *Turystyka Kulturowa*, 5, strony 19-34. doi:<http://dx.doi.org/10.62875/tk.v5i0.872>
- Podgórski, Z., Charzyński, P. i Skiera, K. (2016). Charakterystyka turystów odwiedzających sanktuarium maryjne w Górcie Klasztornej w gminie Łobżenica. W J. Latosińska i J. Mokras-Grabowska (Redaktorzy), *Kultura i turystyka - sacrum i profanum* (strony 165-182). Łódź: Regionalna Organizacja Turystyczna Województwa Łódzkiego.
- Pokojska, W. i Pudelko, A. (2017). Masowość a turystyka kulturowa – doświadczenia uczestników Światowych Dni Młodzieży w Krakowie. *Turystyka Kulturowa*, 4, strony 73-87. doi:<http://dx.doi.org/10.62875/tk.v4i0.856>
- Poria, Y., Butler, R. i Airey, D. (2003). Tourism, religion and religiosity: A holy mess. *Current Issues in Tourism*, 6(4), strony 340-363. doi:<http://dx.doi.org/10.1080/13683500308667960>
- Prinke, R. T. (2018). Czeladnicy i loże: Ukryta kultura wolnomularstwa w świecie turystyki. *Turystyka Kulturowa*, 7, strony 62-74. doi:<http://dx.doi.org/10.62875/tk.v7i0.1025>
- Ptaszycka-Jackowska, D. i Jackowski, A. (1998). Piesze pielgrzymki na Jasną Górę. *Peregrinus Cracoviensis*, 6, strony 111-136.

- Puciato, D. (2015). *Przesłanki lokalizacji hoteli w Polsce. Praca doktorska*. Warszawa: SGH.
- Puciato, D. (2020). Behawioralne czynniki lokalizacji hoteli – studium przypadku obiektów z województwa opolskiego. *Turyzm/Tourism*, 30(1), strony 97-106. doi:<https://doi.org/10.18778/0867-5856.30.1.10>
- Quirini-Popławska, D. (1998). Pobyt w Wenecji pielgrzymów udających się do Ziemi Świętej w XIV i XV w. *Peregrinus Cracoviensis*, 6, strony 27-46.
- (2024). *Raport 2024 - Rynek hotelarski w Polsce*. Pobrano z lokalizacji https://issuu.com/brogmarketing/docs/rynek_hotelarski_w_polsce._raport_2024
- Ratajski, L. (1989). *Metodyka kartografii społeczno-ekonomicznej*. Warszawa - Wrocław: PPWK.
- Rinschede, G. (1992). Forms of religious tourism. *Annals of Tourism Research*, 19(1), strony 51-67. doi:[https://doi.org/10.1016/0160-7383\(92\)90106-Y](https://doi.org/10.1016/0160-7383(92)90106-Y)
- Rodrigues, S. i McIntosh, A. (2014). Motivations, experiences and perceived impacts of visitation at a Catholic monastery in New Zealand. *Journal of Heritage Tourism*, 9(4), strony 271-284. doi:<http://dx.doi.org/10.1080/1743873X.2014.899602>
- Rogalewski, O. (1974). *Zagospodarowanie turystyczne*. Warszawa: WSiP.
- Rogers, E. (1962). *Diffusion of innovations*. New York: A Division of Macmillan Publishing Co., Inc.
- Runge, A. i Runge, J. (2008). *Słownik pojęć z geografii społeczno-ekonomicznej*. Katowice: Videograf Edukacja.
- Runge, J. (2007). *Metody badań w geografii społeczno-ekonomicznej - elementy metodologii, wybrane narzędzia badawcze*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- Różycki, P. (2009). Cisza górskich pustelni i sanktuariów w pielgrzymowaniu do Boga. W A. Jackowski, F. Mróz i I. Hodorowicz (Redaktorzy), *Turystyka religijna na obszarach górskich* (strony 459-466). Nowy Targ: Podhalańska Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Nowym Targu.
- Ryan, M. i McKenzie, F. H. (2003). A monastic tourist experience: the packaging of a place. *Tourism Geographies*, 5(1), strony 54-70. doi:<http://dx.doi.org/10.1080/1461668032000034079>
- Rysztowski, E. (2003). Dom formacyjny diecezji elbląskiej św. Wojciecha w Mikoszewie. *Studia Elbląskie*, 5, strony 205-209. Pobrano z lokalizacji

- https://bazhum.muzhp.pl/media//files/Studia_Elblaskie/Studia_Elblaskie-r2003-t5/Studia_Elblaskie-r2003-t5-s205-209/Studia_Elblaskie-r2003-t5-s205-209.pdf
- Rzeszowski, A. (1996). Bardo Śląskie jako ośrodek kultu religijnego. *Peregrinus Cracoviensis*, 4, strony 275-282.
- Shackley, M. (2004). Accommodating the spiritual tourist: the case of religious retreat houses. W *Small Firms in Tourism* (strony 225-237).
doi:<https://doi.org/10.1016/B978-0-08-044132-0.50018-6>
- Shafaei, F. (2017). The relationship between involvement with travelling to Islamic destinations and Islamic brand equity: A case of Muslim tourists in Malaysia. *Asia Pacific Journal of Tourism Research*, 22(3), strony 255-271.
doi:<http://dx.doi.org/10.1080/10941665.2016.1232741>
- Shinde, K. N. (2007). Pilgrimage and the environment: challenges in a pilgrimage centre. *Current Issues in Tourism*, 10(4), strony 343-365.
doi:<https://doi.org/10.2167/cit259.0>
- Shuo, Y. S., Ryan, C. i Liu, G. M. (2009). Taoism, temples and tourists: The case of Mazu pilgrimage tourism. *Tourism Management*, 30(4), strony 581-588.
doi:<https://doi.org/10.1016/j.tourman.2008.08.008>
- Singh, S. (2004). Religion, heritage and travel: Case references from the Indian Himalayas. *Current Issues in Tourism*, 7(1), strony 44-65.
doi:<http://dx.doi.org/10.1080/13683500408667972>
- Singh, S. (2006). Tourism in the sacred Indian Himalayas: An incipient theology of tourism? *Asia Pacific Journal of Tourism Research*, 11(4), strony 375-389.
doi:<http://dx.doi.org/10.1080/10941660600931226>
- Siwek, G. (2011). *Rekolekcje wczoraj i dziś*. Kraków: Homo Dei.
- Sizer, S. R. (1999). The ethical challenges of managing pilgrimages to the Holy Land. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 11(2/3), strony 85-90. doi:<https://doi.org/10.1108/09596119910250742>
- Sobczuk, J. (2013). Turystyka religijna jako forma aktywizacji osób z dysfunkcją narządu wzroku. Raport z badań. *Folia Turistica*, 29, strony 83-100.
- Sobotka, S. i Długozima, A. (2015). Waloryzacja nieużytkowanych cmentarzy luterańskich na terenie nadleśnictw Maskulińskie i Pisz a możliwości rozwoju tanatoturystyki. *Turyzm/Tourism*, 25(1), strony 69-77. Pobrano z lokalizacji <http://hdl.handle.net/11089/27535>

- Sołjan, I. (2000). Funkcjonowanie maryjnych ośrodków kultowych w Karpatach Polskich w okresie restrykcji józefińskich (1772-1850). (A. Jackowski, Red.) *Peregrinus Cracoviensis*, 8, strony 133-146. Pobrano z lokalizacji <https://ruj.uj.edu.pl/xmlui/handle/item/76772>
- Sołjan, I. (2003). Kościół na Skałce wśród krakowskich loca sacra w przewodnikach z XVII-XIX wieku. *Peregrinus Cracoviensis*, 14, strony 219-226.
- Sołjan, I. (2009). Święte góry w religiach świata. W A. Jackowski, F. Mróz i I. Hodorowicz (Redaktorzy), *Turystyka religijna na obszarach górskich* (strony 477- 486). Nowy Targ: Podhalańska Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Nowym Targu.
- Sołjan, I. (2011). Sanktuarium jako organizator przestrzeni miejskiej (na przykładzie wybranych sanktuariów w Polsce). *Turyzm*, 21(1-2), strony 49-58. Pobrano z lokalizacji <http://hdl.handle.net/11089/1456>
- Sołjan, I. (2012). *Sanktuaria i ich rola w organizacji przestrzeni miast na przykładzie największych europejskich ośrodków katolickich*. Kraków: Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej UJ.
- Sołjan, I. i Bilska-Wodecka, E. (2005). Methods in the Geography of Pilgrimage. *Turyzm/Tourism*, 15(1-2), strony 65-78. Pobrano z lokalizacji <http://hdl.handle.net/11089/28678>
- Steckiewicz, K. i Wyszowska, I. (2009). Architektura i sztuka gotycka w Poznaniu w aspekcie turystyki kulturowej. *Turystyka Kulturowa*, 8, strony 4-30. doi:<http://dx.doi.org/10.62875/tk.v8i0.388>
- Steczkowski, J. (1995). Metoda reprezentacyjna w badaniach zjawisk ekonomiczno-społecznych, strony 105-111. Warszawa-Kraków: PWN
- Suntikul, W. i Dorji, U. (2016). Local Perspectives on the Impact of Tourism on Religious Festivals in Bhutan. *Asia Pacific Journal of Tourism Research*, 21(7), strony 741-762. doi:<https://doi.org/10.1080/10941665.2015.1069365>
- Szarek-Rzeszowska, A. (1996). Wambierzyce jako ośrodek kultu religijnego. *Peregrinus Cracoviensis*, 4, strony 283-288.
- Szczepaniak, A. (2016). Historia Domu Rekolekcyjnego Konferencji Episkopatu Polski „Księżówka” w Zakopanem w latach 1910–1945. *Studia Teologiczno-Historyczne Śląska Opolskiego*, 36(2), strony 125-144. doi:<https://doi.org/10.25167/sth.826>

- Szczepaniak, A. (2017). Historia Domu Rekolekcyjnego Konferencji Episkopatu Polski „Księżówka” w Zakopanem w latach 1945–1990. *Studia Teologiczno-Historyczne Śląska Opolskiego*, 37(2), strony 191-208.
doi:[http://dx.doi.org/10.25167/RTSO/37\(2017\)2/191-208](http://dx.doi.org/10.25167/RTSO/37(2017)2/191-208)
- Szczepanowicz, D. (2011). Turystyka religijna elementem turystyki kulturowej na przykładzie wyjazdów polskich grup turystycznych do Ziemi Świętej. *Turystyka Kulturowa*, 5, strony 17-28. doi:<http://dx.doi.org/10.62875/tk.v5i0.89>
- Szkup, R. (1994). Walory turystyczne obiektów kultury materialnej Żydów na obszarze Polski Środkowej. *Turyzm*, 4(2), strony 23-36. Pobrano z lokalizacji <http://hdl.handle.net/11089/29508>
- Szkup, R. (Red.). (2020). *Turystyczna baza noclegowa województwa łódzkiego*. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
- Szot, L. (2009). Powstanie i rozwój ruchu hospicyjnego. *Studia Warmińskie*, XLVI, strony 221-236.
- Szymańska, D. (2007). *Urbanizacja na świecie*, strony 122-123. Warszawa: PWN
- Szymańska, D. (2023). *Inteligentne miasta*, strony 11-22. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN
- Szyborski, W. (2001). Kilka uwag o pielgrzymkach króla Kazimierza Jagiellończyka. (A. Jackowski i I. Sołjan, Redaktorzy) *Peregrinus Cracoviensis - Pielgrzymki jako element kultury religijnej*, 12, strony 141-152.
- św. Benedykt z Nursji. (2020). *Reguła św. Benedykta*. Tyniec: Opactwo Benedyktynów w Tyńcu.
- Taheri, B. (2016). Emotional connection, materialism, and religiosity: An Islamic tourism experience. *Journal of Travel & Tourism Marketing*, 33(7), strony 1011-1027. doi:<https://doi.org/10.1080/10548408.2015.1078761>
- Tanaś, S. (2004). The cemetery as a part of the geography of tourism. *Turyzm*, 14(2), strony 71-87. Pobrano z lokalizacji <http://hdl.handle.net/11089/1387>
- Terzidou, M., Scarles, C. i Saunders, M. N. (2017). Religiousness as tourist performances: A case study of Greek Orthodox pilgrimage. *Annals of Tourism Research*, 66, strony 116-129. doi:<https://doi.org/10.1016/j.annals.2017.06.009>
- Terzidou, M., Stylidis, D. i Terzidis, K. (2017). The role of visual media in religious tourists' destination image, choice, and on-site experience: the case of Tinos, Greece. *Journal of Travel & Tourism Marketing*, strony 1-14. doi:<https://doi.org/10.1080/10548408.2017.1304316>

- Triantafillidou, A., Koritos, C., Chatzipanagiotou, K. i Vassilikopoulou, A. (2010). Pilgrimages: the “promised land” for travel agents? *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 22(3), strony 382-398.
doi:<http://dx.doi.org/10.1108/09596111011035963>
- Trębacz, T. (1999). Perspektywy rozwoju miasta Leżajska jako ośrodka pielgrzymkowego. *Peregrinus Cracoviensis*, 7, strony 27-36.
- Trykowski, P. i Podhorodecka, K. A. (2019). Postawy Polaków wobec norm społecznych w Zjednoczonych Emiratach Arabskich i ich wpływ na turystykę. *Turystyka Kulturowa*, 2, strony 47-68. doi:<http://dx.doi.org/10.62875/tk.v2i0.1050>
- Tsung-Yu, C., Chia-Lun, H. i Mei-Chyi, C. (2008). A Fuzzy-multicriteria Decision Model for International tourist Hotels Location Selection. *Intenational Journal of Hospitality Management*, 27(2).
- Tyers, C. J. (2009). Charles Plater and the Practice of Retreat in the Church of England. *British Catholic History*, 29(4), strony 541-552.
doi:<https://doi.org/10.1017/S0034193200012401>
- Uriely, N., Israeli, A. i Reichel, A. (2003). Religious identity and residents’ attitudes toward heritage tourism development: The case of Nazareth. *Journal of Hospitality & Tourism Research*, 27(1), strony 69-84.
doi:<https://doi.org/10.1177/1096348002238881>
- Vukonić, B. (1992). Medjugorje's religion and tourism connection. *Annals of Tourism Research*, 19(1), strony 79-91. doi:[https://doi.org/10.1016/0160-7383\(92\)90108-2](https://doi.org/10.1016/0160-7383(92)90108-2)
- Walczak, J. (2020). Postać św. Wojciecha w służbie umacniania relacji polsko-czeskich po roku 2016 i promocji wspólnej historii poprzez turystykę – Międzynarodowy Szlak Św. Wojciecha. *Turystyka Kulturowa*, 4, strony 105-119.
doi:<http://dx.doi.org/10.62875/tk.v4i0.1138>
- Warszyńska, J. (1985). Funkcja turystyczna Karpat Polskich. *Folia Geographica. Series Geographica-Oeconomica*, 13, strony 79-104.
- Warszyńska, J. i Jackowski, A. (1979). *Podstawy geografii turystyki*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Werka, M. (2016). Komercyjne przeobrażenia ośrodków pielgrzymkowych na świecie. Przykład Mekki i Fatimy. W J. Latosińska i J. Mokras-Grabowska (Redaktorzy), *Kultura i turystyka - sacrum i profanum* (strony 55-64). Łódź: Regionalna Organizacja Turystyczna Województwa Łódzkiego.

- Wilk, J. (2002). *Pedagogika rodziny. Zagadnienia wybrane*. Lublin.
- Wilkening, E. (1954). Change in farm technology as related to familizm, family decision making and family integration. *American Sociological Review*, 19, strony 29-37.
- Wojdacki, K. (2014a). Rozwój bazy hotelowej w Polsce – analiza czasowo-strukturalna. *Handel Wewnętrzny*, 2(349), strony 103-124.
- Wojdacki, K. (2014b). Przestrzenne zróżnicowanie rozwoju bazy hotelowej w Polsce – analiza wielowymiarowa. *Handel Wewnętrzny*, 3(350), strony 93-112.
- Wong, C. U., McIntosh, A. i Ryan, C. (2013). Buddhism and tourism: Perceptions of the monastic community at Pu-Tuo-Shan, China. *Annals of Tourism Research*, 40, strony 213-234.
- Wong, C. U., Ryan, C. i McIntosh, A. (2013). The Monasteries of Putuoshan, China: sites of secular or religious tourism? *Journal of Travel & Tourism Marketing*, 30(6), strony 577-594. doi:<https://doi.org/10.1080/10548408.2013.810996>
- Wyrzykowska, M. A. (2020). Koncepcja rewitalizacji i aktywizacji turystycznej pocysterskiego zespołu klasztornego w Lubiążu w kontekście teorii interpretacji dziedzictwa Freemana Tildena. *Turystyka Kulturowa*, 3, strony 195-213. doi:<http://dx.doi.org/10.62875/tk.v3i114.1149>
- Zamani-Farahani, H. i Henderson, J. C. (2010). Islamic tourism and managing tourism development in Islamic societies: the cases of Iran and Saudi Arabia. *International Journal of Tourism Research*, 12(1), strony 79-89. doi:<http://dx.doi.org/10.1002/jtr.741>
- Zamani-Farahani, H. i Musa, G. (2012). The relationship between Islamic religiosity and residents' perceptions of socio-cultural impacts of tourism in Iran: Case studies of Sare'in and Masooleh. *Tourism Management*, 33(4), strony 802-814. doi:<https://doi.org/10.1016/j.tourman.2011.09.003>
- Zdun, M. (2016). Innowacyjność jako kategoria analityczna zmiany społecznej. O dychotomicznej naturze pojęcia. *Studia Socjologiczne*, 2(221), strony 163-185. Pobrano z lokalizacji <http://bwmeta1.element.desklight-9acac5ac-45b3-4c30-b5ec-c5699403fb82>
- Ziajka, R. i Ślęczka, P. (2018). Powstanie i rozwój salwatoriańskiego apostolatu Centrum Formacji Duchowej. *Studia Salvatoriana Polonica*, 12, strony 223-242. Pobrano z lokalizacji <http://polona.pl/item/108570214>
- Ziarkowska, J. i Ziarkowski, D. (2016). „Głowa miast wszystkich”. Obraz Rzymu w przewodniku Pielgrzym włoski z 1614 roku. *Folia Turistica*, 39, strony 143-158.

- Żak, O. (2016). Sezonowość ruchu turystycznego (na przykładzie Wadowic). W J. Latosińska i J. Mokras-Grabowska (Redaktorzy), *Kultura i turystyka - sacrum i profanum* (strony 153-164). Łódź: Regionalna Organizacja Turystyczna Województwa Łódzkiego.
- Żołdak, M. (1992). Problemy wielofunkcyjnego rozwoju wsi - turystyka religijna w Kalwarii Pałacowskiej. *Folia Turistica*(3), strony 105-111.

Akty prawne

Ustawa z dnia 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej, Dz. U. 1989 Nr 29 poz. 154

Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. o usługach hotelarskich oraz usługach pilotów wycieczek i przewodników turystycznych, Dz.U. 1997 nr 133 poz. 884

Konkordat między Stolicą Apostolską i Rzeczpospolitą Polską. (1998). Konkordat między Stolicą Apostolską i Rzeczpospolitą Polską, podpisany w Warszawie dnia 28 lipca 1993 r. Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej, nr 51, poz. 318.

Codex Iuris Canonici. Auctoritate Joannis Pauli pp. II promulgatus. Kodeks Prawa Kanonicznego. Przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu, Pallottinum 1984.

Netografia

episkopat.pl [dostęp: 2019-2021]
booking.com [dostęp: 2019-2023]
meteor-turystyka.pl [dostęp: 2019-2023]
www.domyrekolekcyjne.pl [dostęp: 2019-2020]
www.roscinno.pl [dostęp: 2019-2020]
www.rekolekcje.info [dostęp: 2019-2024]
www.monasterystays.com [dostęp: 03.2022]
www.monasteries.com [dostęp: 03.2022]
<https://zakony-zenskie.pl> [dostęp: 2019-2020]
www.zyciezakonne.pl [dostęp: 01-03.2020]
<https://stat.gov.pl> [dostęp: 2023-2024]
www.iskk.pl [dostęp: 2023-2024]
<https://naukawpolsce.pl/aktualnosci/news%2C409640%2Cpolacy-odkryli-sredniowieczna-pustelnie-w-egipcie.html> [dostęp: 11.2023]
turismomerida.org [dostęp: 11.2023]
<https://www.beaune-tourism.com/> [dostęp: 11.2023]
www.jesuits.org [dostęp: 02.2022, 11.2023]
pwn.pl [dostęp: 02.2024]
sjp.pwn.pl [dostęp: 12.2023]
www.domuslaetitiaeassisi.it [dostęp: 11.2023]
https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/przemowienia/rekolekcje_09022008 [dostęp: 12.2022]
<http://www.monasteriesofitaly.com/> [dostęp: 10.2023]
<https://domusmariae.eu/> [dostęp: 16.03.2023]
<https://polska-org.pl/> [dostęp: 05.11.2023]
<https://domusmater.pl/> [dostęp: 19.05.2023]
<https://bablinmsf.pl/baza-rekolekcyjna> [dostęp: 26.03.2023]
<https://czechowice.jezuici.pl> [dostęp: 17.05.2023]
https://www.facebook.com/ksiezowka/photos_by [dostęp: 26.03.2023]
<http://www.benedyktyni.net/dzialalnosc-15506/dom-gosci-15507#1> [dostęp: 18.05.2023]
caritas.pl [dostęp: 03-06.2023]

(<https://inzynierbudownictwa.pl/ceny-materialow-budowlanych-w-latach-2007-2009/>
[dostęp: 11.08.2024]
<https://bdl.stat.gov.pl> [dostęp: 2023-2024]
<https://m.niedziela.pl/artykul/126384/nd/Pielgrzymkowa-baza> [dostęp: 10.06.2019]
www.slaskie.travel [dostęp: 29.04.2024]
<https://www.booking.com/hotel/pl/uroczysko-porszewice.pl> [dostęp: 20.10.2023]
<https://www.booking.com/hotel/pl/dom-na-podwalu-lublin.pl> [dostęp: 15.09.2023]
<https://domnapodwalu.pl/spa-wellness/> [dostęp: 15.09.2023]
<https://www.kameduli.eu/rekolekcje-2.html> [dostęp: 12.02.2024]
<https://duszpasterstwotalent.pl/rekolekcje-w-ciszy-2/> [dostęp: 29.01.2024]
<https://www.domfaustyny.pl/dom-pielgrzymy/pustelnia-dom-pielgrzymy> [dostęp:
09.06.2024]
<https://dfdkalisz.jezuici.pl/terminarz> [dostęp: 09.06.2024]
<https://jastrzebiagora.jezuici.pl/rekolekcje-ignacjanskie/> [dostęp: 09.06.2024]
[https://stat.gov.pl/files/gfx/portalinformacyjny/pl/defaultaktualnosci/6263/3/1/1/zeszyt_
metodologiczny_valory_turystyczne_w_powiatach_i_ich_otoczeniu.pdf](https://stat.gov.pl/files/gfx/portalinformacyjny/pl/defaultaktualnosci/6263/3/1/1/zeszyt_metodologiczny_valory_turystyczne_w_powiatach_i_ich_otoczeniu.pdf) [04-08.2024]
<https://mapy.geoportal.gov.pl/> [dostęp: 02.07.2024]

Spis rysunków

Rys. 1. Rozwój turystyki religijnej w chrześcijaństwie na świecie	6
Rys. 2. Podział Polski na diecezje Kościoła rzymskokatolickiego a państwowy podział administracyjny.....	11
Rys. 3. Obiekty noclegowe Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce	14
Rys. 4. Liczba opublikowanych artykułów dotyczących turystyki religijnej w czasopismach polskich i zagranicznych w zależności od roku.....	21
Rys. 5. Badane wyznania w artykułach dotyczących turystyki religijnej.....	22
Rys. 6. Obszar badań w artykułach dotyczących turystyki religijnej w czasopismach zagranicznych	23
Rys. 7. Obszar badań w artykułach dotyczących turystyki religijnej w czasopismach polskich.....	26
Rys. 8. Kościół św. Jana Jerozolimskiego za Murami w Poznaniu - miejsce dawnego hospicjum zakonu joannitów	45
Rys. 9. Podział obiektów noclegowych według UNWTO.....	59
Rys. 10. Kategoryzacje według przynależności własnościowej obiektów	60
Rys. 11. Udział poszczególnych kategorii właścicieli obiektów noclegowych Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce.....	61
Rys. 12. Wyznaczenie grup województw o podobnej strukturze bazy noclegowej Kościoła rzymskokatolickiego.....	62
Rys. 13. Wyznaczenie grup diecezji o podobnej strukturze bazy noclegowej Kościoła rzymskokatolickiego.....	65
Rys. 14. Główne nazwy obiektów noclegowych Kościoła rzymskokatolickiego	69
Rys. 15. Kategoryzacja obiektów noclegowych Kościoła rzymskokatolickiego według nazwy	71
Rys. 16. Udział poszczególnych kategorii nazw obiektów w bazie noclegowej Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce.....	72
Rys. 17. Kategoryzacja obiektów noclegowych Kościoła rzymskokatolickiego według nazwy w zależności od ich przynależności własnościowej	74

Rys. 18. Baza noclegowa Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce według pojemności obiektów, na podstawie typologii Milewska i Włodarczyk (2009) [n = 267]	75
Rys. 19. Podział kościelnych obiektów noclegowych według pojemności wyznaczonej przez kwartyle [n = 267]	76
Rys. 20. Podział kościelnych obiektów noclegowych według pojemności wyznaczonej przez średnią arytmetyczną i odchylenie standardowe [n = 267]	77
Rys. 21. Rozkład pojemności obiektów noclegowych Kościoła rzymskokatolickiego [n = 267]	78
Rys. 22. Podział obiektów ze względu na liczbę jednostek mieszkalnych (n = 267)	79
Rys. 23. Liczba jednostek mieszkalnych a liczba miejsc noclegowych (w wartościach bezwzględnych) [n = 256]	80
Rys. 24. Liczba jednostek mieszkalnych a liczba miejsc noclegowych (dane dla obiektów poniżej 100 pokoi) [n = 249]	80
Rys. 25. Obiekty noclegowe Kościoła rzymskokatolickiego istniejące w danym roku a nowopowstałe (n = 359)	85
Rys. 26. Czynniki mające wpływ na rozwój i powstanie ośrodków pielgrzymkowych w Polsce po 1989 roku	93
Rys. 27. Liczba obiektów noclegowych Kościoła rzymskokatolickiego powstałych w danym roku [n = 359]	95
Rys. 28. Obiekty noclegowe Kościoła rzymskokatolickiego funkcjonujące w danym dziesięcioleciu według gestorów [n = 359]	98
Rys. 29. Rodzaj gmin z obiektem noclegowym Kościoła rzymskokatolickiego w danym dziesięcioleciu XX i XXI wieku [n = 359]	99
Rys. 30. Dane dotyczące liczby obiektów, pokoi i miejsc noclegowych z uwzględnieniem roku rozpoczęcia działalności według gestorów	100
Rys. 31. Wzrost liczby pokoi w obiektach noclegowych Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce według gestora w latach 1903-2023 [n = 234]	101
Rys. 32. Średnia pojemność obiektów noclegowych Kościoła rzymskokatolickiego (pokoje) w zależności od gestora w latach 1903-2023 [n = 234]	102
Rys. 33. Wzrost liczby miejsc noclegowych w obiektach noclegowych Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce według gestora w latach 1903-2023 [n = 269]	103

Rys. 34. Średnia pojemność obiektów noclegowych Kościoła rzymskokatolickiego (miejsca noclegowe) w zależności od gestora w latach 1903-2023 [n = 269]	104
Rys. 35. Liczba pokoi w obiektach noclegowych Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce w latach 1995 i 2015	105
Rys. 36. Dynamika wzrostu liczby obiektów noclegowych Kościoła rzymskokatolickiego i pokoi w nich w Polsce w latach 1995-2015 (1995 = 100,0)	106
Rys. 37. Zmiana przeciętnej liczby pokoi przypadających na jeden obiekt noclegowy Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce w okresie 1995 i 2015.....	108
Rys. 38. Rozwój kościelnej bazy noclegowej w latach 1903-2023	111
Rys. 39. Przestrzenna dyfuzja obiektów noclegowych Kościoła rzymskokatolickiego na terenie Polski w latach 1903-2023	116
Rys. 40. Baza noclegowa Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce w 1918 roku.....	117
Rys. 41. Baza noclegowa Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce w 1938 roku.....	118
Rys. 42. Baza noclegowa Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce w 1945 roku.....	120
Rys. 43. Baza noclegowa Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce w 1989 roku.....	121
Rys. 44. Baza noclegowa Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce w 2004 roku.....	123
Rys. 45. Baza noclegowa Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce w 2023 roku.....	125
Rys. 46. Dyfuzja przestrzenna bazy noclegowej Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce w zależności od gestora obiektu	127
Rys. 47. Liczba obiektów noclegowych Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce według województw [n = 471]	130
Rys. 48. Liczba jednostek mieszkalnych w bazie noclegowej Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce w 2023 roku według województw [n = 267]	131
Rys. 49. Liczba miejsc noclegowych w bazie noclegowej Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce w 2023 roku według województw [n = 323].....	131
Rys. 50. Dendryty województw o największym stopniu podobieństwa struktury według liczby obiektów noclegowych, jednostek mieszkalnych i miejsc noclegowych	132
Rys. 51. Klasy przestrzenne zróżnicowań strukturalnych kościelnej bazy noclegowej w Polsce	133

Rys. 52. Liczba obiektów noclegowych Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce na 10 tys. mieszkańców i 100 km ²	134
Rys. 53. Obiekty noclegowe Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce w 2023 roku [n = 471]	137
Rys. 54. Liczba obiektów noclegowych Kościoła rzymskokatolickiego przypadająca na 100 km ² według województw	138
Rys. 55. Liczba turystycznych obiektów noclegowych na 100 km ² w 2022 r.	139
Rys. 56. Baza noclegowa Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce według województw [n = 471]	140
Rys. 57. Liczba obiektów noclegowych Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce według powiatów [n = 471]	141
Rys. 58. Dostępność obiektów dla konkretnych wybranych grup kościelnych (dotyczy obiektów, które przyjmują tylko wybrane grupy [n = 145]) Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych pierwotnych	148
Rys. 59. Typologia religijnych turystów kulturowych według Armina Mikosa von Rohrscheidt'a	149
Rys. 60. Typy gości korzystających z „urlopu w klasztorze” a typologia turystów według Cohena (1979)	151
Rys. 61. Rodzaj wyposażenia w obiektach noclegowych Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce	157
Rys. 62. Wyszukiwarka internetowa z ćwiczeniami duchowymi - rekolekcje.info	161
Rys. 63. Baza noclegowa Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce według diecezji ...	172
Rys. 64. Koncentracja przestrzenna obiektów noclegowych Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce dla diecezji w 2023 roku	173
Rys. 65. Liczba miejsc noclegowych w obiektach noclegowych Kościoła rzymskokatolickiego według diecezji [n=323]	175
Rys. 66. Liczba pokoi w obiektach noclegowych Kościoła rzymskokatolickiego według diecezji [n = 267]	175
Rys. 67. Wskaźnik dominantes w 2021 roku według diecezji a liczba obiektów noclegowych Kościoła rzymskokatolickiego	178

Rys. 68. Wskaźnik communicantes w 2021 roku według diecezji a liczba obiektów noclegowych Kościoła rzymskokatolickiego	179
Rys. 69. Sanktuaria Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce - skala zjawiska.....	184
Rys. 70. Sanktuaria o zasięgu międzynarodowym, krajowym i ponadregionalnym a obiekty noclegowa Kościoła rzymskokatolickiego	185
Rys. 71. Lokalizacja sanktuarium a rozmieszczenie obiektów noclegowych Kościoła rzymskokatolickiego na przykładzie Częstochowy	186
Rys. 72. Lokalizacja sanktuarium a rozmieszczenie obiektów noclegowych Kościoła rzymskokatolickiego na przykładzie Krakowa.....	187
Rys. 73. Liczba obiektów noclegowych Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce według gestorów w poszczególnych diecezjach [n = 471]	189
Rys. 74. Wskaźnik atrakcyjności turystycznej (WaT)	195
Rys. 75. Wskaźnik atrakcyjności turystycznej (WAT) a liczba obiektów noclegowych Kościoła rzymskokatolickiego (ONKK)	196
Rys. 76. Składowe wskaźnika walorów kulturowych (WaK).....	198
Rys. 77. Wskaźnik walorów kulturowych (WaK) a wielkość kościelnej bazy noclegowej (ONKK)	199
Rys. 78. Składowe wskaźnika bazy turystycznej (WaB)	200
Rys. 79. Wskaźnik bazy turystycznej (WAB) a wielkość kościelnej bazy noclegowej (ONKK)	201
Rys. 80. Składowe wskaźnika walorów środowiskowych (WaS)	203
Rys. 81. Wskaźnik walorów środowiskowych (WaS) a wielkość kościelnej bazy noclegowej (ONKK).....	204
Rys. 82. Wysokość nad poziomem morza a liczba obiektów noclegowych Kościoła rzymskokatolickiego	205
Rys. 83. Obiekty noclegowe Kościoła rzymskokatolickiego w Karpatach	206
Rys. 84. Rodzaje gmin z obiektami noclegowymi Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce w 2023 roku.....	207
Rys. 85. Udział poszczególnych rodzajów gmin w strukturze poszczególnych województw	208

Rys. 86. Obiekty noclegowe Kościoła rzymskokatolickiego według województw z uwzględnieniem rodzaju jednostki osadniczej	209
Rys. 87. Dynamika wzrostu liczby pokoi w obiektach noclegowych Kościoła rzymskokatolickiego, produktu krajowego brutto (a), nakładów inwestycyjnych ogółem (b), środków trwałych brutto (c) w latach 2000-2022 (2000 = 100,0)	215

Spis tabel

Tab. 1. Specyfikacja zebranych danych dotyczących obiektów noclegowych Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce.....	15
Tab. 2. Artykuły z zakresu turystyki religijnej w poszczególnych zagranicznych czasopismach	21
Tab. 3. Artykuły z zakresu turystyki religijnej w poszczególnych czasopismach polskich	25
Tab. 4. Badane zagadnienia w publikacjach polskich	27
Tab. 5. Grupy województw o zbliżonej strukturze bazy noclegowej Kościoła rzymskokatolickiego.....	63
Tab. 6. Grupy diecezji o zbliżonej strukturze bazy noclegowej Kościoła rzymskokatolickiego.....	67
Tab. 7. Nazwy obiektów noclegowych Kościoła rzymskokatolickiego [n = 471]	68
Tab. 8. Tabela wzorcowa wraz z klasyfikacją obiektów noclegowych Kościoła rzymskokatolickiego [n = 256]	81
Tab. 9. Rozkład obiektów w zależności od nazwy, pojemności i przynależności własnościowej [n = 259]	83
Tab. 10. Obiekty noclegowe Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce według oferowanej liczby miejsc noclegowych i pokoi w latach 1905-2020 [n = 219].....	87
Tab. 11. Liczba wybudowanych obiektów noclegowych KK a kościołów katolickich w danych dziesięcioleciach [n = 358].....	89
Tab. 12. Czynniki determinujące rozprzestrzenianie się innowacji w gospodarce turystycznej.....	113
Tab. 13. Miejscowości, które stały się ośrodkami turystycznymi, dzięki obecności na ich terenie kościelnej bazy noclegowej	135
Tab. 14. Hierarchiczna struktura modelu wyboru lokalizacji.....	167
Tab. 15. Behawioralne czynniki lokalizacji hoteli.....	168
Tab. 16. Behawioralne czynniki lokalizacji a poznawcze i motywacyjne skłonności inwestorów	169

Tab. 17. Liczba obiektów noclegowych Kościoła rzymskokatolickiego w zasięgu do 1 i 5 km od sanktuarium o skali międzynarodowej, krajowej i ponadregionalnej - cz. 1..	181
Tab. 18. Liczba obiektów noclegowych Kościoła rzymskokatolickiego w zasięgu do 1 i 5 km od sanktuarium o skali międzynarodowej, krajowej i ponadregionalnej - cz. 2..	182
Tab. 19. Liczba i struktura miejsc noclegowych w bazie noclegowej Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce według diecezji w 2023 roku [n = 323] - cz.1	191
Tab. 20. Liczba i struktura miejsc noclegowych w bazie noclegowej Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce według diecezji w 2023 roku [n = 323] - cz.2	192
Tab. 21. Chrześcijańskie skojarzenia związane z typem krajobrazu	202
Tab. 22. Struktura bazy noclegowej w miastach w 2023 według ich wielkości.....	210
Tab. 23. Baza noclegowa Kościoła rzymskokatolickiego w zależności od wielkości obiektu noclegowego i wielkości miejscowości [n = 251]	211
Tab. 24. 10 największych ośrodków kościelnej bazy noclegowej w Polsce w 2023 roku oraz kościelne obiekty noclegowe w 10 największych polskich miastach.....	212
Tab. 25. Zbieżność dynamiki wzrostu liczby pokoi w obiektach noclegowych Kościoła rzymskokatolickiego z dynamiką wzrostu produktu krajowego brutto, nakładów inwestycyjnych ogółem i środków trwałych brutto w okresie 2000-2022 (2000 = 100,0)	214

Spis fotografii

Fot. 1. Średniowieczna pustelnia w Egipcie	34
Fot. 2. Ruiny xenodochium w Meridzie, Hiszpania	36
Fot. 3. Średniowieczne hospicjum w Beaune	37
Fot. 4. Wnętrze hospicjum w Beaune	38
Fot. 5. Ćwiczenia duchowne św. Ignacego Loyoli	40
Fot. 6. Dom rekolekcyjny – Domus Laetitia w Asyżu.....	42
Fot. 7. Portal z ofertą noclegów w kościelnej bazie noclegowej.....	44
Fot. 8. Archidiecezjalny Dom Rekolekcyjny „Domus Mariae” w Gietrzwałdzie	52
Fot. 9. Hotel „Domus Mater” w Krakowie.....	52
Fot. 10. Dom Misyjno-Rekolekcyjny Misjonarzy Świętej Rodziny „Nazaret” w Bąblinie	53
Fot. 11. Dom Rekolekcyjny pw. Św. Józefa Robotnika w Czechowicach-Dziedzicach	54
Fot. 12. Centrum Formacyjno-Szkoleniowe „Księżówka” w Zakopanem.....	55
Fot. 13. Ośrodek Edukacyjno-Formacyjny Diecezji Gliwickiej w Pławniowicach – Zespół pałacowo-parkowy Ballestremów.....	154
Fot. 14. „Uroczysko Porszewice” - Ośrodek Konferencyjno-Rekolekcyjny Archidiecezji Łódzkiej w Porszewicach	156
Fot. 15. Strefa wellness&spa w obiekcie "Dom na Podwalu" w Lublinie	158
Fot. 16. Pustelnia "Wyspa"	160

Załączniki

Załącznik 1 - Etapy badań	264
Załącznik 2 - Karta inwentaryzacyjna	270
Załącznik 3- Spis stron internetowych wykorzystanych jako źródło informacji o kościelnej bazie noclegowej	274
Załącznik 4 - Charakterystyka zróżnicowania obiektów noclegowych Kościoła rzymskokatolickiego pod względem liczby miejsc noclegowych i jednostek mieszkalnych – tabela znaków	280

Załącznik 1 - Etapy badań

Badania pilotażowe

Zanim autorka przystąpiła do badań na obszarze całego kraju, postanowiła w pierwszej kolejności sprawdzić, jakie metody badawcze są optymalne do tego rodzaju zagadnienia. W związku z powyższym od marca do lipca 2018 roku przeprowadziła badania pilotażowe, które obejmowały obszar województwa łódzkiego. Wówczas za obiekty noclegowe Kościoła katolickiego uznano wszystkie miejsca pełniące funkcję noclegową, z których mogą korzystać ludzie świeccy i których właścicielami są osoby prawne Kościoła katolickiego (Bik, 2020). Pierwsze informacje o funkcjonowaniu tego rodzaju obiektów uzyskano poprzez przeprowadzenie wywiadu środowiskowego wśród dziesięciu losowo wybranych kapłanów z archidiecezji łódzkiej, diecezji, która jako jedyna w całości zlokalizowana jest w województwie łódzkim i obejmuje blisko 30% jego powierzchni. Księżom zostały zadane dwa pytania:

- 1) czy znają i jeśli tak, to gdzie się one znajdują, obiekty noclegowe należące do Kościoła w województwie łódzkim?
- 2) z jakich obiektów noclegowych korzystają podczas organizowanych przez nich wyjazdów duszpasterskich?

Po uzyskaniu informacji o czterech obiektach, autorka postanowiła zrobić przegląd, pod kątem obiektów noclegowych, stron internetowych pozostałych diecezji, które, choć w części leżą na terenie województwa łódzkiego, a także wypisała ośrodki, które znalazła na stronie www.domyrekolekcyjne.pl. Dalszym etapem było przeprowadzenie badań terenowych i zweryfikowanie, czy znalezione wcześniej w Internecie obiekty faktycznie działają, a także jak wygląda ich najbliższe otoczenie. Zwieńczeniem całych badań pilotażowych było napisanie przez autorkę rozdziału do monografii (Szkup, 2020) zatytułowanego „Obiekty noclegowe Kościoła katolickiego w województwie łódzkim”.

Autorka wyciągnęła z badań następujące wnioski:

- księża znają tylko bazę noclegową, z której sami korzystali,

- na stronach diecezji nie zawsze są podane informacje o obiektach noclegowych,
- strona www.domyrekolekcyjne.pl najczęściej udostępnia tylko informacje o adresie obiektu,
- mimo informacji na powyższych stronach, nie ma gwarancji, że obiekt noclegowy dalej funkcjonuje,
- badania terenowe są zbyt czasochłonne i nieekonomiczne,
- nazewnictwo ONKK jest bardzo zróżnicowane i nie sposób wyszukiwać obiektów po jednej nazwie.

Po przeanalizowaniu metodyki badań pilotażowych, autorka postanowiła w dalszej pracy zrezygnować z niewiele wnoszących badań terenowych, a także prowadzenia wywiadu środowiskowego. Dodatkowo została uregulowana definicja obiektu noclegowego Kościoła katolickiego, uściślając również nazwę do Kościoła rzymskokatolickiego, co dokładniej zostało opisane w podrozdziale 1.2.

I etap badań

Wraz z początkiem 2019 roku autorka przystąpiła do pierwszego etapu zbierania danych pierwotnych dla obszaru całej Polski. Swoją pracę rozpoczęła od wyszukiwania w przeglądarce Google takich haseł, jak „dom rekolekcyjny”, „dom pielgrzyma”, „dom formacyjny”. W ten sposób autorka natrafiła na trzy strony internetowe, która zawierały informacje zbiorcze o obiektach noclegowych Kościoła katolickiego:

- www.domyrekolekcyjne.pl – 130 obiektów,
- www.roscinno.pl – 152 obiekty,
- www.zyciezakonne.pl – 124 obiekty.

Zebrane materiały zostały umieszczone w jednej bazie danych, która dodatkowo została uzupełniona o informacje (192 obiekty) zawarte na stronach internetowych wszystkich diecezji rzymskokatolickich w Polsce, których jest 41. Po wykluczeniu dublujących się adresów, uzyskano 338 rekordów. W trakcie wstępnej weryfikacji ośrodków okazało się, że część z nich albo już nie istnieje, albo nigdy nie funkcjonowała,

co automatycznie podważyło wszystkie uzyskane informacje ze zbiorczych stron internetowych. Warto zaznaczyć, że I etap, który zakończył się wraz z końcem 2021 roku, zbiegł się w czasie z trwaniem pandemii SARS-CoV-2, co bardzo wpłynęło na bezpośredni kontakt z obiektami, ponieważ większość z nich działała w mocno ograniczony sposób. Tym samym autorka musiała znaleźć inny sposób na zweryfikowanie danych, wykorzystując przy okazji czas pandemii na przygotowanie baz kontaktowych do wszystkich polskich diecezji, zakonów męskich oraz żeńskich, a także Caritas.

II etap badań

Cały 2022 rok został poświęcony na weryfikację oraz uzupełnienie danych (II etap), które zostały uzyskane w I fazie badań. Ze względu na panujące w Polsce nastroje związane z działalnością Kościoła rzymskokatolickiego, autorka, znając realia funkcjonowania tego środowiska, wiedziała, że przed kontaktowaniem się z kimkolwiek musi uwiarygodnić swoją osobę. Tym samym zgłosiła się do Księdza Arcybiskupa Grzegorza Rysia – Metropolity Łódzkiego, z prośbą o rekomendacje z Łódzkiej Kurii Metropolitalnej. Dzięki wieloletniej pracy autorki jako wolontariuszki w Wydziale Duszpasterstwa Młodzieży Archidiecezji Łódzkiej, uzyskanie tego rodzaju dokumentu nie stanowiło trudności. Podczas tej samej rozmowy autorka uzyskała również potwierdzenie od Metropolity Łódzkiego, że ani na stopniu krajowym, ani diecezjalnym nie ma prowadzonego pełnego spisu tego rodzaju obiektów oraz że kurie diecezjalne niekoniecznie będą posiadać wiedzę na temat ośrodków prowadzonych przez zgromadzenia zakonne. Tym samym badania mają charakter aplikacyjny i mogą mieć znaczenie dla Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce.

Posiadając wszystkie potrzebne dokumenty – rekomendacje z Łódzkiej Kurii Metropolitalnej oraz zaświadczenie z Uniwersytetu Łódzkiego o byciu doktorantką, autorka postanowiła skontaktować się ze wszystkim polskimi diecezjami. W związku z tym do każdej kurii diecezjalnej wystosowała wiadomość mailową z prośbą o zweryfikowanie i ewentualne uzupełnienie danych obiektów (nazwa ośrodka, adres, e-mail, telefon, rok powstania, kto jest gestorem budynku). Po upływie dwóch miesięcy wystosowała ponownie wiadomość mailową do diecezji, które nie udzieliły od razu odpowiedzi. Po około sześciu miesiącach, autorka wysłała tradycyjne listy do kurii diecezjalnych, z którymi nie było żadnego kontaktu. Ostatecznie dzięki temu uzyskano

odpowieź z blisko 94% diecezji, co wpłynęło na znaczne uwiarygodnienie danych w bazie, a także uzupełnienie jej o kolejne obiekty.

Analizując informacje, autorka zauważyła, że zgodnie z wcześniejszym przypuszczeniami, prawie żadna diecezja nie podaje danych obiektów należących do zakonów, a nieliczne dodają rekordy związane z miejscami zakwaterowania będącymi w gestii wspólnot. Tym samym autorka postanowiła skontaktować się również ze wszystkimi zakonami męskimi i żeńskimi w Polsce. Ich listę zaczerpnęła z najbardziej aktualnego spisu wszystkich zgromadzeń zakonnych, który został opublikowany w ramach „*Annuario Statisticum Ecclesiae in Polonia. Dane za rok 2020*” przez Instytut Statystyki Kościoła Katolickiego w Polsce w 2021 roku. Z powodu niewielkiej liczby danych o obiektach zakonnych, autorka nie przesyłała do zweryfikowania przez zgromadzenia tabeli z listą ośrodków, tylko prosiła o podanie namiarów do wszystkich obiektów noclegowych, którymi dysponują. W ten sposób uzyskano zwrot na poziomie 34% od zgromadzeń męskich, których jest łącznie w Polsce 71, oraz 32% od zakonów żeńskich, których razem jest 125.

Warto zaznaczyć, że stosunkowo niewielki zwrot z tych instytucji wynika przede wszystkim z dwóch kwestii – niewielkiego zaufania do osób spoza ich środowiska oraz braku zrozumienia, czym jest obiekt noclegowy Kościoła rzymskokatolickiego, pomimo że otrzymali jego definicję. Autorka spotykała się również z odpowiedziami, że oferta duszpasterska danego ośrodka, choć proponuje noclegi nie ma nic wspólnego z turystyką. Tego rodzaju sformułowanie bierze się prawdopodobnie ze źle pojmowanej definicji zjawiska jakim jest turystyka, a tym bardziej turystyka religijna, co warto brać pod uwagę przy prowadzeniu innych badań. Mimo niewielkiego zwrotu ze strony zgromadzeń, uzyskano dużą liczbę nowych obiektów.

III etap badań

Biorąc pod uwagę brak informacji od większości zgromadzeń żeńskich i męskich, (a jednocześnie dodanie dużej liczby nowych obiektów do bazy) od tych, którzy udzielili odpowiedzi, autorka postanowiła zinwentaryzować strony internetowe wszystkich zgromadzeń – 196. Tym samym rozpoczęto III etap badań, czyli uzupełnienie brakujących danych podstawowych o obiektach. Niniejsza faza badania trwała dwa miesiące od początku stycznia do końca lutego 2023 roku. Obejmowała również inwentaryzację stron internetowych jednych z największych katolickich stowarzyszeń,

których nazwy pojawiały się w niewielkim stopniu wśród danych z diecezji, a swoim działaniem obejmujących bardzo często obszar całej Polski – Ruch Światło-Życie, Caritas (ogólnopolski oraz diecezjalny), Katolickie Stowarzyszenie Młodzieży oraz Ruch Apostolstwa Młodych. Zarówno w przypadku stron zgromadzeń zakonnych, jak i stowarzyszeń stosunkowo rzadko było zaprezentowane na witrynie wprost, jakie obiekty posiadają. Najczęściej trzeba było wejść w zakładkę „nasza działalność” i tam wśród licznych informacji doszukiwać jakichkolwiek wzmianek o obiektach noclegowych. Zdarzały się również sytuacje, że choć obiekt teoretycznie pełni funkcję noclegową to autorka nie uwzględniła go ostatecznie w pracy, ponieważ uznała, że podstawowa funkcja tego obiektu jest inna, a nocleg stanowi jedynie konieczny element uzupełniający ofertę duszpasterską. Tego rodzaju sytuacja miała miejsce np. z eremami kamedułów, w których mogą przebywać świeccy mężczyźni podczas rekolekcji, ale ćwiczenia duchowe są tak naprawdę dołączeniem do codzienności zakonników.

Podczas III fazy badań postanowiono wysłać do ośrodków ankiety dotyczące funkcjonowania danych miejsc, jednak otrzymano zaledwie 2% odpowiedzi. W związku z powyższym, tego rodzaju metoda badań została odrzucona.

Kończąc ten etap badań, zamknięto ostatecznie bazę danych podstawowych na 471 obiektach, w tym 381 potwierdzonych przez instytucje nadrzędne lub bezpośrednio przez ośrodki. Należy podkreślić, że autorka jest świadoma, że zebrane przez nią dane nie stanowią wyczerpania tematu. Przypuszczalnie faktyczna liczba obiektów mogłaby się zwiększyć nawet do sześciuset lub więcej. Wynika to z tego, że bardzo często na stronach zakonów nie ma podanych pewnych informacji o ośrodkach noclegowych. Dodatkowo w bazie noclegowej w niewielkim stopniu zostały uwzględnione miejsca należące do takich kościelnych osób prawnych jak np. fundacje i stowarzyszenia kościelne. Spowodowane jest to faktem, że dotarcie do spisu wszystkich kościelnych osób prawnych jest bardzo czasochłonne, nie wspominając o dalszej fazie, czyli weryfikacji posiadanych przez nich miejsc noclegowych. Tym samym autorka doszła do wniosku, że należy zamknąć bazę na obecnym etapie, a pozostałe instytucje pozostawia do przyszłych badań.

IV etap badań

Ostatnim etapem badań było uzupełnienie informacji szczegółowych o obiektach. Autorka już na początku badań przygotowała kartę inwentaryzacyjną obiektu

noclegowego Kościoła rzymskokatolickiego. Karta zawiera osiemnaście zmiennych, z podziałem na:

- podstawowe (nazwa obiektu, miejscowość, adres, właściciel),
- kontaktowe (telefon, adres e-mail),
- lokalizacyjne (diecezja, województwo, powiat, gmina),
- informacyjne (rok powstania, liczba pokoi, miejsc noclegowych, wcześniejsza funkcja obiektu, udogodnienia, dostępność, sezonowość, oferta).

Zbierając część ogólnych zmiennych, autorka postanowiła usystematyzować informacje tworząc spis konkretnych elementów, które weryfikowała przy każdym obiekcie. W związku z tym, takie dane jak udogodnienia, dostępność oraz oferta były szczegółowo rozpisane (**Załącznik 2**).

Według pierwotnych założeń karta miała zostać rozesłana do wszystkich ośrodków. Jednak po zweryfikowaniu, że zwrot wypełnionych materiałów stanowi znikomy procent, autorka postanowiła uzyskać dane szczegółowe o obiektach przede wszystkim na podstawie informacji, które udostępnione są na oficjalnych stronach internetowych ośrodków lub ich Facebooku, a także na takich stronach, jak np. meteor-turystyka.pl, czy też booking.pl. Jeżeli nie udało się uzyskać danych w ten sposób, to w dalszej kolejności próbowano skontaktować się bezpośrednio z ośrodkami. Łącznie zatelefonowano do około 200 obiektów. Mimo to nie udało się uzyskać wszystkich informacji. Blisko połowa połączeń w ogóle nie została odebrana, a nieliczni rozmówcy wprost powiedzieli, że nie udzielą informacji. W związku z powyższym pełne dane zarówno podstawowe, jak i szczegółowe uzyskane są dla 226 obiektów, co stanowi 48% ogółu bazy.

Załącznik 2 - Karta inwentaryzacyjna

KARTA INWENTARYZACYJNA OBIEKTU NOCLEGOWEGO KOŚCIOŁA RZYMSKOKATOLICKIEGO

Dzień dobry!

Jestem doktorantką na Wydziale Nauk Geograficznych Uniwersytetu Łódzkiego. Piszę pracę doktorską pt. "Rozwój bazy noclegowej Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce - analiza czasowo-strukturalna".

Zwracam się z uprzejmą prośbą o pomoc w wypełnieniu poniższego kwestionariusza dotyczącego Państwa obiektu noclegowego.

OBIEKT NOCLEGOWY KOŚCIOŁA RZYMSKOKATOLICKIEGO - każdy obiekt oferujący usługi noclegowe, którego właścicielem, zgodnie z ustawą o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polsce (Dz. U. 1989 Nr 29 poz. 154), jest osoba prawna Kościoła lub organizacja kościelna (m.in. diecezje, parafie, Caritas, instytuty życia konsekrowanego, seminaria duchowne, fundacje i stowarzyszenia kościelne). (opracowanie własne)

INFORMACJE OGÓLNE	
Pełna nazwa obiektu noclegowego:	
Adres (ulica, kod pocztowy, miejscowość):	
Diecezja (na terenie, której leży obiekt:	
DANE KONTAKTOWE	
Strona internetowa obiektu:	
Telefon:	
E-mail:	
Media społecznościowe (np. Facebook, Instagram):	
Gestor – właściciel obiektu (kto odpowiada za działalność obiektu? Np. Archidiecezja łódzka, dominikanie, caritas archidiecezji łódzkiej, KSM, konkretna wspólnota, fundacja):	

CHARAKTERYSTYKA OBIEKTU	
Rok rozpoczęcia działalności noclegowej obiektu (jeśli nie jest dokładnie znany rok to może być orientacyjnie np. 1993 lub 1995, lata 80' itp.):	
Jakie funkcje wcześniej pełnił obiekt? (np. Początkowo był domem prywatnym, ale został oddany na rzecz kościoła/ obiekt od początku pełnił funkcję noclegową kościoła katolickiego, ale podczas II wojny światowej został zaanektowany na magazyn; obiekt pierwotnie był ośrodkiem wczasowym w ramach Funduszu Wczasów Pracowniczych itp.)	
Z ilu budynków składa się obiekt noclegowy?	
Liczba wszystkich pokoi udostępnionych gościom:	
Liczba wszystkich miejsc noclegowych udostępnionych gościom (ile osób maksymalnie może nocować w obiekcie? (nie uwzględniając dostawek – łózek, które są dokładane do pokoi))	
Ogólna liczba pokoi 1-osobowych (dostępnych dla gości):	
Ogólna liczba pokoi 2-osobowych (dostępnych dla gości):	
Ogólna liczba pokoi 3-osobowych (dostępnych dla gości):	
Ogólna liczba pokoi 4-osobowych (dostępnych dla gości):	
Ogólna liczba pokoi 5-osobowych (dostępnych dla gości):	
Ogólna liczba pokoi 6-osobowych (dostępnych dla gości):	
Ogólna liczba pokoi 7- i więcej-osobowych (dostępnych dla gości; proszę zapisać w formacie: liczba pokoi razy, ile osobowy pokój np. 5x 10-os., czyli 5 pokoi 10-osobowych):	
Ogólna liczba apartamentów (dostępnych dla gości)	

DOSTĘPNOŚĆ OBIEKTU
Rodzaj obiektu: ☐ Sezonowy (dostępny w określonych miesiącach) ☐ Całoroczny
Wskaż kto może korzystać z obiektu noclegowego: ☐ Obiekt jest ogólnodostępny z poszanowaniem katolickiego charakteru miejsca ☐ Wybrana grupa funkcjonująca w kościele (zaznacz wszystkie możliwe grupy): ☐ Księża i zakonnicy ☐ Siostry zakonne ☐ Członkowie ruchów i wspólnot katolickich ☐ Uczestnicy wyjazdów organizowanych przez ruchy i wspólnoty katolickie ☐ Uczestnicy rekolekcji organizowanych przez ten obiekt noclegowy ☐ Uczestnicy rekolekcji organizowanych przez podmiot zewnętrzny ☐ Uczestnicy wyjazdów pielgrzymkowych ☐ Uczestnicy obozów rehabilitacyjnych
DOSTĘPNOŚĆ OBIEKTU
Co oferuje obiekt noclegowy? ☐ Zakwaterowanie ☐ Usługi gastronomiczne (restauracja/catering/wyżywienie) ☐ Wynajem przestrzeni i obsługę spotkań okolicznościowych/ konferencji ☐ Rekolekcje/warsztaty/kursy/turnusy zorganizowane przez ośrodek ☐ Możliwość przyjęcia grup zorganizowanych (wydarzenia organizowane przez podmiot zewnętrzny) ☐ Przyjazd ze zwierzętami
Wyposażenie obiektu: ☐ Łazienki przy pokojach ☐ Kaplica ☐ Parking ☐ Restauracja ☐ Stołówka ☐ Sale konferencyjne ☐ Świetlica ☐ Plac zabaw ☐ Biblioteka ☐ Miejsce ogniskowe/ do grillowania ☐ Strefa rozrywki (ping pong/ stoły bilardowe/piłkarzyki/ rzutki/ konsole etc.) ☐ Strefa sportu (boiska sportowe/ pływalnia/ park linowy etc.) ☐ Strefa wellness&spa (sauny/ masaże/ jacuzzi etc.) ☐ Wypożyczalnia sprzętu sportowego (rowery/ kijki do nordic walkingu/ kajaki etc.) ☐ Inne:

DZIAŁALNOŚĆ OBIEKTU W SYTUACJACH NADZWYCZAJNYCH
Poniższa pytania dotyczącą działalności obiektu w sytuacjach nadzwyczajnych. Ma to celu pokazanie, w jaki sposób obiekty noclegowe kościoła rzymskokatolickiego przystosowują się do panującej sytuacji, nawet jeśli jest to kosztem ich zysku (w szczególności tyczy się to działalności obiektów od momentu inwazji Rosji na Ukrainę). Na państwa życzenie dane z poniższej sekcji mogą być utajnione i uwzględnione jedynie w zbiorczym opisie, bez możliwości identyfikacji ośrodka. Działalność podczas covid-19 (od marca 2020 do marca 2022) - proszę opisać, jak wyglądała działalność obiektu związana z ograniczeniami wynikającymi z pandemii sars-cov-2 (nawet jeśli poszczególne działania były prowadzone przez krótki czas) np. Akceptacja bonu turystycznego, izolatorium, oferta cateringu z dowozem, organizowanie rekolekcji online Działalność podczas pierwszych tygodni wojny w Ukrainie (24.02-1.04.2022) - proszę opisać, jakie działania podjął ośrodek w związku z wojną w Ukrainie np. Przyjęcie uchodźców (prośba o podanie liczby), organizacja transportu z terenów przygranicznych w głąb Polski, przygotowywanie posiłków, pomoc psychologiczna, organizacja kursów języka polskiego

☐ Proszę o utajnienie danych pozwalających na identyfikację obiektu

Załącznik 3- Spis stron internetowych wykorzystanych jako źródło informacji o kościelnej bazie noclegowej

Strony internetowe diecezji rzymskokatolickich w Polsce:

<https://archibial.pl/>
<https://diecezja.bielsko.pl/>
<http://diecezja.bydgoszcz.pl/>
<https://archiczest.pl/>
<https://drohiczynska.pl/>
<https://diecezja.elblag.pl/>
<https://diecezjaelk.pl/>
<https://www.diecezja.gda.pl/>
<https://diecezja.gliwice.pl/>
<https://archidiecezja.pl/>
<https://www.diecezja.kalisz.pl/>
<https://archidiecezjakatowicka.pl/>
<https://www.diecezja.kielce.pl/>
<http://www.diecezjakoszalin.pl/>
<https://diecezja.pl/>
<https://diecezja.legnica.pl/>
<https://archidiecezjalubelska.pl/>
<https://www.diecezja.lomza.pl/>
<https://diecezja.lowicz.pl/>
<https://www.archidiecezja.lodz.pl/>
<https://www.diecezja.opole.pl/>
<https://diecezja-pelplin.pl/>
<https://www.diecezjaplocka.pl/>
<http://archpoznan.pl/>
<https://przemyska.pl/>
<https://diecezja.radom.pl/>
<https://diecezja.rzeszow.pl/>
<https://diecezjasandomierska.pl/>
<https://diecezja.siedlce.pl/>
<http://diecezja.sosnowiec.pl/>
<https://kuria.pl/>
<https://diecezja.swidnica.pl/>
<https://diecezja.tarnow.pl/>
<https://diecezja-torun.pl/>
<https://archwarmia.pl/>
<https://archwwa.pl/>
<https://diecezja.waw.pl/>
<https://www.diecezja.wloclawek.pl/>
<https://www.archidiecezja.wroc.pl/>
<https://diecezja.zamojskolubaczowska.pl/>
<https://diecezjazg.pl/>

Strony internetowe męskich zgromadzeń zakonnych w Polsce:

<https://salezjanie.pl/>

www.franciszkanie.pl
<https://www.pallotyni.pl/>
<https://jezuici.pl/>
<https://kapucyni.pl/>
<https://oblaci.pl/>
<https://info.dominikanie.pl/>
<https://werbisci.pl/index.php/pl/>
<http://www.paulini.pl/pl/news>
<https://www.chrystusowcy.pl/>
<https://www.redemptor.pl/redemtorysci/zarząd-prowincji/>
<http://www.sds.pl/>
<https://www.misjonarze.pl/>
<https://michalici.pl/>
<https://karmelicibosi.pl/>
<http://www.sercanie.pl/>
<https://www.marianie.pl/>
<https://saletyni.pl/>
<https://www.misjonarzemsf.pl/>
www.franciszkanie.com
www.bernardyni.pl
www.ofm.krakow.pl
www.prowincja.panewniki.pl
www.franciszkanie.net
www.franciszkanie.gdansk.pl
www.franciszkanie-warszawa.pl
<http://www.zmartwychwstancy.pl/site/>
<https://www.cystersi.pl/>
<https://pijarzy.pl/>
<https://orione.pl/>
<https://www.klaretyni.pl/>
<https://filipini.pl/>
<https://bonifratrzy.pl/>
<http://benedyktyni.pl/>
<https://karmelici.pl/>
<https://kuria.kamilianie.eu/>
<http://kanonicy.pl/>
<https://duchacze.pl/>
<https://www.passio.info.pl/>
<http://www.braciaszkolni.com/>
<https://sercaniebiali.pl/>
<https://zbsj.pl/>
<http://www.albertyni.opoka.org.pl/>
<https://www.paulus.org.pl/3,paulisci>
<https://www.sma.pl/>
<http://www.kameduli.eu/>
<https://www.cpps.pl/>
<http://www.pocieszyciele.pl/>
<https://misjonarzeafryki.org/>
<https://www.jozefici.pl/>

<https://kombonianie.pl/>
<http://gwidon.pl/>
<http://ojcowie.szensztat.pl/>
<http://www.trynitarze.pl/>
<https://www.augustianie.pl/>
<http://www.montfortanie.pl/>
<https://www.chemin-neuf.pl/>
<http://www.rogacjonisci.pl/>
<https://barnabici.pl/>
<http://www.guanellianie.org/>
<https://www.consolata.pl/>
www.marianisci.opoka.org.pl
https://www.facebook.com/Ojcowie-Somascy-Plac%C3%B3wka-opieku%C5%84czo-wychowawcza-Insieme-Razem-w-Toruniu-194105843968732/?locale=pl_PL
<https://www.facebook.com/SynowieMaryi/>

Strony internetowe żeńskich zgromadzeń zakonnych w Polsce:

<http://www.sluzebniczkinmp.pl/>
<http://elzbietanki-katowice.pl/>
<https://elzbietanki.nysa.pl/>
<https://www.elzbietankipoznan.pl/>
<http://www.elzbietanki.eu/page.php?idd=1>
<https://www.elzbietanki.waw.pl/>
<https://szarytki.chelmnosm.pl/>
<https://www.krakow.szarytki.pl/>
<http://szarytki.waw.pl/>
<https://www.nazaretanki.org/kontakt>
<http://www.nazaretanki.pl/warszawa/>
<https://felicjanki.pl/>
<https://felicjanki.przemysl.pl/>
<https://www.felicjanki.waw.pl/>
<http://siostryfranciszkanki.pl/>
<https://www.sluzebniczki.pl/>
<https://sluzki.pl/index.php?lang=pl>
<http://www.serafitki.pl/>
<https://www.albertynki.pl/>
<https://siostry.net/>
<https://urszulanki.pl/>
<http://cmw.waw.pl/>
<https://cmw.osw.pl/>
<https://sercanki.org.pl/>
<https://www.faustyna.pl/zmbm/>
<http://www.karmelitanki.pl/>
www.jozefitki.pl/
<https://dominikanki.pl/>
<https://www.osu.pl/>
<https://www.providentia.pl/>
<http://www.zmartwychwstanki.org.pl/>
<https://siostryzmartwychwstanki.pl/>
<http://www.u-pallotynek.pl/>

<https://slugi.pl/>
<http://www.siostry-maryi.pl/kontakt.html>
<https://michalitki.pl/>
<http://www.misjonarki-swietej-rodziny.org/>
<http://www.marianki.eu/>
<http://www.fmm.opoka.org.pl/>
<https://boromeuszki.my.wiara.pl/>
<http://fdc.zgromadzenie.pl/new/index.php>
<http://benedyktynki.pl/>
<https://kanoniczki.pl/>
<https://pasterki.pl/>
<https://www.niepokalanki.pl/>
<http://www.sercankicsm.pl/>
<https://www.ssnd.pl/>
<http://www.loretanki.pl/>
<http://www.jadwizanki.com/>
<https://www.siostrywspolnejpracy.pl/index.php>
<http://www.honoratki.pl/>
<http://www.siostrypasjonistki.pl/>
<https://www.siostryzorlika.pl/>
<http://www.marylki.pl/#!/>
<http://www.siostrymisyjne.pl/>
<http://www.zawierzanki.pl/>
<https://franciszkanki.com/>
<http://www.triuno.pl/>
<https://www.katarzynki.org.pl/>
<http://www.mchr.pl/>
<http://www.boromeuszki.pl/>
<http://siostry.szensztat.pl/>
<https://siostryprezentki.pl/>
<https://www.pasterzanki.pl/>
<https://niepokalanki.eu/>
<http://www.obliczanki.org.pl/>
<http://www.orionistki.pl/>
<http://zgromadzenie.faustyna.org/>
<https://samarytankiosb.pl/>
<https://www.franciszkanki.pl/>
<http://www.siostryodaniolow.pl/>
<https://betanki.pl/>
<https://www.siostry-sc.pl/>
<https://www.pddm.pl/>
<https://duszajezusa.pl/>
<http://franciszkanki-sandomierz.pl/>
<https://terezjanki.org/>
<http://www.eucharystki.pl/>
<http://www.westiarki.pl/>
<http://uczennicekrzyza.pl/>
<http://adoratorki.pl/>
<https://wspomozycielki.pl/>
<http://www.siostry.pl/>

<https://augustianki.pl/>
<http://elzbietanki.cieszyn.pl/>
<https://kapucynkinsj.pl/>
www.franciszkanki.com.pl
<http://www.jadwizanki.pl/>
<https://www.antoninki.pl/kontakt/>
<http://sluzebnice.pl/>
<http://siostrymi.pl/>
<https://dominikanki-misjonarki.org/aktualnosci/>
<https://www.karmel.pl/rodzina-karmelu/zgromadzenia-siostr-jednosc-pw-sw-teresy-od-dzieciatka-jezus/>
<http://www.magdalenki.pl/>
<http://www.rodzinasfb.warszawa.opoka.org.pl/>
<http://www.pasjonistki.pl/>
<http://www.antonianki.pl/>
<http://www.male-siostry-jezusa.org/>
<http://www.sbsj.archidiecezja.wroc.pl/>
<https://www.klawerianki.pl/>
<https://siostry.info/>
<https://karmelitanki.org.pl/>
<https://pijarki.pl/>
<https://info.dominikanie.pl/kontakt/zgromadzenie-siostr-dominikanek-matki-bozej-rozancowej/>
<http://karmelitanki-misjonarki.pl/>
<https://www.zgromadzeniesp.eu/>
<http://www.jozef.org.pl/nativitanki/>
<https://www.secankiregion.pl/>
<https://claretianaseuropa.org/pl/kontakt/>
<http://apostolinki.pl/>

Strony internetowe Caritas w Polsce:

www.bialystok.caritas.pl
www.caritas.bielsko.pl
<http://www.caritas.bydgoszcz.pl/>
<http://www.caritas.czyst.pl/>
www.drohiczyn.caritas.pl
www.caritas.elblag.pl
www.elk2.caritas.pl
<http://www.caritas.gda.pl/>
www.caritas.gliwice.pl
<http://www.caritas.gniezno.pl/>
www.kalisz.caritas.pl
<http://www.katowice.caritas.pl/>
www.kielce.caritas.pl
www.koszalin.caritas.pl
www.krakowcaritas.pl
www.caritaslegnica.pl
www.lublin.caritas.pl
www.lomza.caritas.pl
www.caritas.diecezja.lowicz.pl

www.caritas.lodz.pl
www.caritas.diecezja.opole.pl
www.pelplin.caritas.pl
<http://www.plock.caritas.pl/>
<http://www.caritaspoznan.pl/>
<https://caritas.przemyska.pl/>
www.radom.caritas.pl
www.caritas.rzeszow.pl
www.sandomierz.caritas.pl
www.siedlce.caritas.pl
www.sosnowiec.caritas.pl
www.szczecin.caritas.pl
www.swidnica.caritas.pl
www.caritas.diecezja.tarnow.pl
www.torun.caritas.pl
www.olsztyn.caritas.pl
<http://www.caritasaw.pl/>
www.cdwp.caritas.pl
www.caritas.diecezja.wloclawek.pl
www.wroclaw.caritas.pl
www.zamosc.caritas.pl
www.caritaszg.pl
caritas.pl

**Załącznik 4 - Charakterystyka zróżnicowania obiektów noclegowych
Kościoła rzymskokatolickiego pod względem liczby miejsc noclegowych
i jednostek mieszkalnych – tabela znaków**

Obiekt	Liczba pokoi	Liczba miejsc noclegowych	Obiekt	Liczba pokoi	Liczba miejsc noclegowych
1	1 (-)	1 (-)	129	20 (-)	50 (-)
2	1 (-)	1 (-)	130	20 (-)	52 (-)
3	1 (-)	1 (-)	131	20 (-)	70 (-)
4	1 (-)	15 (-)	132	20 (-)	80 (-)
5	2 (-)	2 (-)	133	21 (-)	79 (-)
6	2 (-)	20 (-)	134	21 (-)	70 (-)
7	3 (-)	13 (-)	135	21 (-)	50 (-)
8	3 (-)	12 (-)	136	21 (-)	21 (-)
9	4 (-)	30 (-)	137	22 (-)	44 (-)
10	4 (-)	4 (-)	138	22 (-)	49 (-)
11	4 (-)	34 (-)	139	22 (-)	68 (-)
12	4 (-)	10 (-)	140	22 (-)	60 (-)
13	4 (-)	5 (-)	141	22 (-)	63 (-)
14	4 (-)	16 (-)	142	23 (-)	58 (-)
15	4 (-)	6 (-)	143	23 (-)	32 (-)
16	4 (-)	15 (-)	144	23 (-)	100 (+)
17	5 (-)	30 (-)	145	24 (-)	74 (-)
18	6 (-)	6 (-)	146	24 (-)	45 (-)
19	6 (-)	15 (-)	147	24 (-)	45 (-)
20	6 (-)	18 (-)	148	25 (-)	65 (-)
21	6 (-)	12 (-)	149	25 (-)	30 (-)
22	7 (-)	22 (-)	150	25 (-)	50 (-)
23	7 (-)	8 (-)	151	26 (-)	65 (-)
24	7 (-)	40 (-)	152	26 (-)	120 (+)
25	8 (-)	37 (-)	153	26 (-)	52 (-)
26	8 (-)	46 (-)	154	26 (-)	90 (+)
27	8 (-)	40 (-)	155	26 (-)	90 (+)
28	8 (-)	12 (-)	156	27 (-)	79 (-)
29	8 (-)	17 (-)	157	27 (-)	60 (-)
30	8 (-)	30 (-)	158	27 (-)	104 (+)
31	8 (-)	20 (-)	159	27 (-)	50 (-)
32	9 (-)	30 (-)	160	27 (-)	70 (-)
33	9 (-)	48 (-)	161	28 (-)	40 (-)
34	9 (-)	54 (-)	162	28 (-)	51 (-)
35	9 (-)	9 (-)	163	28 (-)	92 (+)
36	9 (-)	90 (+)	164	30 (+)	50 (-)
37	10 (-)	50 (-)	165	30 (+)	95 (+)
38	10 (-)	50 (-)	166	30 (+)	60 (-)
39	10 (-)	40 (-)	167	30 (+)	103 (+)
40	10 (-)	40 (-)	168	30 (+)	60 (-)

Obiekt	Liczba pokoi	Liczba miejsc noclegowych	Obiekt	Liczba pokoi	Liczba miejsc noclegowych
41	10 (-)	20 (-)	169	30 (+)	45 (-)
42	10 (-)	22 (-)	170	30 (+)	86 (+)
43	11 (-)	48 (-)	171	30 (+)	90 (+)
44	11 (-)	35 (-)	172	31 (+)	81 (-)
45	11 (-)	20 (-)	173	31 (+)	58 (-)
46	11 (-)	28 (-)	174	31 (+)	86 (+)
47	11 (-)	42 (-)	175	32 (+)	109 (+)
48	11 (-)	36 (-)	176	32 (+)	147 (+)
49	11 (-)	34 (-)	177	32 (+)	94 (+)
50	11 (-)	33 (-)	178	32 (+)	79 (-)
51	12 (-)	60 (-)	179	33 (+)	120 (+)
52	12 (-)	67 (-)	180	33 (+)	66 (-)
53	12 (-)	32 (-)	181	34 (+)	40 (-)
54	12 (-)	38 (-)	182	34 (+)	80 (-)
55	12 (-)	32 (-)	183	34 (+)	99 (+)
56	12 (-)	58 (-)	184	34 (+)	57 (-)
57	13 (-)	49 (-)	185	35 (+)	96 (+)
58	13 (-)	28 (-)	186	35 (+)	86 (+)
59	13 (-)	58 (-)	187	35 (+)	180 (+)
60	14 (-)	52 (-)	188	35 (+)	62 (-)
61	14 (-)	47 (-)	189	36 (+)	99 (+)
62	14 (-)	24 (-)	190	36 (+)	84 (+)
63	14 (-)	56 (-)	191	36 (+)	190 (+)
64	14 (-)	36 (-)	192	36 (+)	119 (+)
65	14 (-)	44 (-)	193	36 (+)	77 (-)
66	14 (-)	36 (-)	194	38 (+)	125 (+)
67	14 (-)	50 (-)	195	38 (+)	125 (+)
68	14 (-)	52 (-)	196	38 (+)	142 (+)
69	14 (-)	43 (-)	197	38 (+)	120 (+)
70	14 (-)	43 (-)	198	40 (+)	200 (+)
71	14 (-)	38 (-)	199	40 (+)	80 (-)
72	15 (-)	45 (-)	200	40 (+)	120 (+)
73	15 (-)	60 (-)	201	41 (+)	100 (+)
74	15 (-)	58 (-)	202	41 (+)	100 (+)
75	15 (-)	60 (-)	203	41 (+)	93 (+)
76	15 (-)	40 (-)	204	42 (+)	170 (+)
77	15 (-)	40 (-)	205	42 (+)	120 (+)
78	15 (-)	68 (-)	206	43 (+)	122 (+)
79	15 (-)	70 (-)	207	43 (+)	147 (+)
80	15 (-)	30 (-)	208	43 (+)	104 (+)
81	15 (-)	30 (-)	209	44 (+)	91 (+)
82	15 (-)	50 (-)	210	44 (+)	70 (-)
83	16 (-)	90 (+)	211	44 (+)	96 (+)

Obiekt	Liczba pokoi	Liczba miejsc noclegowych	Obiekt	Liczba pokoi	Liczba miejsc noclegowych
84	16 (-)	45 (-)	212	45 (+)	150 (+)
85	16 (-)	42 (-)	213	45 (+)	158 (+)
86	16 (-)	30 (-)	214	45 (+)	200 (+)
87	16 (-)	24 (-)	215	45 (+)	100 (+)
88	16 (-)	26 (-)	216	46 (+)	113 (+)
89	16 (-)	50 (-)	217	48 (+)	92 (+)
90	16 (-)	50 (-)	218	49 (+)	94 (+)
91	17 (-)	50 (-)	219	49 (+)	150 (+)
92	17 (-)	51 (-)	220	49 (+)	125 (+)
93	17 (-)	51 (-)	221	49 (+)	92 (+)
94	17 (-)	56 (-)	222	50 (+)	100 (+)
95	17 (-)	34 (-)	223	50 (+)	130 (+)
96	17 (-)	48 (-)	224	50 (+)	198 (+)
97	17 (-)	48 (-)	225	50 (+)	100 (+)
98	17 (-)	56 (-)	226	50 (+)	150 (+)
99	17 (-)	50 (-)	227	50 (+)	160 (+)
100	17 (-)	47 (-)	228	52 (+)	135 (+)
101	17 (-)	47 (-)	229	53 (+)	110 (+)
102	18 (-)	65 (-)	230	54 (+)	114 (+)
103	18 (-)	74 (-)	231	54 (+)	30 (-)
104	18 (-)	60 (-)	232	56 (+)	148 (+)
105	18 (-)	100 (+)	233	57 (+)	122 (+)
106	18 (-)	44 (-)	234	58 (+)	150 (+)
107	18 (-)	24 (-)	235	60 (+)	250 (+)
108	18 (-)	55 (-)	236	60 (+)	100 (+)
109	18 (-)	114 (+)	237	60 (+)	100 (+)
110	18 (-)	43 (-)	238	61 (+)	170 (+)
111	18 (-)	60 (-)	239	62 (+)	138 (+)
112	19 (-)	54 (-)	240	67 (+)	287 (+)
113	19 (-)	42 (-)	241	68 (+)	153 (+)
114	19 (-)	50 (-)	242	70 (+)	140 (+)
115	19 (-)	73 (-)	243	70 (+)	479 (+)
116	20 (-)	50 (-)	244	72 (+)	190 (+)
117	20 (-)	56 (-)	245	74 (+)	115 (+)
118	20 (-)	40 (-)	246	78 (+)	120 (+)
119	20 (-)	125 (+)	247	85 (+)	130 (+)
120	20 (-)	45 (-)	248	87 (+)	263 (+)
121	20 (-)	65 (-)	249	90 (+)	175 (+)
122	20 (-)	40 (-)	250	100 (+)	650 (+)
123	20 (-)	73 (-)	251	105 (+)	216 (+)
124	20 (-)	50 (-)	252	116 (+)	288 (+)
125	20 (-)	50 (-)	253	120 (+)	178 (+)
126	20 (-)	40 (-)	254	126 (+)	220 (+)
127	20 (-)	50 (-)	255	180 (+)	674 (+)
128	20 (-)	50 (-)	256	284 (+)	650 (+)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych pierwotnych